

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

ЗБІРНИК

ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

***„ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВА
В УКРАЇНІ ОЧИМА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ”***

(24 квітня 2015 року)

Запоріжжя 2015

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – Перший проректор Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Пирожкова Юлія Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права;

Лютіков Павло Сергійович – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права;

Сабадаш Віктор Петрович – заступник декана з виховної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики;

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права.

Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24 квітня 2015 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 134 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію „Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених”, яка відбулася на базі юридичного факультету 24 квітня 2015 року. В ньому висвітлюються актуальні питання правового регулювання та правозастосування, що виникли останнім часом у державі, та формуються основні шляхи їх можливого вирішення, вдосконалення юридичної науки.

ЗМІСТ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Бодня В.О., Сінельнік Р.В. Депутатський запит як дієва форма реалізації контрольної функції Верховною Радою України	7
Вінярська А.В., Журавльова А.С. Конституція України як основне джерело конституційного права	8
Данилов В.М., Круглов О.М. Правовий статус українців на тимчасово окупованих територіях	11
Дічко Г.О., Сквірський І.О. Установчі повноваження Верховної Ради України щодо формування складу Конституційного Суду України	13
Дутов Р.О., Сінельнік Р.В. Організація роботи, засідання та рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.....	15
Ємцова Д.О., Верлос Н.В. Муніципально-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності.....	18
Карнаух О.Ю., Журавльова Г.С. Теоретичні засади принципу поділу влад	20
Кібальник А.Р., Верлос Н.В. Особливості муніципально-правового статусу людини і громадянина	21
Корнєєв С.В., Самойленко Г.В. Права студентів вищих навчальних закладів та їх захист	24
Крилова Д.С., Сквірський І.О. Місце та роль Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг.....	25
Макаренко А.Є., Сінельнік Р.В. Вища рада юстиції як орган державного управління у сфері формування суддівського корпусу України.....	27
Нікуліна О.О., Сквірський І.О. Моделі місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.....	29
Огаренко А.Д., Віхляєв М.Ю. Громадянство Європейського союзу: поняття та історія формування	31
Руфуллаєва Л.Р., Сквірський І.О. Загальна характеристика гарантій діяльності територіальних громад	33
Шелепа А.С., Верлос Н.В. Правове регулювання місцевих ініціатив як форми участі територіальної громади в управлінні місцевими справами.....	36
Щедрін В.В., Сінельнік Р.В. Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика	37

АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Бондаренко Є.В., Пирожкова Ю.В. Актуальні проблеми працевлаштування та оплати праці	40
Бутчана В.В., Коломоєць Т.О. Класифікація адміністративних послуг: теоретико-правовий аналіз.....	41
Вінярська А.В., Коломоєць Т.О. Принципи адміністративних процедур	43

Денисенко Ю.Р., Бокша В.О. Інформаційна відкритість діяльності органів публічної влади як вагомий фактор розбудови демократичної, соціальної, правової держави	45
Дічко Г.О., Бокша В.О. Установчі повноваження Верховної Ради України в інформаційній сфері.....	46
Єрмолаєва А.Д., Лютіков П.С. Мета та функції адміністративно-правових заохочень	49
Кібальник А.Р., Меліхова О.Ю. Особливості відповідальності неповнолітніх осіб за вчинення дрібного хуліганства.....	51
Корнієв С.В., Пирожкова Ю.В. Особливості нормативно-правового регулювання фінансування вищої освіти в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення	53
Кот Д.І., Пирожкова Ю.В. Податкова система Республіки Польщі: аналіз та перспективи запозичення досвіду.....	55
Краснова К.В., Пирожкова Ю.В. Фінансовий аспект діяльності третейських судів в Україні.....	57
Краснокутська О.В., Лютіков П.С. Розвиток законодавства про державну службу в контексті проведення адміністративної реформи	58
Курупата О.В., Германюк М.О. Особливості елементів складу адміністративних правопорушень, вчинених юридичними особами	60
Літвінова В.Ю., Лютіков П.С. Реформування державної служби як елемент адміністративно-правової реформи	62
Малишенко Н.В., Меліхова О.Ю. Визначення адміністративного процесу в правовій доктрині	64
Мінциховський М.А., Пирожкова Ю.В. Концепція бюджетної децентралізації як чинник побудови нової моделі фінансового забезпечення та функціонування місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин в Україні	66
Нестеренко А.О., Коломоєць Т.О. Адміністративно-правовий аспект організації діяльності органів прокуратури України за принципом гендерної рівності.....	69
Нікуліна О.О., Бокша В.О. Інформаційна безпека України: поняття, правове регулювання та загрози	71
Руфуллаєва Л.Р., Лютіков П.С. Загальна характеристика адміністративної відповідальності у галузі будівництва.....	73
Сіда Т.С., Меліхова О.Ю. Необхідна оборона в адміністративно-деліктному праві	74
Соловей А.О., Лютіков П.С. Органи прокуратури як суб'єкти державного нагляду	76
Федоров М.Д., Лютіков П.С. Деякі питання вдосконалення механізму державного регулювання безпеки електронних платежів в Україні.....	78
Швайковський М.С., Пирожкова Ю.В. Державна міграційна служба України: особливості правового статусу та фінансування	80
Шиванова В.В., Пирожкова Ю.В. Гене́за розвитку податкової системи України	81

Шульга Ю.О., Лютіков П.С.	
Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства.....	83

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

Блажко К.А., Щипанова О.О.	
Визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою у зв'язку з воєнними діями.....	87
Зуєв В.О., Алімов К.О.	
Третейська угода в цивільному процесі.....	88
Лепська А.М., Лютіков П.С.	
Ознаки зловживання процесуальним правом в господарському процесі.....	89
Назаренко Д.О., Шарая А.А.	
Ліцензійний договір за цивільним законодавством України.....	93
Пелипенко О.О., Самойленко Г.В.	
Права жінок в Стародавньому Римі	94
Черепанова А.В., Шарая А.А.	
Договір ренти: правова характеристика за законодавством України	96
Шелепа А.С., Щипанова О.О.	
Проблеми правової охорони прав інтелектуальної власності на торговельну марку.....	98

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Кмєть К.В., Бичківський О.О.	
Колізійні питання громадянства в Міжнародному приватному праві	100
Кузьміна А.О., Бичківський О.О.	
Прогалини сімейного законодавства щодо реєстрації шлюбу між громадянами України та іноземцями на території України: загальна характеристика	101
Печерикіна А.О., Віхляєв М.Ю.	
Лісабонський договір як основне первинне джерело право Європейського Союзу	103
Шеховцова Т.О., Бостан Л.М.	
Річ Посполита – своєрідна форма Польської держави	105

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Бутчана В.В., Шеховцова Л.І.	
Кримінально-правове значення поняття «наказу» та «розпорядження»	107
Гоздек О.О., Узунова О.В.	
Шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України	108
Гриценко К.В., Узунова О.В.	
Особливості кримінальної відповідальності за ст.328 Кримінального кодексу України	110
Денисенко Ю.Р., Сабадаш В.П.	
Захист інформаційної безпеки як функція держави	112
Дяченко Ю.С., Єна І.В.	
Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у кримінальному провадженні	114
Кмєть К.В., Сабадаш В.П.	
Особливості призначення і порядок проведення судової експертизи	116

Кріпак К.Р., Єна І.В.	
Компетенція адвоката як складова її професійної діяльності	118
Михайліченко В.О., Єна І.В.	
Роль адвокатської етики у формуванні моральних основ діяльності адвоката	119
Соловей А.О., Лютіков П.С.	
Аналіз закону України «Про прокуратуру» в новій редакції	121
Степашко А.А., Сабадаш В.П.	
Криміналістичні аспекти залучення понятих до проведення слідчих (розшукових) дій	122
Шелепа А.С., Шеховцова Л.І.	
Добровільна відмова від вчинення злочину	124

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Панкратова К.О., Верлос Н.В.	
Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи реалізації (з урахуванням зарубіжного досвіду)	127
Саловарова Т.С., Омелянчик С.В.	
Особливості праці жінок за трудовим законодавством України	129
Староконь В.Ю., Верлос Н.В.	
Поняття пенсій та їх класифікація	130
Фтоян В.Г., Верлос Н.В.	
Державна соціальна допомога як організаційно-правова форма соціального забезпечення	132

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Депутатський запит як дієва форма реалізації контрольної функції Верховною Радою України

Бодня В.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сінельнік Р.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Право депутатського запиту є одним з найяскравіших інститутів представницької демократії, який зумовлений принципом підконтрольності органів виконавчої влади представницьким органам. Тому цілком логічним буде твердження, що серед різноманітних форм контрольної функції Верховної Ради України важливе місце належить депутатському запиту.

Конституція України 1996 р. у ст.86 закріпила право запиту народного депутата до державних органів і посадовим особам і встановила систему юридичних гарантій його ефективного використання як засобу контролю, притаманного виключно представницькому органу державної влади. Реалізація депутатом цього права нерозривно пов'язана з сесійною формою роботи Верховної Ради [1].

Інститут запиту регламентується Конституцією України (п.34 ст.85, ст.86), Законом України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. № 2790-ХІІ (ст.15), Регламентом Верховної Ради України. У цих законодавчих актах визначено зміст і конституційно-правову природу розглядуваного інституту.

У Конституції, по суті, втілені головні риси законодавчої моделі депутатського запиту. Їй повинні відповідати всі без винятку нормативні положення, що регулюють інститут запиту. Саме конституційні, а не законодавчі норми про депутатський запит покликані бути відправними і на практиці, і в методичних розробках, і в навчальній літературі. У правильному розумінні і послідовному застосуванні цих вихідних норм і вимог сьогодні полягає найважливіша умова вдосконалення практики депутатських запитів [2, 97-98].

Відповідно до ст.86 Конституції України та ст.15 Закону «Про статус народного депутата України» депутатський запит – це письмова вимога народного депутата України, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції, а саме за фактами порушень або невиконання Конституції України, законів, постанов та інших актів, прийнятих вищими органами державної влади, а також з питань, які мають загальнодержавний характер, якщо його попередні депутатські звернення не були задоволені (п.34 ст.85, ст.86 Конституції України, ст.12 Закону «Про статус народного депутата України»). Частиною 9 ст.19 даного закону передбачено право депутата, відповідно до якого, якщо депутат не задоволений відповіддю на своє звернення, і якщо, на його думку, посадова особа ухиляється від вирішення порушеного у зверненні питання, він також має право внести депутатський запит.

Запит подається депутатом або кількома депутатами Голові Верховної Ради через Секретаріат Верховної Ради України. На пленарному засіданні Верховної Ради оголошується зміст і автор запиту і не менш як 1/5 голосів депутатів від конституційного складу Верховної Ради приймається рішення про доцільність направлення запиту органу чи посадовій особі, до яких його звернуто. Рішення про направлення запиту до Президента України має бути попередньо підтримано не менш як однією третьою від конституційного складу Верховної Ради. Відповідь на запит надсилається Голові Верховної Ради та депутату, який його вніс, не пізніше як у 15-денний термін з дня його одержання або у інший термін, встановлений Верховною Радою, і оголошується на засіданні Верховної Ради. Депутат має право дати оцінку відповіді на свій депутатський запит. Відповідь на депутатський запит може бути обговорена, якщо на цьому наполягає не менш 1/5 частини народних депутатів [2, 98-99].

В основі кожного депутатського запиту завжди лежать факти і обставини негативного характеру, відомостями про які має в своєму розпорядженні депутат. У їх числі – порушення законності, невиконання рішень Верховної Ради, рекомендацій комітетів і депутатських груп,

зневажливе ставлення до звернень народного депутата, ігнорування законних інтересів і прав громадян.

Необхідно звернути увагу на те, що іноді запит депутата трактують як прохання. Однак це саме вимога, що не випадково. Адже запит виник не несподівано. Як правило, спершу депутат звертався, і не раз, до посадових осіб, спочатку просив, потім наполягав на прийнятті заходів. Але все виявилось безрезультатно, і тоді депутат вдався до підтримки Верховної Ради.

Запит вноситься депутатом не по питанню, що цікавить його особисто, хоча, природно, заперечувати його особисту зацікавленість було б безглуздо. Однак важливіше інше: депутат глибоко переконаний, що дане питання має зацікавити Раду. Будь-яких нормативних обмежень по тематиці запитів не існує, проте вони не можуть виходити за межі повноважень адресата. Отже, критерій для внесення запиту – суспільна значущість проблеми.

Ключовим моментом у становленні запиту є його формулювання, що містить аргументовану критику і доказову вимогу. Без цього запит звучить як звичайне питання, тобто приглушується, стирається його владний характер, йде на другий план або зовсім відсутнє головне – вимога дати публічно офіційне пояснення про факти та обставини, як правило, вже відомих депутату, вже вивчених і перевірених ним особисто. Головне – переконати Верховну Раду аргументами, що показують суть справи, привернути увагу всіх депутатів. Важливо показати і довести, що порушення, тяганина, неправильні дії або бездіяльність існують, розкрити і назвати причини недоліків, відповідальних за них посадових осіб. Переконливість запиту вище, якщо в ньому міститься інформація про те, що було зроблено депутатом особисто для поліпшення справи, для наведення порядку, кому раніше адресувалися його звернення, які були отримані запевнення і обіцянки.

Отже, будь-який не формальний, а реальний запит депутата – завжди природний і необхідний підсумок його принципової особистої позиції, його особистої праці, особистої участі в подоланні недоліків [3, 325].

Аналіз змісту інституту депутатського запиту як форми контрольної функції, приводить до висновку, що пріоритетним напрямом у його реформуванні має бути підвищення ролі та значення розглядуваного інституту, насамперед у напрямі вдосконалення самої процедури реалізації депутатських запитів.

Таким чином, одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є, з одного боку – здійснення Верховною Радою України постійного контролю та аналізу стану реалізації запитів депутатів, а з другого – своєчасне і відповідне реагування на їх вимоги з боку суб'єктів, до яких вони адресовані. Необхідно також забезпечити беззастережне застосування передбачених в українському законодавстві засобів впливу і стягнення за порушення його норм щодо реагування на депутатський запит.

Література

1. Конституція України: за станом від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1996. – 96 с.
2. Держалюк О.М. Рівень контролю за реалізацією запитів народних депутатів / О.М. Держалюк // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – С. 97-98.
3. Шаповал В.М. Парламентський контроль / В.М. Шаповал // Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія». – 2001. – Т. 3. – С. 325.

Конституція України як основне джерело конституційного права

Вінярська А.В., студентка

Науковий керівник:

Журавльова А.С., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В сучасних умовах розбудови правової системи України, що базується на зміцненні гарантії прав людини і громадянина, важливим є піднесення на належний рівень правосвідомості і правової культури населення України. Конституція України становить значну соціальну цінність для людини, держави та суспільства.

Над питанням Конституції України як основного джерела конституційного права, працювали такі вчені: Н.М. Коркунова, Л.І. Петражицький, П.Ф. Шершеневич, Ф. Лассалю, С.С. Алексєєв, С.Ф. Кечек'ян, О.І. Лепьохін, Н.О. Михальова, Л.О. Морозова, І.С. Самощенко, Я.Н. Уманський, І.Є. Фарбер, О.Ф. Шебанов, Б.В. Щетинін, А.З. Георгіци, В.В. Кравченка, М.І. Козюбри,

В.Ф. Мелешенка, М.П. Орзіха, В.Ф. Погорілка, В.Я.Тація, Ю.М. Тодики, О.Ф. Скакун, П.Б. Стецюка, О.Ф. Фрицького, В.М. Шаповала, Н.Г. Шукліної, Л.П. Юзькова та ін.

Термін «конституція» у різні часи використовувався в різних значеннях. Вважається, що слово «constitutio» як нормативно-правий термін уперше вживалося в актах Стародавнього Риму (вони починалися зі словосполучення «Rem Publicum Constituire...», що означає – «Римський народ установлює...» (у цьому випадку «римський народ» – як офіційна назва держави). З історії стародавнього світу залишилося багато прикладів уживання терміна «конституція» (давньогрецький аналог – «політія») для позначення нормативно-правових актів важливого державного значення. Зокрема, до наших днів дійшла «Афінська політія» (відомо, що в бібліотеці Арістотеля зберігалося більше 150 політій грецьких міст-держав). У Стародавньому Римі конституціями називали окремі розпорядчі акти римських імператорів, наприклад, акти, що їх видав візантійський імператор Юстиніан (VI ст.) з метою проведення кодифікації римського права [1, 49].

Джерела конституційного права є досить різноманітні. Основним джерелом конституційного права є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р. Конституція України – це єдиний нормативно-правовий акт, який має особливий юридичний характер із допомогою якого український народ виражає свою суверенну волю, утверджує основні засади устрою суспільства і держави, визначає систему і структуру державної влади та місцевого самоврядування, основи правового статусу особи, територіального устрою держави [2, 54].

Конституція України як основне джерело конституційного права України має ряд характерних ознак.

Ознаки Конституції України – це основні кваліфікуючі характеристики, які визначають її сутність і зміст, мету та призначення у суспільстві і державі.

1. Конституція України має найвищу юридичну силу. Вона є юридичним вираженням суверенної волі українського народу, який є єдиним джерелом влади в державі. Закони та інші нормативно-правові акти, що приймаються у державі, не можуть суперечити Конституції України, тому повинні відповідати їй.

2. Конституція України є кодифікованим нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили.

3. Конституція України є юридичною основою законодавства України, оскільки закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і покликані конкретизувати конституційно-правові норми і принципи.

4. Конституція України є основним законом держави, оскільки регламентує найважливіші і найзагальніші відносини у державі та суспільстві. Якщо, наприклад, Кримінальний кодекс України регламентує правовідносини, які виникають між державою і фізичною особою, що скоїла правопорушення, то Конституція України регламентує відносини в політичній, економічній, культурній, соціальній, екологічній та інших сферах суспільного життя.

5. Конституція України є головним джерелом конституційного права, тому й визначає назву галузі права. Проте не менш значущими є й інші джерела конституційного права, зокрема Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року тощо.

6. Конституція України має постійний характер. Це означає, що строк її дії не визначений, тобто не обмежений у часі. Проте строк дії конституційно-правових норм Перехідних положень Конституції України розрахований загалом на 3 – 5 років після набуття нею чинності.

7. Конституції України властива пряма дія норм. Це означає, що звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

8. Конституція України є парламентською, оскільки прийнята спеціально уповноваженим суб'єктом – парламентом, тобто Верховною Радою України.

9. Конституція України має підвищену стабільність, яка забезпечується відповідною системою державно-правових гарантій. Конституція України має чіткий законодавчо визначений порядок прийняття і внесення до неї змін, регламентований розділом XIII. Гарантом Конституції України є глава Української держави. Функціональна діяльність Конституційного Суду України спрямована на забезпечення гарантій Основного Закону України [3].

Прийняття Конституції України 1996 р. передувало прийняттю: Декларації про державний суверенітет (16 липня 1990 р.); Концепції нової Конституції України (19 червня 1991 р.); Акта проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.), Закону "Про правонаступництво" (12 вересня 1991 р.); офіційного проекту Конституції (2 липня 1992 р.), його нова редакція (2 жовтня

1993 р.); конституційних проектів політичних партій і окремих громадян України (1993-1996 рр.); Конституційного договору між Верховною Радою і Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції» (8 червня 1995 р.); проекту Конституції (11 березня 1996 р.); проекту Конституції допрацьованого (5 травня 1996 р.). Усе це свідчить, що Конституція України 1996 р. стала результатом значних зусиль держави і суспільства.

Конституція України складається з преамбули та 15 розділів (161 статті). У преамбулі зафіксовано завдання забезпечення в Україні прав і свобод, гідних умов життя людини, зміцнення громадянської злагоди, розвитку та зміцнення демократичної, соціальної, правової держави.

Стаття 1 Конституції наголошує «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [4]. Суверенність і незалежність держави означають, що її влада є верховною, повною, самостійною і неподільною у відносинах, які мають місце в межах кордонів цієї держави, а також її незалежність і рівноправність у взаємовідносинах з іншими державами. Такі підвалини забезпечують у державі повноту законодавчої, виконавчої та судової влади, а також не підпорядкування і не підзвітності цієї держави іноземним державам у міжнародних відносинах. Демократизм в Україні передбачає створення найсприятливіших умов для широкої та реальної участі громадян в управлінні справами держави та суспільства, забезпечення багатоманітності політичного та культурного життя.

Стаття 2 Конституції проголошує «Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою» [4].

Тобто, Україна як унітарна держава має єдині: державні органи, систему законодавства, територію, громадянство, символіку тощо.

Конституція України на найвищому законодавчому рівні закріплює відносини, що виникають і діють у процесі здійснення основ повноваждя народу України. І це закономірно, оскільки Конституція має абсолютну вищу юридичну силу, а всі інші акти повинні беззастережно їй відповідати.

Безумовно, Конституція – особливий акт в системі джерел конституційного права. Конституція – це акт установчого характеру, акт установчої влади, який започатковує підвалини, основи конституційного ладу, на ґрунті якого будуються і функціонують усі інші відгалуження влади.

З одного боку, Конституція – це надзвичайно постійний, стійкий політико-правовий документ, про що свідчить, зокрема, порядок зміни її положень. З іншого – Конституція не може враховувати розвиток суспільних відносин.

Тобто, Конституція України – це писана конституція унітарної держави з автономним утворенням; жорстка конституція, оскільки внесення змін і доповнень потребує в окремих випадках як спеціальних суб'єктів (спеціальне коло суб'єктів, які мають право вносити пропозиції щодо внесення змін і доповнень, затвердження змін на всеукраїнському референдумі), так і кваліфікованої більшості голосів (не менше 2/3 конституційного складу Верховної ради); народну (демократичну), конституцію, оскільки вона прийнята парламентом України від імені Українського народу.

Конституція України – це основне джерело конституційного права України. Вона відображає та закріплює стан розвитку суспільства й держави, економічну та політичну системи останньої. Це єдине джерело конституційного права України, яке містить норми, що регулюють усі сфери суспільних відносин, діє на всій території України, та є основою для розвитку українського законодавства загалом, змінюється в особливому порядку, встановленому в цьому ж акті.

Література

1. Кравченко В.В. Конституційне право України: навчальний посібник. – вид. 3-тє, виправл. та доповн. / В.В. Кравченко. – К.: Атіка, 2004 – 512 с.
2. Тодика Ю.М. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2002. – 544 с.
3. Шаптала Н.К. Конституційне право України: навч. посіб. / Н.К. Шаптала, Г.В. Задорожня. – Д.: ТОВ "ЛізуновПрес", 2012. – 472 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Правовий статус українців на тимчасово окупованих територіях

Данилов В.М., студент

Науковий керівник:

Круглов О.М., к.ю.н., доцент

Запорізький гуманітарний коледж

Запорізького національного технічного університету

Кожному українцеві відомо про Автономну Республіку Крим, яка була ще 19 лютого 1954 року передана Микитою Сергійовичем Хрущовим зі складу РРФСР до складу УРСР. На той момент вона вважалася одною з областей. Як зазначав Володимир Володимирович Путін у своїй «Кримській мові» 18 березня 2014 року, ініціатором цих заходів «був особисто Хрущов» [1].

Так чи інакше, причини не так важливі, коли існує думка про те, що передача була неправомірною. У момент відділення Криму було допущено «порушення Конституції (Основного Закону) Української РСР і законодавчої процедури». Слід згадати про те, що, незважаючи на порушення, у 1978 була прийнята Конституція УРСР, яка закріпила права Криму. Місто Севастополь було вказане як місто республіканського підпорядкування УРСР. Не дивлячись на це, про відповідне порушення повідомила Верховна Рада РФ 21 травня 1992 року [2]. Але, на той момент, уже було укладено двосторонній договір між Україною та Росією, від 19 листопада 1990 року, у якому сторони відмовляються від територіальних претензій. Закріплення цього принципу було здійснено у договорах і угодах між державами СНД, але Російська Федерація вважала за необхідне врегулювання питання про Крим шляхом міждержавних переговорів Росії і України за участю Криму, на основі волевиявлення його населення. Те саме волевиявлення було здійснено народом України, і Криму зокрема, коли був проведений Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року [3], за підсумками якого Український парламент у Конституції 1996 року закріпив Крим як Автономну Республіку. Крім того, Автономну Республіку Крим закріплює як невід'ємну складову частину України Конституція Автономної Республіки Крим 1998 року.

Навесні 2014 була здійснена анексія Автономної Республіки Крим [4]. Відповідна процедура була здійснена суперечливим способом, який характеризувався цілою низкою нюансів, протиріч і порушень, ніж попередня передача Криму у 1954 році.

Розмірковуючи юридичними категоріями необхідно відзначити, що незалежність, проголошена в односторонньому порядку, Республіки Крим, яка підписала договір про входження до складу Російської Федерації, є неправомірною. Починаючи з незаконності загальнокримського референдуму про відділення і закінчуючи відсутністю права сепаратизму в обох державах.

Сторона, яка відокремилась, говорить про те, що Основному Закону громадяни України де-факто можуть не підкорятися, так як він був прийнятий не зовсім правильно, з позиції демократії. Безумовно, можна вказати на те, що Конституцію прийняла Верховна Рада, і вона, як законодавчий орган, мала достатньо повноважень на це. Але варто відзначити, що Конституція це стрижень усієї законодавчої системи, і в цей момент потрібно було знати думку народу.

Якщо ж не говорити про легітимність Конституції, то можна сказати про те, що права на відділення все ж не було, якщо згадати про всі документи, що регламентують взаємини Автономної Республіки Крим та України. У цьому сенсі не можна обійти увагою той факт, що сама процедура відділення так само не була законно обґрунтованою. Крім того слід зазначити, що референдум не був визнаний західним співтовариством («Велика сімка», держави-члени НАТО, Євросоюзу, Ради Європи), і прийняття 27 березня 2014 Генеральною Асамблеєю ООН резолюції може так само свідчити про це [5]. У ній Члени ООН чітко виразили позицію щодо негативного ставлення до порушення територіальної цілісності України і офіційного невизнання кримського референдуму і заснованих на ньому змін статусу АР Крим та міста Севастополя. Відповідно до резолюції, приєднання Криму до Росії вважається незаконним. На жаль, на відміну від рішень, прийнятих в Раді Безпеки, що носять обов'язковий характер, резолюції Генеральної Асамблеї ООН мають рекомендаційний характер. У той же час, прийнята резолюція ООН відображає позицію міжнародної спільноти, і держави-члени ООН повинні її враховувати.

У зв'язку з важкою політичною ситуацією на Україні і збройними конфліктами на сході, Верховною Радою 15 квітня 2014 був прийнятий закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», у відповідь на приєднання Кримського півострова до Росії [6]. Закон визначив статус Автономної Республіки Крим як «тимчасово окупованої території України» і як «невід'ємної частини території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України».

У законі «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» говориться про те, що режим пересування з Криму на територію України спрощений, при наявності українського паспорта громадянами Автономної Республіки. Але на практиці виникає ціла низка проблем з міграцією [7]. Особи, які отримали паспорти Російської Федерації, і мають реєстрацію на території Республіки Крим, або ж, в українському паспорті змінили реєстрацію, в якій АРК позначена як федеративний об'єкт у складі Російської Федерації, мають серйозні труднощі з пересуванням. Так само, де-факто мають місце бути не тільки проблеми з міграцією на територію України, а й з отриманням віз в інші держави, через невизнання переходу Республіки Крим до складу Російської Федерації більшою частиною світового співтовариства [8]. Аналіз вказаного нормативного акту вказує на те, що його положення фактично дублюють норми Конституції України [9]. Також у цьому законі недостатньо розроблені механізми реалізації вказаних вище конституційних гарантій. Ще одним недоліком є те, що його норми поширюються лише на тих, хто проживав на території Автономної Республіки Крим.

Таким чином, ми бачимо, що закон, який мав відстоювати інтереси жителів Криму та України, виявився даремним. Він не урегулював нічого, не тільки тому, що вплив Російської Федерації був значно сильнішим, а і оскільки показав свою безперспективність змістом, який не має практичної реалізації та нічого не робить для виконання прописаного. Чинний Президент України П. Порошенко запропонував законопроект «Про внутрішньо переміщених осіб», який, на нашу думку, більше відповідає вимогам сьогодення у досліджуваній нами сфері аніж його «попередник» [10]. Але необхідно відзначити, що незважаючи на свою прогресивність цей законопроект також не є досконалим. На нашу думку, потребують на додаткове доопрацювання наступні питання: доступу до освіти, працевлаштування, розміщення, соціальних виплат, вирішення питань медицини. Вказане вище обумовлює необхідність комплексного перегляду змісту вказаного законопроекту у напрямку приведення його у відповідність до реального стану речей на спірній території. Таким чином, держава зможе сфокусувати свої сили на допомозі усім переселенцям, або людям, які проявили своє бажання жити в єдиній, неділимій Україні.

Література

1. Проверка речи Путина о Крыме на наличие фактологических ошибок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inopressa.ru/article/20mar2014/wp/pinoc.html>.
2. Матвиенко опоздала: Решение Хрущева о передаче Крыма было отменено 22 года назад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politsovet.ru/47267-matvienko-opozdala-reshenie-hruscheva-o-peredache-kryma-bylo-otmeneno-22-goda-nazad.html>.
3. Результати та історичне значення Всеукраїнського Референдуму 1 грудня 1991 р Вибори Президента України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://histua.com/istoriya-ukraini/ukraina-v-umovax-nezaleznosti/vseukrainskij-referendum-vibori-prezidenta>.
4. Анексія Криму Росією 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Анексія_Криму_Росією_\(2014\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Анексія_Криму_Росією_(2014)).
5. Брифінг в МЗС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/briefing/1211-brifing-v-mzs>.
6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України 15.04.2014 № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
7. Проблема юридичного (документального) забезпечення цивільних прав громадян, які проживають на території Криму, та «намібійський виняток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://precedent.in.ua/index.php?id=1414329120>.
8. Тимчасово окупована територія України. які проблеми виникають у нотаріальній практиці? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurradnik.com.ua/stati/timchasovo-okupovana-teritoriya-ukrayini-yaki-problemi-vinikayut-u-notarialniy-praktitsi>.
9. Щодо нового проекту закону «Про внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk-ua.facebook.com/permalink.php?story_fbid=356241504527728&id=315360658615813.
10. Про правовий статус осіб, які вимушені залишити місця проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України: Пропозиції Президента № 4998-1 від 19.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51397.

Установчі повноваження Верховної Ради України щодо формування складу Конституційного Суду України

Дічко Г.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Із здобуттям Україною незалежності 24 серпня 1991 року особливого значення набули процеси становлення і розвитку надзвичайно важливої інституції українського парламенту. Не останню роль у формуванні цих процесів відіграє питання щодо чіткого окреслення поняття та змісту функцій Верховної Ради України, а також визначення обсягу повноважень, що входять до даного політико-правового інституту. Зокрема, науковий інтерес викликають номінаційні повноваження парламенту щодо призначення на посади суддів Конституційного Суду України. Особливої актуальності набуває це питання в світлі сучасних подій, коли легітимність рішень органу конституційної юрисдикції в Україні ставиться під сумнів як політичною елітою так і представниками громадськості.

Методологічним підґрунтям дослідження зазначеної проблеми слугують праці таких вчених: Ю.Д. Древаль, В.А. Григор'єв, Я.М. Назаренко, В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко та ін.

Метою даної наукової роботи є окреслення основних аспектів установчої функції Верховної Ради України, виокремлення з її складу номінаційних повноважень у сфері судоустрою, зокрема щодо призначення на посади суддів Конституційного Суду України.

Насьогодні установча функція поряд із законодавчою та контрольною являється одним із основних напрямків діяльності українського парламенту. Серед українських науковців немає одностайності щодо поняття установчої функції та обсягу повноважень, що входять до її складу. Деякі правники дотримуються погляду вузького розуміння, коли установча діяльність фактично ототожнюється з обранням, призначенням на посади, звільненням з посади і наданням згоди на такі дії щодо відповідних посадових осіб, тобто виключно участю у формуванні механізму управління державою [1]. Інші науковці зазначають, установча функція є значно ширшою за змістом і додають до вже вказаних повноважень також діяльність щодо призначення референдуму, виборів, внесення змін до Конституції та затвердження Регламенту Верховної Ради України [2, 3]. Вважаємо, що для кращого розуміння змісту установчої функції Верховної Ради України більш прийнятною є вузька концепція, оскільки широка має спільні предмети відання, діяльність в рамках яких доцільно віднести до представницької та законодавчої функцій.

Узагальнюючи всі підходи, найбільш оптимальним вважаємо наступне визначення: установча функція парламенту – це закріплений на законодавчому рівні напрямок діяльності вищого представницького органу щодо утворення посад або скасування вже існуючих, призначення (обрання) на посади чи звільнення (відкликання) з них або надання згоди на такі дії, зумовлений об'єктивними потребами державного та суспільного розвитку з погляду внутрішніх і зовнішніх завдань держави, у яких виражаються і конкретизуються сутність, соціальне призначення та роль Верховної Ради України.

Відповідно до ст.85 Конституції України до установчої функції українського парламенту у царині судочинства належить: обрання Верховною Радою України суддів судів загальної юрисдикції безстроково та призначення на посади та звільнення з посад третини складу Конституційного Суду України. Аналізуючи українське законодавство, до цих повноважень можна додати діяльність Верховної Ради щодо призначення трьох членів Вищої ради юстиції (за парламентською квотою).

Номінаційна діяльність щодо призначення суддів Конституційного суду України є однією з основних в галузі формування судового корпусу, оскільки цей орган являється єдиним у своєму роді утворенням конституційної юрисдикції в нашій державі. Він займає вище становище в механізмі конституційного контролю, не піднаглядний ніяким інстанціям, його рішення носять обов'язковий характер, у тому числі й для інших вищих органів влади. Він зв'язаний при здійсненні судочинства тільки Конституцією України як вершиною правової системи країни й Законом «Про Конституційний Суд України». Враховуючи такий особливий статус Конституційного Суду в системі органів державної влади, тільки його компетенція, поряд з компетенцією Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів, визначена безпосередньо й досить розгорнуто в самій Конституції [4]. Отже, Конституційний Суд в Україні є вищим конституційним органом у державі.

До повноважень Конституційного Суду України належать такі: вирішення питань про відповідність Конституції України (тобто про конституційність) законів та інших правових актів

Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (це питання розглядаються за зверненнями: Президента України, не менш як сорока п'яти народних депутатів України, Верховного Суду України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Верховної Ради Автономної Республіки Крим); офіційне тлумачення Конституції України та законів України, з приводу чого ухвалюється рішення; надання висновку про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість за зверненням Президента України або Кабінету Міністрів України; надання висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту за зверненням Верховної Ради України; надання висновку щодо відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам Основного закону; надання висновку щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України [5].

Формування складу Конституційного Суду України відбувається за спеціальною процедурою і регламентується Конституцією України, Законами України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI та «Про Конституційний суд України» від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР. Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів і Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість з них. Отже, установчі повноваження Верховної Ради щодо призначення складу Конституційного Суду України можна віднести до таких, що реалізуються не самостійно, а сприяють формуванню цього органу. Така процедура зумовлена проявом системи поділу влади та стримувань і противаг, вона покликана забезпечити неможливість зловживання установчими повноваженнями з боку окремого органу чи особи і гарантує незалежність та самостійність суддів у прийнятті рішень.

Пропозиції щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України зазвичай вносяться Головою Верховної Ради України, але також суб'єктом ініціативи можуть бути не менш як 1/4 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (при цьому депутат має право поставити підпис під пропозицією про висунення лише однієї кандидатури і ці підписи депутатів не відкликаються) [5]. До кандидата на посаду висуваються такі вимоги: громадянство України; досягнення сорокарічного віку на день призначення, вища юридична освіта, стаж роботи за фахом не менше ніж десять років, проживання в Україні протягом останніх двадцяти років і вільне володіння державною мовою. Комітет з питань правової політики та правосуддя подає Верховній Раді свої висновки щодо кожної кандидатури на посаду судді Конституційного Суду України.

Після ознайомлення з матеріалами відбувається обговорення кандидатур на засіданні Верховної Ради України. Участь в ньому беруть представники депутатських фракцій (депутатських груп), представники комітетів та народні депутати. Голосування щодо формування складу суддів Конституційного суду України здійснюється Верховною Радою таємно шляхом подачі бюлетенів. Призначеними на посади вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів депутатів, але більше половини голосів депутатів від конституційного складу Верховної Ради України. Якщо кілька кандидатів набрали однакову кількість голосів і після їх призначення було б перевищено необхідне для призначення число суддів, щодо цих кандидатів проводиться повторне голосування [6]. За результатами голосування Головою Верховної Ради України підписуються постанови про призначення суддів Конституційного Суду України.

Звільнення з посади судді Конституційного Суду України здійснюється за письмовим поданням Голови Верховної Ради України за наявності рішення Комітету з питань правової політики та правосуддя. Проводиться відкрите голосування, і рішення оформлюється постановою. У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Верховною Радою України, парламент призначає іншу особу на цю посаду [5].

Підсумовуючи наведене вище, слід зазначити, що повноваження щодо формування складу Конституційного Суду України є важливим аспектом установчої функції парламенту. Здійснюючи призначення суддів на посади, Верховна Рада сприяє зміцненню законності та гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Література

1. Назаренко Я.М. Номінаційна (установча) функція Верховної Ради України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец 12.00.02 «Конституційне право» / Я.М. Назаренко. – Х., 2011. – 18 с.

2. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: Підруч. / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: Наук. думка, 2006. – 338 с.
3. Древаль Ю.Д. Парламентаризм у політичній системі України: (політико-правовий аналіз): монографія / Ю.Д. Древаль. – Х., 2003. – 280 с.
4. Григор'єв В.А. Політико-правова природа Конституційного Суду в системі поділу влади / В.А. Григор'єв // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 60. – С. 305-2010.
5. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861>
6. Про Конституційний суд України: Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/print1422113474994923>
7. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Організація роботи, засідання та рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Дутов Р.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сінельнік Р.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

З метою організації роботи та для більш детального визначення порядку роботи ВККС приймає свій регламент.

Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України визначає порядок роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України на реалізацію повноважень, наданих Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», порядок підготовки, розгляду та прийняття Комісією рішень, а також інші питання процедурної діяльності Комісії [1].

У своїй діяльності Комісія керується Конституцією України, Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Основними засадами діяльності Комісії є: відкритість, гласність, законність, рівність прав учасників засідань, право на оскарження рішень Комісії у передбачених Законом випадках, право на захист, колегіальність прийняття рішень, незалежність, об'єктивність, повне з'ясування обставин, обов'язковість рішень Комісії.

ВККС очолює голова, який має заступника та секретаря. Вони обираються зі складу ВККС відкритим або таємним голосуванням. Обраним головою Комісії вважається кандидат, який одержав більшість голосів від загального складу Комісії [2].

Голова ВККС має такі повноваження:

1. організовує роботу Комісії та здійснює загальне керівництво нею;
2. визначає дату, час і місце проведення засідання Комісії, скликає засідання Комісії, головує на засіданнях, визначає перелік питань, що виносяться на засідання та формує порядок денний засідання;
 - визначає обов'язки заступника Голови Комісії;
 - повідомляє про дату, час і місце проведення засідання Комісії особу, щодо якої має розглядатися питання;
 - планує роботу Комісії, дає окремі доручення членам Комісії, пов'язані з виконанням Комісією покладених на неї завдань;
 - координує роботу структурних підрозділів секретаріату Комісії щодо підготовки матеріалів для розгляду Комісією питань, віднесених до її компетенції;
 - представляє Комісію у відносинах із державними органами, органами місцевого самоврядування, органами суддівського самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, органами влади інших держав та міжнародними організаціями;
 - подає в установленому порядку пропозиції щодо фінансування витрат на утримання Комісії та організаційного забезпечення її діяльності;
 - призначає на посади та звільняє з посад працівників секретаріату Комісії, застосовує до них заходи заохочення та дисциплінарного впливу;

— затверджує структуру та штатний розпис секретаріату Комісії, вносить зміни до штатного розпису;

— затверджує положення про структурні підрозділи секретаріату Комісії, посадові інструкції його працівників та порядок атестації працівників секретаріату Комісії згідно з чинним законодавством;

— присвоює ранги державним службовцям секретаріату Комісії у встановленому порядку або порушує питання про присвоєння рангів державним службовцям секретаріату Комісії відповідно до приписів Закону України «Про державну службу»;

- видає накази та доручення;

- здійснює інші повноваження, визначені законом та цим Регламентом [1].

Обов'язки голови Комісії у разі його відсутності виконує заступник голови Комісії, а за відсутності заступника – член Комісії, обраний за квотою з'їзду суддів України, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Черговість проведення засідань ВККС Законом не визначено. Вони проводяться в міру необхідності, але не пізніше як у двомісячний термін після надходження до Комісії відповідної заяви чи подання.

Законом, який коментується, передбачається, що засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів проводяться відкрито і гласно (крім випадків, установлених законом). Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання усної або письмової інформації щодо матеріалів його справи, поданих на розгляд Комісії. Присутні на відкритому засіданні ВККС мають право робити письмові нотатки. З дозволу голови ВККС допускаються транслявання засідання, а також проведення в залі засідання фото – і кінозйомки, теле-, відео-звукзапису із застосуванням стаціонарної апаратури. Винятки з даного правила стосуються розгляду на засіданні матеріалів, відносно яких встановлені обмеження законом.

З метою більш повного, глибокого, об'єктивного з'ясування обставин по справі на засідання Комісії можуть бути запрошені особи, присутність яких Комісія визнає необхідною.

Засідання В ВККС здійснюється в порядку, встановленому її регламентом [3].

Засідання Комісії є повноважним, якщо в ньому бере участь не менше двох третин від загального складу. Засідання Комісії проводяться відкрито і гласно, крім випадків, установлених законом. Закриті засідання Комісії можуть проводитись для розгляду визначених Комісією питань, а також розгляду питань, що стосуються організації поточної роботи Комісії. У закритому засіданні Комісії мають право брати участь особи, присутність яких визнана Комісією необхідною для розгляду відповідного питання. Комісія наприкінці закритого засідання приймає рішення щодо порядку використання матеріалів і рішень цього засідання.

Гласність роботи Комісії забезпечується відкритим обговоренням питань, що належать до її компетенції, у присутності заявників, їхніх представників, запрошених осіб та представників засобів масової інформації, які повідомляються за десять днів про дату, час та місце засідання шляхом опублікування відповідного оголошення на офіційному веб-порталі Комісії.

Офіційний веб-портал Комісії розпочав свою роботу в березні 2011 р. З цього моменту кожна подія цього органу, кожне його рішення висвітлюється відповідним повідомленням. Безумовну користь від такої організації роботи отримують як судді, кандидати на посади суддів, так і сторонні спостерігачі.

Можна виділити такі групи інформації, які публікуються на офіційній веб-сторінці Комісії. По-перше, на ній розміщуються нормативні акти, які регламентують роботу Комісії, а також інформація про результати її діяльності (звіти, статистика, аналітика). Так, у розділі сайту «Про Комісію» можна знайти історію Комісії, її склад, структуру Секретаріату Комісії, а також її Регламент. В окремих розділах, які стосуються різних напрямів діяльності Комісії, публікуються документи, які регламентують відповідне питання. Наприклад, у підрозділі «Добір кандидатів на посаду судді вперше» розміщено всі документи, які необхідні кандидатам для проходження відповідних процедур. Отже, кандидат на посаду судді може завантажити всі анкети і бланки заяв, необхідних йому на певному етапі проходження відбору, не виходячи із дому, що спрощує роботу як співробітників апарату Комісії, так і життя кандидатам на посаду судді. Аналогічний пакет документів розміщено і для суддів, які претендують на обрання безстроково після завершення 5-річного терміну першого призначення.

По-друге, у випадках, передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів», ВККС публікує оголошення про початок добору кандидатів на посади суддів, про початок проведення

конкурсу на заміщення вакантної посади судді, інформацію про кандидатів на посаду судді вперше, які подали заяви про участь у конкурсі на заміщення вакантних посад суддів, інформацію про вакантні посади суддів у місцевих судах загальної юрисдикції, умови проведення конкурсу на заміщення вакантних посад судді, графік проведення конкурсу на заміщення вакантних посад суддів, рейтинговий список кандидатів на посаду судді вперше, результати кваліфікаційного іспиту кандидатів на посаду судді, списки кандидатів на посаду судді по регіонах для складення анонімного тестування (іспиту), оголошення про підготовку матеріалів щодо обрання кандидатів на посаду судді безстроково та ін.

По-третє, у підрозділі порталу «Новини і події» анонсуються всі заходи, що проводяться Комісією. Примітним є те, що кожне засідання ВККС, кожне рішення цього органу отримує належне висвітлення на її офіційному веб-порталі, що забезпечує доступ громадян до публічної інформації. Забезпеченню прозорості в діяльності ВККС сприяє порядок визначення осіб, які будуть розглядати дисциплінарну справу судді. Згідно з п.3 ст.94 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» для здійснення перевірки даних щодо наявності підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у ВККС діє автоматизована система визначення члена Комісії, який проводитиме таку перевірку. Положення про автоматизовану систему визначення члена ВККС затверджується Радою суддів України за погодженням з ДСА.

Згідно зі ст.109 цього Закону організаційне забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснює секретаріат, працівники якого призначаються на посаду та звільняються з посади головою Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Співробітники секретаріату прирівнюються до державних службовців, побутове забезпечення і рівень соціального захисту яких визначаються Законом України «Про державну службу».

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» діє служба інспекторів. Ця служба діє з метою здійснення членами ВККС належної перевірки наявності підстав для притягнення суддів місцевих та апеляційних судів до дисциплінарної відповідальності.

Ці інспектори за дорученням члена Комісії:

- попередньо аналізують заяви (скарги) щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, готують проекти висновків про наявність підстав для притягнення суддів місцевих та апеляційних судів до дисциплінарної відповідальності;
- попередньо аналізують матеріали справ щодо кваліфікаційного оцінювання суддів та дисциплінарної практики щодо суддів;
- виконують інші доручення члена Комісії під час кваліфікаційного оцінювання або дисциплінарного провадження відповідно до цього Закону.

Утворення служби інспекторів має забезпечити виконання подвійного завдання: з одного боку, розвантажити роботу членів ВККС, а з другого боку – розділити функцію розслідування фактів дисциплінарного проступку суддів і прийняття рішення у справі. Останнє вносить елементи змагальності в процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, на чому неодноразово наголошували іноземні експерти [4].

Рішення є результатом процедурної діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Рішення приймається колегіально – більшістю голосів від загального складу Комісії.

Рішення ВККСУ викладається в письмовій формі і має бути мотивованим і обґрунтованим. За структурою рішення має три складові частини: вступну, описово-мотивувальну і резолютивну. У вступній частині рішення зазначаються дата і місце його прийняття, склад Комісії, хто головував на засіданні Комісії. В описово-мотивувальній частині викладається суть питання, що розглядалося. Резолютивна частина кожного рішення повинна містити викладення мотивів прийнятого рішення, а також посилання на закон та інші нормативні акти, а у відповідних випадках – на норми Конституції України і чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Ця частина рішення закінчується чіткою, вичерпною, безумовною відповіддю по суті розглянутого питання.

Рішення підписується головуючим і членами Комісії, які брали участь у засіданні.

Кожен з членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів, що брав участь у засіданні, має право висловити окрему думку. Вона викладається у письмовій формі і приєднується до матеріалів справи, головуючий повідомляє на засіданні про наявність окремої думки, але зміст її виголошенню в засіданні не підлягає [5].

Оригінал рішення зберігається у матеріалах конкретної справи. Голова Комісії повинен забезпечити ознайомлення особи, за поданням якої вирішувалося питання та особи, щодо якої

вирішувалося питання, з результатами його розгляду. З цієї метою копія рішення Комісії вручається їй особисто або надсилається поштою протягом семи днів.

У випадках, визначених законом, рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України може бути оскаржене до Вищої ради юстиції або до суду [3].

Література

- 1 Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/about/reglament-vkks-ukraini/>
- 2 Організація роботи та засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uchebnikonline.com/pravo/zakon_ukrayini_pro_sudoustriy_i_status_suddiv_-_telipko_ve/organizatsiya_roboti_zasidannya_vischoyi_kvalifikatsiynoyi_komisiyi_suddiv_ukrayini.htm
- 3 Теліпко В.Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Науково-практичний коментар / В.Е. Теліпко; за ред. В.В. Молдована. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 528 с.
- 4 Організація роботи та забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1102120356087/pravo/organizatsiya_roboti_zabezpechennya_diyalnosti_vischoyi_kvalifikatsiynoyi_komisiyi_suddiv_ukrayini#780
- 5 Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 р. № 25 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 143.

Муніципально-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності

Ємцова Д.О., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Майже усі держави, в тому числі і Україна ставлять за мету побудову демократичної держави. Одним із ключових інститутів такої держави є місцеве самоврядування. Гарантією його функціонування, захисту від порушень є відповідальність представницьких органів і посадових осіб, адже їх влада завжди має бути обмежена правом.

Муніципально-правова відповідальність – це різновид юридичної відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Їй притаманні всі ознаки юридичної відповідальності, зокрема: урегульованість нормами права, певний вид правовідносин, елементом якого є об'єкт, суб'єкт і зміст, настає в результаті вчинення правопорушення, полягає в застосуванні негативних наслідків до правопорушника – муніципальних санкцій [1].

Специфічними рисами відповідальності у місцевому самоврядуванні, що визначають її зміст, сутність і форми є: комплексний характер, є особливою формою соціально-політичної, конституційної відповідальності, виступає особливим феноменом у системі соціальних зв'язків, соціально-політичний характер, що зумовлюється специфікою муніципальних відносин, множинність напрямів і видів впливу суб'єктів відповідальності у сфері муніципально-правових відносин на об'єкти місцевого самоврядування; причинний зв'язок між реальною діяльністю суб'єктів муніципально-правових відносин та її наслідками, наявність законодавчо оформлених механізмів контролю за місцевим самоврядуванням з боку держави і громадянського суспільства, близькість складів (але не збір) муніципальних правопорушень зі складами інших галузевих видів відповідальності, входить до методу муніципального права, вказує на комплексний характер цієї галузі права й виокремлює цю галузь з-поміж інших; має важливе значення для легалізації та легітимації муніципальної влади територіальних громад. Муніципально-правову відповідальність необхідно розуміти як самостійний вид соціальної та юридичної відповідальності, передбачений нормами муніципального законодавства, що являє собою зв'язок між суб'єктами муніципально-правових відносин, коли суб'єкт відповідальності, володіючи комплексом прав у сфері місцевого самоврядування, зобов'язується в силу свого статусу будувати поведінку згідно з очікуваною моделлю, а інша безпосередньо або через представників контролює, оцінює таку поведінку та її результати, а у разі негативної оцінки або наявності вини вправі або зобов'язана певним чином відреагувати [2].

У науково-практичному коментарі до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» вказується, що відповідальність органів місцевого самоврядування – це несприятливі правові наслідки за прийняті ними протиправні рішення, неналежне здійснення своїх завдань та функцій [3].

В. Кравченко та М. Пітцик визначають відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування як настання негативних наслідків у разі невиконання або неналежного виконання покладених на них законом або договором обов'язків [4]. В основі сучасного розуміння відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування покладено обов'язок зазначених суб'єктів муніципальної влади зазнати певних негативних наслідків у разі неналежного, неякісного, неефективного виконання своїх компетенційних повноважень.

Окремі автори розглядають муніципально-правову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності, що має власні джерела, суб'єкти, підстави, санкції. На думку К. Шугріної, муніципально-правова відповідальність відноситься до двох видів: конституційної (відповідальність органів місцевого самоврядування перед державою) та муніципально-правової (відповідальність перед населенням) [5].

Підставами муніципально-правової відповідальності є фактична і нормативна. Фактичною є муніципальне правопорушення, склад якого передбачає елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Нормативною ж підставою може бути визнане порушення муніципально-правової норми. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначається: органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами, підстави, види і порядок відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються Конституцією України, цим та іншими законами [6].

Суб'єктами муніципально-правової відповідальності є органи й посадові особи місцевого самоврядування. Науковці наголошують, що суб'єктами, є ті, які володіють деліктоздатністю, тобто здатністю нести юридичну відповідальність за свої протиправні вчинки. В муніципальному праві деліктоздатністю володіють два види суб'єктів: індивідуальні (жителі-члени відповідних територіальних громад, депутати представницьких органів місцевого самоврядування; посадові особи) та колективні (територіальні громади; органи державної влади; представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування; органи самоорганізації населення; об'єднання громадян, інші соціальні утворення (комітети та комісії представницьких органів; виконавчі апарати, президії районних і обласних рад; виборчі комісії тощо) [2].

Характерною рисою відповідальності в місцевому самоврядуванні є специфіка її санкцій. В.В. Кравченко та М.В. Пітцик зазначають, що переважна більшість норм муніципального права не містить санкцій і відповідальність за їх порушення передбачається іншими галузями права України. Так, за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування встановлюється відповідальність: цивільна, адміністративна або кримінальна [7]. Наслідками за порушення норм муніципального права можуть бути дострокове позбавлення (зміна) конституційного статусу органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб, визнання неконституційними актів або їх окремих положень, зупинення дії актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування, визнання недійсним юридично значущого результату, відкликання депутата місцевої ради виборцями, дострокове припинення повноважень депутата за рішенням представницького органу, дисциплінарні санкції. Для муніципально-правових санкцій характерні й особливі суб'єкти, які їх застосовують: територіальні громади, або органи та посадові особи місцевого самоврядування чи органи державної влади.

Отже, на підставі вищевикладеного, ми можемо узагальнити і зазначити наступне: муніципально-правова відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування в разі неякісного, неефективного виконання своїх компетенційних повноважень та обов'язку зазнати певних негативних наслідків.

Література

1. Салівон Г.І. Специфіка муніципально-правової відповідальності в Україні / Салівон Г.І. // Проблеми законності: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 116. – С. 45-51.
2. Муніципальне право України: підручник за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К.: Юрінком Інтер. – 2006. – 592 с.
3. Закон про місцеве самоврядування в Україні: наук.-практ. комент. / В.Ф. Опришко та ін. – К.: Ін-т законодавства ВРУ, 1999. – 398 с.
4. Кравченко В.В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права): навч. посіб. / В.В. Кравченко, М.В. Пітцик. – К.: Апарат – Центр. – 2001. – 176 с.
5. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: монографія / В.О. Антонечко, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов та ін.; за ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка. – 2007. – 864 с.

6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05. 1997р. № 280 /97 – ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170
7. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07. 06. 2001р. №2493-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

Теоретичні засади принципу поділу влад

Карнаух О.Ю., слухач магістратури

Науковий керівник:

Журавльова Г.С., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Для з'ясування функціональних характеристик парламенту будь-якої держави першорядне значення має зміст принципів, за якими побудований її державний механізм. До таких принципів віднесений принцип поділу влад, або за прийнятою у нас традицією, яка знайшла відповідне відображення в Конституції України – принцип поділу державної влади.

Питання з'ясування теоретичних засад принципу поділу влад досліджували такі вітчизняні вчені, як Г.С. Журавльова, В.В. Копейчикова, Л.Т. Кривенко, В.Ф. Опришко, В.Ф. Погорілко, В.Я. Тацій, Є.А. Тихонова, Ю.М. Тодика, М.В. Цвік, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко.

Метою даної статті є аналіз питання поділу влад в контексті визначення статусу парламенту.

Як зазначають автори енциклопедичного словника "Конституція Російської Федерації", "поділ влад – це принцип організації і здійснення державної влади, який вперше був юридично закріплений в Конституції США 1787 р." [1, 238]. Як "конституційно-правовий принцип державної влади" визначають поділ влад автори вітчизняного словника термінів по теорії держави і права [2, 134]. У цьому зв'язку слід згадати тезу відомого вітчизняного вченого-юриста В.Ф. Погорілко, за якою в "найбільш загальному вигляді державний лад можна визначити як систему принципів організації (будівництва) і діяльності держави, передбачених і закріплених її конституцією" [3, 3]. Тому принцип поділу влад (державної влади) є важливим елементом державного ладу України.

Ідея поділу влад має давню історичну традицію. Її генезу слід пов'язувати ще з античними часами. Проте сучасне її сприйняття і формулювання віднесене до нових історичних часів. Першим сформулював вимогу відокремлення виконавчої влади від законодавчої Д. Локк. Він вважав, що законодавча влада домінує над виконавчою. Але класичною вважається концепція поділу влад Ш. Монтеск'є. Саме цей автор виклав свою теорію, за якою існує три влади – законодавча, виконавча і судова, які є різнозначущими з огляду на суспільні потреби.

Ідея поділу влади, за спостереженням дослідників, має священне християнське першоджерело. Так, Папаян Р.А. звертає увагу на те, що ідея трьох напрямів діяльності з тим розмежуванням функцій держави, яке можна бачити й у наш час, ясно позначена у Біблії в трьох постулатах: «Господь – суддя наш, Господь – законодавець наш, Господь – цар наш» (Ісаїя 33. 22). На думку вченого, ці постулати фіксують потрійний характер влади, позначаючи її функції – законода-божественну природу [4, 19]. У свою чергу, Баренбойм П. виникнення доктрини поділу влади пов'язує з зародженням незалежної судової влади, що, на його думку, відбулося у 1002 році до н.е., у якому, за Біблією, був ухвалений перший судовий вердикт щодо спадкоємства престолу [5].

Водночас першопрохідцями у створенні цільної доктрини поділу влади за правом вважаються Джон Локк (1623-1704 рр.) і Шарль-Луї де Монтеск'є (1689-1755 рр.). Завдяки відносно спокійному перебігу революції XVII ст. в Англії Дж. Локк фактично став першим, хто обґрунтував можливість мирного доступу буржуазії до влади через компроміс із ліберальним дворянством. У своїй праці «Два трактати про управління державою» він прагнув за допомогою правильної організації державної влади сконструювати складний політичний механізм, здатний «урівноважити владу уряду, «вклавши окремі частини влади в різні руки» [6, 304]. Теорія Локка передбачала створення системи правління, за умов якої передусім виконавча влада не мала б змоги перерости у відкриту тиранію. Це і стало основою обґрунтування вченим тези про нерівноправність гілок влади.

На відміну від його концепції, схема поділу влади, запропонована Ш.-Л. Монтеск'є, виключала існування домінуючого органу в системі поділу влади. Аналізуючи різні способи правління і принципи, на яких воно засновано, Монтеск'є підійшов до проблеми про необхідність забезпечення політичної свободи та її трактування, і, відштовхуючись від неї, вирішив питання про устрій влади. Теза про те, що поєднання законодавчої, виконавчої і судової влади в руках однієї особи або органу неминуче веде до задушення політичної свободи, є серцевиною його концепції

поділу влади. Вчений при цьому обґрунтовано виходив з того, що абсолютне розмежування владних повноважень, повна незалежність органів влади і відсутність їх взаємовпливу здатна призвести до краху державної системи. Зразком державного ладу Монтеск'є визнає Англію, посилаючись на те, що метою цієї держави є охорона політичної свободи, а спосіб, яким це досягається, полягає у поділі та урівноваженні влади. Учений наполягав на тому, щоб поділ гілок влади виступав як їх взаємне стримування.

Принцип поділу влади, який окреслює поділ відповідних функцій, є конституційним принципом. Це означає, по-перше, що він належним чином сформульований в науці конституційного права і є її "фрагментом" і, по-друге, закріплений в нормах самої конституції. Однак форми закріплення принципу поділу влади в конституційних нормах у різних країнах різні. В США вона має вигляд структурно-функціонального визначення кожного з вищих органів держави – Конгресу, Президента і Верховного Суду. Така ж форма закріплення поділу влади прийнята у переважній більшості розвинутих країн. У так званих постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні, поділ влади прямо проголошується в конституційних текстах і формулюється у вигляді норми-принципу.

Прикладом такої норми-принципу може бути положення, що міститься у ст.6 Конституції України: "Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову". Подібна фіксація ідеї розподілу влад є перш за все своєрідною декларацією намірів. Проголошуючи конституційний рівень розподілу влад, правлячі кола застерігають необхідність відповідними засобами створити передумови для переходу до нових форм державно-політичного життя.

Аналізуючи проблему поділу влад в контексті визначення статусу парламенту, необхідно насамперед зазначити, що сучасне сприйняття відповідної ідеї в різних країнах спирається на різні трактування її змісту. Ці трактування нерідко дуже відмінні від історично сприйнятого і закріпленого в конституціях як принцип побудови державного механізму [7, 15]. Проте істотно різняться й традиційні підходи, прийняті в конституційній теорії та практиці за умов різних форм державного правління.

Сенс принципу поділу влад (влади) полягає в тому, що усі три гілки влади, зокрема законодавча і виконавча, є юридично однопорядковими, рівнозначущими і рівноцінними. З цього не випливає, що вони є рівними або порівняними за змістом. Фактична нерівність "поділених влад", зумовлена особливостями форми державного правління, конкретною ситуацією, що склалася у суспільному і державно-політичному житті, та іншими об'єктивними і суб'єктивними факторами. Важливе значення має й те, що відповідні органи покликані реалізовувати різні функції, їх діяльності притаманні різні засоби і методи. Все це впливає на співвіднесеність "поділених влад".

Література

1. Конституция Российской Федерации: Энциклопедический словарь / В.А. Туманов, В.Е. Чиркин, Ю.А. Юдин. – М.: Большая Российская энциклопедия, Юристъ, 2012. – 320 с.
2. Панов Н.И. Словарь терминов по теории государства и права: учебное пособие / Н.И. Панов. – Х.: Основа, 2007. – 180 с.
3. Погорілко В.Ф. Конституційні основи державного ладу України / В.Ф. Погорілко // Правова держава. – 1996. – № 7 – С. 3-19.
4. Папаян Р.А. Христианские корни современного права / Р.А. Папаян. – М.: НОРМА, 2012. – 190 с.
5. Баренбойм П. 3000 лет доктрины разделения властей. Суд Сьютера / П. Баренбойм. – М.: Белые альвы, 2013. – 78 с.
6. Локк Дж. Избранные философские произведения / Дж. Локк. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 2005. – 570 с.
7. Марченко М.Н. Современные интерпретации теории разделения властей на Западе / М.Н. Марченко // Вестник Московского университета. – 2013. – № 4. – С. 15-24.

Особливості муніципально-правового статусу людини і громадянина

Кібальник А.Р., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Основним вектором розвитку України в ХХІ столітті є орієнтир на ствердження основ правового громадянського суспільства. Загальновідомо, що найкращим середовищем для належного проживання і розвитку людини, в якому всі члени суспільства вільні і рівні є громадянське

суспільство, адже у ньому людина, особа, індивід є ключовою метою такого суспільства, а держава, здійснюючи свій вплив за допомогою права, повинна враховувати пріоритет інтересів кожної конкретної людини.

Слід відзначити, що конституційно-правовий статус, муніципально-правовий статус, а також правовий статус людини і громадянина в інших сферах відносяться до питань, що привертають до себе пильну увагу дослідників. Це можна пояснити тим, що в Україні визнається пріоритет прав і свобод людини і громадянина, йде активна і цілеспрямована політика на його забезпечення і гарантування і різних сферах. Отже, тема дослідження є актуальною.

Однозначного і єдиного підходу до поняття «правовий статус» у науковій думці наразі не сформульовано. Н.М. Оніщенко визначає правовий статус як систему законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [1, 95].

В.М. Карельський визначає правовий статус як багатоаспектну категорію, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій; по-четверте, категорія правовий статус визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів для їх вдосконалення [2, 1].

Варто відзначити, що наразі муніципально-правовий статус характеризується певним чином недосконалістю, є певні проблемні аспекти, які потребують пильної уваги та посиленої праці. Так, на цьому наголошують і вчені, що займаються дослідженням муніципально-правового статусу, а також конституційно-правового статусу. Рабінович П. також відзначає, що необхідність оновлення Конституції України та іншого законодавства у сфері місцевого самоврядування вже тривалий час визнається більшістю державних і громадських діячів, політологів та юристів [3, 18].

На сьогоднішній день в юридичній літературі запропонована нова муніципально-правова категорія – самоуправлінського (муніципального) статусу особи, який відображає місце та роль людини у системі місцевого самоврядування як жителя й інтегрує політичні та економічні моменти реального положення фізичних осіб як індивідуальних і спільних учасників самоврядних відносин. Тому до самоуправлінського статусу включають як права індивіда, так і права територіальних громад, тобто колективні права. Це так звані місцеві (територіальні) права і свободи, суб'єктами яких є місцеве співтовариство у цілому, а їх користувачами – кожен член цього співтовариства [4, 370]. В інституті місцевого самоврядування конституційні права трансформуються в спеціальні муніципальні права. Отже, реалізація муніципальних прав створює спеціальну правосуб'єктність особи – муніципальну правосуб'єктність, яка складається з муніципальної правоздатності, дієздатності та муніципальної деліктоздатності.

На думку С.Ю. Русанової, муніципальні права членів територіальної громади – це права, які забезпечують реальні можливості кожному жителю брати участь у вирішенні питань місцевого значення. О.В. Батанов, розглядаючи місцеве самоврядування через призму прав і свобод людини і громадянина, визначає муніципальні права як визнані та гарантовані державою природні можливості людини та її асоціацій (територіальних громад) самостійно та під свою відповідальність вирішувати питання місцевого значення в різних сферах суспільного життя, зокрема політичній, економічній, соціальній, культурній, екологічній та ін. [5].

Закріплені в Конституції України права і свободи людини є базовими для галузі вітчизняного муніципального права. Звідси права громадян, що регулюються нормами муніципального права, є похідними від конституційних прав і свобод людини і громадянина, конкретизуються в багатьох законах і підзаконних нормативних актах, забезпечуються як державними органами, так і органами місцевого самоврядування відповідно до їх місця в системі публічної влади, функцій та повноважень.

Питання місцевого значення – це питання (справи), пов'язані з життєдіяльністю людей та розвитком територіальної громади, що впливають із колективних інтересів жителів – членів цієї територіальної громади, віднесені Конституцією та законами України до предметів відання місцевого самоврядування, а також інші питання, які не належать до виключної компетенції органів державної влади України.

На думку Русанової С.Ю., правове положення людини в системі місцевої самоврядності характеризується органічною єдністю двох груп муніципальних прав і свобод:

а) індивідуальних, які належать кожному громадянину окремо і можуть бути реалізовані окремим членом міського співтовариства незалежно від інших його членів;

б) колективних прав, реалізація яких можлива лише за допомогою колективних дій всіх або більшості членів міського співтовариства.

За допомогою саме цієї єдності забезпечується з одного боку, особова орієнтація всієї системи місцевої самоврядності і, з іншого, інтеграція автономних, індивідуалістичних початків муніципальної свободи з принципами колективізму, общинності на місцевому рівні організації політичного і економічного життя [4, 370].

На мою думку, важливими є муніципальні обов'язки людини і громадянина є важливим, необхідним та невід'ємним елементом муніципально-правового статусу особи, важливою умовою підтримки стійкості та стабільності в суспільстві, забезпечення прав, свобод і поєднання громадських та особистих інтересів.

Організаційно-правовий механізм виконання муніципальних обов'язків у сфері місцевого самоврядування має такі характерні ознаки:

1) даний механізм включає дві взаємопов'язані складові – нормативну (відповідні конституційні норми) та інституційну (органи місцевого самоврядування);

2) він носить характер підсистемного компонента в межах більш складної системи забезпечення реалізації конституційних норм;

3) нормативна частина цього механізму має різногалузевий публічно-правовий характер, що відображає процес трансформації конституційних обов'язків у обов'язки суб'єктивного характеру, що виконуються в межах муніципально-правових відносин;

4) функціонування цього механізму забезпечується різнорівневими організаційними зв'язками, що створює умови для належного виконання конституційних обов'язків на основі взаємодії інститутів місцевого самоврядування та інститутів державної влади;

5) цей механізм передбачає застосування органами місцевого самоврядування засобів стимулювання людини і громадянина до виконання своїх обов'язків, визначаючи, при цьому, певні варіанти їх поведінки на відповідній території [6].

Муніципально-правовий статус можна вважати окремим різновидом правового статусу, що має власні характерні особливості, пов'язані з предметною сферою реалізації [7, 125].

Узагальнивши, можна зробити наступні висновки: можна визначити правовий статус як багатоаспектну, комплексну, універсальну категорію, що має чітку стабільну структуру, та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також, шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначає місце суб'єкта в системі правовідносин.

Муніципально-правовий статус, якщо говорити узагальнено, являє собою систему прав, які забезпечують можливості місцевому співтовариству і кожному його члену брати участь у вирішенні питань місцевого значення, в управлінні муніципальною власністю, користуватися матеріальними і духовними благами, доступ до яких забезпечується на муніципальному рівні, можливість безперешкодно здійснювати особисту свободу на основі безпеки і недоторканності людини в місцевому співтоваристві.

Література

1. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус» / А.В. Панчишин // Часопис Київського університету права. – 2010. – С.95-97
2. Федотова І.О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин [Електронний ресурс] / Федотова І.О. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua
3. Рабінович П.М. Конституційно-правовий статус людини і громадянина: можливості оптимізації / Рабінович П.М // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – С.19-31
4. Русанова С.Ю. Муніципальні права членів територіальної громади: поняття та класифікація [Електронний ресурс] / С.Ю. Русанова. – Режим доступу: <http://terhromady.info/home/poniattia-terytorialnoi-hromady/>
5. Грабильніков Т.Л. Поняття прав членів територіальної громади в місцевому самоврядуванні [Електронний ресурс] / Грабильніков Т.Л. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02\(10\)/24.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02(10)/24.pdf)
6. Джумурат Є.І. Забезпечення виконання конституційних обов'язків людини і громадянина у сфері місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / Джумурат Є.І. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua

7. Левенець А.В. Поняття та особливості муніципально-правового статусу особистості в Україні [Електронний ресурс] / Левенець А.В. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5270/1/124-129.pdf>

Права студентів вищих навчальних закладів та їх захист

Корнєєв С.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Право на вищу освіту є гарантоване як на національному, так і на міжнародному рівні. Проблеми захисту законних прав та інтересів студентів вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) пов'язані із забезпеченням конституційного права на вищу освіту та його фактичною реалізацією. Ефективність функціонування механізму охорони та захисту прав та свобод людини і громадянина стає дедалі все більш актуальним. Права і свободи людини і громадянина є однією із найважливіших суспільних цінностей, головним об'єктом більшості конституційно-правових відносин. Ефективність їх виконання, використання та дотримання залежать від рівня їх захищеності, гарантованості [1]. У статті 1 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що освітня діяльність – діяльність, пов'язана з наданням послуг для здобуття вищої освіти, з видачею відповідного документа [2]. Відносини у сфері вищої освіти – це відносини з надання освітніх послуг. Вони специфічні, для можливості користування ними необхідно володіти цілим рядом позитивних характеристик. Підготовка до вступу, здавання іспитів, та у разі неуспішності можливість відрахування. Цю сферу надання послуг не можна порівняти з жодною іншою. Користування правом на вищу освіту залежить від інтересу особи у її здобутті, а держава та суспільство зобов'язуються забезпечити реалізацію, охорону та захист даного права.

Охорона та захист прав людини і громадянина завжди сприймається як обов'язок держави щодо їх забезпечення. Відомо, що в структурі суб'єктивного права виділяють охоронювану законом можливість певної поведінки, право вимагати від зобов'язаної сторони здійснення певних дій, а також можливість застосувати ті чи інші способи захисту і підтримки, співпраці державного апарату або навіть суспільства [3, 134-135].

Основна спрямованість механізму захисту – це відновлення порушеного права та притягнення винних до юридичної відповідальності. Примусові заходи як спосіб захисту прав у освітянській сфері направлені на примушення правопорушника усунути наслідки правопорушення, відновити порушене суб'єктивне право особи, та охорона права на освіту – це діяльність щодо усунення потенційної загрози посягання на регулятивні правовідносини, через які людиною і громадянином реалізується конституційне право на освіту [4, 103-111].

Таким чином, можемо сказати, що механізм охорони служить підґрунтям для захисту права на вищу освіту, прав та свобод, якими особа наділена в процесі здобуття вищої освіти як у ВНЗ так і за їх межами.

Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти передбачає наступні умови відрахування з ВНЗ:

- 1) за власним бажанням;
- 2) у зв'язку з призовом на строкову військову службу (крім студентів вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації);
- 3) за незадовільне складання іспитів і заліків протягом сесії;
- 4) за невиконання вимог навчального плану та графіка навчального процесу;
- 5) за появу на заняттях у навчальному корпусі, бібліотеці, гуртожитку в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсикологічного сп'яніння;
- 6) за вироком суду, що вступає в законну силу, чи постановою органу, до компетенції якого належить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу;
- 7) за одноразове грубе порушення навчальної дисципліни або Правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу (за погодженням з профспілковою організацією) [5].

Враховуючи приєднання вищої освіти України до Болонського процесу було б позитивним утворити правоохоронний орган студентського самоврядування у ВНЗ, який би слугував додатковому гарантуванню та забезпеченню прав та свобод усіх суб'єктів навчально-виховного процесу.

В ст.62 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що студенти та інші особи, які навчаються у навчальних закладах мають право на захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, від дій педагогічних та інших працівників, які порушують права або принижують їх честь і гідність.

У ВНЗ для захисту прав і свобод студентів функціонують студентські профспілки. На відміну від органів студентського самоврядування, профспілка наділена широкими повноваженнями, які мають належний механізм їх реалізації. Законодавство України передбачає різні форми захисту, крім названих, це звернення до правоохоронних органів: міліції, прокуратури, суду, а також до державних органів влади та місцевого самоврядування. Вичерпавши всі національні засоби правового захисту, особа має право звертатись за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [6].

Тож, з метою забезпечення належного захисту прав і свобод студентів та інших осіб, що навчаються у ВНЗ необхідне належне законодавче врегулювання даних питань. Слід також законодавчо передбачити про створення у ВНЗ спеціалізованого органу для захисту прав та інтересів студентів та інших учасників навчально-виховного процесу у сфері вищої освіти. Бо на практиці керівництво деяких ВНЗ відраховувало студентів не дожидаючись вироку суду, що набрав законної сили, чи постанови органу, до компетенції якого входить накладання адміністративного стягнення. Тим самим порушуючи «Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти», затверджене наказом Міністерства освіти.

Література

1. Погорілко В.Ф. Конституційне право України [Електронний ресурс] / В.Ф. Погорілко. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/10560412/pravo/arantiyi_pra_v_svobod_lyu_dini_gromadyanina_ukrayini#114
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Витрук Н.В. Правовой статус личности в СССР / Н.В.Витрук. – М.: Наука, 1985. – 210 с.
4. Ромовська З.В. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс: підручник / З.В. Ромовська. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.
5. Про затвердження положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти: Наказ МО України № 245 від 15. 07. 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0427-96>
6. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Місце та роль Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг

Крилова Д.С., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Механізм стримувань і противаг є надійною гарантією захисту людини і громадянина від свавілля державної влади. Цей механізм був розроблений ще у XVII ст. і з тих пір неодноразово підтверджував свою дієвість. Важливу роль у цьому механізмі відведена судовій гілці влади, головним важелем якої в Україні є Конституційний Суд України (далі – КСУ).

Метою цієї статті є аналіз місця та ролі Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. Методологічною основою дослідження є праці таких вчених, як Г.Г. Демиденко, О.В. Петришин, О.В. Олькіна-Дабіжа, В.А. Шатіло, М.Г. Жуган, В.В. Марченко, Ф.В. Веніславський, Р.С. Мартинюк та інших.

Головними ідеологами механізму стримувань і противаг були Дж. Локк, Ш.Л. Монтеск'є та Ж.-Ж. Руссо.

Завдяки Монтеск'є набуває розвитку одна з найвпливовіших конституційних доктрин Нового часу й сучасності – теорія поділу влади. Учений визначає, що в кожній державі є три види влади: законодавча, виконавча й судова. Задля забезпечення політичної свободи людини потрібен їх поділ. Адже поєднання в одній особі або в одному відомстві законодавчої й виконавчої влади призводить до втрати такого спокою (отже – втрати політичної свободи). Поєднання судової влади із законодавчою

або виконавчою теж унеможливилося свободу, оскільки в першому випадку суддя стає законодавцем (отже, «життя та свобода громадян залежатимуть від сваволі»), а в другому може стати гнобителем. Зосередження всіх трьох видів влади в одній особі або установі, складеній із осіб одного стану, взагалі веде до «загибелі всього». З цих міркувань Монтеस्क'є робить логічний висновок, що всі три види влади мають належати різним органам, особам. Стрижнем механізму поділу влади в концепції Монтеस्क'є є система стримувань і противаг, що мають діяти всередині цього механізму. Незалежна судова влада, як можна судити з «Духу законів» Ш.Л. Монтеस्क'є, займає центральне місце в забезпеченні політичної свободи людини. Саме суд являє собою точку безпосереднього зіткнення державної влади, закону й індивіда й може слугувати найкращим запобіжником беззаконних дій державної влади, найімовірнішим захисником громадянина від її сваволі [1, 102-103].

Проте цей принцип не означає повного розриву зв'язків органів державної влади між собою. Як зазначає О.В. Олькіна-Дабіжа, для того, щоб влади були дійсно розділені, вони не мають бути абсолютно відособлені одна від одної, тому що в цьому випадку зникає можливість взаємного впливу, який становить основу будь-якої влади. Цей принцип дозволяє, з одного боку, запобігти можливому владному свавіллю органів влади, а з іншого – зберегти єдність державної влади. Дослідниця зазначає, що концепція Монтеस्क'є була заснована на двох принципах: 1) самостійності та незалежності влад; 2) рівноваги і взаємодії законодавчої, виконавчої і судової влади [2, 19].

Як слушно вказують М.Г. Жуган та В.В. Марченко, історичний досвід підтвердив практичну дієвість принципу поділу влади, він визнаний світовою теорією конституціоналізму і став основоположним в організації та функціонуванні влади у правових державах. Власне кажучи, поділ влади є критерієм дихотомічного поділу держав на демократичні й антидемократичні [3, 193]. Як відомо, Україна, бажаючи відійти від тоталітарних традицій колишнього СРСР, закріпила у Основному Законі механізм стримувань і противаг, надавши вищим органам державної влади можливості щодо контролю один за одним.

Нині, в умовах демократизації українського суспільства, зазначає В.А. Шатіло, реалізація конституційного принципу поділу влади виступає як одна із складових при проектуванні змін державного механізму. Це стало можливим внаслідок розгляду цього принципу як одного з сутнісних ознак демократії, поруч з політичним плюралізмом, представництвом інтересів народу, конституціоналізмом [4, 275].

Щодо безпосередньої ролі і місця КСУ у цьому механізмі, то він закріплений на конституційному рівні. Так, згідно Основного закону, до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): 1) законів та інших правових актів Верховної Ради України; 2) актів Президента України; 3) актів Кабінету Міністрів України; 4) правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. З питань відповідності цих нормативно-правових актів Конституції, КСУ ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені [5]. Ці повноваження спрямовані на обмеження сваволі інших гілок влади та голови держави, які не мають права видавати нормативно-правові акти, що суперечать Конституції. На виконання цих повноважень КСУ має реальний механізм примусу – ухвалення рішення, що є загальнообов'язковим на території України.

За зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України дає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту [5]. Це положення є гарантією того, що імпічмент не буде застосований до голови держави безпідставно, лише через бажання народних депутатів усунути Президента від влади.

Ще одне положення регламентує місце КСУ в механізмі стримувань і противаг. Так, Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України [5]. Тобто, установчими повноваженнями в цій сфері користуються усі три гілки влади, призначаючи рівну кількість суддів.

На думку Ф.В. Веніславського, одним із важливих елементів правового обмеження державної влади слід визнати практичне втілення в державно-правове життя базової конституційної ідеї – принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки. Сама сутність такої моделі організації і здійснення державної влади полягає у наявності й ефективному функціонуванні спеціальної системи стримувань та противаг, головною метою якої є недопущення можливості узурпації влади однією з її гілок, запобігання випадкам зловживання державними органами своїми владними повноваженнями. А одним із важливих складових елементів цієї системи слід визнати взаємний контроль за функціонуванням владних інституцій в чітко визначених Конституцією

правових межах. Більше того, невід'ємною складовою системи стримувань і противаг є інститут конституційного контролю, оскільки головною цільовою передумовою діяльності конституційних судів є правове обмеження публічної влади у випадку неконституційності її діяльності. Зокрема, важливим повноваженням КСУ у цій сфері є здійснення превентивного конституційного контролю, щодо усіх законопроектів про внесення змін до Конституції України, сутність якого полягає у тому числі й у перевірці, чи не вийде парламент за межі своїх повноважень, чи не порушить встановлені заборони, ухвалюючи відповідний закон. Окрім цього, сюди ж слід віднести й право визнавати правові акти неконституційними в цілому чи в частині внаслідок їх прийняття органами державної влади з виходом за межі своїх повноважень, що є головною метою саме забезпечення юридичного верховенства Конституції в усій правовій системі, недопущення зміни чи коригування конституційних цінностей на рівні поточного законодавства [6, 113].

Р.С. Мартинюк вказує, що, будучи судом та одночасно одним із вищих органів державної влади, Конституційний Суд України діє поряд із Главою держави, Парламентом та Кабінетом Міністрів України і за певними ознаками стоїть вище цих органів, контрольні функції яких є похідними від їх основних функцій. Конституційний Суд України може визнати неконституційними й акти Президента України, і Парламенту, і Кабінету Міністрів України. У ситуації конфронтації владних структур пострадянської України діяльність Конституційного Суду України за офіційним тлумаченням Конституції та законів України виконує завдання забезпечення функціонування структур державного механізму в режимі згоди. Шляхом офіційного тлумачення Конституції України та законів Конституційний Суд України опосередковано впливає на законодавчий процес і безпосередньо на правозастосовчу практику [7, 188].

Отже, Конституційний Суд України є важливою складовою механізму стримувань і противаг. Повноваження КСУ спрямовані на обмеження сваволі законодавчої гілки влади, яка представлена в нашій державі Верховною Радою України. Реалізація принципу поділу влади є необхідною умовою розбудови демократичної правової держави, що наразі є одним з основних завдань України.

Література

1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 256 с.
2. Олькіна-Дабіжа О.В. Дострокове припинення повноважень вищих посадових осіб як елемент стримувань та противаг у системі державної влади України / О.В. Олькіна-Дабіжа // Юридичний Вісник. – 2010. - № 1. – С. 18-24.
3. Жуган М.Г. Принцип поділу влади: сучасні інтерпретації / М.Г. Жуган, В.В. Марченко // Право України. – 2011. - № 2. – С. 193-200.
4. Шатіло В.А. Політико-правові чинники інституціоналізації поділу державної влади в Україні / В.А. Шатіло // Право України. – 2013. - № 5. – С. 274-279.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Веніславський Ф.В. Правове обмеження державної влади – необхідна передумова стабільності конституційного ладу / Ф.В. Веніславський // Право України. – 2010. - № 6. – С. 108- 116.
7. Мартинюк Р.С. Конституційний Суд України в системі стримувань і противаг / Р.С. Мартинюк // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2008. – Вип. 39. – С. 186-192.

Вища рада юстиції як орган державного управління у сфері формування суддівського корпусу України

Макаренко А.Є., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сінельнік Р.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Застосування методології сучасної юридичної науки дозволяє розглядати конституційний орган, відповідальний за формування високопрофесійного суддівського корпусу, – Вищу раду юстиції – з позицій різних галузей юридичних знань.

Професор О.Ф. Скаун у підручнику з теорії держави та права дає визначення Вищої ради юстиції як вищого наглядового органу в Україні за адміністративною і дисциплінарною стороною діяльності суддів і прокурорів [1]. С.В. Прилуцький вважає, що функції Вищої ради юстиції

полягають у забезпеченні незалежності судів у кадрових питаннях організації судової влади від політичного впливу законодавчої і виконавчої влади [2].

Згідно Закону «Про Вищу раду юстиції» Вища рада юстиції є колегіальним, постійно діючим, незалежним органом, відповідальним за формування незалежного високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також за прийняття рішень стосовно порушень суддями і прокурорами вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції про їх дисциплінарну відповідальність.

Відповідно Закону «Про Вищу раду юстиції» (із змінами від 12.02.2015 року) повноваження Вищої ради юстиції України це:

1) вносить подання Президенту України про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад;

2) розглядає справи і приймає рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності;

3) здійснює дисциплінарне провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів;

4) розглядає скарги на рішення про притягнення (та про відмову у притягненні) до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів [3].

Повноваження Вищої ради юстиції носять установчий характер кадрового плану щодо сфери формування органів правосуддя загальної юрисдикції, які за положеннями частини 1 статті 125 Основного Закону України утворюють систему [4].

Відповідно до Конституції України Вища рада юстиції складається з двадцяти членів.

Верховна Рада України, Президент України, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають до Вищої ради юстиції по три члени, всеукраїнська конференція працівників прокуратури – двох членів Вищої ради юстиції.

До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України.

При розгляді справ Вища рада юстиції має такі повноваження:

– Вища рада юстиції, член Вищої ради юстиції для здійснення своїх повноважень можуть витребувати та одержати необхідну інформацію від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадян чи їх об'єднань.

Відомості про наявність підстав для звільнення судді з посади за порушення присяги, про факт дисциплінарного проступку судді Верховного Суду України або судді вищого спеціалізованого суду, про порушення вимог щодо несумісності суддею чи прокурором, про обставини, викладені у скаргах на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, а також на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, прийняте за результатами дисциплінарного провадження, перевіряються членом Вищої ради юстиції за дорученням Вищої ради юстиції або Голови Вищої ради юстиції.

– У зв'язку з виконанням доручення член Вищої ради юстиції може витребувати закінчені розглядом судові справи (їх копії), отримувати пояснення від суддів чи прокурорів, робити відповідні запити, копії, вивчати особові справи суддів і прокурорів.

– Член Вищої ради юстиції не може витребувати оригінали судових справ, розгляд яких не закінчено, або вимагати ознайомлення з такими справами.

– За зверненням органів прокуратури перевірка відомостей про порушення суддею присяги, про факт дисциплінарного проступку судді Верховного Суду України або судді вищого спеціалізованого суду, які були допущені при розгляді судової справи, в якій брав участь прокурор, здійснюється лише в разі, якщо така судова справа не перебуває у провадженні суду будь-якої інстанції або якщо встановлений процесуальним законом строк подання апеляційної чи касаційної скарги закінчився. Перевірка таких відомостей не може бути доручена члену Вищої ради юстиції, який є прокурором або був прокурором на момент призначення членом Вищої ради юстиції.

– Якщо судову справу повернуто на новий розгляд або її передано у провадження іншого судді, а предметом перевірки є відомості стосовно дій судді, у провадженні якого знаходилася зазначена справа, Вища рада юстиції або член Вищої ради юстиції може витребувати копію матеріалів даної судової справи в частині, що розглядалася цим суддею або стосується його дій чи бездіяльності.

– Орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, об'єднань громадян, яким направлено письмовий запит Вищої ради юстиції або члена Вищої ради юстиції, зобов'язані протягом десяти днів з дня отримання такого запиту надати необхідну інформацію та/або судову справу (її копію).

– Член Вищої ради юстиції має право знайомитися з матеріалами, поданими на розгляд Вищої ради юстиції, брати участь у їх з'ясуванні та перевірці, заявляти клопотання, наводити свої мотиви, подавати відповідні документи.

Невиконання законних вимог Вищої ради юстиції або члена Вищої ради юстиції щодо надання інформації, судової справи (її копії), розгляд якої закінчено, надання завідомо неправдивої інформації, а так само недодержання строків, встановлених частиною шостою цієї статті, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом [3].

Отже, є всі підстави стверджувати, що Вища рада юстиції є органом управління у сфері кадрового забезпечення системи правосуддя, і це управління носить державно-владний характер, обумовлений потребами держави внутрішньо організовувати функціонування відповідних власних органів, зокрема судової влади. Управління, здійснюване Вищою радою юстиції, не є державним керівництвом безпосередньо суспільними процесами (зовнішнім владним управлінням), передбачає вирішення суто внутрішніх завдань організації самої держави (внутрішньодержавним управлінням) і таким чином непрямым способом забезпечує задоволення публічних інтересів українського суспільства [4].

Література

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права: учебник / О.Ф. Скакун. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.
2. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: навч. посіб. / В.Т. Білоус, С.Е. Демський, О.С. Захарова, В.С. Ковальський, В.С. Лукомський; під заг. ред. Я.О. Кондратьєва. – К.: Юрінком інтер, 2002. – 320 с.
3. Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 р. №25 // Відомості Верховної Ради України – 1998. – № 25. – Ст. 146.
4. Конституційно правовий статус вищої ради юстиції України – Вища рада юстиції як орган державного управління у сфері формування суддівського корпусу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://as-diplom.com/free-referats/ukrainian-referats/53-pravo/171-status-vishoy-rady-usticii-ukrainy.html?start=3>

Моделі місцевого самоврядування в зарубіжних країнах

Нікуліна О.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Місцеве самоврядування у світі здійснюється за декількома моделями, які досить суттєво різняться між собою. Кожна країна обирає для себе найоптимальніший спосіб здійснення місцевого самоврядування, виходячи з міркувань територіального устрою держави, природних факторів тощо. Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє українським правознавцям розробляти певні концепції удосконалення діяльності територіальної громади в Україні.

Метою цієї статті є дослідження моделей місцевого самоврядування у світі.

Вивченню цієї теми присвячено праці таких вчених, як Т.І. Семенюк, В.О. Корицька, А.П. Лелеченко, В.І. Шарий, В.В. Роман та ін.

Т.І. Семенюк вказує на те, що існує суттєва різниця в системах місцевого самоврядування країн світу. Зокрема, відмінності полягають у структурі, організації влади на місцях, взаємовідносинах з центральною владою та інших аспектах [1, 1]. Таким чином вчена окреслює критерії, за якими ці моделі різняться між собою.

В.О. Корицька зазначає, що на сьогодні у більшості країн світу діють дві моделі місцевого самоврядування, що свого часу сформувалися в Європі: англосакська і континентальна. Ці моделі можуть існувати в тому чи іншому поєднанні [2, 224].

Дещо інший підхід пропонує А.П. Лелеченко, що виокремлює п'ять моделей місцевого самоврядування: муніципальну (англосаксонську); біполярну (тотожна континентальній, яку

виокремлює В.О. Корицька); іберійську; змішану; радянську [3]. Вважаємо цю класифікацію моделей місцевого самоврядування більш повною та всебічною.

На думку О.В. Корицької, англосакська модель поширена переважно в країнах з одноіменною правовою системою: Великобританії, США, Канаді, Індії, Австралії, Новій Зеландії та ін. Основні риси, притаманні цій моделі: 1) високий ступінь автономії місцевого самоврядування, виборність, контроль перш за все з боку населення; відсутність на місцях спеціальних державних уповноважених, контролюючих органи місцевого самоврядування; 2) відсутність місцевих адміністрацій (органів державної влади місцевого рівня). Основний принцип цієї системи “діяти самостійно в межах наданих повноважень” (у Великобританії повноваження надаються парламентом країни, тобто з “центру”, в США – штатами, тобто на регіональному рівні). Виборні органи місцевого самоврядування в межах закону, звичаю, практики, що склалася, судового прецеденту самостійно і під свою відповідальність вирішують питання, не віднесені до компетенції держави. Державне регулювання може здійснюватися в непрямій формі, наприклад, за рахунок ухвалення стандартних законів, які органи місцевого самоврядування можуть вводити на своїй території зі змінами. Державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюється у формі судового контролю. Засобами ж впливу виступають державні дотації [2, 224-225]. А.П. Лелеченко також зазначає, що ця модель виникла у Великобританії, потім була запозичена багатьма країнами, насамперед, колишніми британськими колоніями. Характерною особливістю такої моделі, на думку вченої, є: 1) значна автономія органів місцевого самоврядування; 2) відсутність на місцях повноважних представників центральної влади, які б опікали органи місцевого самоврядування; 3) виборність ряду посадових осіб місцевого самоврядування; 4) органи місцевого самоврядування можуть робити лише те, що прямо передбачено законом – це так званий позитивний принцип правового регулювання; 5) контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюється переважно непрямым шляхом – через центральні міністерства, а також тут діє жорсткий судовий контроль) [3].

Досить суттєво відрізняється від англосаксонської континентальна модель, яка поширена, на думку О.В. Корицької, в країнах континентальної Європи (Франція, Італія, Іспанія, Бельгія) і в більшості країн Латинської Америки, Близького Сходу, франкомовної Африки. Основні риси, притаманні цій моделі: 1) поєднання місцевого самоврядування і місцевих адміністрацій (органів державної влади місцевого рівня), виборності і призначення; певна ієрархія системи управління, у якій місцеве самоврядування є нижчестоящою ланкою в порівнянні з вищестоящою державною; 2) обмежена автономія місцевого самоврядування; наявність на місцях спеціальних державних уповноважених, контролюючих органи місцевого самоврядування. Яскравим прикладом втілення такої моделі виступає Франція, де передбачено місцеве самоврядування на рівні комун, більш крупні кантони і округа є місцевими рівнями державної влади, елементи самоврядування знов з’являються на рівні департаменту, щоб повністю замінитися державною владою на рівні регіону. Основною ланкою місцевого самоврядування є комуни, кожна комуна має свій представницький орган – раду і мера, обраного з числа депутатів ради. Мер і депутати муніципальної ради, працюючи на постійній основі, утворюють муніципалітет. У той же час мер являється державним службовцем. Діяльність мера здійснюється під контролем муніципальної ради та під адміністративним контролем комісара республіки. Останній також спостерігає за законністю ухвалених комуною рішень і у разі потреби звертається до суду за їх відміною (тобто відносно муніципальної ради принцип адміністративного контролю вже не діє) [2, 225]. Ще низку відмінностей цієї моделі наводить А.П. Лелеченко, яка вважає, що для цієї моделі характерні такі особливості: 1) у порівнянні з англо-американською моделлю тут більш високий ступінь централізації, а також наявне вертикальне підпорядкування; 2) поєднання місцевого самоврядування та прямого державного управління на місцях; 3) органам місцевого самоврядування дозволяється робити все, що не заборонено законом, що є негативним принципом правового регулювання. Континентальна модель може існувати на всіх субнаціональних територіальних рівнях (окрім низового) або лише на низовому рівні [3].

Змішана модель, поширена в Австрії, Російській Федерації, ФРН, характеризується ознаками англо-американської та континентальної моделі. Слід зазначити, що в науковій літературі, у якості самостійної муніципальної системи виділяють місцеве (комунальне) управління Німеччини. (Правові засади цієї системи закладені ще у пруському Статуті міст, запровадженому фон Штейном у 1808 р. Він передбачав розвиток системи общинного самоврядування: нарівні з представницьким міським органом утворювався колегіальний виконавчий орган – магістрат) [3].

Іберійська модель, поширена у Іспанії, Бразилії, Мексиці, Португалії, дуже наближена до континентальної моделі, передбачає, що управління на місцях здійснюють обрані населенням

представницькі органи місцевого самоврядування (наприклад, ради) і відповідні головні посадові особи місцевого самоврядування (наприклад, мери, префекти), які одночасно є головами відповідних рад, їх виконавчих органів і затверджуються центральною владою, як представники державної влади у відповідних адміністративно-територіальних одиницях з правом контролю за діяльністю ради [3].

Так звана «радянська» модель зберігається у тій чи іншій формі у В'єтнамі, КНР, КНДР, на Кубі. Її характерними особливостями є такі: 1) базується на запереченні розподілу влади і визнанні повновладдя представницьких органів знизу доверху; 2) всі ради є органами державної влади на своїй території; 3) рада обирає інший державний колегіальний орган – виконавчий комітет, який одночасно підпорядковується цій раді та виконавчому комітету вищого рівня) [3].

Проте ці моделі не є сталими. Вони постійно розвиваються та удосконалюються. Так, В.І. Шарий відзначає, що сучасні тенденції у розвитку місцевого самоврядування в розвинених країнах передбачають подальше збільшення ролі принципу супсидіарності у відносинах з центральними органами влади [4, 10]. В.В. Роман наголошує на суттєвому поширенні процесів децентралізації у місцевому самоврядуванні серед країн Європейського Союзу [5].

Отже, підсумовуючи проаналізований матеріал, зазначимо, що наразі доцільно виокремлювати п'ять моделей місцевого самоврядування, що діють у світі: континентальну, англосаксонську, змішану, іберійську та радянську. Їм притаманна низка відмінних рис, що дозволяє відрізнити їх одна від одної. Проте наразі ці моделі не є повністю сталими. Вони постійно вдосконалюються, оскільки владні структури розвинених країн не припиняють роботи у цьому напрямку. Основними сучасними тенденціями, що характеризують розвиток місцевого самоврядування в провідних країнах, є збільшення ролі принципу субсидіарності у відносинах з центральними органами влади та побудова відносин органів місцевого самоврядування та центральних органів влади на основі впровадження децентралізації.

Література

1. Семенюк Т.І. Системи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / Т.І. Семенюк. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26815/31-Semenyuk.pdf?sequence=1>
2. Корицька В.О. Характеристика та сутність основних моделей місцевого самоврядування на прикладах розвинених країн світу [Електронний ресурс] / В.О. Корицька. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/28.pdf>
3. Лелеченко А.П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні [Електронний ресурс] / А.П. Лелеченко. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=266>
4. Шарий В.І. Характеристика світових тенденцій розвитку місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.І. Шарий. – Режим доступу: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12svirms.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12svirms.pdf)
5. Роман В.В. Моделі децентралізації влади країн Європейського Союзу [Електронний ресурс] / В.В. Роман // Науковий вісник. – 2013. – № 12. – Режим доступу: <http://vivacademy.com/visnik12/fail/Roman.pdf>

Громадянство Європейського союзу: поняття та історія формування

Огаренко А.Д., студентка

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Проголошення Україною курсу на європейську інтеграцію та формування в цьому контексті внутрішньої і зовнішньої політики зумовили потребу виходу на новий рівень досліджень питань, пов'язаних з громадянством Європейського Союзу (далі – громадянство ЄС) та практикою його реалізації.

Громадянство ЄС, як зазначають дослідники європейського права, є явищем загадковим і винятковим. З одного боку, хоча ЄС має багато політичних ознак, він не є державою, з другого – немає жодної іншої міжнародної організації, яка має власних громадян, навіть якщо вони можуть набувати громадянство ЄС через різні вимоги щодо громадянства однієї з держав-членів [3, 348].

Проблема визначення поняття громадянства як такого та його правової сутності зокрема отримала освітлення в роботах цілого ряду вчених та правознавців: О.М. Гладенко, П.А. Калиниченко, Ю.А. Лепешков, Є.В. Ткаченко Б.М. Топорін, І.В. Яковюк тощо.

Громадянство — це стійкий правовий зв'язок фізичної особи з державою, що виражається в сукупності їхніх взаємних прав і обов'язків і означаючий підпорядкування даної особи суверенній владі відповідної держави незалежно від свого місцезнаходження [1].

Як і національне громадянство, громадянство Союзу покликане визначати зв'язок між громадянином та ЄС, що знаходить вираження у правах громадян, їх обов'язках та участі у політичному житті. Метою цього є зменшення розриву між усе більшим впливом заходів Союзу на його громадян і забезпеченням прав та обов'язків, а також участь у демократичному процесі, що залишається майже виключно внутрішньою компетенцією держав. Усе це робиться для того, щоб підвищити у людей відчуття приналежності до ЄС та заохочувати громадську думку, політичну свідомість та почуття приналежності в Європі.

В становленні громадянства ЄС можна виділити п'ять наступних етапів:

1) Паризький самміт (1974 р.) – спеціально створена робоча група досліджувала за яких умов і протягом якого терміну громадяни держав-членів могли б отримати особливі права як громадяни Співтовариства. Розроблена за результатами цього дослідження доповідь “Європа для громадян” містила інформацію про політичні права громадян, а саме, активне і пасивне право на вибори, а також право на доступ до офіційних служб;

2) Саміт Європейської Ради у Фонтенбло (1984 р.);

3) Підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз (1992 р.);

4) Підписання Амстердамського договору (1997 р.);

5) Підписання Договору про Конституцію для Європи (2004 р.) [4].

Запровадження європейського громадянства, як і еволюція поглядів на ЄС, мало зрештою компенсувати певний дефіцит демократії в Союзі, посилити захист прав і свобод людини, а також підвищити популярність європейської інтеграції серед рядових членів співтовариства. Вперше нормативне оформлення інституту союзного громадянства відбулося при підписанні Маастрихтського договору – Розділ 2. Відповідні зміни до нього були згодом внесені Амстердамським договором.

Положення, щодо громадянства ЄС отримали відповідне закріплення в Договорі про встановлення Конституції для Європи. Так, Розділ V «Права громадян» істотно розширює правовий статус осіб, що зараховуються до громадян ЄС.

Лісабонський договір 2007 р. зберігає і підтверджує вищезгадані положення щодо громадянства ЄС в повному об'ємі. Сучасне визначення громадянства Європейського Союзу міститься у Договорі про функціонування Європейського Союзу (ст.20). Кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства незамінюючи його [3].

Крім того, у розділі V Хартії про основоположні права Європейського Союзу закріплено права громадян Європейського Союзу. Громадяни держав-членів ЄС мають більший обсяг прав на території інших держав-членів, ніж іноземці, тобто особи, що є громадянами держав, які не входять до складу Союзу. Права громадян ЄС, закріплені у зазначених документах, здебільшого стосуються міграційної та політичної сфери.

Нині серед учених немає єдності в поглядах щодо оцінки громадянства ЄС. Деякі науковці, наприклад Б.М.Топорнін, вважають, що запровадження громадянства ЄС, безперечно, дуже серйозний крок у напрямі, що веде до федеративного державного устрою. Він зазначає, що громадянство ЄС має більше ідеологічне, ніж юридичне обґрунтування: “Якщо люди бачитимуть в Європі співтовариство народів, а не тільки держав, у інтеграції з'являться міцні корені” [5].

Інші дослідники, наприклад О.О.Миронов, вважають, що: “громадянство, у тому числі європейське, як правова категорія тісно пов'язане з населенням держави, і практика його здійснення – складний, тривалий процес” [6].

Поруч з оцінкою громадянства ЄС у зарубіжній літературі з'явилися публікації щодо складнощів реалізації цього інституту. Зокрема, У.К.Прейсс висловив думку, що поняття “європейське громадянство” залишається не зрозумілим, зміст його формальний, перебуває у стадії “правових категорій”. Відсутність чіткого визначення концептуального змісту європейського громадянства створює складнощі в розумінні його значення для процесу європейської інтеграції. У.К.Прейсс наголошує на потребі використання концепцій, що походять від основних конституційних ідей держав-членів, для побудови інституту європейського громадянства. Свою критику автор підтверджує нагадуванням про першорядну економічну мету інтеграції Співтовариства (Римський договір 1957 р.). Називаючи європейське громадянство “патетичним терміном з патетичним відтінком”, У.К.Прейсс стверджує, що надання ряду пільг для індивідумів в

економічній інтеграції країн Співдружності не містить правової рівності, індивідууми, як і раніше, залишаються “привілейованими іноземцями” [7].

Дехто висловлює навіть побоювання щодо можливості конфліктів через дисонанс, який впливає з дуалізму громадянства конкретної держави і абстрактного громадянства Співтовариства, та зведення нанівець завдання інтеграції [7].

Водночас пропонується використовувати не термін “громадянство”, а інший термін – “належність” до ЄС. Європейський Союз, як зазначає О.В. Журавка, є регіональною міжнародною організацією, а не державним утворенням, тому складно говорити про громадянство у прямому його розумінні [8].

Підсумовуючи все вище сказане можна сказати, що громадянство є явищем винятковим, оскільки ЄС, з одного боку, не є державою, а з іншого – немає жодної іншої міжнародної організації, яка має інститут громадянства. Запровадивши громадянство Союзу, Євросоюз і держави-члени ЄС зробили надзвичайно сміливий крок на шляху до політичної інтеграції. У науковій літературі все ще продовжуються дискусії про природу європейського громадянства: чи означає ця правова конструкція приналежність до кола осіб, які є первинними суб’єктами європейського правопорядку і володіють специфічним правовим, політичним і соціально-економічним статусом, або мова йде всього лише про наділення громадян держав-членів деякими додатковими правами.

Література

1. Черкес М.Ю. Міжнародне право: підручник / М.Ю. Черкес. – К.: «Знання», КОО, 2000. – 284 с.
2. Пояснювальна доповідь до Європейської конвенції про громадянство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hro.org>
3. Основи права Європейського Союзу: нормат. матеріали / за заг. ред. М.В. Буроменського. – Х.: ФІНН, 2010. – 392 с.
4. Васильєва Т.А. Эволюция института гражданства Европейского Союза / Т.А. Васильева // Государство и право. – 2007. – № 12. – С. 22-30.
5. Топорнин Б.Н. Европейское сообщество: право и институты / Б.Н. Топорнин. – М.: РАН, Ин-т государства и права РАН. – 183 с.
6. Право Європейського Союзу. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. М.Р. Аракеляна, О.К. Вишнякова. – К.: Істина, 2010. – 528 с.
7. Топорнин Б.Н. Европейское право: учебник / Б.Н. Топорнин. – М.: Юрист, 1998. – 456 с.
8. Яковюк І.В. Громадянство ЄС: поняття та співвідношення з національним громадянством / І.В. Яковюк // Проблеми законності. – 2010. – № 107. – С. 16-22.

Загальна характеристика гарантій діяльності територіальних громад

Руфуллаєва Л.Р., студентка

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується появою нових актуальних для населення теоретичних і практичних проблем, які широко обговорюються й стають предметом наукових дискусій. Активізація муніципальної реформи в Україні передбачає підвищення ролі територіальних громад у процесі формування громадянського суспільства в державі. Мета реформування місцевих органів самоврядування передусім передбачає формування дієздатних територіальних громад. Адже саме ці громадські утворення спроможні самостійно вирішувати нагальні проблемні питання місцевого значення, а відтак у повному обсязі ефективно забезпечити реалізацію прав і свобод людини та громадянина, покращити якість життя людей, сприяти стабільності в суспільстві. Наріжним каменем у процесі формування дієздатних територіальних громад є питання місця та ролі громадян – членів територіальних громад – у системі місцевого самоврядування, ступеня їх участі в розв’язанні проблем на місцях і гарантованість реалізації цих процесів.

Аналіз гарантій варто розпочати із загального розуміння, що ж таке гарантії територіальних громад і якою є їхня система. Найчастіше під гарантіями територіальних громад розуміють «економічні, політичні, правові умови й засоби повної й ефективної реалізації територіальними громадами, органами місцевого самоврядування завдань і функцій місцевого самоврядування» [2]. М. Корнієнко сформулював поняття гарантій місцевого самоврядування як «комплекс заходів, за

допомогою яких забезпечується реальне здійснення місцевого самоврядування територіальними громадами й органами місцевого самоврядування, а також захист права на місцеве самоврядування» [3, 85].

Зважаючи на актуальність проблематики, окремі аспекти цієї багатопланової проблеми, передусім статусу територіальної громади, її членів і відповідних юридичних гарантій, були предметом дослідження багатьох вітчизняних і закордонних науковців: Б.В. Авер'янова, Г.В. Атаманчука, С.А. Авак'яна, М.О. Баймуратова, Г.В. Барабашева, О.В. Батанова, В.І. Борденюка, С.М. Братуся, І.П. Бутка, А.С. Васильєва, А.З. Георгіца, І.П. Голосніченка, Л.Є. Горьового, В.А. Григор'єва, А.П. Гриника, Є.В. Додіна, І.І. Дробота, І.В. Дробуша, В.М. Кампа, Ф.Л. Кнемайера, Ю.М. Козлова, К. Колпакова, М.І. Корнієнка, В.В. Кравченка, В.С. Куйбіди, М.І. Корнієнка, Б.П. Курашвілі, В.В. Кравченка, О.О. Кутафіна, Н.Р. Нижник, Б.І. Ольховського, М.П. Орзіха, В.Ф. Погорілка, М.О. Пухтинського, П.А. Трачука, Ю.О. Тихомирова, Ю.М. Тодики, О.Ф. Фрицького, В.Є. Чиркіна та інших дослідників.

Закон України «Про місцеве самоврядування» надає визначення територіальним громадам. Під територіальними громадами розуміються жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [1]. Відповідно до визначення ознаки територіальної громади можна класифікувати на основні та додаткові. До основних належить територіальна цілісність, постійне проживання, формування та функціонування громади в межах законодавства, наявність спільних інтересів у діяльності її членів, автономія повноважень у вирішенні місцевих питань, психологічне усвідомлення мешканцями належності та членства у громаді, наявність правоустановчого локального нормативно-правового акту (статуту) та ін. До додаткових ознак віднесено постійну працю, сплату комунальних податків, володіння нерухомим майном на території громади та ін. Територіальна громада наділена відповідним конституційно-правовим статусом, тому має певний комплекс прав [1]. Гарантування її прав здійснюється загальними і спеціальними юридичними засобами.

По-перше, забезпечення прав територіальної громади здійснюється через загальні гарантії місцевого самоврядування. Ці гарантії у дослідженні визначено як сукупність правових засобів та умов реалізації прав територіальних громад зі здійснення місцевого самоврядування. До загальних гарантій належать економічні, політичні, соціальні, культурні, духовні та міжнародні [4].

Сучасний процес входження України до Європейського співтовариства зумовив включення до загальних гарантій місцевого самоврядування низку засад «добродійного демократичного врядування», передбачених у міжнародно-правових актах, і які відбивають тенденції самоврядних територіальних громад до загальноєвропейського розвитку, є міжнародно-правовими гарантіями місцевого самоврядування [4].

По-друге, забезпечення прав територіальної громади реалізується завдяки спеціальним (юридичним) гарантіям, під якими розуміються правові засоби забезпечення функціонування місцевого самоврядування. Вони являють собою правову форму вираження загальних гарантій, уводяться з метою забезпечення реалізації місцевого самоврядування із врахуванням специфіки тієї або іншої сфери суспільних відносин та закріплюються в законах, інших нормативно-правових актах, зокрема, у статутах територіальних громад [4].

Дослідивши спеціальні гарантії місцевого самоврядування, треба зазначити, що окремим їх різновидом є гарантії прав територіальної громади – це сукупність політичних, економічних, соціальних, культурно-духовних, інституційно-правових (організаційних, нормативних, матеріальних, фінансових) і процесуальних норм, умов і засобів забезпечення безпосереднього здійснення прав членів муніципальних утворень з вирішення питань місцевого значення. У залежності від змісту ці гарантії класифіковано на інституційно-правові, що реалізують правову, організаційну й матеріально-фінансову самостійність територіальних громад, і процесуальні гарантії, які забезпечують виконання повноважень місцевого самоврядування, здійснюючи його захист [4].

До системи інституційно-правових гарантій прав територіальної громади належать такі гарантії, як:

- статут територіальної громади;
- можливість безпосереднього обрання її членами органів і посадових осіб місцевого самоврядування та безпосереднього вирішення питань місцевого значення;
- визнання правосуб'єктності територіальної громади як нетипового виду територіальної спільності;

- розмежування владних повноважень між членами територіальної громади, органами місцевого самоврядування та органами державної влади;
- державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування;
- власна компетенція територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення;
- наявність самоврядного статусу особи – члена територіальної громади;
- місцевий референдум, місцеві вибори, громадські слухання, місцеві ініціативи, збори громадян за місцем проживання, мітинги, опитування громадян, демонстрації, ходи, пікетування;
- володіння муніципальними правами її членами;
- їх участь у запобіганні та протидії корупції;
- символіка територіальної громади;
- урахування думки її членів при найменуванні та перейменуванні громади;
- володіння комунальною власністю та бюджетними повноваженнями [1].

Для забезпечення гарантій прав територіальних громад та становлення в Україні інституту реального місцевого самоврядування пропонується:

- удосконалити законодавство в сфері місцевого самоврядування;
- прийняти закони про територіальну громаду, про адміністративно-територіальний устрій України;
- на законодавчому рівні закріпити правову автономію, компетенцію та повноваження територіальних громад і муніципальні права та обов'язки їх членів;
- забезпечити механізм гарантованості участі членів територіальних громад у здійсненні місцевого самоврядування;
- закріпити на законодавчому рівні процес створення, об'єднання та ліквідації територіальних громад, їх найменування та перейменування;
- гарантувати організаційну автономію територіальних громад шляхом чіткого законодавчого розподілу владних повноважень між територіальною громадою, органами місцевого самоврядування та органами державної влади;
- розробити механізм розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади;
- забезпечити належну фінансово-матеріальну підтримку територіальних громад шляхом розширення кола місцевих податків і зборів задля поповнення місцевих бюджетів;
- налагодити механізм адміністративного контролю за рішеннями та діями органів місцевого самоврядування із застосуванням спеціальних методів (моніторингу);
- законодавчо закріпити питання місцевого значення, що входять до компетенції територіальних громад;
- забезпечити створення органів громадського контролю за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування задля подолання та протидії корупції на локальному рівні [4].

Підсумовуючи, треба зазначити, що становлення та розвитку теоретичних знань про територіальну громаду в Україні встановило, що громада є первинним основоположним суб'єктом місцевого самоврядування, соціальним базисом на якому відбувається формування та забезпечення муніципального статусу особистості. Правовий статус територіальної громади в державі залежить, по-перше, від особливостей системи місцевого самоврядування, а, по-друге, від розуміння суті поняття та змісту самого місцевого самоврядування. Лише за умови належного гарантування прав, територіальні громади здатні виконувати завдання та функції, покладені на місцеве самоврядування.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page>
2. Місцеве самоврядування в Україні / П.Д. Біленчук, В.І. Кравченко, В.М. Підмогильний. – К.: Атіка. – 2000. – 304 с.
3. Корнієнко М.І. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування / М.І. Корнієнко // Муніципальне право України / за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 85-114.
4. Гарантії прав територіальної громади: конституційно правовий аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/6/344/7931.html>

Правове регулювання місцевих ініціатив як форми участі територіальної громади в управлінні місцевими справами

Шелена А.С., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Демократична модель управління нашої держави передбачає можливість активної участі громадськості у вирішенні питань загальнодержавного і місцевого значення в тому числі. Проте, нажаль, не всі про це знають. Це свідчить про низький рівень обізнаності населення в цілому. Тому ця проблема вимагає покращення рівня поінформованості широких верств населення щодо можливості такої участі, наявності в членів територіальної громади певних знань та навичок щодо підготовки необхідних нормативно-правових документів, а також найголовніше – наявності відповідних правових механізмів та процедур.

Актуальність теми насамперед зумовлена відсутністю в Україні дієвого механізму реалізації прав громадян через місцеві ініціативи.

Місцеві ініціативи є складовою механізму реалізації прав громадян на рівні місцевого самоврядування. Вони передбачають можливість вирішувати членами територіальної громади соціально-економічні та громадсько-політичні питання місцевого значення в межах правового поля.

Питання про місцеві ініціативи досліджували такі вчені, як: В. Авер'янов, О. Батанов, М. Баймуратов, В. Бондаренко, І. Бураковський, М. Лациба, В. Рубцов, Б. Руснак, В. Кампо, В. Погорілко.

Згідно зі ст.9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» членам територіальної громади надано право ініціювати в порядку місцевої ініціативи розгляд у місцевій раді будь-якого питання, що віднесене до відання органів місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог законодавства України щодо державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності [1].

Погоджуємося з думкою О.А. Мельника з приводу того, що місцеві ініціативи, з одного боку, можуть активно використовуватись як форма безпосереднього зв'язку органів влади і громадських інститутів для роз'яснення позиції чи дій влади, а з іншого – як форми зворотного зв'язку, що сприяють максимальному врахуванню інтересів громади [2, 41].

Однак, механізм реалізації права територіальної громади вищевказаним Законом не регламентується, передбачається лише те, що відповідні процедури визначатимуться статутами територіальних громад або ж окремими положеннями.

Так, відповідно до даних дослідження Українського незалежного центру політичних досліджень, проведеного протягом березня – травня 2013 року, з 26 міст України, порядок реалізації права на місцеву ініціативу членами територіальної громади визначено у 23 обласних центрах, з яких:

- у статутах територіальних громад – 19 обласних центрів;
- у статутах територіальних громад та положеннях про реалізації права на місцеву ініціативу – 4 обласні центри (Вінниця, Донецьк, Суми, Харків).

Відсутнє правове регулювання реалізації права на місцеву ініціативу у містах Ужгород та Житомир [3].

Щодо статуту територіальної громади м. Житомир, то він був затверджений Рішенням Житомирської міської ради від 23 грудня 2009 року № 1107. Проте не пройшов обов'язкову державну реєстрацію в органах Міністерства юстиції України. Відповідно ні статуту громади, ні, відповідно, реалізації права на місцеві ініціативи не має.

Деякі норми Тимчасового положення «Про порядок реалізації права на місцеву ініціативу у м. Вінниці» не узгоджуються із статутом територіальної громади. Зокрема Тимчасове положення розширює перелік суб'єктів ініціювання розгляду питань в порядку місцевої ініціативи, не передбачає процедуру доопрацювання проекту рішення, що був поданий до місцевої ради. З іншого боку, Положення визначає меншу кількість підписів, які необхідно зібрати для подання місцевої ініціативи [4].

Вважаємо, що місцевим радам необхідно визначити порядок внесення місцевої ініціативи шляхом прийняття відповідного положення і включення його як додатку до статуту територіальної громади.

У обласних центрах України, де визначено порядок реалізації права на місцеву ініціативу, право ініціювати розгляд питань у порядку місцевої ініціативи мають члени територіальної громади через створення ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

У деяких містах право на внесення місцевої ініціативи надано не тільки безпосередньо членам територіальної громади, а також об'єднанням громадян, органам самоорганізації населення, місцевим

організаціям політичних партій, трудовим колективам підприємств, установ та організацій. В окремих містах відповідне право на ініціювання місцевої ініціативи надається учасникам громадських слухань, а також районним у місті радам та її виконавчим комітетам.

Як зазначалося вище, право ініціювати розгляд питань у порядку місцевої ініціативи мають члени територіальної громади через створення ініціативної групи.

Проте порядок створення ініціативної групи, кількість членів визначено тільки у 7 містах України: Вінниця, Донецьк, Суми, Харків, Херсон, Черкаси, Сімферополь. В решті міст відповідний порядок не регламентовано.

Можливо, причиною цього є складний порядок створення ініціативної групи, довготривале оформлення документів, що створює додаткові перешкоди членам громади.

Притримуємося думки про те, що варто скасувати окрему процедуру створення чи обрання ініціативної групи, а визначення членів ініціативної групи слід віднести до компетенції ініціаторів внесення місцевої ініціативи – членів територіальної громади, громадського об'єднання, благодійної організації, ОСН, ОСББ [3].

Варто зауважити, що у більшості обласних центрів України немає окремо встановленої вимоги щодо подання повідомлення про початок збору підписів на підтримку місцевої ініціативи. Нормативно-правові акти міст Донецька, Сум, Харкова та Черкас зазначають, що початок збору підписів розпочинається з дня подання повідомлення до міської ради про створення ініціативної групи та намір провести місцеву ініціативу. Положення інших міст обласних центрів не містять жодних вимог щодо попереднього повідомлення про початок збору підпису.

Говорячи про оприлюднення рішень з питань місцевої ініціативи, нормативних акти більшості міст не встановлюють чітких норм. Більш конкретний порядок оприлюднення рішень, прийнятих за результатом розгляду місцевих ініціатив, встановлюється нормативно-правовими актами міст Вінниці, Луцька, Донецька та Запоріжжя. Зокрема, положення зазначених міст передбачають оприлюднення рішень у засобах масової інформації, офіційних виданнях місцевої ради, а також надсилання копії рішення членам ініціативної групи.

Підводячи підсумок, треба сказати, що на сьогодні ми маємо досить широкий спектр чинників, які обмежують використання значних можливостей впливу місцевої ініціативи. Серед них найголовніші: відсутність досвіду громадськості стосовно впровадження існуючих механізмів впливу на процес діяльності органів місцевого самоврядування; низький рівень взаємодії влади та територіальної громади; недовіра громадськості до органів місцевого самоврядування.

Нормативно-правова база місцевих ініціатив в Україні є недостатньою, а в локальних правових актах не завжди закріплюються норми, що регулюють реалізацію прав громадян через місцеві ініціативи, подекуди такі норми є недосконалими та неврегульованими.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Мельник О.А. Теоретико-правова проблематика удосконалення форм місцевої демократії: місцевий референдум та місцеві ініціативи / О.А. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – №3. – С. 36-45.
3. Правове регулювання місцевих ініціатив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://civil-rada.in.ua/?p=2079>.
4. Про порядок реалізації права на місцеву ініціативу у м. Вінниці: Тимчасове положення від 31.03.2003 р. № 274 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/ContentLibrary/.pdf>.

Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика

Щедрін В.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сінельнік Р.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Незалежність суддів є основною передумовою функціонування самостійної й авторитетної судової влади, здатної забезпечити об'єктивне й безстороннє правосуддя, ефективно захистити права і свободи людини і громадянина.

Гарантії незалежності суддів – це передбачені нормативно-правовими актами засоби мінімізації та усунення негативних зовнішніх та внутрішніх впливів на суддю під час відправлення ним правосуддя, спрямовані на забезпечення постановлення законного і обґрунтованого рішення відповідно до встановленої процедури.

Тож, підвищення ролі суду в державі значною мірою залежить від ефективної роботи суддів та належного виконання ними своїх обов'язків. Ефективне виконання суддями своїх повноважень забезпечується наявністю системи гарантій суддівської діяльності.

Гарантії, які забезпечують конституційно-правовий статус суддів і організаційно-правовий механізм їх діяльності, впливають із відповідних норм Конституції України і Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1, 501].

Нормативно-правові гарантії діяльності суддів визначаються як сукупність взаємопов'язаних норм права, які утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій та повноважень, тобто цілісний правовий механізм діяльності (реалізації прав і виконання обов'язків) суддів.

Нормативно-правові гарантії діяльності суддів за ієрархією та сферою дії можна класифікувати на загально-правові (конституційно-правові) та інституційні (галузеві). До загально-правових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів варто віднести: норми-принципи, обов'язки, юридичну відповідальність та процесуальні гарантії.

Першочерговим видом загально-правових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів є норми-принципи, зокрема ті, які забезпечують права суддів (ст.ст.21, 22, 57-64 Конституції) насамперед щодо невідчужуваності, непорушності, невичерпності, рівності, необмежуваності конституційних прав суддів, принципу неприпустимості зворотної дії закону або нормативно-правового акта в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи тощо [2].

У теорії права нормами-принципами визнаються найбільш загальні і стабільні імперативні вимоги, закріплені в праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер та напрями подальшого розвитку. Нормами-засадами визнаються норми, що закріплюють загальні засади, на яких ґрунтуються політична і правова системи.

Подібним є розуміння норм-засад і норм-принципів у інших авторів. Відповідно, норми-засади – це правові приписи, які закріплюють засади конституційного порядку держави, основи соціально-економічного, політичного та державного життя, взаємовідносини держави і особи, форми власності тощо, а норми-принципи – це правові приписи, які виражають і закріплюють принципи права. Тож у національному законодавстві допускається ототожнення та взаємозаміна таких термінів, як «принцип» та «засада» [3, 168].

Для ілюстрування норм-принципів у контексті досліджуваної проблеми варто навести норми Конституції України (наприклад, згадувана ст.126 про те, що незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України). Водночас ст.125 Конституції України, яка зазначає, що система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації, може розглядатись одночасно і як норма-засада, і як норма-принцип.

Юридичні обов'язки, поряд з нормами-принципами, виступають необхідним компонентом загальноправових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів, без яких неможливі збалансована судова система, ефективне здійснення правосуддя та процесуальна діяльність суддів. Взаємозв'язок прав і обов'язків утворює урівноважений суспільний стан, режим найбільшого сприяння для повсякденної життєдіяльності суддів [3, 175-176].

До загальноправових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів належить також юридична відповідальність. Конституційно-правова відповідальність передбачає настання несприятливих наслідків для суб'єктів конституційно-правових відносин (у тому числі й суддів) у випадках порушення ними вимог, які містяться в нормах Конституції України та інших джерелах конституційного права. Конституційно-правовими гарантіями діяльності суддів виступають також процесуальні гарантії, що у спеціальній юридичній літературі визначаються як встановлені законом правові засоби забезпечення належної реалізації матеріальних норм, досягнення цілей та завдань процесуальної діяльності [3, 183].

Процесуальні гарантії діяльності суддів – це передбачена Конституцією та конституційним законодавством система умов і засобів організаційно-процедурного характеру, які регламентують порядок, форми й методи реалізації суддівських повноважень.

Наступну групу нормативно-правових гарантій діяльності суддів становлять інституційні (галузеві). Інституційні (галузеві) гарантії виступають сукупністю взаємопов'язаних норм різних галузей та інститутів

права, які утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій та повноважень, тобто цілісний правовий механізм діяльності (реалізації прав та виконання обов'язків) суддів [4]. У межах мети даної статті варто наголосити, що інституційні (галузеві) гарантії діяльності суддів можуть бути класифіковані за різноманітними критеріями, як-то: за методом правового регулювання, за колом суб'єктів, залежно від часу дії, за територією дії, залежно від характеру правових норм тощо.

Таким чином, Конституція України, визнавши та гарантувавши принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу й судову, закріпила відповідні нормативно-правові гарантії різних рівнів для повноцінного функціонування судової влади в цілому та суддів як виключних суб'єктів здійснення правосуддя зокрема.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що нормативно-правові гарантії діяльності суддів – це сукупність взаємопов'язаних норм права, які утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій і повноважень, тобто цілісний правовий механізм, який забезпечує реалізацію прав та обов'язків суддів. За своєю правовою природою нормативно-правові гарантії поділяються на дві групи:

1) загальні (конституційно-правові) – закріплені в нормах-принципах, нормах права, які встановлюють юридичні права та обов'язки суддів, в процесуальних нормах, а також нормах, які передбачають юридичну відповідальність);

2) інституційні, що виступають сукупністю взаємопов'язаних норм різних галузей та інститутів права, які утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій та повноважень, тобто цілісний правовий механізм діяльності (реалізації прав та виконання обов'язків) суддів [5].

Таким чином, сенс і призначення нормативно-правових гарантій діяльності суддів полягає у створенні та забезпеченні суддям необхідних умов здійснення ними правосуддя.

Література

1. Погорілко В.Ф. Конституційне право України : підручник / за заг. ред. В.Ф. Погорілка, В.Л. Федоренка, – 4-ге вид. – К.: Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.
2. Конституція України: за станом від 28 червня 1996 р. // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1996. – 96 с.
3. Совгіря О.В. Конституційне право України: навч. посіб. / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р., з наступними змінами та доповненнями // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.
5. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол. Ю.С. Шемшученко та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 2. – 1999. – 744 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Актуальні проблеми працевлаштування та оплати праці

Бондаренко Є.В., студент

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У нинішніх умовах, коли на ринку праці відчутний дефіцит вільних робочих місць і громадяни часто погоджуються на будь-яку пропозицію роботодавця, у тому числі на нелегальну роботу або на мінімальну офіційну зарплату та додаткову зарплату "в конверті". У даному випадку роботодавець думає про економію своїх коштів та мінімальну сплату податків до держави, але не думає про соціальні гарантії працівників.

Вагомий внесок у дослідженні зазначеної проблеми зробили такі вчені: В. Лоботюк, А. Колот, С. Радомський, Є. Лібанова, Г. Завіновська.

Оплата праці – це обов'язок роботодавця щодо виплати найманому працівникові зароблених ним коштів за виконану ним роботу (або надані послуги) відповідно до умов трудового договору. Слід відзначити, що в реальній практиці заробітна платня – це не тільки виплати за виконану роботу. До складу заробітної платні згідно зі статтею 2 Закону України "Про оплату праці" включаються виплати за виконану роботу, а також гарантії та компенсації за невідпрацьований час (наприклад, за час виконання державних обов'язків, за час простою не з вини робітника та ін.). Крім того, термін виконання робітником окремих завдань можуть не збігатися зі строками виплати заробітної плати, робітник може отримати аванс, або оплату за відпрацьований час. Законодавством передбачено два методи регулювання оплати праці. Першим методом є державне регулювання оплати праці, а другим – локальний. Регулювання і організація заробітної плати під впливом змін в економіці та виробництві піддаються безперервним змінам та уточненням. На сьогодні, у відповідності із законодавством, правове регулювання оплати праці здійснюється державним (як правило, імперативним) і договірним методами [1].

Згідно із Законом України "Про оплату праці" держава здійснює регулювання зарплати працівників підприємств усіх форм власності і господарювання шляхом установа розміру мінімальної заробітної плати, інших державних норм і гарантій, умов і розмірів оплати праці працівників установ і організацій, що фінансуються з бюджету, керівників державних підприємств, а також через оподаткування доходів працівників. Держава також має забезпечувати науково-методичне обґрунтування заробітної плати, тарифних умов, розроблення нормативів трудових затрат на масові технологічні процеси, дослідження і вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду з проблеми організації заробітної плати тощо. Державне регулювання оплати праці полягає передусім у визначенні і перегляді розміру мінімальної заробітної плати й умов, які впливають на її величину. Мінімальна заробітна плата встановлюється у розмірі, не нижчому за вартісну величину межі малозабезпеченості в розрахунку на працездатну особу [1].

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства. В усіх інших випадках правове регулювання повинно здійснюватись у договірному порядку включаючи генеральні тарифні угоди, колективні договори, трудові договори та контракти.

Отримання заробітної плати "в конверті" – це, перш за все, удар по пенсійних накопиченнях громадян. А відсутність запису в трудовій книжці зовсім позбавляє працівників пенсійного стажу. Адже нарахування страхових внесків на обов'язкове пенсійне страхування проводиться роботодавцем тільки виходячи з офіційної суми заробітної плати. Крім того, у разі витрат на придбання (будівництво) житла, навчання або лікування громадяни, що отримують зарплату «в конверті», не зможуть отримати кредити, або отримують зовсім інші суми, набагато менші. У випадку звільнення по скороченню штатів або ж при виникненні проблем зі здоров'ям, працівник не отримає в повній мірі компенсаційних виплат і оплати лікарняного листа. Вірніше, вони проводитимуться тільки з розрахунку офіційної фактичної зарплати.

Юридичні та фізичні особи – підприємці, які використовують найману працю, але не оформлюють трудові стосунки відповідно до вимог чинного законодавства, несуть відповідальність у вигляді штрафу.

Отож, перш ніж взяти на роботу трудового нелегала, кожному роботодавцю треба врахувати, що контролюючі органи у випадку виявлення факту виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків мають право застосувати штраф (згідно з ст.265 Кодексу законів про працю) у тридцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, тобто 36,5 тисяч гривень [2].

Крім цієї суми штрафу, яку сплатить суб'єкт господарювання, на його керівника чи підприємця-порушника очікує адміністративний штраф в розмірі від 500 до 1000 неоподаткованих мінімумів громадян, тобто — від 8,5 до 17 тисяч гривень [2].

Також посилення відповідальності роботодавців за використання нелегальної праці передбачено змінами відповідно до Закону України від 28 грудня 2014 року № 77-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці». Саме тому офіційне оформлення трудових відносин є гарантією соціального захисту найманих працівників, а для роботодавців – запорукою процвітання бізнесу. Витрачені роботодавцем кошти на сплату податків і нарахувань на фонд оплати праці легальних працівників – це отримані в подальшому доходи від прибуткової діяльності суб'єкта господарської діяльності. Встановлення тривалих трудових відносин, постійні працівники, відсутність плинності кадрів – слугує якісною рекламою самого роботодавця [3].

Укладення трудового договору та запис у трудовій книжці захищають найманого працівника у разі порушення його прав, зокрема якщо роботодавець затримує виплату заробітної плати, відмовляється оплатити виконану роботу, не дотримується інших своїх зобов'язань.

Отже, працівники, які погоджуються на неофіційне працевлаштування або заробітну плату "в конверті" стикаються з рядом проблем, серед яких:

- відмова у виплаті належної заробітної плати через виникнення конфлікту з роботодавцем;
- відмова в оплаті щорічної відпустки або компенсації за неї;
- неможливість отримання повної або часткової компенсації за лікарняним листом;
- втрата права на соціальне забезпечення у разі безробіття, народження дитини тощо;
- втрата права на пенсійне забезпечення, оскільки нелегальна робота не зараховується до трудового стажу.
- позбавлення соціального захисту в разі нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання [4].

Боротьба з неофіційним працевлаштуванням та заробітною платою "в конвертах" є актуальним питанням, тому що більшість працівників, які працюють на цих умовах навіть не усвідомлюють втрати усіх соціальних та матеріальних гарантій. Саме тому зміни які були внесені до законодавства України є суттєвими, бо тепер роботодавцю вигідніше офіційно працевлаштувати робітника замість того, щоб платити суттєвий штраф.

Література

1. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – №50. – Ст. 1029.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці Закон України від 28.12.2014 р. № 77-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст. 75
4. Переваги офіційного працевлаштування при пошуку роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tdipp-te.gov.ua/index.php/394-poppr> (дата звернення: 11.04.2015).

Класифікація адміністративних послуг: теоретико-правовий аналіз

Бутчана В.В., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

Інтеграція України в європейське співтовариство передбачає запровадження стандартів реальної демократії, соціально орієнтованої ринкової економіки, що базується на засадах верховенства права і забезпечення прав та свобод людини й громадянина. Подальші інтеграційні

тенденції України мають бути пов'язані з реалізацією ефективної системи державного управління та державної служби. В цьому аспекті слід акцентувати увагу на функціонуванні виконавчої влади і місцевого самоврядування як суб'єктів діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг; переорієнтації діяльності цих органів з суто адміністративно-розпорядчих функцій на надання державних управлінських послуг громадянам та юридичним особам; запровадженні стандартів професійної діяльності державних службовців на засадах стратегічного планування діяльності державних органів з орієнтацією на надання адміністративних послуг.

Питання адміністративних послуг залишаються малодослідженими та дискусійними в юридичній науці та в адміністративному праві. Питання адміністративних послуг було предметом науково-теоретичних досліджень таких українських вчених, як В. Авер'янов, О. Вінніков, В. Гарашук, І. Голосніченко, В. Долечек, В. Кампо, І. Коліушко, Р. Куйбіда, Т. Мотренко, Є. Матвійшин, В. Сороко, В. Тимошук та ін.

Існує багато видів адміністративних послуг, що викликає потребу в проведенні їх класифікації за різними критеріями. У літературі термін «класифікація» визначається як система супідрядних понять будь-якої галузі знань або діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів, а також для точного орієнтування в розмаїтості понять або відповідних об'єктів [1, 357].

Однак аналіз вітчизняних відповідних джерел свідчить, що сьогодні не тільки не існує загальноприйнятої класифікації адміністративних послуг, але й єдиного підходу до їх визначення [2, 25-35; 3, 109-114].

Одну з перших спроб систематизувати на законодавчому рівні різноманітність послуг, що надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, було здійснено у прийнятій у 2006 році Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади. Концепція не тільки закріпила визначення поняття «адміністративна послуга», але й дозволила розмежувати такі поняття, як «публічна», «державна» та «муніципальна» послуги [4]. Під адміністративною послугою у Концепції розуміється результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо).

Детальна класифікація стала об'єктом дослідження В.П. Тимошука, котрий в книзі «Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України» наводить підстави для чіткого систематизування багатоманітності адміністративних послуг. Наприклад, за критерієм платності науковець розподіляє послуги на платні та безоплатні. Ми вважаємо, що запропонований критерій класифікації є доречним, оскільки будь-яка послуга має певну вартість з економічної точки зору [5].

Зокрема, слід звернути увагу, що в концепції адміністративної реформи України, схваленої Указом Президента від 22 липня 1998 р., визначалося, що адміністративні послуги повинні бути платними тільки у випадку, якщо громадянин має вибір – користуватися цією послугою чи ні.

На сьогодні велика кількість таких послуг є платними і сам процес справлення плати за їх одержання отримав законодавчу регламентацію. Закон України «Про адміністративні послуги», ухвалений Верховною Радою України 6 вересня 2012 року, зазначає, що платність або безоплатність надання адміністративної послуги встановлюється виключно законами, що регулюють відповідні суспільні відносини.

Доречно зазначити, що згідно із ст.9 цього Закону послуги можна класифікувати за можливими способами їх отримання. За такого розмежування можна виокремити послуги, що надаються суб'єктами надання адміністративних послуг безпосередньо; послуги, що надаються через центри надання адміністративних послуг та послуги, що надаються через Єдиний державний портал адміністративних послуг [6].

Заслужовує уваги класифікація, запропонована Тихомировим Ю.А., що базується на критерії залежності від домінування, що спонукають їх реалізацію. Дана систематизація передбачає 2 групи:

1. послуги, потреба в яких обумовлена приватним інтересом, що має соціальну значущість;

2. послуги, необхідність в яких викликана публічними інтересами [7, 31].

Зарубіжні вчені, такі як В.А. Тупієнко, пропонує здійснювати класифікацію адміністративних послуг за 6 ознаками: за ознакою платності; в галузевому розрізі; за цільовою спрямованістю; за ступенем персоніфікації; за джерелом відшкодування вартості надання послуги; за рівнем бюджетної компетенції.

Безперечно, упорядкування системи адміністративних послуг є основним напрямом наближення влади до пересічного громадянина, задоволення його потреб, захист прав і свобод, законних інтересів. Таким чином, комплексний аналіз правової природи і ряду специфічних ознак адміністративних послуг надає можливість більш широкої і, водночас, чіткої класифікації, яка видається необхідною в умовах інтенсивного розвитку законодавства України, котре регулює відносини у сфері надання адміністративних послуг.

Література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Юрид. думка, 2007. – 992 с.
2. Коліушко І.М. Управлінські (адміністративні) послуги – новела адміністративного права / І.М. Коліушко // Адміністративна реформа для людини. – К., 2001. – С. 25-35.
3. Гаращук В.М. Управлінські послуги – новий інститут чи нова помилка? / В.М. Гаращук // Вісник АПрН України. – 2001. – № 3. – С. 109-114.
4. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : розпорядження Кабінету Міністрів України : від 15.01.2006 р. № 90-р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 7. – Ст. 376.
5. Тимошук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / В.П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – 125 с.
6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-6 // Голос України від 06.10.2012. – № 188.
7. Тихомиров Ю.А. Совершенствование организации управления и оказания публичных услуг / Ю.А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2005. – №3. – С. 20-37.

Принципи адміністративних процедур

Вінярська А.В., студентка

Науковий керівник:

*Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України
Запорізький національний університет*

Актуальність питання сьогодення в Україні стосується насамперед, питання принципів адміністративних процедур. На цей день, в умовах побудови правової демократичної держави, головне значення надається питанням захисту прав, і свобод законних інтересів громадян у відносинах з державними органами та органами місцевого самоврядування.

Запровадження у правозастосовну діяльність публічних органів влади сучасних принципів адміністративної процедури має важливе значення для ефективного регулювання адміністративно-процедурних відносин суб'єктів владних повноважень із іншими суб'єктами адміністративних правовідносин, адже саме принципи є тим необхідним підґрунтям, яке дозволяє захистити права і законні інтереси будь-якої особи у взаємовідносинах із державою, сприяє обмеженню проявів бюрократизму, свавілля та корупції з боку службовців, підвищенню ефективності роботи органів державної влади [1, 150].

Питання щодо принципів адміністративних процедур є предметом наукового інтересу провідних вчених-адміністративістів в Україні, таких як Ю. Битяка, В. Авер'янова, Н. Нижник, І. Голосніченко, А. Селіванова, І. Коліушка, М. Тищенко, Ю. Шемшученка, В. Шкарупи та ін.

Головне значення для ефективного та раціонального регулювання адміністративно-процедурних відносин правильного застосування відповідних правових норм, мають принципи адміністративних процедур.

Одним з найважливіших принципів у державній діяльності загалом та в адміністративній процедурі зокрема є принцип верховенства права. Цей принцип належить до числа конституційних і означає пріоритет прав та свобод людини, справедливості і гуманізму у діяльності адміністративних органів. Він має визначальне не лише ідеологічне, а й практичне значення. Для його правильного розуміння і застосування необхідно чітко розмежовувати такі категорії як «право» і «закон», адже навіть закон може бути неправовим за процедурою його прийняття або за своїм змістом. Адміністративний орган у адміністративній процедурі повинен керуватися принципом верховенства права, який зобов'язує його не сліпо виконувати вимоги нормативного акта, а зважати на відповідність цього акта вищим за юридичною силою нормам права. Принцип верховенства права також означає, що публічна влада не тільки творить право, а й обмежена у творенні права [2, 32].

Водночас, Конституція України не дає визначення цього принципу, в ній лише зазначено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права (ч.І ст.8) [3].

Необхідною умовою принципу верховенства права є принцип пропорційності. Метою застосування принципу пропорційності є недопущення обмеження основних прав і свобод людини та громадянина та необмеженого панування державного інтересу над інтересом окремої особи. Таким чином, суворе дотримання закону буде протизаконним, якщо призводитиме до такого негативного результату, що законом не передбачений [4]. Принцип пропорційності прийнято Судом Європейських співтовариств як основоположний принцип європейського права [5].

Третім принципом адміністративних процедур виступає, принцип добросовісності. Який означає з одного боку обов'язок адміністративного органу під час вирішення адміністративної справи діяти відповідно до загальновстановлених норм моралі та права, не допускати зловживання владою, не порушувати права та свободи осіб, що беруть участь у справі, прийняти рішення по справі, враховуючи як загальносуспільні так й індивідуальні інтереси. З іншого боку, зазначений принцип покладає обов'язок на фізичних і юридичних осіб під час розгляду адміністративної справи добросовісно виконувати вимоги та користуватися правами, закріпленими законодавством.

Четвертим принципом є саме принцип розсудливості, який насамперед означає, що адміністративний орган, здійснюючи адміністративне провадження та приймаючи адміністративний акт, повинен діяти, керуючись законами логіки, здоровим глуздом та загальноприйнятими нормами моралі. При цьому розсудливість не передбачає незаконності, а передбачає те, що рішення або дії мають бути розумними та обґрунтованими, не суперечити здоровому глузду [6, 158].

П'ятим принципом виступає принцип своєчасності та розумний строк здійснення адміністративної процедури. Так, адміністративна справа вирішується своєчасно, тобто до настання обставин, за яких втрачається сенс у прийнятті адміністративного акту. Взагалі принципи своєчасності та «розумного» строку характерні для вирішення справи у судовому порядку і найбільш детально розроблені в практиці Європейського суду з прав людини. У законодавстві України обмеження термінів вирішення справи «розумним» строком вперше виникло в Цивільному процесуальному кодексі та Кодексі адміністративного судочинства. Перенесення зазначеного принципу зі сфери судового процесу до сфери діяльності органів публічної влади під час здійснення адміністративної процедури є позитивною тенденцією, що відповідає сучасним реаліям розвитку управлінської системи та наближає її до міжнародних стандартів. Адже діяльність адміністративних органів в Україні викликає низку критичних зауважень, пов'язаних з корупцією у сфері державної служби, низькою ефективністю та недостатньою професійністю службовців, несвоєчасним оформленням документів й іншими негативними проявами. Недотримання строків розгляду справ не лише порушує права особи на захист, а й формує в неї негативне ставлення до органів публічної влади, що в подальшому може призвести до погіршення іміджу всієї країни.

Таким чином, зрозуміло, що перелік принципів адміністративного розсуду не є вичерпним. Відзначаючи виняткову важливість в адміністративній процедурі кожного з названих принципів, все ж слід зауважити, що для їх реалізації необхідно усвідомлювати різницю ролі принципів права у практиці законотворення і правозастосування різних країн. Від ступеня врегульованості та ефективності зазначеної сфери залежить стан захищеності прав та законних інтересів громадян. Ось чому запровадження у практику діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування демократичних принципів адміністративної процедури видається одним із найважливіших завдань сучасної правової науки, удосконалення діяльності органів держави в їх відносинах із громадянами. Для поліпшення діяльності органів держави в їх відносинах із приватними особами необхідно, не лише чітко закріпити повноваження та функції державних органів та їхніх посадових осіб, а й створити такий режим їхньої взаємодії, який ґрунтувався б на реально впроваджених у практику адміністративно-процедурної діяльності демократичних принципів.

Література

1. Соловйова О.М. Принципи адміністративної процедури / О.М. Соловйова // Вісник Харківськ; Нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Серія «Право». – 2011. – Вип. № 10. – С. 149-155.
2. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П.Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.
3. Конституція України. – Х. : Одісей, 2014. – 56 с.
4. Савченко А.Є. Європейський адміністративний простір на захисті демократичних цінностей у сфері державного управління [Електронний ресурс] / А.Є. Санченко // Університетські наукові записки. – 2005. – С. 206. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/903.pdf>

5. Галлиган Д. Административное право: история развития и основные современные концепции / Д. Галлиган, В.В. Полянский, Ю.Н. Стариков. – М.: Юрист, 2002. – 410 с.
6. Козырина А.Л. Административное право зарубежных стран: учеб. / под ред. А.Л. Козырина, М.А Шатиной. – М.: Спарк, 2003. – 462 с.

**Інформаційна відкритість діяльності органів публічної влади
як вагомий фактор розбудови демократичної, соціальної, правової держави**

Денисенко Ю.Р., слухач магістратури

Науковий керівник:

Бокиша В.О., викладач

Запорізький національний університет

Побудова демократичної, соціальної, правової держави потребує встановлення такої взаємодії між державою, громадянським суспільством і окремою особою, за якої дії органів публічної влади були б відкритими і прозорими для усіх без винятку. Відповідно, означена мета досягається шляхом забезпечення інформаційної відкритості діяльності органів публічної влади.

Мета статті полягає у розкритті значення інформаційної відкритості діяльності органів публічної влади в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави.

Означене питання досліджувалося такими вченими, як Ю.Г. Барабаш, В.І. Буренко, І.І. Дахова, О.П. Євсєєв, О.В. Суший та ін.

Слід погодитися із Ю.М. Тодикою та В.О. Серьогіним, які цілком слушно зазначають, що в сучасних умовах виникає необхідність постійного, надійного взаємозв'язку між органами публічної влади та широкими колами громадськості, зростає роль інформаційних відносин, адже сьогодні є загальновизнаним, що рівень цивілізованості і демократизму відносин між владою і громадськістю в значній мірі визначається ступенем «відкритості» влади [1, 22].

Водночас варто наголосити, що не слід зводити взаємодію органів влади та громадян суто до одержання чи надання інформації. Сучасна демократична правова державність передбачає децентралізацію владних повноважень, поділ влади, політичний плюралізм, доступ громадян до участі у державних і суспільних справах, верховенство закону та рівність усіх перед ним. Визнання владою громадян як рівноправних партнерів, а не як об'єкта політичного маніпулювання, вимагає відкритості й прозорості у відносинах інституцій влади та громадянського суспільства [2, 69]. Таким чином, інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади постає як обов'язкова умова забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, головний механізм концепції «відкритої держави», спосіб досягнення суспільної згоди та консенсусу тощо.

На думку вчених, прямий відкритий діалог влади та населення – це одна з найважливіших вимог владного управління в демократичному суспільстві [3, 22]. Крім цього, інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади можна розглядати як інструмент демократії. Так, демократія неможлива без прозорості діяльності органів влади, де рівень інформаційного забезпечення відіграє значну роль, так само як і відкритість влади не може бути забезпечена за відсутності демократично організованої влади.

Інформаційна відкритість у діяльності органів державної влади є індикатором рівня демократії у суспільстві, необхідною умовою забезпечення передбачених Конституцією України прав громадян на інформацію та участь в управлінні державними справами. Інформаційна відкритість влади дозволяє громадянам отримувати адекватне уявлення та формувати критичні судження про стан українського суспільства, про позицію і дії органів публічної влади, підвищувати дієвість та ефективність громадського контролю за діяльністю органів публічної влади [4, 99].

Таким чином, забезпечення стабільності та ефективності функціонування органів публічної влади за умов трансформаційних процесів безпосередньо залежить від наявності взаємодії громадянського суспільства та держави, у якій відкритість і прозорість відіграють провідну роль. Отже, інформаційна відкритість виступає надійним інструментом в налагодженні двостороннього зв'язку між державою і громадянським суспільством з метою досягнення консенсусу, ефективної та належної реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Література

1. Тодика Ю. Конституційний принцип гласності як гарантія основних прав і свобод громадян / Ю. Тодика, В. Серьогін // Право України. – 1998. – № 6. – С. 22-24.

2. Суший О.В. Публічна сфера комунікативних практик: проблеми гармонізації політики й управління / О.В. Суший // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 1 (22). – С. 65-71.
3. Буренко В.И. Политическая власть как объект социального регулирования: автореф. дисс. на соиск. учен. степени д-ра. полит. наук: спец. 09.00.10 “Философия образования” / В.И. Буренко. – М., 2000. – 49 с.
4. Демократичні засади організації і функціонування вищих органів державної влади України: монографія / Ю.Г. Барабаш, І.І. Дахова, О.П. Євсєєв, та ін.; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2013. – 272 с.

Установчі повноваження Верховної Ради України в інформаційній сфері

Дічко Г.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Бокша В.О., викладач

Запорізький національний університет

Забезпечення інформаційної безпеки є одним із стратегічних завдань держави. Здійснення послідовної та зваженої політики в інформаційній сфері є запорукою досягнення означеної мети. Реалізація інформаційної політики покладається на спеціально уповноважені органи, формування складу яких здійснює Верховна Рада України. Особливої актуальності питання забезпечення інформаційної безпеки набуває в світлі сучасних подій, оскільки ситуація в Донецькій області потребує мобілізації всіх зусиль, ефективної і якісної роботи органів та посадових осіб, які здійснюють діяльність в інформаційній сфері, що неможливо без поміркованої кадрової політики. Саме тому обрана тема потребує поглибленого наукового дослідження.

Означену проблему досліджували такі науковці, як: А. Баранов, А. Булавін, Ю. Бурило, В. Конах, В. Кормич М. Кулешов, А.І. Марущак, О. Соснін та ін.

Метою статті є окреслення основних аспектів установчої функції Верховної Ради України відносно формування складу органів та призначення на посади осіб, що здійснюють реалізацію державної політики в інформаційній сфері.

Перш за все слід з'ясувати зміст поняття установчої функції як одного із основних напрямків діяльності парламенту. У правовій доктрині сформовано різні підходи до його визначення. Узагальнюючи результати проведеного аналізу, зазначимо, що, на нашу думку, установчу функцію парламенту слід розуміти як закріплення на законодавчому рівні напрямків діяльності вищого представницького органу щодо утворення посад або скасування вже існуючих, призначення (обрання) на посади чи звільнення (відкликання) з них або надання згоди на такі дії, зумовлений об'єктивними потребами державного та суспільного розвитку з погляду внутрішніх і зовнішніх завдань держави, у яких виражаються і конкретизуються сутність, соціальне призначення та роль Верховної Ради України.

Установчі повноваження українського парламенту можна умовно поділити на дві категорії. Перша з них стосується власних внутрішньопарламентських структур (створення депутатських фракцій, груп, комітетів, тимчасових спеціальних та слідчих комісій, призначення на посади Голови Верховної Ради та його заступників тощо). Друга стосується зовнішньої діяльності українського парламенту щодо формування виконавчої та судової гілок влади, а також складу інших органів і призначення та відкликання посадовців.

Згідно із ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» перелік комітетів затверджується у разі необхідності на першій сесії Верховної Ради нового скликання більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу [1]. Також український парламент визначає їх назви, предмети відання, мінімальну та максимальну кількість осіб, що можуть входити до складу одного комітету, із подальшим нормативним закріпленням у постанові, яка видається Верховною Радою. Голови комітетів, перші заступники, заступники голів, секретарі, персональний склад членів обираються парламентом більшістю голосів народних депутатів від його конституційного складу.

При формуванні внутрішньопарламентських інституцій завжди створювалися комітети, які опікувалися питаннями, пов'язаними із інформаційною сферою. Згідно з Постановою ВР України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання» на сьогоднішній день функціонують два такі структурні елементи ВР України, а саме: Комітет з питань інформатизації та зв'язку, а також Комітет з питань свободи слова та інформаційної політики. До предметів відання першого з них належить розвиток інформаційного суспільства,

Національна програма інформатизації, електронне урядування, електронний документообіг, електронний цифровий підпис, національна система електронних інформаційних ресурсів, телекомунікації, поштовий зв'язок, індустрія програмування, кібербезпека, технічний та криптографічний захист інформації, питання використання радіочастотного ресурсу України. Комітет з питань свободи слова та інформаційної політики опікується такими питаннями: державна політика у сфері інформації та інформаційної безпеки, забезпечення свободи слова, права громадян на інформацію, друковані, електронні засоби масової інформації та Інтернет, висвітлення діяльності Верховної Ради України, засади здійснення рекламної діяльності [2].

Для вирішення проблем та проведення регуляторної діяльності в інформаційній сфері Верховна Рада при проведенні зовнішньої кадрової діяльності відповідно до Конституції України:

- призначає за поданням Прем'єр-міністра України Міністра інформаційної політики, звільняє його з посади, вирішує питання про його відставку;
- призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України;
- призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Президента України Голову Служби безпеки України;
- призначає на посаду та звільняє з посади половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

Порядок призначення Міністра інформаційної політики регулюється Законом України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII. Претендувати на цю посаду може громадянин України, який має право голосу, вищу освіту та володіє державною мовою. Не може бути призначена на посаду члена особа, яка має судимість або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення. Кандидатура визначається Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України. Парламент розглядає подання та приймає рішення з цього приводу у формі постанови. Особа, призначена на посаду на пленарному засіданні складає і підписує присягу [3].

Міністр інформаційної політики України опікується діяльністю щодо забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів, а також здійсненням реформ засобів масової інформації щодо поширення суспільно важливої інформації.

Державний комітет телебачення і радіомовлення України є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері. До повноважень цього органу віднесено, зокрема, такі: розробка заходів щодо запобігання внутрішньому і зовнішньому інформаційному впливу, який загрожує інформаційній безпеці держави, суспільства, особи; участь у формуванні єдиного інформаційного простору, сприяння розвитку інформаційного суспільства; реалізація разом з іншими державними органами завдання щодо забезпечення інформаційної безпеки; підготовка пропозицій щодо вдосконалення системи державного управління у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сферах, поліграфії; визначення порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади та ін. [4, 100]. Його очолює Голова, який призначається на посаду за письмовим поданням Прем'єр-міністра України. Попередній розгляд представленої кандидатури відбувається у комітетах. Кандидат вважається призначеним, якщо за це проголосувало відкритим голосуванням більше половини народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради. Рішення про призначення оформляється постановою [1].

Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення здійснює керівництво його діяльністю, а також визначає пріоритети роботи комітету, шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи, звіти про їх виконання; представляє Кабінет Міністрів України за його дорученням у відповідній сфері у міжнародних організаціях і під час укладання міжнародних договорів України; призначає на посади та звільняє з посад державних службовців апарату, затверджує положення про самостійні структурні підрозділи, організовує роботу колегії комітету; підписує накази; приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є комітет та ін. [5]. В галузі регулювання інформаційної сфери важливе значення мають його повноваження щодо розробки спеціалізованих нормативно-правових актів, проектів законів і подання їх на розгляд Кабінету Міністрів України.

Служба безпеки України як державний правоохоронний орган спеціального призначення, що забезпечує державну безпеку України, та, відповідно, інформаційну безпеку як її складову, посідає чільне місце серед органів державної влади, що здійснюють реалізацію державної політики в

інформаційній сфері. До завдань цього органу належить захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. Також Служба Безпеки займається попередженням, виявленням, припиненням та розкриттям злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам нашої держави [7].

Керівництво Службою, зокрема її Центральним управлінням здійснює Голова. Він призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за згодою Верховної Ради України. Головою Служби безпеки України може бути громадянин України, який на день призначення досяг тридцяти п'яти років, має повну вищу освіту, спеціальну підготовку та досвід не менше 10 років організаційно-управлінської діяльності з питань забезпечення державної безпеки [7].

Національна рада з питань телебачення і радіомовлення є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення. Вона здійснює наглядові та регуляторні повноваження щодо дотримання телерадіоорганізаціями та провайдерами програмної послуги вимог законодавства у галузі телерадіомовлення, ліцензійних умов, стандартів і норм технічної якості телерадіопрограм, вимог законодавства України щодо частки вітчизняного продукту в їхніх програмах тощо [4, 99].

Національна рада складається з восьми осіб. З них чотири члени призначаються Верховною Радою України і чотири – Президентом України. Український парламент призначає членів Національної ради на альтернативній основі протягом двох місяців з дня припинення повноважень попереднього службовця. Протягом трьох днів комітет Верховної Ради України, до компетенції якого віднесені питання телерадіомовлення, оприлюднює через засоби масової інформації та направляє депутатським фракціям і групам оголошення про відбір кандидатур на посаду члена Національної ради. Пропозиції приймаються комітетом протягом 21 дня з дня оприлюднення оголошення. Кандидатів на зазначену посаду можуть пропонувати як депутатські фракції, так і всеукраїнські об'єднання громадян у галузі діяльності засобів масової інформації. Протягом 14 днів після закінчення терміну прийняття пропозицій комітет попередньо обговорює запропоновані кандидатури і вносить на розгляд Верховної Ради України відповідне подання по кожному з претендентів з висновками і рекомендаціями. Обрання відбувається по кожній кандидатурі в послідовності, визначеній попереднім рейтинговим голосуванням. Призначеною на посаду члена Національної ради вважається особа, за яку проголосувала більшість від конституційного складу Верховної Ради України.

Національна рада з питань телебачення і радіомовлення виконує наступні завдання: контролює дотримання законодавства у сфері телерадіомовлення; приймає участь у розробці і реалізації державної політики у сфері телерадіомовлення; розробляє та затверджує План розвитку національного телерадіоінформаційного простору; приймає рішення про створення та розвиток каналів мовлення, мереж мовлення, телемереж, які передбачають використання радіочастотного ресурсу; надає підтримку телеорганізаціям з метою їх включення до світового інформаційного простору; розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства у цій сфері; здійснює співробітництво з питань телебачення і радіомовлення з міжнародними організаціями, з органами державної влади та неурядовими організаціями інших країн; формує державний архів телебачення і радіомовлення України [8].

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити, що установчі повноваження Верховної Ради України мають важливе значення для забезпечення інформаційної безпеки і регулювання відносин в інформаційній сфері. Формуючи склад державних органів та призначаючи осіб на посади, український парламент бере участь у забезпеченні інформаційної безпеки нашої держави та українського суспільства, що виступає одним із стратегічних завдань держави в цілому.

Література

1. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861>
2. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 04.12.2014 р. № 22-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/22-viii>
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18/print1407825587263889>

4. Конах В.К. Національний інформаційний простір України: проблеми формування та регулювання / В.К. Конах // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 2. – С. 97-103.
5. Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 р. № 341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF>
6. Булавін А.Г. Повноваження Служби безпеки України як правоохоронного органу спеціального призначення у інформаційній сфері / А.Г. Булавін, М.В. Кулешов, А.І. Марущак // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) . – 2007. – Вип. 17. – С. 307-315.
7. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
8. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України від 23.09.1997 р. № 538/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/538/97%D0%B2%D1%80/print1407825587263889>

Мета та функції адміністративно-правових заохочень

Єрмолаєва А.Д., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н, доцент

Запорізький національний університет

У зв'язку з реформуванням адміністративної системи управління, виникає необхідність в дослідженні питання заохочення державних службовців. Бо діяльність державної системи управління на пряму залежить від продуктивності та реалізації своїх трудових якостей державних службовців. Для того щоб визначити дієві способи стимулювання органів державної влади, постає необхідність визначити основну мету та функції адміністративно-правових заохочень.

Серед науковців що вивчали питання заохочення державних службовців є: Є.Є. Чернецький, Б.В. Аверьянов., Ю.П. Битяк, О.В. Абрамова, В.І. Нікітінський та інші.

А.В. Малько визначає заохочення, як форму і міру юридичного схвалення добровільної заслуженої поведінки, у результаті цього суб'єкт отримує винагороду, тобто для нього настають сприятливі наслідки [1].

Для визначення головної мети та функцій публічно-адміністративних заохочень, було б доцільно розглянути принципи на яких будуються способи відповідного заохочення. Серед принципів заохочення державних службовців виділяють: обґрунтованість, оперативність, гласність, різноманітність.

Принцип обґрунтованості означає наявність основного елементу заохочення – заслуги, у зв'язку з чим виникає необхідність нагороди та законодавчого забезпечення.

Гласність як принцип заохочення передбачає поширення інформації про суспільно-корисне діяння. Цей принцип не лише підвищує авторитет особи, яка заохочується але й слугує стимулом для інших працівників.

Принцип оперативності передбачає швидке реагування з боку повноважених органів влади на вчинене суспільно-корисне діяння, та своєчасне застосування засобів заохочення до державних службовців.

Принцип різноманітності характеризується наявністю різних заохочувальних дій, відповідно і реакція з боку адміністрації повинна бути різною. Багаторазове заохочення одного суб'єкта права не повинно бути одноманітним. Стимулююча роль неодноразових подяк, премій і т.д. в силу особливостей людської психіки поступово знижується.

Можна стверджувати, що загальні принципи заохочення державних службовців впливають із загальних принципів функціонування публічної виконавчої влади, а отже їх мета побудована на спільних елементах управління і має прямих взаємозв'язок.

Тобто держава застосовуючи заохочення як засіб впливу повинна забезпечувати органів публічної адміністрації належними умовами праці, для найбільш ефективної їх діяльності. Існує необхідність створити авторитетне становище держави «в очах» державних службовців, для дієвого застосування не лише матеріальної форми заохочення, а й моральної.

Чернецький Є.Є. досліджуючи питання публічно-правового заохочення виділяє мету загальну і перспективну. До загальної мети можна віднести:

- а) спонукання державою органів публічної адміністрації виконувати схвалювану державою дію;
- б) стимулювання державою до вчинення нових корисних дій;
- в) стимулювання державою схвалювати суспільно корисні дії з боку ін. осіб та колективів [2].

Перспективною метою автор визначає більш менш віддалені результати, які має бути досягнуто внаслідок реалізації певного адміністративно-правового заохочення [2].

Тому, можна погодитись з Чернецьким Є.Є., яких визначає, що метою адміністративно-правового заохочення є об'єктивне формування правомірної поведінки суб'єкта, який заохочує, у результаті чого досягаються додаткові якісні результати від соціально корисної діяльності для задоволення загальної та перспективної мети [2].

Окрім мети, важливим елементом для з'ясування сутності публічно-правового заохочення є його функції, які обумовлюють сутність заохочувального впливу права на суспільні відносини. Але не можна стверджувати, що відповідні функції мають лише юридичні напрями впливу на суспільні відносини. Серед функцій заохочення публічного адміністрування можна виділити такі як: мотивуюча, соціальний контроль, комунікативна, гарантуюча, оцінююча, розподільна та виховна [2].

Серед функцій заохочення публічного адміністрування перше місце займає мотивуюча функція, адже вона заохочує державних службовців не лише якісно та своєчасно виконувати свої прямі обов'язки, але і стимулює до спільної праці, що зумовлює високу ефективність та злагодженість в роботі.

Мотиваційна функція – заохочення спонукає до «сверхисполнению» обов'язків і до скоєння соціально цінних творчих дій, перевершують звичайні вимоги, розвиває трудову й суспільно-політичну активність. Мотивація до досягнення корисного результату побудована на основі привабливості і заздалегідь обіцяних сприятливих наслідків.

Функція соціального контролю заохочення координує діяльність органів державної влади та активують службовців не порушувати законодавство а навпаки здійснювати позитивну, соціально активну діяльність.

Комунікативна функція заохочення передбачає взаємозв'язок між суб'єктом управління (законодавцем) та суб'єктами публічної адміністрації, та містить у собі юридичну інформацію.

Гарантуюча функція передбачає юридичне забезпечення винагородження державних службовців за вчиненні ними суспільно корисних діянь.

Оцінююча функція передбачає, що керуючий орган офіційно дає позитивну оцінку заслуженої поведінки, публічно визнає і схвалює її, відображає ступінь корисності діяльності для суспільства, виділяє кращих суб'єктів, гідних заохочення [3].

Розподільна функція полягає в тому, що право, закріплюючи міру заохочення за ініціативне, сумлінне поведінка, встановлює тим самим умови користування певними благами, в отриманні яких виражений власний інтерес суб'єктів.

Виховна функція – заохочення, створюючи у людини за заслужене поведінка позитивний психологічний настрій і викликаючи почуття задоволення, показує зразок сумлінної діяльності, надихає людей до прояву ініціативи, творчості. Тим самим заохочення сприяє формуванню правосвідомості і високої правової культури громадян, моральних якостей особистості.

Розглянувши мету та функції заохочення публічної адміністрації, можна стверджувати, що побудована система державного управління на пряму пов'язана з публічно правовим заохочення. Тому у зв'язку з адміністративною реформою заохочення публічної адміністрації потребує застосування нових, більш дієвих способів стимулювання, які б гарантували державним службовцям повноцінне матеріальне забезпечення, не лише грошові виплати а й сучасні умови праці. Також важливим аспектом в формуванні дієвої системи державного управління є застосування нових моральних засобів заохочення, які б викликали у службовців розуміння важливості їх праці, як для країни так і для суспільства.

Література

1. Малько А.В. Юридические поощрения как разновидности общественного производства / А.В. Малько // Общественные науки и современность. – 1998. – № 4. – С. 78.
2. Чернецький Є.Є. Характеристика заслуги як основної підстави адміністративно-правового заохочення / Є.Є. Чернецький // Держава і право – 2009. – Вип. 46. – С. 261-267.
3. Баранов В.М. Заохочувальні норми радянського соціалістичного права // В.М. Баранов. – Саратов: Изд-во Сарат. ун-ту, 1978. – 146 с.

Особливості відповідальності неповнолітніх осіб за вчинення дрібного хуліганства

*Кібальник А.Р., студентка
Науковий керівник:
Меліхова О.Ю., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Сьогодні досить актуальною є проблема регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх. У даному питанні, з одного боку, законодавство повинно бути максимально гуманним щодо неповнолітніх правопорушників, а з іншого – вживати найбільш ефективних методів і засобів боротьби з ними. Досить поширеним адміністративним правопорушенням серед неповнолітніх є вчинення дрібного хуліганства. Це означає, що досліджувана тема є актуальною і важливою.

Відзначимо, що стан наукового дослідження свідчить, що питання адміністративної відповідальності неповнолітніх, а також особливостей відповідальності за дрібне хуліганство розглядалось у працях В.П. Таранухи, Р.А. Калюжного, Ковальчук Ю.І., А.Т. Комзюк, О.О. Погрібного, С.Г. Стеценко, та ін. дослідників. Проте, нові реалії життя, поширення дрібного хуліганства зумовлюють доцільність подальших досліджень.

На території, яку зараз відносять до пострадянського простору, термін «хуліганство» набув широкого вжитку наприкінці ХІХ – початку ХХ сторіччя та використовувався жандармами Російської імперії для визначення групових пограбувань та інших протиправних дій, вчинених групами молоді у вечірній або нічний час [1]. Наразі чинним законодавством встановлено кримінальну відповідальність за вчинення хуліганства і адміністративну за вчинення дрібного хуліганства.

Відповідно до статті 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУПАП), дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян, – тягне за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [2, 93].

Дослідник Книженко О.О. наголошує, якщо враховувати положення ст.296 КК України щодо поняття хуліганства, то законодавець мусив би диспозицію ст.173 КУПАП викласти в такій редакції: «дрібне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю та винятковим цинізмом». Окремого вирішення потребує питання щодо переліку «інших подібних дій», за вчинення яких особа підлягає адміністративній відповідальності за ст.173 КУПАП. Таке визначення дозволяє доволі широко тлумачити ці положення у правозастосовній діяльності [3, 365].

Дослідник Самбор М.А. впевнений, що під терміном «інші подібні дії» можна розуміти велику кількість різноманітних дій, до яких необхідно віднести: насильницьке вторгнення в громадські місця всупереч забороні певних осіб, які стежать за порядком; безпідставне порушення спокою громадян телефонними дзвінками, лихослів'я по телефону; співання непристойних пісень; вигуки, свист під час демонстрації кінофільмів; гвалт, крики з хуліганських мотивів біля вікон громадян у нічний час; справляння природних потреб у не відведених для цього місцях; поява у громадському місці в оголеному вигляді; самовільна без потреби зупинка комунального транспорту; нанесення непристойних малюнків на тротуари, стіни, паркани, двері чи вчинення написів нецензурного змісту; тощо [4].

На думку деяких дослідників [2, 94], визначення хуліганства доцільно викласти наступним чином: хуліганство, тобто нетактовні дії, що проявляються у зухвалому та цинічному відношенні до загальноприйнятих норм моралі та етики або образливому ставленні до людей, що проявляється у зневазі до їх честі й гідності у формі розв'язних манер та саме в такому вигляді викласти наведену вище статтю 173 КУПАП.

В.І. Олефір стверджує, що відмінною особливістю дрібного хуліганства від хуліганства, що карається в кримінальному порядку, є те, що воно не має характеру грубого порушення громадського порядку, яке заподіює суттєву шкоду суспільним відносинам, правовим та законним інтересам громадян. Дрібне хуліганство необхідно відрізнити від таких схожих дій, як самоправство, приниження гідності, заподіяння побойів, або інших проступків, які мають наслідком адміністративну відповідальність (поява у нетверезому стані у громадських місцях, порушення правил руху і

т.ін.).Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративного правопорушення є місце його скоєння, а саме – громадське місце [4, 7].

Також слід відзначити, що об'єктивна сторона дрібного хуліганства проявляється в активних діях осіб, що порушують громадський порядок та виражається в неналежному відношенні до суспільства. Об'єктом дрібного хуліганства, також як і хуліганства злочину є громадський порядок.

Таким чином, дрібне хуліганство відрізняється від хуліганства-злочину такими специфічними рисами: порушення особою громадського порядку не носить грубого характеру, не носить суспільно небезпечного характеру тобто є незначним; в діях особи відсутня явна неповага до суспільства; дії особи не пов'язані нанесенням тілесних ушкоджень, застосуванням предметів, що спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень; ці дії не пов'язані з вчиненням оперу представникам влади або представникам громадськості, що здійснюють охорону громадського порядку [5, 213].

При досягненні шістнадцятилітнього віку неповнолітній набуває адміністративної деліктоздатності і, відповідно, обов'язку нести відповідальність особисто за скоєння адміністративного правопорушення, тобто може відповідати за вчинення дрібного хуліганства.

Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – це різновид заходів адміністративної відповідальності, які полягають у державному осуді неправомірної поведінки особи і певному обмеженні її прав і законних інтересів [6, 90].

Відповідно до статті 24-1 КУПАП, за вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх можуть бути застосовані такі заходи впливу: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або суворая догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Слід відзначити, що специфіка адміністративної відповідальності неповнолітніх, безумовно, дає підстави для виокремлення відповідних заходів правового впливу, запобігання вчиненню нових проступків, формування правової свідомості і правової культури даної категорії осіб з метою дотримання законодавства України [6, 92].

Наразі, на думку Ковальчук Ю. простежуються декілька проблем, що стосуються ефективності застосування до неповнолітніх правопорушників адміністративних стягнень. По-перше, ті темпи акселерації молоді, що відбуваються в сучасному житті, дають підстави для зниження віку адміністративної відповідальності неповнолітніх, наприклад з 15 років. По-друге, доцільно було б запозичити із кримінального законодавства додаткові заходи виховного впливу і ввести їх до КУПАП, та доцільно виключити із законодавчої практики факти встановлення різних видів юридичної відповідальності за хуліганство і дрібне хуліганство. Це гарантуватиме однозначний підхід до застосування видів юридичної відповідальності, усуне можливі зловживання з боку посадових осіб під час прийняття рішень про застосування того чи іншого виду юридичної відповідальності. [7] Підсумовуючи, можна зробити висновок, що проблема кримінальної відповідальності неповнолітніх за вчинення дрібного хуліганства є актуальною. Відповідальність за дрібне хуліганство здійснюється на загальних підставах, разом з тим ураховується специфіка суб'єкта – неповнолітня особа, види заходів впливу, які до неї можуть застосовуватись. Разом з тим, ми погоджуємось із деякими дослідниками у тому, що доцільним було б знизити вік адміністративної відповідальності неповнолітніх, а також не встановлювати різні види юридичної відповідальності за хуліганство і дрібне хуліганство.

Література

1. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України, від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Книженко О.О. Актуальні питання відповідальності за вчинення хуліганства / О.О. Книженко, В.О. Іванцов, П.Ю. Корнієць // Юрист України. – 2013. – С. 89-97.
3. Усова А.В. Актуальні питання, щодо кваліфікації хуліганства / А.В. Усова // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / ред. кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; за ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. – Суми: СумДУ, 2014. – С. 365-369.
4. Самбор М.А. Хуліганство як склад діяння, що передбачає юридичну відповідальність, в умовах реформування матеріального та процесуального законодавства України про адміністративну та кримінальну відповідальність/ М.А. Самбор// Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2013. – С. 5-12.

5. Жиликов Т.С. Загальноправова характеристика об'єктивної сторони дрібного хуліганства / Т.С. Жиликова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». – 2007. – Том 20 (59). – № 2. – С. 213-219.
6. Тарануха В.П. Заходи впливу на неповнолітніх в адміністративно-деліктному процесі й особливості процедури їх накладення / В.П. Тарануха // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Випуск 559. – С. 89-97.
7. Ковальчук Ю.М. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх [Електронний ресурс] / Ковальчук Ю.М. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z726_page_23.html

Особливості нормативно-правового регулювання фінансування вищої освіти в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення

Корнєєв С.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На теперішній час в світі застосовуються тисячі схем фінансування вищої освіти, які різняться ступенем покриття державою вартості навчання у вищому навчальному закладі (далі ВНЗ), рівнем самостійності ВНЗ у визначенні ціни навчання, відбором потенційних студентів та інше [1]. Основним інвестором для вищої школи в Україні залишається держава. Таким чином, фінансуючи освіту держава впливає на процеси перетворень в ВНЗ. Та з кожним роком витрати на вищу освіту все більше «перерозподіляються» між державою і здобувачами освіти.

Сучасна вища освіта є не лише кінцевим благом – джерелом задоволення духовних, культурних, інформаційних потреб людини, а й інвестиційним благом – засобом зростання доходів, забезпечення конкурентних переваг на ринку праці та одержання інших благ. Здобутий у процесі навчання освітній капітал – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, виробничого досвіду та особистісних характеристик людини (розвинених здібностей, матеріальних, соціальних і духовних потреб, мотивацій), сформованих у результаті інвестицій в освіту, які приносять людині дохід протягом її трудового життя і спонукають до подальших інвестицій в освіту. На мікроекономічному рівні під освітнім капіталом розуміється сукупна кваліфікація та продуктивні здібності всіх працівників підприємства, а також здобутки у справі ефективної організації праці та розвитку персоналу. На макроекономічному рівні йдеться про суму освітнього капіталу всіх підприємств та всіх громадян країни як частину національного багатства. Чим вище цінність освітнього капіталу, тим більше економічний вигравш суспільства [2].

В Україні фінансування державних ВНЗ здійснюється відповідно до ст.71 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII за рахунок коштів Державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень. Наша держава витрачає на освіту понад 7% свого ВВП. Це середній показник серед розвинутих країн. Та український ВВП невисокий і тому великий відсоток витрат на освіту ще не свідчить про достатність виділених коштів. Питання полягає не у їх кількості, а в який спосіб ці кошти витрачаються.

З 2010 р. припинено державне фінансування комунальних витрат ВНЗ, які, так само як і закупівля обладнання і книг, оновлення гуртожитків, фінансуються з доходів від платного навчання. Призупинено бюджетне фінансування пільгових кредитів на будівництво житла для науково-педагогічного персоналу. Обмежене зарубіжне стажування у провідних освітніх центрах світу за державний кошт. Оплата праці викладачів ВНЗ є низькою. Не втіленою залишається надана дослідницьким ВНЗ можливість фінансування наукових досліджень і розробок відповідно до програм розвитку університетів в розмірі не менш як 25% бюджетних коштів, що виділяються на його утримання, причому протягом перших п'яти років діяльності ВНЗ – за рахунок коштів державного бюджету. Значні вади має й сама модель державного (бюджетного) фінансування ВНЗ, сформована в Україні ще в 20-ті рр. двадцятого століття як кошторисна. Фінансуючи освіту, держава не купує освітні послуги, а забезпечує діяльність свого структурного елемента, який безкоштовно виробляє освітні послуги для споживання частиною населення. Виділення державних коштів здійснюється відповідно до кількісних нормативних показників ВНЗ (один із них – співвідношення чисельності студентів і викладачів у відповідному році) і не пов'язане з якісною стороною навчального процесу.

При цьому статус бюджетної установи обмежує можливості ВНЗ і у використанні залучених (позабюджетних) фінансових ресурсів: для цього потрібне затвердження вищим органом державного управління фінансових планів – кошторисів і спеціальний дозвіл. Не випадково фахівці пропонують перейти від витратного механізму виділення коштів з державного бюджету на цільовий – з урахуванням характеру конкретних програм навчання та наукових досліджень конкретного ВНЗ, актуальність та якість яких визначаються на конкурсній основі або шляхом моніторингу (рейтингування) діяльності ВНЗ [3, 78]. На практиці ж дедалі більше українських державних ВНЗ починають залучати додаткові кошти з нормативно визначених джерел, насамперед відкривають програми платної професійно освіти, основним замовником яких стають домогосподарства. На жаль, домогосподарства України формують попит на вищу освіту, не маючи ні знань, ні досвіду діагностики і прогнозування ринків праці хоча б на 4-6 років (період навчання у ВНЗ). В результаті за інноваційними напрямками, які знадобляться найближчим часом, навчається лише 0,6% студентів [4, 284]. Крім того, нинішній рівень доходів домогосподарств є недостатнім для значних інвестицій в освіту: у стані гострого соціального відторгнення (дохід домогосподарства в розрахунку на умовного дорослого є нижчим за національну межу бідності) знаходяться 37,7% домогосподарств. Сам же рівень оплати за навчання у вищій школі зріс настільки, що дешевше, ніж в Україні, вищу освіту можна здобути у Німеччині, Швеції, Франції і Чехії. Зіставним по вартості з Україною є навчання у ВНЗ Польщі і Швейцарії. В Україні відсутні і доступні фінансові компенсатори витрат домогосподарств на освіту: надання грантів, освітніх позик та виплати стипендій. Загрозу доступності вищої освіти становить поширення корупції і хабарництва. Частина витрат на вищу освіту могли б узяти на себе підприємства, організації та установи. Адже 70% приватних підприємств використовують кадри, які підготовлені за державні кошти. У той же час на підготовку фахівців вищого рівня власники підприємств віддають не більше 3% від витрат на робочу силу. Проте роботодавці не готові інвестувати ВНЗ без гарантій високої якості підготовки та направлення студентів на роботу після закінчення ВНЗ на їх підприємства, створення прозорих механізмів благодійності. З метою стимулювання участі роботодавців у підготовці та працевлаштуванні випускників ВНЗ науковці пропонують: 1) звільнення підприємств, організацій та установ від нарахування внесків на обов'язкове державне соціальне страхування на заробітну плату працівників – випускників вищих навчальних закладів, які працюють за фахом, протягом перших трьох років їхньої праці; 2) пільгове оподаткування суб'єктів господарювання, які надають бази для проходження практик студентів вищих навчальних закладів; 3) звільнення від оподаткування матеріально-технічних ресурсів, що передаються з балансів суб'єктів господарювання на баланси ВНЗ [5].

Таким чином, для вирішення проблем фінансування і розвитку вищої освіти в Україні потрібно:

- вдосконалення механізмів державного фінансування ВНЗ;
- зміцнення реальної автономії ВНЗ та самостійного розпорядження їх бюджетами;
- пошук інвесторів, зацікавлених у сучасній вищій освіті (підприємства, установи, тощо);
- залучення фінансових пожертвувань від випускників, індивідуальних і корпоративних донорів з метою створення ендаументів – фондів цільового капіталу;
- розроблення державної концепції доступності освітніх послуг вищої школи державними органами управління освітою, ВНЗ і самими споживачами вищої освіти.

Література

1. Кузьмина Н.Г. Зарубежный опыт финансирования образования в условиях возрастания автономии вузов / Н.Г. Кузьмина // Вестник Волгоград. гос. ун-та. Серия 3: Экономика, экология. – 2008. – № 2 (13). – С. 233-237.
2. Шевченко Л.С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел [Електронний ресурс] / Л.С. Шевченко. – Режим доступу: <http://www.naub.org.ua/?p=213>.
3. Боголіб Т. Вдосконалення фінансового забезпечення вищої освіти / Т. Боголіб // Вісник Тернопільського держ. екон. ун-ту. – 2006. – № 3. – С. 76-87.
4. Дарнопих Г.Ю. Проблеми формування нової моделі розвитку людини / Г.Ю. Дарнопих // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – № 1. – С. 283-285.
5. Бенедик Ю.Ю. Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Бенедик. – Режим доступу : <http://www.naub.org.ua/?p=213>.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. – 2014. – №37-38. – Ст. 204.

Податкова система Республіки Польщі: аналіз та перспективи запозичення досвіду

Кот Д.І., слухач магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Податкова система, крім функції наповнення дохідної частини бюджету, впливає на економічний розвиток та є інструментом перерозподілу коштів, забезпечення функціонування соціальної сфери.

Проблема побудови та модернізації ефективної податкової системи є однією із найбільш актуальних у процесі розвитку в Україні ринкових відносин та інтегрування української економіки в світовий ринок. Вивченню питань, що стосуються формування ефективних податкових систем, а також можливих шляхів їх вдосконалення, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних науковців, зокрема І. Барановського, В. Буряковського, А. Вагнера, В. Вишневського, В. Гейця, Ю. Іванова, І. Лютого, Т. Єфименко, Н. Калдора, В. Корнуса, О. Погорлицького, І. Сенчак, С. Овсяк, та ін.

У процесі побудови податкової системи в Польщі було враховано багатовіковий досвід у сфері оподаткування, в тому числі надбання розвинутих демократичних країн. Тож дослідження особливостей податкової системи Польщі надасть нам можливість порівняти її з податковою системою України та податковими системами інших держав, і, відповідно, – перейняти позитивний зарубіжний досвід з метою подальшого удосконалення національного законодавства у даній галузі.

Традиційно в межах польського податкового права виділяють: матеріальне податкове право, процесуальне податкове право, організаційне податкове право, кримінальне податкове право.

Основними джерелами податкового права є: Ординація податкової, Закон про податкові управління і відділення, Кримінальний податковий кодекс та ряд спеціалізованих Законів, що регулюють окремі види податків (Закон „Про податок на додану вартість” від 1 травня 2004 року, Закон „Про акцизні збори” від 23 січня 2004 року, Закон „Про податок на доходи юридичних осіб” від 15 лютого 1992 року, Закон „Про податок з фізичних осіб” від 26 липня 1991 року, Закон „Про акордне начислення податку на деякі види доходу фізичних осіб” від 20 листопада 1998 року, Закон „Про місцеві податки і збори” від 12 січня 1991 року) [1-6].

Польща уклала угоди про уникнення подвійного оподаткування з понад 60 державами. Згідно зі зразками ОЕСР у цих угодах було прийнято принцип оподаткування прибутків підприємства тільки у країні місцезнаходження його контори, хіба що підприємство має свої відділи у країні партнера, що створює можливість стягнення там податків на прибуток. Правилом являється також звільнення з оподаткування "біля джерела" прибутків, одержаних з міжнародного трансферу.

Загальні принципи податкової системи Польщі визначені у Податковому праві, яке набуло чинності 1 січня 1998 р. Податкове право нормує зокрема податкові зобов'язання, подання інформації, податкові дії та податковий контроль. Положення цього закону стосуються податкових зборів та інших неподаткових належностей бюджету держави та бюджетів органів місця самоврядування.

Основні види польських податків:

податок на доходи юридичних осіб, ставка якого починаючи з 2004 року становить 19%.

– податок на додану вартість діє на основі Закону „Про податок на додану вартість” 31 травня 2004 року. Підприємства зобов'язані зареєструватися в якості суб'єктів ПДВ, якщо їх річних товарообіг перевищує 10 тис. євро.

– акциз сплачується на основі Закону „Про акцизні збори” від 23 січня 2004 року. Цей податок застосовується до 60 товарних груп, які включають легкові авто, мисливську зброю, паливні матеріали, спирт, тютюнову продукцію, хутра, парфуми і т.д.

– податок на дивіденди введено на основі Закону „Про податок на доходи юридичних осіб” від 15 лютого 1992 року. Цей податок розповсюджується на осіб, що є акціонерами підприємств. Ставка податку становить 19%, якщо не підпадає під конвенцію про подвійне оподаткування.

– податок на доходи фізичних осіб встановлено Законом „Про податок з фізичних осіб” від 26 липня 1991 року і законом „Про акордне начислення податку на деякі види доходу фізичних осіб” від 20 листопада 1998 року. Оподаткуванню належать доходи фізичних осіб незалежно від джерела надходження. Підприємці-фізичні особи мають право обрати фіксований податок в розмірі

19%. Закон “Про податки з фізичних осіб” передбачає більше ніж 100 видів діяльності, що звільнені від податку на доходи, або передбачають певні пільги.

– місцеві податки визначаються Законом “Про місцеві податки і збори” від 12 січня 1991 року. Верхня межа податкової ставки визначається парламентом. Як правило, місцеві податки включають: податок на нерухомість, на автомобілі, на собак, на продуктові і промислові бази.

Крім цього, низка цивільно-правових чинностей підлягає оплаті податків. До них відносяться, зокрема, угоди продажу і зміни речей та майнових прав, угоди найму та оренди, позикові угоди, угоди товариств, угоди доручення. Основою фіскальної політики є поступове зниження ставок податку з доходу фізичних осіб та податку на прибуток юридичних осіб при одночасній ліквідації або обмеженні існуючих пільг та відрхувань.

Польське законодавство передбачає наступні види підприємницької діяльності: підприємці – фізичні особи; прості товариства – підлягають реєстрації згідно з Громадянським кодексом РП; комерційні підприємства, що належать фізичним та юридичним особам – реєстрація згідно з Кодексом юридичних підприємств; кооперативи; державні підприємства; європейська компанія згідно з нормами SE або EEIG.

Кодекс комерційних підприємств від 15 вересня 2000 року визначає дві групи підприємств: товариства (зареєстроване товариство, командитне товариство, професійне товариство та АТ з обмеженою відповідальністю); корпорації (АТ та ТОВ).

Також підприємницька діяльність може проводитись товариствами, фондами і профспілками. Деякі види ділової активності вимагають отримання ліцензії згідно з законом “Про свободу економічної діяльності” від 2 липня 2004 року.

Адміністрування податків і зборів в Республіці Польща здійснюється триступеневою структурою та складається з податкових управлінь, як першої податкової інстанції, податкових палат та Міністерства фінансів. Місцева відповідність податкових органів визначається згідно із місцем проживання або місцезнаходження контори платника податку. Податкове право зобов'язує платників податків вести податкові книги та рахункові документи протягом п'яти років та визначає, що податкові зобов'язання втрачають термін давності з проходженням 5 років, рахуючи від кінця календарного року, в якому закінчився термін сплати податків.

Контролем за виконанням та дотриманням податкової дисципліни в Польщі займаються спеціальні органи податкових служб. У складі Міністерства фінансів поряд з іншими функціональними відділами діють департаменти „Податків і зборів”, „Головний інспекторат фінансового контролю”, „Адміністративно-бюджетне бюро”. Кожне з 49 воєводств має свою фінансову палату, а більшість – і свої фінансові управління.

Фінансові управління ведуть реєстри платників податків, приймають податки та збори, контролюють правильність їх розрахунку і своєчасність сплати, накладають санкції за порушення податкового законодавства. Фінансові палати ведуть контроль за діяльністю фінансових управлінь, перевіряють річні фінансові звіти найбільш великих платників податків.

Працівники податкових служб можуть мати вільний доступ до фінансової інформації платників податків. Відмова від надання такої інформації чи її перекручення карається великими штрафами (до 1,5 млн. злотих). При цьому треба мати на увазі, що несвоєчасна сплата податків несе за собою штрафні санкції в розмірі 13% річних.

До податкових інспекторів пред'являються дуже високі вимоги щодо професіоналізму: обов'язкова вища економічна, юридична чи інша освіта за профілем контрольної роботи, стаж роботи у податковому органі не менше 5 років, або практика в казначейському контролі не менше 3 років, здача кваліфікаційного іспиту перед комісією, яку назначає Генеральний інспектор казначейського контролю. Всі види податків в Польщі затверджуються парламентом.

Таким чином, узагальнююче вищенаведене, можна констатувати, що за останні роки податкова система Польщі мала значні зміни, спрямовані на забезпечення більшої чіткості та відповідності системам оподаткування країн Європейського Союзу. Слід зауважити, що в польському податковому законодавстві можлива інтерпретація законів, що дозволяє державному чиновнику приймати неоднозначні рішення у кожному конкретному випадку.

Література

1. Про податок на додану вартість: Закон від 1 травня 2004 року [Електронний ресурс] // Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>
2. Про акцизні збори: Закон від 23 січня 2004 року [Електронний ресурс] // Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>

3. Про податок на доходи юридичних осіб: Закон від 15 лютого 1992 року [Електронний ресурс] // Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>
4. Про податок з фізичних осіб: Закон від 26 липня 1991 року [Електронний ресурс] // Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>
5. Про акордне начислення податку на деякі види доходу фізичних осіб: Закон від 20 листопада 1998 року [Електронний ресурс] // Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>
6. Про місцеві податки і збори: Закон від 12 січня 1991 року [Електронний ресурс] // Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>

Фінансовий аспект діяльності третейських судів в Україні

Краснова К.В., студентка магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Європейський досвід свідчить, що «приватне правосуддя» стає поширеним інструментом вирішення цивільно-господарських спорів. Правова природа діяльності «приватного правосуддя» ґрунтується на таких категоріях як «не державний», «особистий», «самостійний», «пов'язаний із індивідуальним фінансуванням/власністю», «утримується на кошти приватних осіб», тощо.

Дослідженню проблем фінансового забезпечення діяльності третейських судів присвятили свої наукові праці такі вчені: А.П. Гаврилішин, В.П. Козирева, Н.А. Литвин, Ю.Д. Притика та ін.

Відомий український вчений Ю.Д. Притика, визначає арбітраж, як форму приватного правосуддя, яке ґрунтується на угоді укладеній спеціально для цього сторонами спору, де арбітр наділяється повноваженнями, аналогічними повноваженнями суддів, водночас ці повноваження впливають із угоди між сторонами [1].

Яскравим прикладом приватної судової системи (private court system) є третейський суд, крім того, на відміну від державних судових інстанцій, матеріальна сторона діяльності третейського суду наповнюється за рахунок фінансування вкладів приватних суб'єктів.

Закон України «Про третейські суди» Розділ IV визначає обсяг витрат, пов'язаних з вирішенням спору третейським судом, слід акцентувати увагу, що перелік витрат не є вичерпним та може бути доповнений і розширений завдяки закріпленні витрат у відповідних нормах Регламенті постійно діючого третейського суду та у контрактах із суддею [2].

Аналізуючи наявні в мережі Інтернет Положення про діяльність постійно діючих третейський судів можна зазначити, що не тільки в Регламенті та контрактах із суддею може міститися перелік фінансових затрат, які в майбутньому можуть понести сторони третейського процесу, але і в Положеннях і в додатках до Регламенту, як правило в окремих розділах закріплене це питання, окрім того, майже весь перелік витрат дублюється із положеннями ст.25 Закону України «Про третейські суди» [2].

Також можна відзначити, що переважна більшість Положень про постійно діючі суди та Додатків до Регламентів про постійно діючий третейський суд, які у відкритому доступі для ознайомлення, наводять авторську класифікацію витрат, а саме: 1) група витрат «Витрати третейського суду»; 2) група «Витрати понесені третейськими суддею»; 3) група «Витрати сторін»; 4) група «Додаткові витрати», щодо останньої групи то до їх складу можна віднести і інші витрати, які у свою черг повинні бути документально підтвердженні та безпосередньо бути пов'язані з розглядом спору.

Підтвердженням вищевказаної тези є Положення про третейські витрати постійно діючий третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Асоціація споживчої безпеки України» та Додаток № 1 до Регламенту Постійно діючого Третейського суду при Торгово-промисловій палаті України [3, 4].

Однією із головних вихідних категорій фінансових витрат є третейський збір, під яким слід розуміти готівковий та/або безготівковий платіж в національній валюті і який є обов'язковим для сплати у відповідних установах банку кожною стороною третейського провадження та справляється для покриття основних фінансових затрат учасників процесу і третейського судді, секретаря.

Розмір третейського збору сторони вираховують самостійно, як правило, його розмір залежить від майнового та/або немайнового характеру позову і розраховується від ціни позову. Шкала ціни позову у позовних заявах майнового характеру починається від 3 000 грн. і може

досягати більше 1 000 00000 грн., щодо відсоткового розміру третейського збору то він змінюється пропорційно збільшенню характеру та ціни позову у позовних заявах майнового характеру і складається від загального розміру третейського збору та відсоткових нарахувань (0,5 – 7% від суми більше розмір ніж відповідний розмір ціни позову). Розмір суми, що підлягає до сплати може бути збільшений залежно від складу третейських суддів, які розглядають справу.

Щодо позовних заяв немайнового характеру то розмір третейського збору з аналізу вільних для ознайомлення відомостей Положень, Регламентів і додатків до Регламентів постійно діючих третейських суддів встановлюється у чітко визначеній сумі або у відповідному розмірі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановленого в Україні на момент сплати третейського збору.

Одними із суттєвих відмінних рис судового збору від третейського збору є, по-перше, факт включення до складу останнього гонорарів третейських суддів і секретарів третейського суду, а також інших видів витрат пов'язаних із організаційним забезпеченням, по-друге, додатковою відмінною рисою є положення про не повернення сплаченого третейського збору при зменшенні ціни позову, під час третейського розгляду.

Безумовно, варто підтримати й точку зору Н.А. Литвин, що фінансування третейського суду залежить від суми третейських зборів і витрат, проте не виключено, що фінансування суду можливе з інших джерел: фондів, грантів, тощо. Тим часом, ніякі джерела фінансування не можуть вплинути на результат рішення, оскільки діяльність його прозора і незалежна від організації, при якій створений суд. Третейська палата України є самоврядною, неприбутковою організацією, що функціонує за рахунок внесків своїх членів, добровільних благодійних внесків інших фізичних та юридичних осіб, а також інших надходжень, не заборонених законодавством [5].

Підводячи ризик під дослідженням варто відзначити, що де-факто, третейський процес є доволі дорогим задоволенням для сторін договірних відносин та третейський збір є комплексним фінансовим явищем. Фінансова сторона діяльності будь-якого об'єкта дослідження завжди підпадала під підвищену увагу з боку держави, але дотримання всіма суб'єктами третейського провадження принципів організації та діяльності третейського суду виступає тим вирішальним вектором гарантії розвитку і підвищення довіри з боку населення у неупередженості цього самостійного інституту у складі АВС (альтернативне вирішення спорів).

Література

1. Притика Ю.Д. Міжнародний комерційний арбітраж: питання теорії та практики: монографія / Ю.Д. Притика. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 516 с.
2. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р., № 1701-IV (Редакція станом на 01.01.2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1701-15>
3. Додаток № 1 до Регламенту Постійно діючого Третейського суду при Торгово-промисловій палаті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucci.org.ua/arb/3rdtrib/ua/fees.html>
4. Положення про третейські витрати постійно діючий третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Асоціація споживчої безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgoasbu.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6:2010-04-21-16-08-23&catid=2:2010-04-21-16-03-40&Itemid=15
5. Литвин Н.А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності третейських судів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.07 «Адміністративне право і процес; Фінансове право; Інформаційне право» / Н.А. Литвин; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2010. – 20 с.

Розвиток законодавства про державну службу в контексті проведення адміністративної реформи

Краснокутська О.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Суттєвий вплив на формування України як сильної та демократичної держави має створення розвиненої та ефективної системи державного управління. Динамічні зміни в системі державного

управління, в тому числі, й розвиток законодавства про державну службу, мають бути спрямовані на забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, політичного та соціального партнерства [1].

Для ефективної взаємодії та отримання високого результату від своєї діяльності, державна служба має забезпечити системний підхід до надання державних, у тому числі адміністративних послуг, спираючись на принципи законності та управлінського професіоналізму, а також на правову компетентність державних службовців.

Якщо поглянути на думку науковців, процеси реформування в Україні торкаються безумовно всього суспільного і державного життя, особливо враховуючи політичне та економічне становище держави на міжнародній арені. Тому нині активно обговорюється питання реформування державної служби та відповідно – оновлення законодавства про державну службу [2].

Перетворення в системі державної служби мають передбачати поетапні й узгоджені правові, організаційні, інформаційні, матеріально-технічні, фінансові та інші практичні заходи, спрямовані на забезпечення єдності всіх елементів, що становлять державну службу та чіткий взаємозв'язок усіх її інституційних положень.

Засобом організації державної служби, в першу чергу, стає система законодавчих та нормативно-правових актів. Основні засади, насамперед, закріплені в Конституції України [3], Законі України «Про державну службу» [4], Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» [5], указах і розпорядженнях Президента України [6], документах Кабінету Міністрів України, та інших нормативно-правових та законодавчих актах, які визначають основні засади формування та розвитку системи державної служби.

Закон України «Про державну службу», що прийнятий у 1993 році, мав би бути узагальнюючим, таким, що відіграє роль методологічної і регулятивної основи правового регулювання державної служби як єдиної системи, з урахуванням усіх її особливостей на різних етапах розвитку.

З огляду на це, 25 березня 2011 р. за ініціативою Президента України в Верховну Раду України був поданий проект Закону «Про державну службу» у новій редакції. Важливе значення має законодавче тлумачення поняття державної служби та предмета регулювання. Проект Закону України «Про державну службу» [4], прийнятий Верховною Радою України 17.11.2011 р., обмежує коло державної служби лише службою в державних органах та їх апараті, хоча, широке розуміння державної служби включає в себе також і мілітаризовану службу (наприклад, у Збройних Силах) і такий вид цивільної служби як служба в державних установах та організаціях (наприклад, у закладах освіти, охорони здоров'я тощо).

Щоб повно та ґрунтовно розкрити зміст державної служби потрібно визначити принципи її діяльності, адже вони вказують на сутнісні характеристики, найважливіші у змісті та значенні державної служби. У статті 3 Проекту Закону України «Про державну службу» [4] додалися такі принципи як патріотизм та служіння Українському народу, рівний доступ до державної служби, політична неупередженість та персональна відповідальність державного службовця. На нашу думку, такі принципи започаткували нові вимоги як до інституту державної служби так і до самих державних службовців, а також певні соціальні гарантії.

Щодо статусу державного службовця, то основним критерієм його положення в структурі державного апарату є конкретна посада, яку він обіймає, що визначається організаційно-правовим рівнем органу державної влади чи місцевого самоврядування. У статті 6 Проекту Закону України «Про державну службу» визначені основні критерії реформування інституту державної служби, насамперед в частині класифікації посад. Посади державної служби залежно від характеру та обсягу посадових обов'язків поділяються на п'ять груп. Крім того кожна з груп посад державної служби поділяються на 4 підгрупи. Така класифікація посад у Проекті Закону України «Про державну службу» вимагає значного рівня професійної компетентності [4]. Особа, яка претендує на зайняття посади державної служби, має відповідати визначеним Статтею 16 загальним вимогам до освітньо-кваліфікаційного рівня та досвіду роботи. Саме такий підхід має мотивувати, стимулювати та заохочувати державних службовців до підвищення рівня професійної підготовки та ефективного виконання поставлених завдань.

Таким чином, по-перше, законопроект є значним кроком у наближенні системи державної служби до європейських стандартів і його ухвалення можна вважати певним кроком уперед. Створюється прозора та підзвітна система управління державною службою, що забезпечує єдині стандарти й підходи до професіоналізму в державній службі з урахуванням практики країн ЄС та українських традицій.

По-друге, новий закон, не зважаючи на досить жорстке регулювання, гарантуватиме кожному державному службовцю захист професійної діяльності від впливу політичного та приватного інтересу, передбачивши надійні правові механізми, які дадуть можливість кожному державному службовцю професійно і неупереджено виконувати свої обов'язки, незалежно від суб'єктивної волі їх керівників або зовнішніх чинників.

По-третє, новий Закон України «Про державну службу» [4] є узагальнюючим і виконує роль методологічного і регулятивного фундаменту правового регулювання цілісності державної служби з урахуванням усіх її особливостей на різних етапах розвитку.

Література

1. Оболенський О.Ю. Державна служба: навч. посібник / О.Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2003. – 344 с.
2. Нижник Н.Р. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: підручник / за ред. Н.Р. Нижник та Н.Т. Гончарук. – К.: Моноліт, 2009. – 384 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про державну службу: Проект Закону від 25.03.2011 р. № 8306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://guds.gov.ua/govservice/control/uk/publish/article?art_id=661093&cat_id=8728.
5. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.
6. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.
7. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 07.10.2010 № 2591-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
8. Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні: Указ Президента України від 20 лютого 2006 р. № 140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/140/2006>.

Особливості елементів складу адміністративних правопорушень, вчинених юридичними особами

Куропата О.В., студент

Науковий керівник:

*Германюк М.О., к.ю.н., ст. викладач
Запорізький національний університет*

Після проголошення Україною незалежності та переходу до ринкових відносин з'являється велика кількість суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм власності, які часто своєю діяльністю заподіюють шкоду державі, суспільству, окремим фізичним особам тощо. Здебільшого, правопорушення, скоєні юридичними особами, мають більшу суспільну шкідливість в порівнянні зі шкодою, яку може заподіяти фізична особа. Тому є актуальним дослідження особливостей притягнення таких суб'єктів господарювання до юридичної, зокрема адміністративної, відповідальності. Варто зауважити, що досліджуване питання є законодавчо закріпленим. Але разом з тим на практиці постійно виникають питання, пов'язані з притягненням юридичних осіб до адміністративної відповідальності: яким має бути склад правопорушення? Чи є вина необхідним елементом відповідного складу правопорушення?

Серед науковців єдиної позиції щодо зазначеного питання немає. Тому дискусії навколо відповідальності юридичних осіб і досі продовжуються. Особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб досліджували у своїх працях такі учені, як В. Авер'янов, С. Алексєєв, О. Андрійко, О. Бандурка, Д. Бахрах, Ю. Битяк, С. Братусь, А. Васильєв, М. Вітрук, І. Галаган, В. Галуцько, І. Голосніченко, Є. Додін, О. Зима, О. Жильцов, В. Манохін, Р. Калюжний, В. Колпаков, А. Комзюк, А. Купін, Б. Лазарєв.

На сучасному етапі розвитку нашої держави адміністративна відповідальність юридичних осіб має певні особливості. Зокрема, така особливість проявляється у нормативному закріпленні відповідальності за правопорушення, вчинені зазначеними суб'єктами. Досліджуючи КпАП України, варто зауважити, що значну частину загальних положень, що містяться в загальній частині зазначеного Кодексу, не можна застосовувати до юридичних осіб. Тому можна стверджувати, що КпАП України не передбачає такого суб'єкта адміністративної відповідальності як юридична особа

[1]. Однак деякі нормативні акти податкового, антимонопольного законодавства, законодавства про підприємницьку діяльність та інші як суб'єктів такої відповідальності передбачають юридичних осіб. Зокрема зазначене питання регулюється такими законами: «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р., «Про рекламу» від 03.07.1996 р., «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14.10.1994 р. тощо.

Головна особливість притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності, окрім матеріальних і процесуальних правил, проявляється у наявності і характеристиці елементів відповідного складу проступку. Юридичний склад адміністративного правопорушення містить чотири елементи: 1) об'єкт правопорушення; 2) об'єктивна сторона; 3) суб'єкт правопорушення; 4) суб'єктивна сторона.

Відсутність хоча б одного з цих елементів виключає наявність складу правопорушення в цілому і, відповідно, виключається можливість застосування заходів державного примусу. Виходячи з цього, доцільно проаналізувати особливості окремих елементів складу адміністративних правопорушень, вчинених юридичними особами.

Об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини, які регулюються та охороняються нормами адміністративного законодавства. Проаналізувавши вище зазначені та інші закони, які встановлюють відповідальність юридичних осіб, можна виокремити такі об'єкти адміністративних правопорушень: відносини щодо охорони природи, використання природних ресурсів, відносини в сфері торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, фінансів і підприємницької діяльності тощо.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається в дії або бездіяльності, що заподіяла шкоду суспільним відносинам, а також в способі, місці, часі, знарядді вчинення правопорушення та інших обставинах. Особливість і проблематика цього елемента складу правопорушення проявляється саме в характеристиці форми вчинення правопорушення, а саме дії і бездіяльності. На практиці виникає проблема у відокремленні протиправних дій фізичної особи (працівника юридичної особи) від протиправних дій юридичної особи як суб'єкта адміністративного правопорушення. Оскільки діяння, що складають об'єктивну сторону правопорушення юридичної особи, в більшості випадків не можуть існувати окремо від дій посадової особи (працівника). Тому деякі науковці пропонують такі правопорушення розглядати як одне ціле і вважати складним правопорушенням. Зокрема, це стосується випадків, коли за одне адміністративне правопорушення до адміністративної відповідальності притягуються одночасно і власне юридична особа, і окремо її посадова особа [2].

Суб'єктом правопорушення є правосуб'єктна юридична особа, тобто така, яка пройшла процедуру державної реєстрації, встановлену законодавством України і включена до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. З приводу суб'єкта – деякі особливості вже були зазначені, тому варто лише зауважити, що при призначення стягнення юридичній особі не звільняється від адміністративної відповідальності за дане правопорушення винна фізична особа. Отже, орган, що розглядає конкретну справу про адміністративне правопорушення, мусить довести провину як юридичної, так і фізичної особи [3].

Також варто зауважити, що суб'єктів, як і у випадках вчинення правопорушення фізичними особами, можна поділити на загальних і спеціальних. Спеціальним суб'єктом – є юридична особа, яка, окрім загальних, має і додаткові ознаки. Такими ознаками можуть бути: отримання ліцензії, заняття монопольного становища на ринку тощо.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується психічним ставленням суб'єкта до вчинених ним дій або бездіяльності. Проблема визначення суб'єктивної сторони, зокрема вини, у досліджуваному випадку полягає в тому, що юридична особа як колективне утворення не може володіти власною свідомістю. Також, варто зауважити, що для характеристики вини юридичної особи не можуть бути використані поняття умислу або необережності. Вже було зазначено, що дії юридичної особи завжди пов'язані з діями відповідних фізичних осіб, тому і при встановленні вини юридичної особи орган, що розглядає конкретну справу про адміністративне правопорушення, мусить враховувати саме зв'язок між діями цих двох взаємопов'язаних суб'єктів.

Отже, вина юридичної особи – це психічне ставлення фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, до зв'язку між їх діями (бездіяльністю) і протиправними діями власне юридичної особи [4].

Отже, з огляду на вищезазначене можна стверджувати, що є необхідність подальшого вдосконалення чинного законодавства, яке закріплює положення про адміністративну відповідальність юридичних осіб, а саме:

1. Об'єднати всі норми, що закріплюють правопорушення, які можуть вчинити юридичні особи і заходи впливу (покарання) в один нормативно правовий акт, наприклад в Законі України «Про адміністративну відповідальність юридичних осіб» або в КпАП України.

2. Закріпити загальні положення і порядок притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності в КпАП України або в окремому законі.

3. На законодавчому рівні визначити поняття: юридичної особи як суб'єкта адміністративного правопорушення, вини юридичної особи.

Література

1. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07 грудня 1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах. – Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
3. Пригоцький В.А. Щодо питання адміністративної відповідальності юридичних осіб / В.А. Пригоцький // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 8. – С. 53-58.
4. Удод М.В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб / М.В. Удод, О.Г. Літус // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. – 2010. – № 1. – С. 90-95.

Реформування державної служби як елемент адміністративно-правової реформи

Літвінова В.Ю., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Становлення України як незалежної, високорозвинutoї, демократичної та соціальної держави, вибраний нею курс на європейську інтеграцію зумовлюють необхідність проведення адміністративної реформи. Важливою складовою адміністративної реформи є реформа державної служби. Метою реформи є підвищення дієвості системи державного управління шляхом модернізування державного апарату, впровадження нових підходів до державної служби, її проходження. Це здасть змогу змінити ставлення громадян до державної служби, а, головне, повернути довіру громадян до органів публічної влади. Тому реформування державної служби є необхідною умовою ефективного державного управління на сучасному етапі розвитку України.

Дослідження організаційно-правових засад адміністративного реформування, його впливу на реформування державного управління та державної служби здійснювалося в наукових працях: В.Б. Авер'янова, В.Т. Білоуса, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, Л.В. Волошенюк, Н.Т. Гончарук, О.Г. Гусак, Т.О. Коломоєць, С.О.Кравченка, К.Б. Левченко, Т.А. Нечай, О.І. Пархоменко-Куцевіл, О.С. Петренко, С.П. Петрусь, С.А. Пригородова, С.Г. Стеценка, О.Ю. Шапран та інших.

Розвиток України і проведення адміністративної реформи мають супроводжуватися розвитком та вдосконаленням державної служби, оскільки сучасний стан державної служби не відповідає актуальним потребам суспільства, держави і вимогам адміністративної реформи. Серед проблем державної служби, на думку С.Д. Дубенко, слід назвати такі:

1) система державної служби є розрізненою, що заважає сприймати її як цілісний публічний інститут;

2) служба не є ефективним механізмом з надання підтримки й послуг населенню, забезпечення їх безпеки і громадського порядку;

3) професіоналізм державного службовця не є визначальним чинником у службовій кар'єрі;

4) унаслідок незадовільного матеріального забезпечення з державного апарату «вимиваються» найпрофесійніші кадри [1, 145].

Не менш важливими проблемами, які гальмують проведення адміністративної реформи є недосконалість законодавчої бази, невизначеність особистої долі державних службовців у зв'язку з нестабільністю політичної ситуації, відтермінування введення в дію нового законодавства про державну службу, недостатній рівень професіоналізму та адміністративної культури державних службовців, недосконалість системи їх підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації.

За часи незалежності України було прийнято низку програмних документів, урядових постанов та нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення державного управління,

реформування державної служби. На сьогоднішній день чинні Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р., Концепція адміністративної реформи в Україні від 22 липня 1998 р., Комплексна програма підготовки державних службовців від 9 листопада 2000 р., Концепція розвитку законодавства про державну службу в Україні від 20 лютого 2006 р., Концепція реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад від 28 листопада 2011 р., Стратегія державної кадрової політики на 2012-2020 роки від 1 лютого 2012 р. та інші.

Основним механізмом у реалізації реформування державної служби має бути практичне впровадження нового Закону України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 р., яким передбачено новий підхід до створення умов для реалізації службовцями свого професійного потенціалу та підвищення ефективності служби. Голова Національного агентства з питань державної служби наголошує на трьох основних завданнях нового закону: «тотально розмежувати політичні та адміністративні посади не тільки в центрі, а й на регіональному рівні; запровадити виключно конкурсний порядок вступу на державну службу, на всі посади; та відв'язати бюджет державного органу, фонд оплати праці, від чисельності державних службовців, прив'язавши його до функцій. Це дасть змогу платити державним службовцям достойні зарплати та створить конкуренцію між державними органами за кращих працівників» [2].

У новому Законі деталізовано регулювання багатьох аспектів державної служби, лише побіжно зазначених або й взагалі відсутніх у Законі від 1993 р., а саме: процедури конкурсного добору на посади; оформлення вступу, проходження, звільнення зі служби; випробування при призначенні; порядку переведення та відрядження службовців; організації службової діяльності та її оцінки; підвищення професійної кваліфікації; підстав і порядку припинення служби, притягнення службовців до відповідальності; порядку ведення особової справи службовців. Це дозволяє чіткіше відмежувати законодавство про державну службу від трудового законодавства [3]. Новацією стало детальне врегулювання інституту дисциплінарної відповідальності, який чітко визначає поняття дисциплінарного проступку, перелік дисциплінарних стягнень та чітко окреслений порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Але проблемним питанням залишається відтермінування набрання чинності Закону України «Про державну службу», дата набуття чинності якого тричі переносилася. О.Ю. Шапран вказує на два основних фактори. По-перше, це незабезпечення синхронного та скоординованого введення в дію нових редакцій законів України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування», що спричинить невідповідності в нормативному регулюванні проходження служби в органах місцевого самоврядування, оскільки наразі таке проходження регулюється відсильними нормами до Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. Це, у свою чергу, зумовлено тим, що затягнулось у часі прийняття нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 11 січня 2012 р., який Верховна Рада України 6 вересня 2012 р. повернула Кабінету Міністрів України із суттєвими зауваженнями на доопрацювання. По-друге, це відсутність коштів для реалізації вказаних законів і необхідність їх передбачення в проектах Державного бюджету України на відповідні роки [4, 101]. Отже, існує вірогідність того, що нове законодавство про державну службу з 1 січня 2016 р. діяти не буде.

Одночасно із Законом України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 р. набирають чинності 01 січня 2016 р. й інші нормативні акти в сфері державної служби: Типовий порядок про проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, Типовий порядок оцінювання результатів службової діяльності державних службовців, Порядок підвищення рівня професійної компетентності державного службовця та інші.

Подальше реформування державної служби наблизить систему державного управління до європейських стандартів та модернізує її. Але, одного лише прийняття нового закону недостатньо для реформування системи. Необхідно також скорочувати неприбуткові для держави функції, вдосконалювати механізми реалізації цих повноважень і функцій, впорядковувати та полегшувати процеси прийняття рішень, впроваджувати новітні інформаційні технології і сучасні методи кадрової роботи, спрямовані на підвищення професійної компетентності, мотивацію державних службовців.

Література

1. Реформування державної служби в контексті адміністративної реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk.xlibx.com/4istoriya/92003-1-reformuvannya-derzhavnoi-sluzhbi-konteksti-administrativnoi-reformi-navchalnyi-posibnik-rekomendovano-naukovo-meto.php>

2. Схвалення нового закону про держслужбу має стати одним із перших рішень нового парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/russian-prinyatie-novogo-zakona-o-gossluzhbe/>
3. Тимошук В. Новий закон про державну службу: новели та проблеми / В. Тимошук, О. Курінний // «Юридичний вісник України». – 2012. – № 5 (866). – С. 4-5.
4. Шапран О.Ю. Перспективи розвитку державної служби в Україні в контексті запровадження нового законодавства про державну службу / О.Ю. Шапран // Вісник НАПА. – 2014. – № 3. – С. 99-108.

Визначення адміністративного процесу в правовій доктрині

Малишенко Н.В., студентка

Науковий керівник:

Меліхова О.Ю., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасний стан адміністративно-правової науки вказує на наявність низки невирішених проблем теоретичного характеру. Однією із таких проблем є відсутність єдності серед вчених-адміністративістів щодо визначення поняття адміністративний процес.

Питання визначення поняття адміністративний процес у своїх працях підіймали такі вчені, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богуцький, Т.О. Коломоєць, О.В. Кузьменко, В.Г. Перепелюк, Н.Г. Саліщева, С.Г. Стеценко та інші. Разом з цим, необхідно зазначити, що оптимальне визначення поняття адміністративний процес так і не знайдено.

Ця ситуація пояснюється багатьма факторами, серед яких можна зазначити і так звану нетрадиційність адміністративного процесу порівняно з іншими різновидами юридичного процесу, і відсутність його нормативного закріплення, що зумовило науковий пошук оптимального визначення.

Коломоєць Т.О. зазначає, що саме специфічна сфера процесуального обслуговування багато в чому і сприяла свого часу появі різноманітних підходів щодо доктринального розуміння адміністративного процесу [1, 154].

У різні періоди становлення та розвитку адміністративної доктрини зміст поняття адміністративний процес наповнювався різним змістом. Так, у зв'язку із зазначеним видається за необхідне зупинитись на узагальнених уявленнях про досліджуване поняття.

У науці існує визначення адміністративного процесу у широкому і вузькому розумінні. Адміністративний процес у вузькому розумінні ототожнювали з провадженням у справах про адміністративні правопорушення, а у широкому – із сукупністю видів адміністративних проваджень щодо розгляду адміністративних справ (Якуб О.М., Битяк Ю.П., Зуй В.В., Коваль Л.В., Шкарупа В.К., Саліщева Н.Г. та ін.) [1, 155].

Такі визначення відповідають управлінській та юрисдикційній концепціям адміністративного процесу. Так, Саліщева Н.Г. та її прибічники ще в 60-80-х роках ХХ століття стали засновниками юрисдикційної концепції [2, 222]. Прибічники даної концепції дійшли висновку, що адміністративний процес є сукупністю самостійних видів процесуальної діяльності, зумовлених специфікою адміністративно-правових відносин. При цьому однією зі сторін таких відносин завжди є орган чи посадова особа, що має публічно-владні повноваження.

Вчені Бандурка О.М. та Тищенко М.М. є прибічниками широкого розуміння адміністративного процесу. Вчені визначають адміністративний процес як вид юридичного процесу, що регламентує порядок розгляду і вирішення конкретних адміністративних справ, як засновану на нормах адміністративно-процесуального права діяльність виконавчих органів держави, їх посадових осіб, а також уповноважених на те суб'єктів щодо реалізації норм матеріального адміністративного права, а в низці випадків – і матеріальних норм інших галузей права [3, 14].

Широке розуміння адміністративного процесу визначається і Авер'яновим В.Б. Поняття адміністративного процесу, порівняно з наведеним Бандуркою О.М. та Тищенко М.М., дещо звужене, оскільки не містить указівки на місце адміністративного процесу в юридичному процесі та встановлює мету – розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ. Таким чином, Авер'янов В.Б. адміністративний процес визначає як урегульовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність органів виконавчої влади, їхніх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на реалізацію матеріальних норм адміністративного, а також інших галузей права під час здійснення проваджень щодо розгляду й вирішення індивідуально-конкретних справ [4, 493].

Основні положення управлінської концепції виділив Сорокін В.Д. Вчений наголошував на необхідності розуміння адміністративного процесу більш широко, з урахуванням як юрисдикційної складової, так і діяльності органів виконавчої влади із забезпечення реалізації норм матеріального права у справах позитивного (неконфліктного) характеру [5, 197-203].

Протягом тривалого часу позиції вчених-адміністративістів ґрунтувалися навколо цих двох концепцій. При цьому серед провідних адміністративістів були як прихильники, так і противники і першої, і другої концепцій. Завдяки певному дещо звуженому підходу до розуміння адміністративного процесу в рамках юрисдикційної концепції й залишення поза узагальнювальним терміном решти так званих неюрисдикційних проваджень більшість вчених-адміністративістів дотримувалася саме управлінського підходу.

Деякі вчені пропонують виокремлювати судовий і позасудовий адміністративні процеси [6, 13]. Підтримуючи такий підхід, Демський Е.Ф. виділяє дві форми адміністративного процесу – управлінську й судову [7, 110-111]. Управлінська форма поєднує низку врегульованих нормами адміністративного процесуального права процесуальних проваджень, направлених на забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів громадян, прав та інтересів юридичних осіб, держави й суспільства загалом. Необхідно зазначити, що у даному випадку управлінською формою охоплено юрисдикційну концепцію адміністративного процесу. Натомість судова форма адміністративного процесу – це система техніко-формальних приписів і норм щодо визначення повноважень адміністративних судів, розгляду й вирішення індивідуальних адміністративних справ у таких судах та здійснення адміністративного судочинства.

Демський Е.Ф. наголошує на відсутності конкуренції між управлінською та судовою формами адміністративного процесу. Так, по-перше, зазначає вчений, обидві форми процесу регулюють суспільні відносини у сфері публічної влади. По-друге, вони забезпечують виконання й захист прав і обов'язків громадянина, держави, суспільства загалом. По-третє, процесуальна діяльність врегульована відповідними нормами права і є досить формалізованою. По-четверте, обов'язковим суб'єктом відносин є державний орган чи його посадова особа. Таким чином, ці спільні ознаки, завдання й мета свідчать про відсутність антагонізму між управлінською та судовою формами адміністративного процесу. Навпаки, обидві форми є сукупністю процесуальних дій, спрямованих на вирішення конкретних адміністративних справ або на виправлення та усунення управлінських недоліків і помилок.

На підставі проведеного Демським Е.Ф. аналізу можна сформулювати поняття адміністративного процесу як виду юридичного процесу, що регламентує порядок і умови визнання та забезпечення реалізації прав, обов'язків, свобод та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, їхнього захисту, розгляду і вирішення конкретних справ у публічній сфері органами владних повноважень, їхніми посадовими особами та адміністративними судами відповідно до чинного законодавства [7, 111-112].

Хоча Демський Е.Ф. і зазначає, що його концепція адміністративного процесу не є беззаперечною, однак не можна не зауважити, що в ній не враховано таких положень. Насамперед ідеться про принципово різні форми самих процесуальних відносин, що складаються в управлінському та судовому адміністративному процесах. Останній здійснюється у формі позовного провадження. Управлінська форма, як справедливо зазначає Демський Е.Ф. – це система техніко-формальних приписів і норм щодо встановлення порядку здійснення конкретних процесуальних дій у сфері як позитивного регулювання, так і застосування примусових заходів під час визнання, реалізації та захисту прав, обов'язків і законних інтересів фізичних чи юридичних осіб [7, 115].

Адміністративне судочинство є певною формою правосуддя, що здійснюється адміністративними судами. А управлінська форма – це не процес правосуддя, оскільки йому не притаманна жодна з ознак правосуддя. Так, Вовк П.В. виділяє головні ознаки, за якими правосуддя відрізняють від позасудової діяльності – здійснення тільки судом, призначенням є вирішення спору про право, врегулювання процедур відправлення процесуальним законодавством, результатом є судові рішення, що приймається іменем України і є обов'язковим на всій території України [8, 40-41].

Коломоець Т.О., звертаючи увагу на превалювання адміністративної складової (за суб'єктом розгляду адміністративної справи) в адміністративному процесі, цілком виправданим вважає існування так званих управлінської та юрисдикційної концепцій розуміння адміністративного процесу [1, 157].

Однак, необхідно зазначити, що на сьогоднішній день реальністю стає існування судового адміністративного (подібного до кримінального, цивільного, господарського) процесу і власне

адміністративного (позасудового) процесу. З урахуванням цього і необхідно формулювати визначення адміністративного процесу.

Таким чином, аналіз наукових поглядів вказує на потребу проведення окремого наукового дослідження, присвяченого визначенню сутності й змісту адміністративного процесу. Враховуючи викладене, схилившись до широкого розуміння адміністративного процесу, можна визначити його як сукупність взаємопов'язаних правових форм діяльності суду адміністративної юрисдикції та інших суб'єктів владних повноважень, щодо здійснення розгляду і вирішення конкретних справ у публічній сфері, врегульованих адміністративно-процесуальними нормами, з метою визнання, захисту та забезпечення реалізації прав, обов'язків, свобод та інтересів громадян, юридичних осіб і держави.

Література

1. Коломоець Т.О. Визначеність поняття «Адміністративний процес» – умова ефективності нормопроектної та правозастосовної (в тому числі судової) діяльності / Т.О. Коломоець // Слово Національної школи суддів України. – 2012. – № 1. – С. 153-160.
2. Салищева Н.Г. Проблемные вопросы административного процесса / Н.Г. Салищева // Административное право и административный процесс: актуальные вопросы. – М.: Юрист, 2004. – 222 с.
3. Бандурка О.М. Адміністративний процес: підручник / О.М. Бандурка, М.М. Тищенко. – К.: Літера ЛТД, 2001. – 336 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х т. – Т. I. Загальна частина / ред. колегія В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.
5. Сорокин В.Д. Административно-процессуальное право: учебн. / В.Д. Сорокин. – СПб: изд-во Р. Асланова Юридический центр «Пресс», 2008. – 203 с.
6. Комзюк А.Т. Адміністративний процес України: навч. посібн. / А.Т. Комзюк. – К.: Прецедент, 2007. – 531 с.
7. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посіб. / Е.Ф. Демський. – К.: Юрінком Інтер, 2008.- 496 с.
8. Вовк П.В. Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному суді першої інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / П.В. Вовк; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2009. – 204 с.

Концепція бюджетної децентралізації як чинник побудови нової моделі фінансового забезпечення та функціонування місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин в Україні

Мінциховський М.А., слухач магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Аналізуючи фінансову політику України за роки незалежності, не можна не помітити її спрямування до бюджетної децентралізації. Це закріплено в Конституції України та при підписанні Європейської хартії про місцеве самоврядування. Останнім часом усі країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою втілюють власну політику в напрямі бюджетної децентралізації з метою зміни співвідношення міри впливу центральних органів державної влади та органів місцевого самоврядування на макроекономічну ситуацію.

Бюджетну децентралізацію класифікують за ознакою типології відносно певної моделі економіки: делегування, деволуція та децентралізація. Власне децентралізація передбачає зосередження фінансових ресурсів на рівні органів місцевого самоврядування для фінансування ними (органами) делегованих повноважень. Крім того, в регіонах мають бути створені спеціальні служби чи органи, де до прийняття урядових рішень залучаються громадяни. В Україні таку компетенцію мають представницькі органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради та обраний сільський, селищний або міський голова. В економічно розвинутих країнах, крім представницьких органів, широко розвинута структура непартійних організацій, які беруть активну участь в управлінні певною територією та можуть впливати на прийняття чи скасування певних рішень представницьких органів шляхом опитування громадян, акцій протесту, демонстрацій, мітингів, тощо. Децентралізація властива для країн з розвинутою ринковою економікою.

В сучасний, кризовий період розвитку української державності, питання бюджетної децентралізації виходять на перший план, оскільки саме вона є однією з базових умов незалежної та

ефективної діяльності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами та пріоритетами. З 2000 р. в Україні розпочалася бюджетна реформа, що повинна була характеризуватися кардинальними змінами в системі формування та виконання місцевих бюджетів. Прийняття Бюджетного кодексу України обумовило фундаментальні зміни всієї бюджетної системи.

Реформи, що здійснювалися в Україні впродовж останніх років, зокрема бюджетна реформа, частково делегували право здійснювати бюджетні видатки на місцевий рівень. Проте реформа не є завершеною, оскільки не відбулося чіткого розподілу повноважень і відповідальностей між центральною та місцевими владами. Адміністративно-територіальний устрій України збережено від радянських часів, а систему виконавчої влади та місцевого самоврядування побудовано на базі радянської системи виконавчої влади, що була створена для вертикальної системи ухвалення рішень.

Незавершеність реформ створює конфлікт інтересів, оскільки місцеві уряди практично не є незалежними від центральної влади в ухваленні рішень щодо використання ресурсів.

Бюджетна децентралізація – це процес передання повноважень (функцій, компетенцій і відповідальності) від центрального уряду до місцевих урядів (органів місцевого самоврядування). Така передача повноважень має супроводжуватися передачею відповідних фінансових ресурсів на виконання цих повноважень через запровадження місцевих податків або трансформації чи закріплення частини загальнодержавних податків за місцевими бюджетами, що отримали нові повноваження. Бюджетною децентралізацією також є передача повноважень від вищих органів управління до нижчих, наприклад, від регіональних до муніципальних або місцевих.

Зазвичай бюджетна децентралізація зумовлена прагненням центрального уряду поліпшити систему управління державою. Центральний уряд намагається обмежити свою діяльність стратегічними функціями управління, а також загальнодержавними функціями, які важко диференціювати щодо потреб конкретного громадянина, який проживає на конкретній території.

Відповідно, центральний уряд намагається “розвантажити” себе від функцій, суть яких полягає в наданні послуг населенню і які вимагають врахування особливостей потреб у цих послугах громадян залежно від їхнього місця проживання, етнічної належності, традицій та ін. Такі функції передаються регіонам, муніципалітетам або їхнім об’єднанням із закріпленням частини фінансових ресурсів держави та певних прав щодо встановлення і стягнення податків, здійснення запозичень. Держава бере на себе функцію фінансового вирівнювання або забезпечення приблизно однакового рівня надання одних і тих самих послуг на території всієї країни. Для цього вона надає трансфerti, а також здійснює контроль чи моніторинг стану надання таких послуг місцевими органами влади.

Отже, проводячи політику фінансової децентралізації досить важливим для країн є розподіл завдань між різними рівнями управління який має ґрунтуватися на такій основі:

- 1) чітке визначення завдань, які доцільно закріпити за тим чи іншим рівнем влади;
- 2) дотримання розподілу цих завдань на постійній основі;
- 3) поділ бюджетних видатків між рівнями управління відповідно до розмежування завдань.

Загалом, рівень децентралізації у публічному секторі повинен відповідати співвідношенню двох показників якими є:

- 1) свобода органів місцевої влади у прийнятті рішень;
- 2) адекватність політичної відповідальності місцевих органів влади за прийняті нею рішення.

Бюджети органів місцевого самоврядування згідно з ч.3 ст.5 БК України є складовою частиною місцевих бюджетів. Як зазначено в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 01.04.2014 № 333-р в Україні утворено близько 12 тис. територіальних громад, у більш як 6 тис. громад чисельність жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб, у більшості з них не утворено виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо. Органи місцевого самоврядування таких громад практично не можуть здійснювати надані їм законом повноваження. Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного бюджету [1].

Необхідність зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування була визначена у Концепції реформування місцевих бюджетів яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 308-р. Згідно зазначеної Концепції метою реформування місцевих

бюджетів було визначено зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, посилення впливу системи формування місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток та поліпшення добробуту громадян України [2].

Також було визначено, що необхідною умовою реалізації поставлених в концепції завдань була якісна та об'єктивна оцінка стану та потенціалу регіонів, виявлення загальних тенденцій розвитку соціальних процесів та рівнів міжрегіональної диференціації, а також запровадження їх моніторингу. Як наслідок була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів» від 20 травня 2009 р. № 476 [3]. Була сформована база даних, що повинна була дати можливість визначити основні причини, які обумовлюють диференціацію соціально-економічного розвитку регіонів та приймати відповідні управлінські рішення на державному, регіональному та місцевому рівнях, спрямовані на їх усунення.

Бюджетний кодекс, прийнятий 8 липня 2010 р. [4] значно розширив перелік доходів, за закріплюються за місцевими бюджетами.

Крім того, із прийняттям Податкового кодексу [5] змінено склад місцевих податків та зборів, що на думку законодавця мало суттєво змінити ситуацію із формуванням доходів місцевих бюджетів. Але, практична реалізація зазначених змін не мала достатніх позитивних наслідків для формування фінансової бази місцевого самоврядування.

Згідно з Конституцією України та Законом “Про місцеве самоврядування в Україні”, основою місцевого самоврядування є територіальна громада села, селища і міста. Однак бюджетна реформа до 2014 року мало торкалася місцевих бюджетів, нижчих за районні. Згідно з Бюджетним кодексом України та Законом України “Про врегулювання міжбюджетних відносин між районними бюджетами та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ та їх об'єднань”, трансферти з державного бюджету планувалися лише до районного бюджету з розрахунку на бюджет району, тобто включаючи і сільські, і селищні бюджети. Тобто ці бюджетні ресурси практично розподіляла районна державна адміністрація і затверджує районна рада. Таким чином, реальні бюджетні права мали лише міста державного й обласного значення. Районні ради представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, а районні бюджети призначені для фінансування спільних соціально-економічних і культурних програм. Отже, районні ради не є первинними суб'єктами місцевого самоврядування.

Одна з основних причин недостатньої ефективності чинної системи міжбюджетних відносин – відсутність чіткого визначення рівня децентралізації фінансової системи (питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, розподілу з фінансування витрат між рівнями влади, розподілу доходів між видами бюджетів), до якого Україна повинна прийти. Створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень є одним із способів поліпшення ситуації місцевого бюджетування в Україні.

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р передбачила базові принципи для реалізації децентралізації у сфері бюджетування бюджетів місцевого самоврядування.

28 грудня 2014 року Верховна Рада ухвалила зміни до чинного Бюджетного кодексу відповідним законом №1557 “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо реформи міжбюджетних відносин)” [6]. Закон вводить нову модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин, удосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів, посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів, функціонування бюджетної системи України в особливий період. Місцева влада зможе самостійно формувати місцеві бюджети, починаючи з 15 вересня року, що передуює плановому, і незалежно від того, чи буде прийнятий державний бюджет, місцеві органи матимуть можливість до 25 грудня затверджувати власні бюджети, виходячи з відповідних повноважень. А після прийняття державного бюджету будуть відбуватися лише коригування та уточнення показників у частині трансфертів, які передаються з держбюджету на місцевий.

Література

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

2. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. №308-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. №476 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/476-2009-п>
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/податковий%20кодекс>
6. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо реформи міжбюджетних відносин): Закон України від 28 грудня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

Адміністративно-правовий аспект організації діяльності органів прокуратури України за принципом гендерної рівності

Нестеренко А.О., студентка

Науковий керівник:

*Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України
Запорізький національний університет*

У забезпеченні правопорядку та законності в державі діяльність органів прокуратури посідає важливе значення. Прокуратура України виступає самостійним інститутом державного ладу та не належить до жодної з гілок влади. Відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. діяльність органів прокуратури направлена на захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Дослідження гендерного аспекту у діяльності органів прокуратури та діяльності взагалі є відкритою проблемою в юридичній літературі. Актуальні питання щодо проходження служби в органах прокуратури та її функціонування, у тому числі роль, місце та зміст публічного адміністрування в організації діяльності прокуратури висвітлювали у своїх працях такі вчені, як: О. Андрійко, Н. Анішук, Ю. Битяк, В. Близнюк, Т. Ганзицька, Н. Грицяк, О. Дашковська, В. Дерев'янка, Г. Дмитрієва, В. Кириченко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, В. Марчук, Т. Мельник, С. Нечипоренко, Н. Оніщенко, Є. Попович, О. Руднева, В. Шуби та ін.

Для того, щоб визначати роль публічного адміністрування в організації діяльності та функціонування органів прокуратури, треба виокремити такий термін, як «Адміністративно-правові відносини».

Під адміністративно-правовими відносинами розуміють суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких виступають носіями прав та обов'язків, врегульованих нормами адміністративного права [1]. Існує багато думок та суперечок щодо визначення органів прокуратури, як суб'єктів адміністративних правовідносин.

Аналізуючи праці вчених можна виокремити думку такого науковця, як В. Шуба, який не тільки виділяє зовнішні та внутрішньо-організаційні групи адміністративно-правових відносин у діяльності органів прокуратури, а ще й визначає особливості органів прокуратури як суб'єктів державного управління, до яких відносить: порядок їх створення (за волею держави); наділення державно-владними повноваженнями; здійснення управлінських функцій від імені держави; обмеженість втручання у діяльність підконтрольних їм органів та повноважень щодо безпосереднього застосування заходів примусового впливу; наявність специфічних форм прокурорського реагування [2]. Відповідно до цього треба звернути увагу та з'ясувати значення внутрішніх адміністративних відносин, які виникають в організації діяльності, функціонування та проходження служби в органах прокуратури України.

Як ми можемо зараз спостерігати, що становлення України як незалежної, демократичної та соціальної держави та вибраний нею курс на європейську інтеграцію зумовлюють необхідність проведення адміністративної реформи. Метою цієї реформи є підвищення дієвості системи публічної служби шляхом модернізування державного апарату, впровадження нових тенденцій до державної служби та її проходження.

Можна стверджувати, що відносини, які виникають у зв'язку із проходженням служби в органах прокуратури включені до предмету регулювання адміністративних правовідносин, так як ця служба є різновидом публічної служби. Принцип рівного доступу до публічної служби закріплений у ст.4 Закону України «Про державну службу» від 16.12.1993 р., який передбачає, що право на державну службу мають громадяни України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань, місця проживання, які одержали відповідну освіту і професійну підготовку та пройшли у встановленому порядку конкурсний відбір, або за іншою процедурою, передбаченою Кабінетом Міністрів України [3]. Забезпечення гендерної рівності визнається пріоритетним завданням державної кадрової політики відповідно до Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки, схваленої указом Президента України від 01.02.2012 року.

У зв'язку із зобов'язанням України перед Радою Європи у реформуванні процесу управління органами прокуратури особливе місце посідає саме приведення у відповідність до європейських стандартів організації діяльності та функціонування органів прокуратури.

Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру» визначають основні завдання та функції, сутність яких полягають у здійсненні впливу на підпорядковані органи та їх структурних частин з метою оптимальної організації їх діяльності та додержання режиму законності в державі, тому можна стверджувати, що управління органами прокуратури України є видом державного управління.

Треба погодитись з думкою П. Каркача, який визначає управління в органах прокуратури як різновид державного управління, яке забезпечує взаємодію всіх систем і структур органів прокуратури з метою виконання завдань прокурорського нагляду за додержанням законів та іншої її діяльності [4].

Вже стало стереотипом, що жінка більш м'яка натура та повинна посідати не вище середнього місця в ієрархічній структурі влади, але на сучасному етапі розвитку країни жінки стали більш активнішими, сміливішими та набувають все більше лідерських якостей у сфері управління та державних службах. Цю активність можна спостерігати в органах внутрішніх справ, також в органах прокуратури. Кількість дівчат бажаючих працювати в доволі чоловічій професії з кожним роком стає все більше та більше, а з новітніми та майбутніми змінами в цих структурах активність дівчат тільки збільшується. Так, треба погодитись, що кількість працюючих жінок на державній службі перевищує кількість чоловіків, але постає важливе питання щодо посад, які обіймають чоловіки та жінки на службі, тому що чим вища посада, тим менша кількість жінок її обіймає.

І хоча Україною зроблено кроки у напрямку досягнення гендерної рівності в сфері державної служби, але вони не є впевненими та послідовними. Так, відповідно до указу Президента України від 26.06.2005 року міністрам та керівникам інших центральних органів виконавчої влади було доручено покласти виконання обов'язків щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на одного із своїх заступників, які у межах своїх повноважень, зокрема, повинні: забезпечувати надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей у відповідній сфері діяльності; сприяти створенню рівних умов для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків, у тому числі шляхом розвитку соціальних послуг; впроваджувати гендерні підходи до організації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади з урахуванням досвіду інших держав [5].

Отже, за рахунок недосконалості гендерної культури, законодавства та напрямків реформування, впровадження гендерних стандартів розвивається дуже повільно, тому по-перше, потрібно створити спеціальний орган, однією із функцій якого буде саме контроль-наглядова функція за збалансованістю кадрового забезпечення між жінками та чоловіками в органах державного управління та, в свою чергу, в органах прокуратури України. По-друге, треба встановити та нормативно закріпити квоти для заміщення окремих посад державної служби як для жінок, так і чоловіків. По-третє для позитивного сприйняття жінки в ролі керівника, треба проводити для службовців, у тому числі органів прокуратури, які вже працюють та для спеціалістів, які тільки проходять підготовку, тренінги, семінари, включення до освітніх програм вищих навчальних закладів завдань для подолання недоліків гендерних стереотипів.

Література

1. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
2. Шуба В.В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец.

- 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.В. Шуба. – К., 2007. – 19 с.
3. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
 4. Каркач П.М. Організація роботи прокуратури міста, району: методичний посібник [з організації роботи в міських, районних прокуратурах] / П.М. Каркач. – Х: Право, 2008. – 352 с.
 5. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Указ Президента України від 26.07.2005 р. №1135/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3036.html>.

Інформаційна безпека України: поняття, правове регулювання та загрози

Нікуліна О.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Бокша В.О., викладач

Запорізький національний університет

Останні десятиліття характеризуються бурхливим науково-технічним прогресом. Розвиток технологій дає людині нечувані донині можливості, але ціною цих можливостей стала поява нових загроз. Сьогодні людство стикається з абсолютно новим видом зброї: інформацією. У юридичній термінології з'являються такі поняття, як інформаційна війна та інформаційний тероризм, а одним із нагальних завдань держави становиться забезпечення інформаційної безпеки.

Метою цієї статті є аналіз нормативно-правових актів та наукових праць, що присвячені інформаційній безпеці та її правовому регулюванню. Про важливість цієї теми свідчить велика кількість наукових праць, що стосуються інформаційної безпеки. Зокрема, ці питання були висвітлені у працях таких вчених, як Р.Б. Тарасенко, В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський, Г.М. Сашук, М.М. Галамба, В.М. Петрик та ін.

Обов'язок держави щодо забезпечення інформаційної безпеки встановлюється на рівні Основного закону. Так, ч.1 ст.17 Конституції України проголошує: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Як можна помітити, законодавець ставить інформаційну безпеку на один щабель з економічною, а також захистом суверенітету і територіальної цілісності.

В ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» зазначається, що інформаційна безпека України – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [2].

Отже, вважаємо за доцільне зауважити, що під інформаційною безпекою слід розуміти захищеність інтересів як суспільства, держави, так і окремої особи, що свідчить про гарантування державою права на інформаційну безпеку для кожної людини.

На основі аналізу цього визначення пропонуємо виокремити наступні види інформаційної безпеки:

- колективна (порушення цього виду безпеки зачіпає інтереси багатьох осіб, тобто певної групи людей, всього суспільства або держави);
- індивідуальна (порушення цього виду безпеки загрожує окремій особі).

Щодо правового регулювання інформаційної безпеки, то вони гарантуються і забезпечуються Конституцією України, законами України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про авторське право та суміжні права», «Про державну таємницю», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про національний архівний фонд та архівні установи», «Про рекламу», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про основи національної безпеки України», підзаконними актами, в тому числі призначеними лише для службового користування, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України тощо.

З інформаційною безпекою нерозривно пов'язане поняття інформаційних загроз. Р.Б. Тарасенко визначає інформаційну загрозу як сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави в інформаційній сфері. Вчений поділяє всі загрози інформаційній безпеці на такі групи: 1) загрози шкідливого впливу відповідної інформації (недостовірної, шкідливої, дезінформації) на особистість, суспільство, державні інтереси; 2) загрози несанкціонованого чи неправомірного впливу сторонніх осіб на інформацію й інформаційні ресурси фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування; 3) загрози обмеженню інформаційних прав особистості, механізмам їх реалізації [3]. Ця класифікація, на нашу думку, є досить повною і всебічною.

В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський виділяють наступні види загроз інформаційній безпеці: 1) розкриття інформаційних ресурсів; 2) порушення їх цілісності; 3) збій в роботі самого обладнання [4]. На нашу думку, такий підхід є не досить повним, тому що не вміщує в себе все різноманіття загроз інформаційній безпеці.

Інший підхід пропонує Г.М. Сашук, яка до загроз інформаційній безпеці відносить такі: 1) загрози конституційним правам і свободам людини в галузі духовного життя та інформаційної діяльності, індивідуальній, груповій та громадській свідомості, духовному відродженню нації; 2) інформаційному забезпеченню державної політики країни; 3) розвитку вітчизняної індустрії інформації, що включає індустрію засобів інформатизації, телекомунікації та зв'язку, забезпеченню потреб внутрішнього ринку в цій продукції та її виходу на світовий ринок, а також забезпеченню накопичення, збереження та ефективного використання вітчизняних інформаційних ресурсів; 4) безпеці інформаційних і телекомунікаційних засобів і систем, як уже розгорнутих, так і створюваних на території країни [5].

М.М. Галамба, В.М. Петрик пропонують виділяти наступні загрози: 1) спеціальні інформаційні операції (це сплановані дії, спрямовані на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію шляхом впливу на її свідомість і поведінку за допомогою використання певним чином організованої інформації та інформаційних технологій для досягнення певної мети); 2) акти зовнішньої інформаційної агресії (легальні та/або протиправні акції, реалізація яких може мати негативний вплив на безпеку інформаційного простору держави); 3) негласне зняття інформації за допомогою спеціальних технічних засобів; 4) інформаційний тероризм (небезпечні діяння з інформаційного впливу на соціальні групи осіб, державні органи влади і управління, пов'язані з розповсюдженням інформації, яка містить погрози переслідуванням, розправою, вбивствами, а також викривлення об'єктивної інформації, що спричиняє виникнення кризових ситуацій в державі, нагнітання страху і напруги в суспільстві); 5) комп'ютерні злочини (протиправні діяння, у сфері використання комп'ютерів, автоматизованих систем та комп'ютерних мереж, за які передбачена відповідальність чинним Кримінальним кодексом України) [6]. Вважаємо цю класифікацію однією з найбільш вдалих із представлених.

Резюмуючи вищесказане, зазначимо, що на сьогодні стан правового регулювання інформаційної безпеки в Україні не є задовільним, особливо в частині конкретних механізмів її забезпечення. Проте, на нашу думку, такий стан зумовлений не другорядністю проблеми, а її новизною і складністю вирішення, адже швидкий темп розвитку технологій вкрай утруднює пошук конкретних рішень. Вважаємо за доцільне поновити роботу над проектом ЗУ «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України», який, за умови суттєвого його дороблення, може стати адекватною заміною ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», який незабаром втратить чинність. У ньому повинні бути передбачені заходи щодо конкретної реалізації механізму забезпечення інформаційної безпеки України.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Тарасенко Р.Б. Інформаційне право: навчально-методичний посібник / Р.Б. Тарасенко. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 512 с.
4. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: навч. посіб. / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.
5. Сашук Г.М. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки [Електронний ресурс] / Г.М. Сашук. – Режим доступу: http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php

6. Галамба М.М. Інформаційна безпека України: поняття, сутність та загрози [Електронний ресурс] / М.М. Галамба, В.М. Петрик. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2463>

Загальна характеристика адміністративної відповідальності у галузі будівництва

Руфуллаєва Л.Р., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Зміст будівництва як об'єкта правової охорони має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки чітке його розуміння дозволяє розмежовувати відносини в цій сфері, врегульовані адміністративно-правовими нормами, від правовідносин, врегульованих нормами інших галузей законодавства. Галузь будівництва як об'єкт правової охорони включає в себе правовідносини з приводу: нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, проектно-узгоджувальні відносини, ліцензійно-дозвільні тощо.

Становлення та розвиток вітчизняного законодавства про адміністративну відповідальність у галузі будівництва нерозривно пов'язані, з одного боку, із загальним розвитком інституту юридичної відповідальності, з другого – зі становленням та розвитком адміністративної відповідальності в цілому на різних етапах розвитку українського суспільства [1].

Загальним проблемам адміністративної відповідальності присвячена низка монографій, наукових статей, навчальних посібників, науково-практичних коментарів до законодавства таких авторів, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, О.К. Безсмертний, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, Г.В. Джагунов, Є.В. Додін, В.В. Зуй, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, В.К. Колпаков, М.М. Тищенко, Х.П. Ярмачі тощо.

Адміністративна відповідальність у галузі будівництва настає за: недотримання стандартів, норм і правил під час проектування та будівництва; порушення законодавства під час планування й забудови територій; самовільне будівництво будинків або споруд; порушення порядку отримання дозвільних документів у галузі будівництва; порушення порядку надання дозвільних документів у галузі будівництва [1].

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю та адміністративними комісіями. Справи про правопорушення у галузі будівництва та у сфері містобудування розглядають інспекції державного архітектурно-будівельного контролю та адміністративні комісії [3].

У галузі житлово-комунального господарства адміністративна відповідальність згідно з КпАП настає за порушення порядку взяття на облік та строків заселення жилих будинків і жилих приміщень (ст.149); порушення правил користування жилими будинками і жилими приміщеннями (ст.150); самоправне зайняття жилого приміщення (ст.151). Адміністративними правопорушеннями визнаються також порушення правил благоустрою територій міст та інших населених пунктів (ст.152); знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів (ст.153); порушення правил тримання собак і котів (ст.154) [3].

Закон України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» встановлює відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій всіх форм власності за правопорушення у сфері містобудування і спрямований на посилення державного контролю за забудовою територій, розміщенням і будівництвом об'єктів архітектури, додержанням суб'єктами архітектурної діяльності затвердженої містобудівної та іншої проектної документації, місцевих правил забудови населених пунктів, вимог вихідних даних, а також на захист державою прав споживачів будівельної продукції [4].

Згідно із Законом України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», до суб'єктів адміністративних правопорушень у галузі будівництва необхідно віднести фізичних та юридичних осіб. До фізичних осіб як суб'єктів адміністративних правопорушень у галузі будівництва можна віднести: фізичних осіб-громадян України, іноземців, осіб без громадянства, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, посадових осіб суб'єктів господарювання [4].

Особливість адміністративної відповідальності юридичних осіб пов'язана з особливостями їхньої правової природи як учасника адміністративних правовідносин. До юридичних осіб як

суб'єкта адміністративних правопорушень у галузі будівництва необхідно віднести підприємства, їх об'єднання, установи та організації незалежно від форм власності, які здійснюють проектування, роботи з будівництва, реконструкції, реставрації та капітальному ремонту, виготовляють будівельні матеріали, вироби й конструкції, а також ті, які є замовниками в будівництві або поєднують функції замовника й підрядчика [1].

Лідуючими суб'єктами провадження у справах про адміністративні правопорушення в галузі будівництва є Державна архітектурно-будівельна інспекція України та суд (суддя) [1].

Закон України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» зазначає, що найпоширенішим серед адміністративних стягнень є штраф. Зазначений Закон містить великий перелік штрафів, за адміністративні правопорушення у сфері містобудування. Наприклад, суб'єкти містобудування, які виконують будівельні роботи, несуть відповідальність у вигляді штрафу за такі правопорушення:

– виконання підготовчих робіт без повідомлення про початок їх виконання, а також наведення недостовірних даних у такому повідомленні – у розмірі трьох мінімальних заробітних плат;

– виконання будівельних робіт без повідомлення про початок їх виконання, а також наведення недостовірних даних у зазначеному повідомленні – у розмірі п'яти мінімальних заробітних плат тощо [4].

Порядок накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності визначається Кабінетом Міністрів України [4].

Підсумовуючи, варто зазначити, що законодавство адміністративної відповідальності вже досить застаріло. Варто внести зміни до КпАП України, а саме виділити окрему главу – «Адміністративні правопорушення в галузі будівництва», до якої віднести правопорушення ст.2 Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування». Закон України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» значно посилює відповідальність деяких суб'єктів містобудування, проте досить вибірково.

Варто також зазначити, що у КпАП відсутня правова норма, яка встановлює відповідальність юридичних осіб за адміністративні правопорушення у галузі будівництва, а це також є негативним фактором, тому що юридична особа, є суб'єктом адміністративної відповідальності. Особливість адміністративної відповідальності юридичних осіб пов'язана з особливостями їхньої правової природи як учасника адміністративних правовідносин.

Література

1. Семенко Б.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі будівництва [Електронний ресурс] / Б.М. Семенко. – Режим доступу: <http://mydisser.com/en/catalog/view/6/352/8092.html>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
4. Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування: Закон України від 14.10.1994 № 208/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 411.

Необхідна оборона в адміністративно-деліктному праві

Сіда Т.С., студентка

Науковий керівник:

Меліхова О.Ю., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Ст.55 Конституції України містить у собі положення щодо захисту прав та інтересів кожної людини. Однак, крім судового захисту ч.4 ст.55 закріплює норму, яка визначає, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1, 23].

Право на оборону, як одне з фундаментальних прав людини, характерне як для кримінального права так і для цивільного та адміністративного права. Усі ці галузі права закріплюють, що діяльність

особи, яка спрямована на захист її прав та інтересів, за певних обставин не є протиправною. Адміністративне право першочергово наголошує на таких обставинах як крайня необхідність, неосудність та необхідна оборона. Їх законодавче підтвердження міститься у статтях 17-20 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає (далі – КУпАП).

Науковці визначають, що ситуації із застосуванням крайньої необхідності та необхідної оборони обумовлюються тим, що громадяни іноді змушені робити діяння, які є правомірним заподіянням шкоди інтересам, охоронюваним законом. Зараз ця проблема набуває більш ширшого характеру, а її вирішення стає найбільш актуальним для вчених у сфері адміністративного права. На даний момент найбільше уваги тлумаченню обставин, що виключають адміністративну відповідальність приділяють такі видатні особистості як: Ю.П. Бит'як, В.В. Зуй, В.К. Колпаков, І.А. Беленчук, М.Б. Смоленський та інші.

Метою ж мого дослідження є саме необхідна оборона, з якою дуже часто стикаються звичайні люди. Що ми вкладаємо в поняття «необхідної оборони»? КУпАП у ч.1 ст.19 тлумачить його як захист державного або громадського порядку, власності, прав і свобод громадян, установленого порядку управління від протиправного посягання шляхом заподіяння посягаючому шкоди [2, 13].

Якщо ж брати до уваги бачення вчених, то необхідна оборона визнається як захист особистості або іншої особи, інтересів суспільства або держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння шкоди, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [3].

Вищенаведені положення дозволяють зробити висновок, що необхідна оборона як обставина, що виключає адміністративну відповідальність, характеризується ознаками, що притаманні даному інституту, а саме - за своїми зовнішніми ознаками відповідає ознакам конкретних правопорушень, передбачених в КУпАП; є свідомим вольовим вчинком людини у формі дії; суспільством оцінюється як корисна; в момент здійснення не суперечать закону, тобто є правомірною дією; виключає адміністративну відповідальність.

Стан необхідної оборони виникає не лише в момент вчинення суспільно небезпечного посягання, а й у разі створення реальної загрози заподіяння шкоди. У випадку з'ясування наявності такої загрози необхідно враховувати поведінку нападника, зокрема спрямованість умислу, інтенсивність і характер його дій, що дають особі, яка захищається, підстави сприймати загрозу як реальну. Перехід використовуваних при нападі знарядь або інших предметів від нападника до особи, яка захищається, не завжди свідчить про закінчення посягання. При вирішенні питання про віднесення певних дій до необхідної оборони потрібно з'ясувати, чи мала особа, яка захищалася, реальну можливість ефективно відбити суспільно небезпечне посягання іншими засобами із заподіянням нападникові шкоди, необхідної і достатньої в конкретній ситуації для негайного відвернення чи припинення посягання.

Необхідною обороною слід вважати дії особи, лише у стані душевного хвилювання, при якому вона не могла оцінювати відповідність заподіяної нею шкоди, небезпечності посягання чи обстановку захисту [4].

Явна невідповідність захисту характеру і небезпечності посягання називається перевищенням меж необхідної оборони. Це твердження закріплено у ч.2 ст.19 КУпАП.

Щоб установити наявність або відсутність ознак перевищення меж необхідної оборони, слід враховувати не лише відповідність чи невідповідність знарядь захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема: місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини [4].

Потрібно мати на увазі, що представники влади, працівники правоохоронних органів, члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовці не підлягають кримінальній відповідальності за шкоду, заподіяну під час виконання службових обов'язків щодо запобігання суспільно небезпечним посяганням і затриманню правопорушників, якщо вони не допустили перевищення заходів, необхідних для правомірного затримання злочинця [4].

Отже, кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. В теорії це питання досліджено достатньо, однак на практиці його застосування є надзвичайно рідкісним явищем. З'ясування усіх обставин, визначення усіх тонкощів справи потребує значних ресурсів та часу. Однак слідство не завжди здатне вчасно дослідити та визначити всі деталі ситуації.

Тому першочерговим завданням зараз, на мою думку, є вдосконалення правової системи саме в напрямку застосування обставин, що виключають відповідальність.

Література

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 15 вересня 2014 р. – К.: Алерта, 2014. – 96 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство із змінами та допов. на 06 лютого 2015 року. – К.: Алерта, 2015. – 252 с.
3. UA-REFERAT. Адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com/>.
4. Коментований кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Науковий правовий портал «Юрисконсульт». – Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap.html>

Органи прокуратури як суб'єкти державного нагляду

Соловей А.О., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Суспільні перетворення, які відбуваються в сучасній Україні мають суперечливий характер. Органи прокуратури за своїм функціональним призначенням завжди займали нішу підтримки державного обвинувачення. Проте до їх повноважень входив, як зазначається в супровідних документах закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. – так званий «загальний нагляд», а саме: пункт 5 статті 121, «нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами».

Ряд вчених займалися питанням вивчення та спробами визначення доцільності і реалізації державного нагляду у прокуратурі, такі як: Шморгун О.С, Черв'якова О.Б, Сухонос В.В, Давиденко Л.М, Сікиринський В.І, Клочков В.Г, Гаращук В.М та ін.

У руслі останніх подій, які реалізувались у вигляді прийняття закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., у прокуратури під їх віданням залишилось: підтримання державного обвинувачення в суді ; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом ; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство та нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1]. Останній пункт, який був ліквідований, завжди залишався суперечливим, значна кількість дискусій проводилась з цього питання, приймали участь в якій не тільки науковці, політики, а ще й практики, але чи є корисною ця функція або ж пагубною, стійкої та однозначної точки зору не було. Адже, повністю відмовившись від прокурорського загального нагляду, автоматично ліквідується одна з ланок системи гарантії законності.

Тому думки вчених були умовно розділені на три групи, до першої групи яка вважає, що загальний нагляд є порушенням діючої Конституції України, та більше порушує законність, ніж захищає її, особливо при реалізації захисту прав людини та громадянина, друга група, вважає, що загальний нагляд потрібен лише до моменту досягнення Україною повної демократизації, а потім ця функція не буде потрібною, як така, яскравим прикладом є думка О.Ф. Андрійко: «проблема здійснення загального прокурорського нагляду за дотриманням і виконанням законів у сфері виконавчої влади має місце лише у тій частині, що стосується тривалості виконання цієї функції прокуратурою. Коли завершиться процес побудови демократичної держави з усіма інститутами забезпечення прав і свобод громадян та створення відповідної правової бази досягне рівня, коли функція нагляду за дотриманням законодавства в повному обсязі буде законодавчо закріплена за судовою владою (яка здійснюватиме контроль за додержанням законності в діяльності контролюючих органів у сфері виконавчої влади), тоді відпаде і сама необхідність прокурорського нагляду [3]. До третьої групи, належать прихильники безумовного існування загального нагляду, наприклад Сухонос В.В, вважає, що «ліквідація такої функції, як нагляд за додержанням та застосуванням законів, у перехідний період (а саме цього прагнуть деякі творці судово-правової

реформи), коли корупція і організована злочинність проникли майже у всі прошарки суспільства, на наш погляд буде трагедією». Сухонос В.В. відмічає, що «перехідні положення, передбачені розділом XV Конституції України, продовжують діяти, і незважаючи на те, що п'ятирічний строк закінчився, прокуратура здійснює наглядові функції. Це свідчить про те, що дія зазначеного закону зумовлена як конституційними вимогами, так і реаліями політичного, правового і соціально-економічного життя держави» [4].

Також до кола повноважень прокуратури входить нагляд за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство, здійснення такого нагляду складає основний зміст діяльності прокурора у досудових стадіях кримінального процесу, де прокурор зобов'язаний забезпечити постійний нагляд за додержанням законів всіма органами дізнання і досудового слідства, незалежно від їх відомчого підпорядкування. Додержання законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство складають предмет прокурорського нагляду. Йдеться, перш за все, про додержання прав і свобод людини і громадянина у кримінальному судочинстві; встановленого порядку вирішення заяв і повідомлень про злочини, проведення дізнання та досудового слідства, а також законність рішень, що приймаються цими органами [5].

Виділення нагляду в самостійну функцію обумовлено важливістю забезпечення прав і свобод громадян, які відбувають покарання, а також осіб, які підозрюються і обвинувачуються у вчиненні злочинів у випадках їх затримання або взяття під варту. Гарантією попередження і своєчасного усунення порушень прав та інтересів затриманих, взятих під варту, і засуджених осіб, які знаходяться по рішенню суду в психіатричних лікарнях, є прокурорський нагляд за додержанням законів в установах і органах, де такі особи тримаються. Перевірки з цих питань мають проводитися систематично, незалежно від наявності даних про порушення законності [6].

Конституція України покладає на прокуратуру здійснення нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженнями особистої свободи громадян (п.4 ст.121). Виділення цього нагляду в самостійну функцію обумовлено важливістю забезпечення прав і свобод громадян, які відбувають покарання, а також осіб, які підозрюються і обвинувачуються у вчиненні злочинів у випадках їх затримання або взяття під варту. Гарантією попередження і своєчасного усунення порушень прав та інтересів затриманих, взятих під варту і засуджених, осіб, які знаходяться по рішенню суду в психіатричних лікарнях, є прокурорський нагляд за додержанням законів в установах та органах, де такі особи тримаються. Перевірки з цих питань мають проводитися систематично, незалежно від наявності даних про порушення законності.

Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року предметом прокурорського нагляду визначається:

1) законність перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, виправно-трудових, інших установах, що виконують покарання, або заходи примусового характеру, які призначаються судом.

2) додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах;

3) додержання встановлених законодавством прав осіб, які перебувають у цих установах і виконання ними своїх обов'язків;

4) законність наказів, розпоряджень і постанов адміністрації виправно-трудових та інших установ, які виконують покарання або застосовують заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженнями особистої свободи громадян [5].

Прокуратура є невід'ємною частиною державного механізму, наділена певним обсягом влади з метою здійснення нагляду у державі. Прокурорський нагляд виступає як невід'ємна частина державного механізму, гарантія законності над виконанням законів у державі. Розглядаючи шляхи подальшого вдосконалення діяльності прокуратури, треба визнати, що «загальний нагляд» не виправдав покладених очікувань та не реалізувався належним чином, не став гарантом законності, а навпаки, перетворився на джерело корупційних витоків.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30. – Ст. 141.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII – ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2015.
3. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади: наук. доп. / Ольга Федорівна Андрійко – К.: Юридична Думка. – 2004. – Ст. 342.

4. Звірко О.Є. Щодо концепції реформування прокуратури України / Олександр Євстафійович Звірко // Право України. – 2002. – № 7. – Ст. 22-25.
5. Марочкін І.Є. Прокурорський нагляд в Україні / І.Є. Марочкін, П.М. Какач // Право України. – 2004. – № 7. – Ст. 54-56.

Деякі питання вдосконалення механізму державного регулювання безпеки електронних платежів в Україні

Федоров М.Д., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Національний банк України в своєму аналітичному листі від 15 квітня 2014 року окреслив основні проблеми в сфері безготівкових платежів фізичних осіб в Україні, визначив ключові завдання та стратегії їх розвитку і вдосконалення. Окремо було наголошено на тому, що фактична монополізація ринку міжнародними платіжними системами та відсутність в Україні внутрішньодержавної конкурентоспроможної альтернативи призводить до таких негативних наслідків, як неможливість здійснення регулятором належного нагляду та контролю за безготівковими розрахунками, завищення вартості кожної окремої платіжної операції та низької зацікавленості населення у відмові від готівкових розрахунків. Попри свою зручність, електронні платежі в Україні практично не захищені, а їх користувачі несуть на собі всі ризики, які можуть виникати внаслідок порушення безпеки безготівкових розрахунків [1].

В Комплексній програмі розвитку банківської системи України на 2015-2020 роки Національний банк України визначив новим пріоритетним завданням залучення іноземних інвестицій в банківський сектор, що має сприяти відновленню позитивних тенденцій росту економіки. З цією метою НБУ пропонує цілу низку реформ на всіх рівнях регулювання. Не зважаючи на очевидну вигідність, жодних заходів щодо популяризації безготівкових розрахунків і зменшення долі готівкових платежів дана програма не передбачає. На нашу думку, вигоди від детінізації платіжного ринку і поширення електронних платежів потенційно можуть навіть перевищувати ті, які будуть отримані у випадку залучення іноземних інвестицій в банківський сектор економіки [2].

Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС перед Україною постало завдання приведення у відповідність свого законодавства до діючих норм Європейського Союзу. Окремий підрозділ Угоди присвячено регулюванню фінансових послуг до яких, зокрема, віднесено і послуги в сфері безготівкових розрахунків. Аналізуючи діючі положення, які регулюють дані правовідносини в ЄС, очевидним є їх першочергове спрямування саме на забезпечення прав споживачів платіжних послуг та впровадження ефективного механізму оверсайту електронних платежів. З огляду на це, вважаємо вказані напрями найбільш важливими для подальшої імплементації в Україні. Попри задекларований в Угоді про асоціацію вільний режим надання платіжних послуг, українські фінансові установи не мають на сьогоднішній день повноцінного доступу до платіжного ринку Європи через невідповідність механізму регулювання платіжних послуг та їх безпеки в законодавстві України аналогічним вимогам, які діють в Європейському Союзі. Враховуючи наведені факти, вважаємо за необхідне в найкоротший термін розробити проекти відповідних змін до діючого законодавства в сфері платіжних послуг з обов'язковим погодженням їх положень з Європейським центральним банком, як головним регулятором даного інституту в ЄС [3].

З огляду на необхідність приведення законодавства України у відповідність до стандартів Європейського Союзу, доречним буде запозичити основні принципові положення щодо обмеження відповідальності та встановлення максимальної межі ризику збитків користувачів платіжних послуг. Так, Директива Європейського парламенту та Ради Європи «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку» № 2007/64/ЄС від 13 листопада 2007 року остаточно закріпила для держав-членів Європейського Союзу вимогу щодо встановлення обмежень суми ризику, який може зазнавати користувач спеціальних платіжних засобів у випадку несанкціонованого списання коштів з його рахунку. За загальним правилом в ЄС, така межа складає 150 євро. До того ж встановлені ліміти ризиків споживачів платіжних послуг кожна держава вправі зменшувати на власний розсуд [4]. Натомість в Україні на сьогоднішній день, жодних лімітів можливих втрат платників від несанкціонованого списання коштів з їх рахунків не існує. З моменту заволодіння платіжним засобом третіми особами і до моменту повідомлення емітента про це, будь-які списання коштів з рахунку не

відшкодовуються. На нашу думку, закріплення інституту обмеження ризиків користувачів спеціальних платіжних засобів в законодавстві України дозволить досягти найбільших успіхів в розвитку платіжного ринку, адже, таким чином, буде ліквідовано головну перешкоду на шляху поширення безготівкових розрахунків, а саме низький рівень довіри населення до банківської системи.

Оскільки безготівкові розрахунки найчастіше використовуються при купівлі товарів засобами Інтернет-комерції, то дана форма підприємницької діяльності також вимагає вдосконалення свого правового регулювання, адже на сьогоднішній день торгівля через мережу Інтернет за своєю регламентацією практично не відрізняється від торгівлі через роздрібні мережі. Вказана необхідність полягає в тому, що з огляду на свої специфічні риси Інтернет-платежі, як правило, не дозволяють встановити особу продавця, а відомості про одержувача коштів охороняються статтею 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» як банківська таємниця. Через це, у випадку виникнення спорів, покупці, в більшості випадків, не мають можливості отримати інформацію про ім'я або найменування продавця та його місцезнаходження, що, в свою чергу, позбавляє користувачів платіжних послуг можливості пред'явлення претензії і захисту своїх інтересів. Вважаємо за необхідне з переліку відомостей, які становлять банківську таємницю виключити інформацію про особу, на рахунок якої було здійснено переказ коштів з використанням спеціальних платіжних засобів. Такі відомості мають надаватися платнику або уповноваженому органу на першу вимогу не тільки банками, а і еквайрами, які обслуговували транзакцію [5].

Протягом останніх років значного поширення набуло обговорення питання створення в Україні сучасної та ефективної моделі оверсайту платіжних систем. Національний банк України, розробляючи Концепцію запровадження нагляду (оверсайту) за платіжними системами, не запропонував жодного дієвого механізму такого нагляду, так само як і не встановив критеріїв, за якими буде здійснюватися оверсайт. На сьогоднішній день, враховуючи існування нечіткого визначення поняття банківської таємниці, НБУ може мати доступ лише до статистичних даних платіжних систем і виключно в тих обсягах, які платіжна організація та учасники бажають надавати добровільно. На нашу думку, необхідно чітко окреслити перелік цілей, які мають бути досягнуті в рамках оверсайту платіжних систем і визначити, окрім іншого, яка саме інформація підлягає обов'язковому наданню їх учасниками Національному банку України [6].

З огляду на те, що переважна більшість електронних платежів в Україні обробляється і обслуговується міжнародними платіжними системами за її межами, НБУ не має можливості здійснювати будь-який нагляд за такими розрахунками. Вищевказана Концепція передбачає необхідність налагодження співробітництва Національного банку України з центральними банками держав-партнерів, однак в дійсності, жодного успішного досвіду в даній сфері так і не було здобуто. Для досягнення зазначеного завдання необхідним є підписання відповідних міжнародних договорів, що в свою чергу, вимагає розроблення певних процедур і механізмів обміну інформацією та визначення конкретних критеріїв того, які саме відомості підлягають обміну. З метою повного та всебічного вирішення поставленої мети, на нашу думку, найбільш доцільним є створення відповідної комісії з представників Департаменту платіжних систем НБУ та комерційних банків України із залучення уповноважених осіб Європейського центрального банку, який вже має успішний досвід налагодження взаємодії національних центральних банків на міждержавному рівні. Тільки після досягнення вищевказаних цілей, Національний банк отримає весь обсяг необхідних вихідних даних для звернення до міжнародних партнерів з пропозиціями щодо майбутнього співробітництва.

Література

1. Стратегії розвитку та вдосконалення платежів фізичних осіб в Україні: Додаток 1 до Листа Національного банку України від 15 квітня 2014 р. № 02/03-2014/НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ema.com.ua/wp-content/uploads/2014/05/strategy_development_improvement_payments.pdf.
2. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2015-2020 роки [Електронний ресурс] // Проект Національного банку України для публічного обговорення. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/index.php?pageid=financial-sector-reform#keydocs>.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
4. Directive 2007/64/EC of 13 November 2007 for the European Parliament and of the Council on payment services in the internal market [Electronic resource]. – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:319:0001:0036:EN:PDF>.

5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
6. Концепція запровадження нагляду (оверсайта) за платіжними системами в Україні: Схвалено постановою Правління Національного банку України від 15 вересня 2010 р. № 426 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0426500-10>.

Державна міграційна служба України: особливості правового статусу та фінансування

Швайковський М.С., студент

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Відповідно до чинного законодавства, Державна міграційна служба це центральний орган виконавчої влади, Кабінет Міністрів України визначає та координує напрям її діяльності через Міністра внутрішніх справ України. Державна міграційна служба утворена з реалізацією державної політики у сферах питань з імміграції та еміграції, зокрема щодо протидії нелегальній міграції, питань з громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців, та інших категорій мігрантів.

Тематику міграції розглядали такі вчені як: С. Гриневич, О. Піскун, Е. Лібанова, Ю. Римаренко, О. Малиновська, С. Западнюк, В. Новик, І. Гнибіденко, О. Позняк, О. Хомра, М. Ніколайчук та багато ін.

У своїй діяльності Державна міграційна служба України керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, Положенням про Державну міграційну службу а також наказами міністерства зовнішніх справ України, та іншими наказами та дорученнями Президента та Міністра [1].

До основних завдань міграційної служби України відносять:

1. Внесення пропозицій стосовно формування державної політики у сферах міграції, зокрема стосовно питання протидії незаконній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців, а також інших категорій мігрантів відповідно до законодавства;

2. Реалізація державної політики у сферах міграції, зокрема стосовно протидії незаконній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців, а також інших категорій мігрантів відповідно до законодавства;

3. Реалізація у межах своєї компетенції державної політики відносно сфери волонтерської діяльності;

З урахуванням тоталітарного минулого нашої країни система щодо врегулювання міграційних відносин все ще має багато простору для розвитку. Не дивлячись на те, що незалежності наша країна у порівнянні набула не так давно, питання міграції не є для нас далеким, так після набуття незалежності та у зв'язку з кризою 90-х років велика кількість осіб мігрувала з України на території інших держав. Але великі маси мігрантів з України не є головною проблемою у цьому питанні. Відповідно до ст.1 закону України "Про імміграцію" до чинного законодавства іммігрантами є іноземці, особи без громадянства, яким було надано дозвіл на імміграцію, за яким вони можуть перебувати в Україні на законних підставах та залишатися на постійне проживання [2].

Нелегальна міграція однією з найбільш болючих проблем у сфері регулювання міграційних відносин. У зв'язку з географічним розташуванням, розширенням кордонів на захід, відсутністю чіткою візової політики, відсутністю державного органу чия діяльність була б спрямована безпосередньо на боротьбу із нелегальною міграцією, Україна використовуються зловмисниками у якості транзитної зони, тобто як країна через яку проходять одні з базових шляхів нелегальної міграції у сторону Центральної та Західної Європи [3, 303].

На наш час серед основних проблем Державної міграційної служби також виділяють відсутність фінансування з державного бюджету у зв'язку зі складною економічною ситуацією. Торкаючись економічного аспекту питання треба виділити ряд завдань економічного характеру, що покладено на Державну міграційну службу. Відділ бухгалтерського обліку та звітності разом із відділом фінансового забезпечення та бюджетного планування займаються цими завданнями, зокрема:

1. Ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності Державної міграційної служби, складення фінансової та бюджетної звітності;

2. Достовірне документування у повному обсязі інформації стосовно господарських операцій, а також результатів діяльності у зв'язку з необхідністю цієї інформації для оперативного управління бюджетними призначеннями та фінансовими матеріальними та нематеріальними ресурсами;

3. Взяття на себе бюджетних зобов'язань, і послідовне за цим забезпечення дотримання бюджетного законодавства, реєстрація таких зобов'язань у відповідний час, оплата платежів згідно із набутими бюджетними зобов'язаннями, достовірне відображення операцій через бухгалтерський облік та звітність у повному обсязі;

4. Забезпечення контролю стосовно наявності та руху майна, використанням фінансових і матеріальних (нематеріальних) ресурсів, як фінансових так і матеріальних/нематеріальних згідно їх затвердженими нормативами та кошторисами;

5. Запобігання виникненню негативних явищ у сфері фінансово-господарської діяльності, а також виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів;

6. Складання бюджетного запиту, прогнозних показників на плановий рік, та послідовна реалізація захисту прогнозних показників проекту бюджету на плановий рік;

7. Організація фінансового забезпечення територіальних органів і підвідомчих установ, які належать до сфери управління Державної міграційної служби;

8. Реалізація контролю за дотриманням вимог законодавства стосовно питань ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та бюджетної звітності, фінансування за бюджетними програмами в розрізі економічної класифікації видатків територіальних органів та установ, що належать до сфери управління Державної міграційної служби;

9. Здійснення методичного керівництва складання фінансової та бюджетної звітності територіальних органів, підприємств та установ, що належать до сфери управління Державної міграційної служби.

Таким чином, Державна міграційна служба є центральним органом виконавчої влади, чия діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Діяльність Державної міграційної служби спрямована на формування та реалізацію державної політики у сфері міграції та волонтерської діяльності. Питання незаконної міграції залишається актуальним вже багато років, не мало розповсюдженою є ідея створення окремого органу який займався би цим питанням, але можливо було б доречніше спочатку покращити ситуацію з нормативно-правовим регулюванням цього аспекту, тому що на наш час це питання стало ще більш актуальним у зв'язку з геополітичною ситуацією.

Література

1. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р. № 2491-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>
2. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України: Постанова від 20.08.2014 р. № 360 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#n8>
3. Капітанчук Л.Ю. Роль та місце Державної прикордонної служби України у протидії нелегальній міграції / Л.Ю. Капітанчук // Часопис Хмельницького університету управління та права "Університетські наукові записки". – 2007. – № 4. – С. 303-309.

Гене́за розвитку податкової системи України

Шиванова В.В., студентка

Економіко-правовий коледж Запорізького національного університету

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Основною умовою забезпечення стабільності української економіки на сучасному етапі розвитку держави є ефективне функціонування податкової системи. Надходження податкових платежів до казни країни дозволяє органам виконавчої влади реалізовувати внутрішню та зовнішню політику, регулювання та стимулювання економіки, фінансування соціальних мір.

Але позитивний ефект можна досягти тільки за умови ефективної податкової політики, що проявляється у забезпеченні виконання податками не тільки фіскальної, але й також стимулюючої функції, в встановленні й належному обґрунтуванні податкових правил, в стабільності, в досягненні необхідного рівня збалансованості інтересів держави та платників податків [1].

В Україні дослідження окремих питань оподаткування і найголовніших проблем реформування податкової системи України займаються відомі українські вчені, а саме Т.С. Воїшова, Г.М. Фадєєва, М.Д. Білик, О.Д. Василик, А.М. Соколовська, Л.В. Дикань, І.А. Золотко, В.П. Вишне夫斯基 тощо. Але наявність великої кількості наукових праць так і не вирішило проблему. Податкова система України все ще далека від досконалої [2].

Ефективна податкова система країни виступає дієвим інструментом в функціонуванні будь-якої країни незалежно від рівня її розвитку. Таким чином, питання, які пов'язані з формуванням та розвитком податкової системи, є надзвичайно актуальними, особливо у період становлення в Україні ринкових відносин [3].

Створення в Україні власної податкової системи здійснювалось паралельно з побудовою нової ринкової економіки. У період набуття незалежності в державі практично була відсутня правова основа організації податкової системи й фактично був відсутній досвід використання податків у якості головних інструментів регулювання соціально-економічного розвитку [4].

Як зазначав Василик О.Д. «У спадок дісталось розбалансована економіка, не було належної податкової інфраструктури, також слабкою була політична структура суспільства, простежувалися кризові явища у економіці, а також соціальній сфері. Усе це позначалось на законодавчому урегулюванні процесів оподаткування, якості й узгодженості нормативно-правових активів з цього питання, термінах їх ухвалення та своєчасності внесення змін, точності виконання раніше ухвалених законів» [5].

Формування власної податкової системи України почалось відразу після проголошення її незалежності. В кінці 1991 р. серед першочергових було ухвалено Закон України «Про систему оподаткування».

Відповідно до цього закону об'єктами оподаткування стали прибуток; доходи; митна вартість продукції, робіт та послуг; додана вартість продукції, робіт та послуг; спеціальне використання природних ресурсів; майно фізичних та юридичних осіб та інші об'єкти. У цьому законі були включені збори до державних цільових фондів, наприклад, до Пенсійного фонду тощо.

Початок побудови податкової системи України мав значні проблеми, обумовлені як відсутністю необхідного досвіду, так й особливостями того періоду, у який Україна ще не мала повної самостійності як окрема країна. Тому цілеспрямоване формування власної податкової системи України почалось з 1992 року, коли Україна де-юре стало самостійною державою, та умовно процес становлення можливо поділити на 4 основних етапи: I етап – 1992-1993 роки; II етап – 1994-1999 роки; III етап – 2000-2009 роки; IV етап – 2010 рік і далі [4].

Так, на першому етапі формування власної податкової системи, що було зафіксовано в першій редакції Закону України «Про систему оподаткування», відбувалось в дуже короткі строки. Тому ухвалений в кінці 1991 р. закон фактично дублював чинний раніше в СРСР «Закон про податки з підприємств, об'єднань, організацій», який майже зразу був відкоригований. У зв'язку з уведенням із 1992 р. податку на додану вартість з податкової системи випали податок на експорт і імпорт, податок з обороту. Податок на прибуток іноземних юридичних осіб також окремо не справлявся, тому що був встановлений єдиний для всіх підприємств податок на прибуток. Відразу був скасований й податок на фонд оплати праці колгоспників, оскільки колгоспники стали звичайними платниками податків (цей податок відбивав ідеологію колективізму, в тому числі в питанні сплати податків, у зв'язку з чим колгоспники прибутковий податок із населення не сплачували – за них це робив колгосп). В першій редакції зазначеного Закону була передбачена можливість встановлення місцевих податків, але тільки в 1993 р. був ухвалений відповідний закон про місцеві податки і збори.

Ухвалена в 1994 р. друга редакція Закону юридично закріпила ті зміни, що відбулися в державі у 1992-1993 роках, і стала початком другого етапу її розвитку. Необхідно зазначити, що така ситуація не може бути оцінена як нормальна, тому що закон повинен визначати фінансову практику, а не лише узагальнювати практику, що склалася. Склад податкової системи, що відбитий в другій редакції закону, в цілому вже відповідав умовам ринкової економіки. Виняток становив податок на дохід (а не прибуток) підприємств.

На третьому етапі державі так і не вдалось вирішити одну із головних проблем податкової системи України – забезпечити вихід з тіні більшості підприємців. Україна залишається країною з тіньовою економікою, в якій 50-60% створеної вартості не оподатковується. Проблема держави полягає в відсутності інтересів основного класу у встановленні справедливих механізмів виявлення та оподаткування майна, доходів, прибутків тощо. Майже увесь період існування держави поставало питання впровадження в практику оподаткування майна юридичних та фізичних осіб.

Таким чином, Україні не вдалось на третьому етапі побудувати ефективну систему

оподаткування, проте запроваджені норми та ставки не були занадто високими у порівнянні з податковими системами інших країн [4].

Четвертий етап розвитку податкової системи України почався у 2010 році та був охарактеризований активними спробами створити та ввести в дію Податковий кодекс України. Такий Податковий кодекс було створено та прийнято Верховною Радою України і підписано Президентом країни. Але побудова Податкового кодексу є дуже важкою для сприйняття внаслідок значних суперечностей між різними колами країни, що були зацікавлені або не зацікавлені у такому документі.

Податковий кодекс – це комплексний документ, що в цілому характеризує податкову систему України, а тому його положення не можуть задовольняти усіх учасників фінансових відносин. На нашу думку, прийняття такого документу є позитивним явищем у фінансовому житті країни. Податковий кодекс дає загальні перспективи розвитку не лише податкової, а й всієї фінансової системи держави, до якої відповідною частиною входить податкова система.

Внаслідок прийняття Податкового кодексу було скасовано велику низку Законів України, які протягом 19 років регулювали оподаткування та слугували об'єктом критики й удосконалення. Можна сказати, що Податковий кодекс повністю не вирішив усі питання вдосконалення та розвитку системи оподаткування в Україні, але його основні засади є великим кроком у майбутнє [4].

Таким чином, той історичний шлях, який був пройдений з початку формування податкової системи України, дав змогу накопити певний досвід, який і був використаний при створенні Податкового кодексу України. Прийняття Податкового кодексу потрібно розглядати як позитивне явище в розвитку податкової та фінансової системи України. Але з прийняттям Податкового кодексу процес удосконалення та розвитку податкової системи не припиняється. Наразі існує необхідність подальшого удосконалення як системи оподаткування в цілому, так й окремих податків з метою підвищення ефективності оподаткування.

Література

1. Яструбецька Л. Проблеми та перспективи удосконалення системи податкового обліку в Україні / Л. Яструбецька // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19 – С. 511-517.
2. Белкіна Є.О. Проблеми і перспективи розвитку оподаткування в Україні / Є.О. Белкіна, Д.В. Веремчук // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. – 2013. - №5. – С. 205-217.
3. Папп В.В. Концептуальні підходи до формування та розвитку податкової системи України / В.В. Папп // Регіональна економіка. – 2009. - №1. – С. 225-232.
4. Воробйов Ю.М. Податкова система України: історія становлення та перспективи розвитку / Ю.М. Воробйов // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – №3.– С. 6-10.
5. Василик О.Д. Податкова система України: навч. посіб. / ОД. Василик. – К.: ВАТ «Поліграф-книга», 2004. – 478 с.

Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства

Шульга Ю.О., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Впродовж останнього часу для розв'язання складних та дискусійних питань застосування чинного законодавства залучаються авторитетні вчені-правники. Потреба тлумачення виникає, коли відсутній чіткий законодавчий припис щодо правозастосування внаслідок ряду обставин, наприклад: наявні суперечності у правовому регулюванні (правові колізії); різне розуміння окремих норм права (різночитання); законодавча неврегульованість (правова прогалина), а також часті зміни законодавства [1, 409].

Актуальність вибраного питання полягає в тому, що питання науково-правової експертизи належним чином не висвітлено не лише на законодавчому рівні, а й відсутні фундаментальні дослідження даної проблематики у вітчизняній правовій науці, що негативно впливає на практику її проведення. Певні напрацювання з даної теми можна знайти в роботах А. Селіванова, В. Семчика, О. Поліводського та С. Тенькова. Також уваги заслуговують праці вчених, які зосереджувалися на розвитку теорії доктринального тлумачення норм права, а саме: Є. Євграфова, О. Петришина, О. Костенко, О. Скаун, Ю. Тодики та ін.

Метою даної статті є дослідження природи доктринального тлумачення, аналіз різних думок вчених з приводу статусу наукових висновків та вивчення практики здійснення науково-правової експертизи.

Юридична енциклопедія за редакцією Ю. Шемшученко зазначає, що «тлумачення» – це інтелектуально-вольова діяльність, спрямована на з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої у нормі права, а також результати цієї діяльності, а «доктринальне тлумачення» – це різновид неофіційного тлумачення, що є роз'ясненням змісту правових приписів [2]. Особливістю доктринального тлумачення є суб'єкти його здійснення, якими виступають науковці та наукові установи. В. Семчик та О. Поліводський звертають увагу на те, що результатом такого тлумачення може бути науково-правова експертиза щодо конкретного випадку застосування норм права. І ми погоджуємось з їх думкою, щодо визначення науково-правової експертизи як форми доктринального тлумачення [1, 410]. Форма в філософсько-теоретичному аспекті розглядається поряд із змістом. Зміст – сукупність елементів і процесів, що утворюють даний предмет чи явище. Форма – спосіб існування, його внутрішня організація та зовнішнє вираження. Ці два явища не існують ізольовано. Елементи і процеси, що становлять те чи інше явище, є його змістом, лише набравши певної форми. В свою чергу, форма завжди має відповідати певному змісту [2]. В нашому випадку змістом буде виступати процес тлумачення, а його елементами – суб'єкти даного виду тлумачення та наукові концепції (доктрини). Зовнішнім вираженням цього тлумачення і буде науково-правова експертиза.

В. Семчик та О. Поліводський у своїй статті зазначають, що Законом України «Про наукову та науково-технічну експертизу» не обмежено дію такої експертизи виключно сферою природничих наук і техніки. Відтак, проведення наукової експертизи у галузі права, яка поза сумнівом, визнається наукою, також допускається. Також ці вчені встановили, що науково-правова експертиза на відміну від судової, надає відповідь на питання що стосуються галузі права. Натомість судова – щодо технічних чи інших спеціальних знань, які через особливості професії юриста не доступні останнім. Усі учасники процесу є фахівцями у галузі права та мають відповідні кваліфікаційні вимоги, за винятком лише відповідач чи позивач, однак для них передбачена процесуальна можливість залучати представника з відповідною правовою підготовкою, який має діяти в їх інтересах та на їх користь. Відтак, у будь-якому документі, доказу у справі учасники процесу можуть надати власну правову оцінку самостійно або за допомогою своїх представників. З цього випливає, що науково-правова експертиза може бути тільки додатковим обґрунтуванням наукової правової позиції учасників процесу чи позицією, яку приймає суд при винесенні рішення по завершенні розгляду справи з огляду на визнання належною відповідної позиції сторони у справі [1, 412].

Ще однією відмінністю є те, що науково-правова експертиза не є доказом у справі, оскільки, керуючись положеннями про доктринальне тлумачення законодавства, пропонує вирішення проблеми правозастосування для конкретної ситуації. Як зазначалось раніше таке тлумачення не є офіційним, тому не є обов'язковим для суду. Разом з тим рішення суду має бути обґрунтованим та враховувати наявні у справі матеріали й доводи сторін, у тому числі і аргументи, що висловлені в науково-правовій експертизі. Відтак суд може пристати на запропоновані аргументи науково-правової експертизи або запропонувати власні, виходячи з обґрунтованими ним доктринальних позицій, матеріалів справи, законодавства, власних знань та внутрішніх переконань. При цьому варто враховувати, що науково-правовий висновок, на відміну від судової експертизи, базується не на спеціальних знаннях, а на правових концепціях, з якими учасники процесу, в силу своєї професійної підготовки, ознайомлені або мають можливість ознайомитися при підготовці справи до розгляду. За таких умов науково-правова експертиза не може ввести в оману учасників процесу, оскільки не оперує спеціальними знаннями, що недоступні для учасників процесу [1, 412].

Говорячи про дану експертизу одразу згадуються загальні правила проведення експертизи в яких зазначається, що не допускається експертиза з питань права. В. Семчик та О. Поліводський у контексті порушеної теми аналізували положення ч.2 ст.242 Кримінального процесуального кодексу України, а саме останнє речення: «не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права» [3]. І відзначили, що наведена норма, узгоджується зі статусом судової експертизи як висновку спеціальних, а не правових знань які необхідні для розгляду справи. Відтак, судовий експерт, який є фахівцем у певній галузі не правових знань, дійсно не може виходити за межі своєї компетенції та надавати судові експертизі з питань права [1, 413]. Про таку логіку говорить також перше речення цієї ж статті, де зазначається: «Експертиза проводиться експертом...якщо для з'ясування обставин, що мають значення, необхідні спеціальні знання» [3]. Як бачимо акцент зроблено на спеціальних, а не на правових знаннях. Що стосується науково-правової експертизи, то

вона, як зазначали вище, може проводитися і не має статусу судової експертизи, прямо передбачена законодавством та не віднесена до судових експертиз [1, 413].

С. Теньков досліджував статус наукових висновків за чинним законодавством. Він зазначив, що наукові дослідження і висновки вчених за конкретними судовими справами не є експертизою у розумінні Закону України «Про судову експертизу». Але на його думку, такі правові висновки мають необхідні ознаки письмових доказів (документів) і їх можуть використовуватися саме в такому процесуальному статусі [4, 10]. Відповідно до ст.69 Кодексу адміністративного судочинства України доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів [5]. Подібне закріплює і ст.251 КУпАП. Отже, виходячи зі змісту цієї статті, є лише два варіанти залучення відповідних доктринальних висновків – висновків експертів або письмові докази (документи). Виходячи з назви Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу», наукові висновки експертів саме в такому статусі (висновків експертів) можуть залучатися до матеріалів справи.

Аналізуючи вище зазначені тези з приводу місця наукових висновків в системі доказів, можна побачити плюралізм думок, а саме: В. Семчик та О. Поліводський наголошують на тому, що такі експертизи, не зважаючи на те, що не є актами офіційного тлумачення законодавства, можуть використовуватися як рекомендації у правозастосовній діяльності, а С. Теньков спираючись на визначення доказів в законодавстві пише про можливість залучення їх результатів до матеріалів справи. І вирішити дане дискусійне питання можна лише після правової регламентації процедурних питань проведення даної експертизи, а саме: хто має право її проводити та які вимоги висуваються до цієї експертизи.

Щодо міжнародного досвіду, то Європейський суд з прав людини також вважає, що для з'ясування змісту правових норм слід врахувати результати доктринального тлумачення. У ст.38 Статуту Міжнародного суду ООН вказується: «Суд повинен застосовувати судові рішення та праці найбільш кваліфікованих науковців, як додатковий засіб визначення принципу, згідно з яким має бути вирішена справа» [6].

А тепер звернемося до практики проведення даної експертизи. Сьогодні на офіційному рівні проведення науково-правової експертизи здійснюється Радою наукових експертиз при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Підставою її проведення даним інститутом є норми його статуту в частині повноважень на проведення науково-правової експертизи. Ще одним суб'єктом проведення цієї експертизи є Інститут законодавства Верховної Ради України, який сформований однойменною Постановою Президії Верховної Ради України і його головним завданням є забезпечення законодавчої діяльності і проведення наукової експертизи окремих проєктів законодавчих актів України [7].

Слід звернути увагу на необхідність підсилення ролі та значення діяльності Науково-консультативних рад при вищих судових інстанціях. Їх діяльність регламентована Законом України «Про судоустрій та статус суддів» та положеннями про них, які приймаються судами при яких вони створюються. В законі передбачено, що вони створюються з метою попереднього розгляду проєктів постанов вищого спеціалізованого суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення [8].

Отже, підсумовуючи все вище зазначене можна зробити такий висновок, що висновки наукових установ вже де-факто беруть до уваги судами та іншими державними органами, але дискусійними залишаються питання щодо статусу цих висновків та які саме наукові та навчальні установи можуть надавати такі висновки.

Література

1. Семчик В. Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства / В. Семчик, О. Поліводський // Право України. – 2013. – № 5. – С. 409-415.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. Шемшученко (гол.редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2004. – Т.6.: Т-Я. – 768 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Теньков С. Науково-правові висновки фахівців – вихід із лабіринту заплутаних та суперечливих законів / С. Теньков // Юридичний вісник України. – 2015. – №9 (1026). – С. 10.
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07. 2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>

6. Статут організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: Міжнародний документ від 26.06.1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010
7. Про утворення Інституту законодавства Верховної Ради України: Постанова Президії Верховної ради України від 07.10.1994 р. № 150/94-ПВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/150/94-%D0%BF%D0%B2>
8. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

Визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою у зв'язку з воєнними діями

Блажко К.А., студент

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Темі, щодо визнання особи безвісно відсутньою, було присвячено багато праць видатних цивілістів. Хоча вона на сьогодні є дуже актуальною, не можна сказати, що у цивільному праві вона є новою, не до кінця вирішеною. Над цією темою працювали такі правники як Ю. Білоусов, С. Трофімов, В. Мазурок, Г. Юровська, А. Зинів'єва, О. Печений та інші. Але ніколи цивілісти не приділяли окремої уваги аспекту визнання особи безвісно відсутньою у зв'язку з воєнними діями.

У зв'язку з проведенням АТО на території України розгляд справ про визнання особи безвісно відсутньою у зв'язку з воєнними діями, на жаль, буде на піку актуальності. Вже на сьогоднішній день ці справи стали розповсюдженими і надалі їх кількість буде зростати.

Отже, метою даної статті є аналіз підстав та порядку визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою у зв'язку з воєнними діями.

Оскільки державою надається ряд пільг військовослужбовцям, близькі родичі яких можуть звернутися до суду для визнання особи померлою для отримання пільг та для набуття прав та обов'язків щодо спадкування.

Інша категорія осіб, обставини зникнення яких можуть встановлюватись на підставі ст.46 ЦК України [1], – це мирні мешканці. Правовим наслідком визнання таких осіб померлими є можливість родичів, осіб оголошених померлими у зв'язку з воєнними діями, прийняти та оформити спадщину.

Частиною 1 ст.43 ЦК України передбачені підстави визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. А у ч.2 тієї самої статті зазначено, що у разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць – перше січня наступного року.

Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється ст.246 Цивільного процесуального кодексу України, в якій передбачається, що у заяві про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою повинно бути зазначено заявником для якої мети необхідно останньому визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою; обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи, або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка пропала безвісти [2].

Суд до початку розгляду справи має встановити осіб (родичів, співробітників тощо), які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме, а також запитати відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього (житлово-експлуатаційні організації, органи внутрішніх справ або органи місцевого самоврядування) і за останнім місцем роботи про наявність відомостей щодо фізичної особи, місцеперебування якої невідоме.

Одночасно суд має вжити заходів через органи опіки та піклування щодо встановлення опіки над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, якщо опіку над майном ще не встановлено.

Суд розглядає справу за участю заявника, свідків, зазначених у заяві, та осіб, яких сам суд визнає за потрібне допитати, і ухвалює рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або про оголошення її померлою.

Після набрання законної сили рішенням про оголошення фізичної особи померлою суд надсилає рішення відповідному органу державної реєстрації актів цивільного стану для реєстрації смерті фізичної особи, а також до нотаріуса за місцем відкриття спадщини, а в населеному пункті, де немає нотаріуса, – відповідного органу місцевого самоврядування для вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. У разі наявності в населеному пункті кількох нотаріусів, а також у випадках, коли місце відкриття спадщини невідоме, рішення надсилається до державного нотаріального архіву з метою передачі його за належністю уповноваженому нотаріусу для вжиття заходів з охорони спадкового майна.

Обсяг справ про визнання особи безвісно відсутньою у зв'язку з воєнними діями на території України зараз і надалі буде тільки збільшуватися. У цій статті розглядався тільки аспект підстав та порядку визнання особи безвісно відсутньої та оголошення її померлою, але це тільки мала частина цього масштабного розділу. У свою чергу, цивілісти, правники, органи державної влади, через які проходять такі справи, повинні зробити все можливе, щоб їх розгляд був якомога професійним та організованим.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.

Третейська угода в цивільному процесі

Зуєв В.О., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Для закріплення та гарантування захисту цивільних прав та законних інтересів в державі функціонує судова гілка влади, оскільки саме правосуддя забезпечує реалізацію принципу верховенства права, якщо виникає спір. Але не треба абсолютизувати роль суду у вирішенні спору. Конституційне право кожної людини обирати та захищати свої права, свободи й законні інтереси будь-яким способом, що не суперечить закону і це дає змогу сформувати в суспільстві інститути захисту права, відмінні від судової влади. На сьогоднішній день все більше набувають поширення альтернативні процесуальні способи захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод чи інтересів громадян та юридичних осіб, серед них можна виділити: міжнародний комерційний арбітраж, переговори, третейський розгляд. Серед всіх перелічених вище способів найбільш яскраво виділяється третейське судочинство.

Суттєвою ознакою, що відрізняє третейське судочинство від інших альтернативних форм захисту права, є третейська угода про передачу спору на розгляд третейського суду.

Правову природу третейської угоди досліджувала як вітчизняні, так і іноземні вчені: С.С. Алексєєв, В.М. Ануров, О.А. Виноградова, О.В. Дзера, Г.К. Дмитрієва, Л.М. Завадська та ін.

Мета даної статі – розглянути деякі проблеми пов'язані з визначенням правової природи третейської угоди та розглянути наслідки укладення третейської угоди в цивільному процесі.

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) зазначає, що згідно ст.17, а саме: «Сторони мають право передати спір на розгляд третейського суду, крім випадків, встановлених законом».

Третейське судочинство представляє собою певний засіб вирішення спорів, передусім цивільних і господарських, що виникають унаслідок відповідних суперечок, яке має досить чітку основу – функціонування на підставі норм чинного законодавства. Для звернення до третейського суду необхідна наявність третейської угоди укладеної між сторонами.

Передусім слід зазначити, що в юридичній літературі спостерігається активна дискусія навколо проблеми правової природи третейської угоди, що передбачає декілька підходів до її визначення, зокрема:

– третейська угода є різновидом цивільно-правового договору. Так, на думку Є.Ю. Новікова угода про передачу спору на вирішення третейського суду є цивільним договором, що має похідне публічне (у тому числі і процесуальне) значення [1, 194]. Слід зазначити, що сьогодні даний підхід підтримується і судовою практикою, зокрема, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, зазначає, що третейська угода є різновидом цивільно-правового правочину й може бути визнана недійсною у порядку, установленому Цивільним кодексом України [2];

– третейська угода є договором процесуального характеру. Д.М. Сібільов та В.В. Комаров стверджують, що третейська угода не є цивільно-правовим правочином, а є цивільно-процесуальною угодою, оскільки правовими наслідками укладання такої угоди є процесуальні наслідки у вигляді виникнення компетенції третейського суду щодо розгляду спору: ця угода не передбачає виникнення матеріально-правових наслідків [3, 42];

– третейська угода є специфічною угодою, що містить у своєму складі як матеріально-правові, так і процесуальні елементи. С.В. Ніколюкін акцентує увагу на тому, що особливий правовий статус третейської угоди пояснюється не лише матеріально-правовими, але й процесуальними наслідками його укладення (пророгаційна та дерогаційна дія третейської угоди) [4, 28];

– третейська угода займає окреме місце у системі приватного права. О.Ю. Скворцов відзначає, що третейська угода не може бути кваліфіковано у якості цивільно-правового договору, оскільки не викликає виникнення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. Виступаючи у якості юридичного факту у сфері приватного права, третейська угода створює передумови для виникнення процесуальних відносин [3, 42].

Згідно п.5 ч.1 ст.80 ГПК та п.6 ч.1 ст.207 ЦПК містять вимогу, відповідно до якої суд припиняє провадження у справі чи залишає заяву без розгляду, якщо сторони уклали угоду про передачу спору на вирішення третейського суду. За законом, третейські суди приймають рішення тільки від свого імені, а самі ці рішення, ухвалені в межах чинного законодавства, є обов'язковими лише для сторін спору.

У ст.12-13 Закону України «Про третейські суди» зазначено, що третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. Якщо сторони не домовилися про інше при передачі спору до постійно діючого третейського суду, а також при вказівці у третейській угоді на конкретний постійно діючий третейський суд регламент третейського суду розглядається як невід'ємна частина третейської угоди.

Третейська угода укладається у письмовій формі. Третейська угода вважається укладеною, якщо вона підписана сторонами чи укладена шляхом обміну листами, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням засобів електронного чи іншого зв'язку, що забезпечує фіксацію такої угоди, або шляхом направлення відзиву на позов, в якому одна із сторін підтверджує наявність угоди, а інша сторона проти цього не заперечує.

Однак, слід наголосити на тому, що третейська угода є різновидом цивільно-правового правочину, тому вона має відповідати також вимогам, встановленим цивільним законодавством. Невідповідність третейської угоди вимогам цивільного законодавства дає підстави вважати таку третейську угоду нікчемною на підставі ст.228 Цивільного кодексу України.

Отже, хоча залишається багато спірних питань щодо правової природи третейської угоди, а також залишається багато спірних моментів пов'язані з самою діяльністю третейського суду, які ми не встигли розглянути. Але на підставі викладеного можна зробити висновок, що третейська угода є не лише ознакою, що відрізняє третейське судочинство від інших альтернативних форм захисту права, але й визначає безпосередньо направленість третейського процесу та створює підстави для його поширення у цивільно-правових відносинах.

Література

1. Притика Ю.Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Ю. Д. Притика; Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 632 с.
2. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21430540>.
3. Балух В.С. Третейська угода як основа третейського розгляду цивільно-правових спорів у радянський період [Електронний ресурс] / В.С. Балух // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 41-46. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_9.pdf
4. Николюкин С.В. Третейское соглашение как гражданско-правовой договор / Николюкин С.В. // Вопросы экономики и права. – 2010. – №7. – С. 24-29.

Ознаки зловживання процесуальним правом в господарському процесі

Лепська А.М., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Категорія зловживання процесуальним правом в господарському процесі на сьогодні є недостатньо дослідженою. Чіткого визначення зловживання процесуальним правом в чинному законодавстві немає, а думки вчених щодо цього дещо розходяться, тому загальноприйнятої дефініції

цієї категорії до сих пір не існує. Проте динамічний розвиток господарських процесуальних правовідносин зумовлює поширення зловживань сторонами процесуальними правами в господарському судочинстві.

Проблематикою зловживань процесуальними правами в господарському процесі займалися А. Забродський, О. Фонова, А. Смітюх, В. Резнікова та ін.

А. Юдін вважає, що охарактеризувати зловживання процесуальними правами можна через сукупність таких ознак: а) при зловживанні процесуальними правами належне особі суб'єктивне процесуальне право здійснюється всупереч його призначенню; б) при зловживанні процесуальними правами відсутня реальна основа здійснюваних дій, яким властива певна штучність; в) зловживання процесуальними правами – це не економічна процесуальна поведінка (відтворювані особою обставини (процесуальні юридичні факти) призводять до невиправданого та штучного ускладнення процесу, перешкоджають провадженню у справі); г) зловживання процесуальними правами вирізняється певною неприродністю, що дістає вияв, зокрема, в зайнятті непослідовної та суперечливої позиції у справі, чим з урахуванням інших обставин справи може зумовлюватися висновок суду про допущені особою зловживання [1]. Під зловживанням процесуальними правами А. Юдін розуміє особливу форму процесуального правопорушення, тобто умисні недобросовісні дії учасників процесу (а в окремих випадках і суду), що супроводжуються порушенням умов здійснення суб'єктивних процесуальних прав і здійснюються лише з видимістю реалізації таких прав, пов'язані з обманом щодо відомих обставин справи, в цілях обмеження можливості реалізації або порушення прав інших осіб, що беруть участь у справі, а також з метою перешкоджання діяльності суду щодо правильного і своєчасного розгляду й вирішення справи, що тягне застосування заходів процесуального примусу [2, 57].

В листі Вищого господарського суду України (далі – ВГС) від 15.03.2010 № 01-08/140 вказується на необхідності додаткових роз'яснень та рекомендацій з цього питання, які, на жаль, поки що відсутні. В Листі ВГС зазначається, що найбільш поширеними зловживаннями є заяви безпідставних відводів суддям, неподання вчасно доказів, нез'явлення в судові засідання без поважних причин, подання скарг на процесуальні документи, оскарження яких не передбачається Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК) тощо. Також ВГС України рекомендував судам виносити окрему ухвалу та за наявності підстав надсилати повідомлення органам внутрішніх справ чи прокуратури. При цьому особа, яка вчиняє такі дії, як правило, усвідомлює, що необхідні правові підстави на це у неї відсутні, і те, що в конкретному випадку такі дії не можуть призвести до результату, який декларується як бажаний [1]. Згідно з п.3.14. Постанови Пленуму ВГС від 26.12.2011 р. № 18 зловживанням процесуальними правами слід вважати також і подання учасниками судового процесу: клопотань (заяв) про вчинення господарським судом не передбачених ГПК процесуальних дій; подання другого і наступних клопотань (заяв) з одного й того самого питання, яке вже вирішено господарським судом; апеляційних і касаційних скарг на процесуальні документи, дія яких на момент подання такої скарги закінчилася (вичерпана), – наприклад, на ухвалу про зупинення провадження у справі після поновлення провадження в останній. З урахуванням обставин справи господарський суд може залишити відповідне клопотання (заяву, скаргу) без задоволення, приєднавши його (її) до матеріалів справи і зазначивши про це в описовій частині рішення, прийнятого по суті справи (або в ухвалі, якою закінчується розгляд справи). Нез'явлення представників учасників судового процесу в судові засідання без поважних причин та без повідомлення причин, якщо їх явку судом визнано обов'язковою, також може розцінюватися судом як зловживання процесуальними правами. Відповідна практика, спрямована на умисне затягування судового процесу, порушує права інших учасників судового процесу та суперечить вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна, стосовно права кожного на розгляд його справи упродовж розумного строку. При цьому під затягуванням судового процесу розуміються дії або бездіяльність учасника судового процесу, спрямовані на: неможливість початку розгляду судом порушеної провадженням справи; неможливість прийняття судом рішення в даному судовому засіданні; створення інших перешкод у вирішенні спору по суті з метою недосягнення результатів такого вирішення протягом установлених законом процесуальних строків [3].

Цікавою є позиція Н. Шебанової, яка вважає зловживання процедурою вирішення спорів як такою, тобто зловживання правом на отримання судового захисту та зловживання окремими процесуальними правами [4]. У свою чергу, А. Юдін виокремлює зловживання, які завдали незначної, середньої та істотної шкоди господарським процесуальним правовідносинам. Проте така класифікація вже неодноразово піддавалась критиці з огляду на її умовність, адже значний чи незначний характер шкоди за відсутності відповідних усталених критеріїв її визначення є поняттям

оціночним та відносним (майнова шкода, що її завдано стороні процесу в одній справі, може бути несуттєвою на думку іншої сторони в аналогічній справі) [5].

А. Смітюх вважає, що затягування процесу з метою або виграшу правового конфлікту в цілому, або відтягування моменту відповідальності за своїми зобов'язаннями в науковій літературі отримала назву «процесуальні диверсії», тобто будь-які непрямі та деструктивні дії з використанням процесуальних прав особи, яка бере участь у розгляді господарської справи, з метою максимально ускладнити противнику виграш правового конфлікту в цілому або завдати збиток його певним інтересам [6, 104]. На думку О. Фонової, процесуальна диверсія, у вигляді, в якому вона представляється А. Смітюхом, є тим самим зловживанням процесуальним правом, тільки в іншій площині – як певна методика поведінки сторони правового конфлікту із використанням прав, закріплених процесуальним законодавством [7].

Заслужовує на увагу точка зору А. Єрмакова, який вважає, що зловживання правом є будь-яка поведінка суб'єкта, що прямо не порушує правові розпорядження, але спрямована на недосягнення мети судочинства, а саме на правильний і своєчасний розгляд і вирішення справи [8, 124]. В цьому ж контексті Є. Васьковський визначає зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що спрямоване проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи або призводить до вкрай несправедливих результатів для іншої сторони [9, 677]. К. Юдельсон, погоджуючись в цілому з позицією Є. Васьковського, вважав за необхідне при визначенні поняття «зловживання процесуальними правами» враховувати такі 3 аспекти: а) позивачі повинні бути добросовісними при поданні позовів, не заявляючи завідомо безпідставних позовів; б) відповідачі, заперечуючи проти позову, зобов'язані не ініціювати завідомо безпідставних спорів; в) сторони, добросовісно користуючись процесуальними правами, зобов'язані не протидіяти швидкому і справедливому розгляду справи. Підтримуючи основну ідею Є. Васьковського, А. Єрмакова, Я. Грель визначає зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що звернено проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи, рівноправності сторін або веде до вкрай несправедливих результатів для противної сторони [10, 10].

Розробники проекту ГПК України удосконалили правові норми, що передбачають відповідальність за порушення встановлених у суді правил або чинення перешкод у здійсненні судочинства. В Проекті міститься ціла глава під назвою «Заходи процесуальної відповідальності», яка в редакції від 22.02.06 р., схваленій комітетом Верховної Ради України з питань правової політики встановлює відповідальність за порушення встановлених у суді правил або чинення перешкод у здійсненні судочинства у вигляді таких заходів примусу: 1) попередження; 2) видалення із зали судового засідання; 3) штраф. Позитивним моментом в Проекті, на відміну від діючого ГПК, є передбачена відповідальність не тільки сторін, а, в цілому осіб, які порушують встановлені у суді правила, виявляють неповагу до суду або протиправно перешкоджають здійсненню судочинства. Однак, треба зазначити, що відповідальності у разі зловживання процесуальними правами з метою затягування судового процесу все ж таки не передбачено [7].

Заявлення численних необґрунтованих відводів суддям господарських судів, нез'явлення представників учасників судового процесу в судові засідання без поважних причин та без повідомлення причин, подання необґрунтованих клопотань про вчинення судом процесуальних дій, подання зустрічних позовів без дотримання вимог ГПК, одночасного оскарження судових рішень в апеляційному і в касаційному порядку, подання апеляційних та касаційних скарг на судові акти, які не можуть бути оскаржені, тощо спрямовані на свідоме невинуватене затягування судового процесу та порушують права інших учасників судового процесу та суперечить вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна, стосовно права кожного на розгляд його справи судом упродовж розумного строку. Водночас згідно з ч.3 ст.22 ГПК сторони зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, виявляти взаємну повагу до прав і охоронюваних законом інтересів другої сторони, вживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи [9].

Зловживання процесуальними правами є виявом недосконалості процесуального законодавства, і пояснюється це тим, що праву від самого початку були притаманні обмеженість, нездатність враховувати різноманітні життєві ситуації і, відповідно, закріпити їх на рівні закону. В більшості випадків зловживання процесуальними правами – це навмисне недобросовісне тлумачення принципів процесу з боку заінтересованих осіб, які прагнуть здобути перевагу в змагальному процесі за рахунок використання недозволених методів. При цьому використовуються суто процесуальні засоби, тобто «експлуатуються» можливості, що передбачені самим процесуальним регламентом. Найбільше це дістає вияв у дії принципів змагальності та добросовісності [2, 80].

Отже, спираючись на вищевикладені позиції згаданих авторів, ми виокремлюємо такі ознаки зловживання процесуальним правом в господарському процесі:

- належне особі суб'єктивне процесуальне право здійснюється всупереч його призначенню;
- призводить до невиправданого та штучного ускладнення та затягуванню процесу, перешкоджає провадженню у справі та / або зачіпає інтереси та права інших осіб, що беруть участь у справі;
- унеможливорює прийняття справедливого рішення у справі, спрямоване на досягнення мети судочинства, а саме на правильний і своєчасний розгляд і вирішення справи;
- являє собою умисні недобросовісні дії учасників процесу (а в окремих випадках і суду);
- супроводжується порушенням умов здійснення суб'єктивних процесуальних прав і здійснюються лише з видимістю реалізації таких прав,
- пов'язане з обманом щодо відомих обставин справи;
- навмисне недобросовісне тлумачення принципів процесу з боку заінтересованих осіб, які прагнуть здобути перевагу в змагальному процесі за рахунок використання недозволених методів;
- має за мету перешкоджання діяльності суду щодо правильного і своєчасного розгляду й вирішення справи, що тягне застосування заходів процесуального примусу;
- порушує основні принципи ведення процесу;
- спрямоване на неможливість початку розгляду судом порушеної провадженням справи;
- існує як складне явище, котре не стає предметом дослідження в судовому процесі, а тому часто має місце під час розгляду господарської справи в суді;
- являє собою методику поведінки сторони правового конфлікту із використанням прав, закріплених процесуальним законодавством;
- виникає шляхом дії або бездіяльності учасника судового процесу;
- має тимчасовий характер вчинення – в межах строку вирішення спору;
- факт зловживання процесуальним правом повинен бути обґрунтований;
- найбільш поширеними зловживаннями є заяви безпідставних відводів суддям, неподання вчасно доказів, нез'явлення в судові засідання без поважних причин, подання скарг на процесуальні документи, оскарження яких не передбачається ГПК України тощо;
- для його встановлення слід враховувати такі 3 аспекти: а) позивачі повинні бути добросовісними при поданні позовів, не заявляючи завідомо безпідставних позовів; б) відповідачі, заперечуючи проти позову, зобов'язані не ініціювати завідомо безпідставних спорів; в) сторони, добросовісно користуючись процесуальними правами, зобов'язані не протидіяти швидкому і справедливому розгляду справи;
- можливе на усіх стадіях судового провадження;
- є виявом недосконалості процесуального законодавства;
- поділяється на 2 великі групи: 1) зловживання процедурою вирішення спору, наприклад, затягування процесу; 2) зловживання окремими процесуальними правами, наприклад, правом на позов;
- пряма норма та визначення дефініції зловживання процесуальним правом та відповідальність за передбачене правопорушення нині відсутні, хоча певним чином у вигляді санкції виступає штраф.

Література

1. Про деякі питання запобігання зловживанню процесуальними правами у господарському судочинстві: Лист Вищого господарського суду України від 15.03.2010 р. № 01-08/140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD100017.html
2. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве / А.В. Юдин. – СПб.: Издат. Дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – 360 с.
3. Про деякі питання практики застосування ГПК України судами першої інстанції: Постанова Пленуму ВГС від 26.12.2011 № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/7406-postanova_plenumu_vgs_vid_26122011_n_18_pro_deyaki_pitannya_.html
4. Шебанова Н.А. Злоупотребление процессуальными правами / Н.А. Шебанова // Арбитражная практика. – 2002. – № 5. – С. 49.
5. Резнікова В. Зловживання процесуальними правами: господарсько-процесуальний аспект проблеми / В. Резнікова // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 124-137.
6. Смітюх А. Щодо змісту поняття «Процесуальна диверсія» / А. Смітюх // Підприємництво, господарство та право. – 2006. – № 2. – С. 103-105.

7. Фонова О.С. Зловживання процесуальними правами учасниками господарського процесу / О.С. Фонова // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2008. – Вип. 6 (74). – С. 187-199.
8. Ермаков А.Н. Арбитражное процессуальное правонарушение / А.Н.Ермаков // Вестник СГАП. – 2002. – №3. – С. 122-126.
9. Васьковский С.В. Курс гражданского процесса / С.В.Васьковский. – М.: Узд. Башмакові, 1915. – Т. 1. – 691 с.
10. Мілетич (Українчук) О.О. Зловживання правом: розмежування форм та видів [Електронний ресурс] / Ольга Олегівна Мілетич (Українчук) // Юридическое бюро Ольги Милетич. – Режим доступу: <http://yuristolgamiletich.com>

Ліцензійний договір за цивільним законодавством України

Назаренко Д.О., студентка

Науковий керівник:

Шарая А.А., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Найбільш поширеними договорами про використання об'єктів інтелектуальної власності є ліцензійні договори. Слід мати на увазі, що ліцензійні договори не єдина правова форма використання об'єктів інтелектуальної власності, але всі договори на використання мають відповідати певним принципам умов, визначеним чинним законодавством.

Говорячи про цей вид договору, слід зазначити неоднозначність підходів правознавців до визначення самого поняття «ліцензійний договір». Як випливає з аналізу правової літератури, існують такі групи підходів до визначень:

- передача права на використання об'єкта промислової власності без вказівки на межі такого використання (В.М. Крижна) або способом, передбаченим патентним законодавством (І.І. Дахно), або на погоджених у договорі умовах (Г.О. Андрощук, А.Д. Святоцький, Б.Г. Прахов, Б.С. Антимонов, К.О. Флейшиц, І.Я. Хейфец);

- надання права на використання патенту в межах прав власника патенту (В. Герасименко);
- обмеження використання свого права власності власником патенту (Е.Я. Волинець-Руссет);
- правова форма забезпечення монопольного права використання в промисловості і торгівлі тільки для партнерів угоди і недопущення їхнього вільного застосування конкурентами (В.І. Мухопад).

Першим принциповим положенням чинного законодавства України про інтелектуальну власність є припис, за яким використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта. Будь-яке позадоговірне використання об'єкта інтелектуальної власності чинним законодавством оцінюється як порушення прав на цей об'єкт [1].

Другим принциповим положенням договорів на використання об'єктів інтелектуальної власності є їх платний характер. Право розпоряджатися належним об'єктом має його власник, тому він може надати дозвіл і на безплатне використання. Це право власника об'єкта. Проте у переважній більшості договори на використання інтелектуальної власності є платними, взаємовигідними, двосторонніми. Плата за використання може здійснюватися у різних правових формах. Розмір винагороди, порядок її обчислення, строки виплати визначаються угодою сторін [2].

Ліцензійний договір – це договір, по якому одна сторона (ліцензіар) надає іншій (ліцензіатові) дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності (літературного твору), ліцензію, на умовах визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства (ч.1 ст.1109 ЦК України).

Ліцензійний договір є реальним, двостороннім, оплатним або безоплатним.

Суб'єктами правовідносин, які виникають щодо результатів творчої діяльності можуть бути як фізичні так і юридичні особи. Тому що мова йде про надання іншій особі прав на об'єкт інтелектуальної власності, та однією із сторін договору повинна бути особа, що володіє майновими правами на результат творчої діяльності.

Сторонами ліцензійного договору є ліцензіар і ліцензіат. Ліцензіар – це особа, якій належать виняткові майнові права інтелектуальної власності. Ліцензіат – це особа, якій надається дозвіл на використання твору літератури.

Законодавство передбачає, що в ліцензійному договорі зазначається: вид ліцензії; сфера використання (конкретні права, які надаються за договором, способи використання, територія й строк на який надаються права); розмір, порядок і строк виплати винагороди (ч.3, 8 ст.1109 ЦК України).

Ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, що повинен закінчуватися не пізніше спливу терміну дії виключного права на даний об'єкт. У випадку відсутності в договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт, але не більше п'яти років. Якщо за шість місяців до спливу вказаного п'ятирічного строку жодна із сторін не повідомить письмово іншу сторону про відмову від договору, останній вважається продовженим на невизначений строк. В цьому випадку кожна із сторін може в який-небудь час відмовитися від договору, письмово повідомивши про це іншу сторону за шість місяців до його розірвання, якщо більший строк не встановлений за домовленістю сторін (ч.1, 3 ст.1110 ЦК України).

Відповідно до ЦК України ліцензіар може відмовитися від ліцензійного договору у випадку порушення ліцензіатом встановленого договором строку початку використання об'єкту інтелектуальної власності, літературного твору (ч.2 ст.1110 ЦК України) [3].

Залежно від обсягу прав, які надаються ліцензіату за ліцензійним договором, територіальної дії зазначеного договору та для більш повного аналізу його істотних умов, використовуючи досвід та практику зарубіжних країн, ліцензійний договір класифікують так:

1. Повна (генеральна) ліцензія.
2. Виключна ліцензія.
3. Проста (невиключна) ліцензія.

Характерною особливістю повної (генеральної) ліцензії є те, що до ліцензіата переходять усі майнові права, які належать ліцензіару, на строк дії договору, але після закінчення терміну повної (генеральної) ліцензії майнові права ліцензіара відновлюються в повному обсязі.

Виключна ліцензія передбачає надання дозволу на право використання об'єкта інтелектуальної власності іншій особі (ліцензіату), але при цьому ліцензіар зберігає за собою право на використання цього ж об'єкта, проте, не має права видавати ліцензію на право використання цього ж об'єкта іншим особам [4].

Отже, останнім часом, в умовах ефективного розвитку цивільного обігу України, особи у своїй бізнесовій діяльності все частіше використовують як товар об'єкти інтелектуальної власності. Водночас, виникають нові, специфічні, цивільно-правові правочини, які характеризуються особливим змістом та використання яких дозволяє отримати більший прибуток господарюючим суб'єктам, що призводить до стимулювання малого бізнесу й стабілізації ринкових відносин у державі. Таким чином, значного поширення і популярності в Україні набув ліцензійний договір.

Література

1. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / за ред. П.Т. Бубенко, В.В. Величко, С.М. Глухарев. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.
2. Кирилюк А.В. Ліцензійний договір на використання літературних творів за законодавством України / А.В. Кирилюк // Актуальні проблеми держави і права: збір. наук, праць. – 2008. – Вип. 42 – С. 58-65.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
4. Підпригора О.О. Ліцензійний договір та франчайзингу: порівняльний аналіз суттєвих умов / О.О. Підпригора, Я.О. Сидоров // Вісник Запорізького державного університету. – 2003. – № 1. – С. 70-74.

Права жінок в Стародавньому Римі

Пелипенко О.О., студент

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У стародавньому праві жінки піддавалися багатьом обмеженням у приватноправових відносинах. Жінки складалися під владою батька, чоловіка, або зробившись *persona sui juris* (наприклад, внаслідок смерті батька), вони повинні були складатися все своє життя під опікою – *tutela mulierum*. Джерела з історії римського права, дослідження, довідкова і навчальна література

висвітлюють цю тему. Разом з тим майже усі дослідники подають відомості уривчасто або непослідовно, а інколи історичні факти суперечать самі собі.

Проблему прав жінок у Стародавньому Римі та у римському праві висвітлювали у своїх працях такі вчені – юристи як: Вовк В.М., Глиняний В.П., Глиняна К.М., Покровський І.А., Новицький І.Б., Лапустін Б.С., Федорова Е.В. та інші.

У період ранньої Республіки римська жінка, на відміну від грецької, вільно вибирала собі чоловіка; як матір сімейства (*mater familias*), матрона, шанована рабами, клієнтами і дітьми, вона була господаркою свого будинку. Знаками гідності вільно народженої заможної жінки служили столу (*stolā* – довге просторе плаття, що заборонялося носити повіям і жінкам, викритим у перелюбстві), а також особлива головна пов'язка (*vittā*). Варто нагадати, що шлюбний вік жінки в Стародавньому Римі складав 12-14 років, чоловіка – 14-16 років [1].

У Стародавньому Римі дівчата одержували початкову освіту нарівні з хлопчиками. Римляни не тримали своїх жінок у тиші і самоті гінекеїв – вони з'являлися в театрах, цирках, на святах, бенкетах [1].

Правоздатність всіх інших римських жінок були помітно ущемлені. Ідеологічним обґрунтуванням такої дискримінації служило переконання, відповідно до якого дієздатність жінки обмежена через «ненадійність жіночої статі» (*ob sexūs fragilitātem*), а також «через легкомудрство і недбале відношення до фінансових справ» (*propter levitātem anīmi et propter rerum forensium ignorantiam*). Унаслідок цього навіть повноправні (*sui juris*) вільнонароджені жінки в період Республіки:

- 1) не допускалися до державної служби, до роботи сенату і народних зборів;
- 2) були позбавлені права публічних виступів;
- 3) не мали права свідчити на суді;
- 4) були позбавлені права висловлювати магістрату процесуальні вимоги (*postulāre pro alio*);
- 5) не мали влади в родині;
- 6) не мали права залишати за собою дітей у випадку розлучення;
- 7) не могли (протягом визначеного часу) успадковувати громадянство 1-го класу (*lex Voconīā*);
- 8) не мали права усиновлення (*adoptio*) [1].

Недопущення жінок до державної служби (до магістратури), при всій безсумнівній дискримінаційності цієї міри, у період Республіки оберігало їх від великих витрат: мало того, що республіканські магістратури в Давньому Римі державою не оплачувалися, їх виконання жадало від чиновника (магістрату) щедрої витрати власних засобів на будівництво і ремонт суспільних будинків, доріг, водопроводів, лазень, театрів, фінансування суспільних видовищ (у першу чергу гладіаторських боїв) і т.п. [2].

З особливою наочністю правове ущемлення римської жінки позначалося при подружній зраді (*adulterium*) і в практиці так названого конкубінату (*concubinātūs*). Насамперед, порушення подружньої вірності чоловіком у Давньому Римі правопорушенням не вважалася, тоді як невірна дружина за перелюбство могла бути піддана суровому покаранню. Відповідно до звичайного права, чоловік міг покарати винуватницю, захоплену на місці злочину, або в ту ж мить, або після домашнього суду (*iudicium domesticum*), зокрема – безкарно убити її [2].

Вступаючи в законний шлюб, жінка-римлянка підпадала під владу (*in manū*) свого чоловіка; її майно ставало його повною власністю, після його смерті вона успадковувала його нарівні з дітьми, але підпадала під опіку свого старшого сина. Поява шлюбу без влади чоловіка над майном дружини (*sine manū*) означало не звільнення жінок (від чоловічої залежності), а тільки зміцнення прав агнатської родини: влада чоловіка над особистістю дружини залишалася незмінною і при цій формі шлюбу. Під владою батька, чи чоловіка опікуна римська жінка усіх віків залишалася позбавленою дієздатності [1].

В часи Імперії правомочності жінки починають розширюватися. Влада батька обмежується державою; воно зобов'язує його видавати дочку заміж, та забезпечити її приданим; у випадку відмовлення дочка вправі скаржитися магістрату; батько більш не вправі розірвати її шлюб, як колись, і придане більш не повертається в його виключну власність. Права чоловіка також обмежуються: переслідування перелюбства і розвід стають не особистими його справами, розв'язуваними чи самоправно домашнім судом, а справами публічного обвинувачення. Опіка над жінкою починає убувати в міру того, як батьки призначають своїм дочкам опікунів за заповітом, тобто крім законного опікуна, родича і спадкоємця [2].

При Октавіані Августі жінка одержує право заповідати, тобто залишати своє майно не агнатам, а своїм дітям; потім, під час правління імператора Клавдія, опіка агнатів цілком скасовується, і нарешті в IV в. зникають опіка заповідальна й урядова; жінка стає цілком дієздатною. Так були зняті всі обмеження дієздатності жінки, що випливали із сімейного права; але на зміну їм прийшли новою, викликаною боротьбою держави за зміцнення влад і спрямовані проти жінки як такий, а не як члени дружини дочки. Обмежуються способи її збагачення шляхом заповіту і спадкування за законом у бічних лініях. Ряд обмежувальних мір приймається проти жінок, викритих у чи перелюбстві розпусті. З'являється ряд заборон, спрямованих на те, щоб прикріпити жінку до домашнього вогнища і не вводити її в сферу публічної діяльності: їй забороняють вести на суді чужі справи (*postulare*), робити узагалі всякі судові дії, заперечують її здатність бути свідком на суді; їй забороняють бути поручителькою по зобов'язаннях, неї усувають від опіки (роблячи виключення тільки для матері і бабусі) і від свідчення при складанні заповіту [1].

Актуальність питання правового регулювання захисту прав жінки є актуальним навіть за сучасних умов. Становище жінки в суспільстві та встановлення гендерної рівності потребує уваги сучасного суспільства, бо встановлення рівного правового статусу жінки і чоловіка та рівні можливості для його реалізації, дозволяє всім людям брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства, незважаючи на стать.

Але згодом суспільство набуває інших рис, жінки набувають рівні права в суспільстві. Першими право голосу отримали жінки Нової Зеландії в 1893 році. До 1920-х років в більшості демократичних країн жінки отримали право голосу. Швейцарські жінки отримали таке право тільки в 1970-х роках, на нашу думку цей факт зумовив культурно-традиційний вплив швейцарців [3].

У деяких мусульманських державах жінки й сьогодні не рівні з чоловіками, не можуть голосувати і претендувати на виборчі посади.

Міжнародне співробітництво по захисту прав людини здійснило вирішальний вплив на становлення та розвиток інституту міжнародного захисту прав жінок. Фундаментальним принципом цього інституту є рівноправність чоловіка та жінки в усіх сферах суспільного життя. Узагальнюючим міжнародно-правовим актом у цій галузі є конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [3].

Сучасні цивілізовані держави засуджують дискримінацію по відношенню до жінок в усіх її формах та зобов'язуються проводити політику по ліквідації дискримінації. В основу такої політики має бути покладений конституційний принцип рівноправності чоловіка та жінки та встановлені дійові юридичні гарантії захисту прав жінок на рівній з чоловіками основі [3].

Проаналізувавши права жінок в Стародавньому Римі та розглянувши ряд аспектів римського позитивного права, ми маємо підстави стверджувати, що правове становище жінок у Стародавньому Римі певною мірою обумовлювалося її роллю в суспільстві, на відміну від чоловіків. Розглянувши це питання можна сказати, що права жінки у Світі досягли рівності з правами чоловіків, у розвинутому, сучасному суспільстві, але варто також зазначити, що нажаль й досі проблема прав жінок та дискримінація щодо жінок є актуальною. Існує велика кількість нормативно-правових міжнародних та національних актів, які покликані на захист прав жінок, а поштовхом до цього став досвід Стародавнього Риму.

Література

1. Становище жінки в Римі в I-IV ст. н.е. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://5ka.at.ua>
2. Вовк В.М. «Жіноче питання» у римському праві [Електронний ресурс] / В.М. Вовк. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/582-rimske/15155-2011-01-21-08-56-17.html>
3. Інститут міжнародного захисту прав жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novovoronzovka.just.ks.ua>

Договір ренти: правова характеристика за законодавством України

Черепанова А.В., студентка

Науковий керівник:

Шарая А.А., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Регулювання майнових відносин здійснюється за допомогою різних інститутів цивільного права. Новим для цивільного права України є закріплення в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) договору ренти, який не був передбачений Цивільним кодексом УРСР 1922 р. і 1963 р.

Правове регулювання договору ренти досліджували такі науковці: М.П. Апанасюк, Р.А. Майданик, І.С. Тімуш, В.М. Балюк, Е.А. Яригіна, Н.В. Золотько.

Дослідники розвитку рентних зобов'язань стверджують, що цей правовий інститут походить ще з римських часів, хоча, на відміну від інших інститутів римського права не був чітко сформований. У середньовічний період рентні правовідносини почали активно розвиватися, саме тоді з'явилися перші класифікації рентних договорів на договори довічної ренти і договори постійної ренти [1, 35].

У літературі ренту розглядають як юридичне і як економічне поняття. Як юридичне поняття ренту розуміють «як ризиковий (алеаторний) правочин, згідно з яким переноситься право власності на майно під забезпечення майбутніх потреб одержувача». Як економічна категорія рента – це «періодична плата у вигляді грошових платежів або їх натурального еквівалента, що здійснюється замість отриманого майна [2, 123].

Договір ренти – це цивільно-правовий договір, згідно з яким одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або в іншій формі [3].

За своєю юридичною природою договір ренти є двостороннім, оскільки платник ренти і одержувач ренти мають права та обов'язки. Поділ договорів на реальні і консенсуальні ґрунтується на впливі фактичного передання майна на дійсність пов'язаного з ним договору. Відповідно до традиційного формально-логічного тлумачення договору ренти, він є реальним [4, 345].

Однак, згідно з ч.2 ст.732 ЦК України, «договір ренти та договір про передачу нерухомого майна під виплату ренти підлягають нотаріальному посвідченню» [4, 356]. Беручи до уваги той факт, що договір, який потребує нотаріального посвідчення вважається укладеним з дня такого посвідчення. Саме тому приходимо до висновку, що договір ренти, за яким передається рухома річ або майнові права вважають укладеним з моменту нотаріального посвідчення, а тому його слід віднести до консенсуальних.

Що ж виступає предметом договору ренти? У Главі 56 ЦК України немає жодних обмежень щодо того, що розуміти під майном для цього виду договору, то виходячи з визначення майна, яке міститься в ст.190 ЦК України, предметом договору ренти можуть бути речі, сукупність речей, а також майнові права [5, 123].

Законодавчо передбачено поділ договору на два види, критерієм якого є строковість чи безстроковість виплати рентних платежів. Залежно від строку, на який передбачається виплата ренти, договори поділяють на ренту, укладену на певний строк, та на безстрокову ренту.

Закон встановлює жорсткі вимоги щодо оформлення договору ренти, який має бути укладений у письмовій формі та нотаріально посвідчений.

Сторонами договору ренти є одержувач і платник ренти. Одержувач ренти повинен бути власником майна, яке передається під виплату ренти, оскільки цей договір спрямований на передання права власності на майно [6, 281].

Законодавець не обмежує суб'єктний склад учасників рентного договору. Згідно зі ст.733 ЦК України: «Сторонами у договорі ренти можуть бути фізичні і юридичні особи» [3]. Тому платником і одержувачем можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, наділені цивільною право- і дієздатністю. Тільки дієздатна особа може в повному обсязі без будь-яких обмежень виступати як платник або одержувач ренти, це одна з необхідних умов дійсності договору.

Згідно зі ст.731 ЦК України рента можлива у формі певної грошової суми або в іншій формі. У ст.737 ЦК України вказано, що рента може виплачуватися шляхом передання речей, виконання робіт або надання послуг. Форма виплати ренти встановлюється договором ренти [7, 856].

Отже, договір ренти – цивільно-правовий договір, предметом якого можуть бути речі, сукупність речей, а також майнові права. Договір ренти, виходячи з конструкції відповідних статей глави про ренту, є реальним.

Сторонами договору ренти є юридичні та фізичні особи з належним обсягом право- і дієздатності, які можуть виступати в ролі платника і одержувача ренти.

Література

1. Яригіна Е.А. Основные концептуальные проблемы правового регулирования рентных отношений / Е.А. Яригіна. – М.: Правда, 2003. – 191 с.
2. Майданчик Р.А. Аномалії в цивільному праві України: навч.-практ. посібник / Р.А. Майданчик. – К.: Юстініан, 2007. – 912 с.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

4. Цивільний кодекс України: Коментар / [за заг. ред. Є.О. Харитонова, О.М. Калітенка]. – Одеса: Юридична література, 2004. – 1100 с.
5. Шишка Р.Б. Цивільне право України: курс лекцій: у 6-ти т. / Р.Б. Шишка. – Х.: Еспада, 2006. – 230 с.
6. Бондар Т.В. Договірне право в 2 ч. – Ч. 1. Загальні положення та договори на передачу майна у власність / Т.В. Бондар. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 900 с.
7. Бондар Т.В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посібник / Т.В. Бондар. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.

Проблеми правової охорони прав інтелектуальної власності на торговельну марку

Шелепа А.С., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В умовах ринкової економіки істотно зростає значення знаків для розрізнення одних і тих самих товарів, що виробляються різними виробниками, чи послуг, що надаються різними особами. Коли виробництво товарів і надання послуг переважають попит, гостро постає питання певної їх індивідуалізації. Товари та послуги, що виробляються (надаються) різними підприємствами, завжди вирізняються якимись характеристиками, ознаками, якістю тощо. Споживач має напевне знати, хто виробник того чи іншого товару, хто надає ті чи інші послуги, чим характеризується той чи інший товар (послуга), який товар вигідніше придбати. Тут споживачеві допомагають знаки для товарів і послуг.

Але досить часто виникають ситуації, коли недобросовісні виробники незаконно випускають продукцію під чужими торговельними марками, які, як правило, є добре зарекомендовані на ринку товарів і послуг. Порушник збуває свою продукцію під чужою торговельною маркою і, зазвичай, за нижчою ціною. Як наслідок цього зменшується попит на товари, які виробляються власником оригінальної торговельної марки. Що відбувається далі? Окрім того, що власник торговельної марки втрачає доходи, які міг би отримати, якщо б його право не було порушене, страждає і його ділова репутація. Адже продукція, для якої використовується чужа торговельна марка, за своїми якостями є значно гіршою, аніж оригінальний продукт, що, в свою чергу, викликає негативне ставлення споживачів до справжньої торговельної марки.

Відповідно до ст.492 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами [1].

Отже, торговельна марка завжди виступає, ніби то візитною карткою, за допомогою якої споживач в змозі серед тисячі виробників, обрати саме того, кого він вважає найбільш надійним набувати потрібну продукцію.

Сьогодні у світі зареєстровано більш як 30 мільйонів торговельних марок і їх число збільшується кожного року приблизно на 1 мільйон [2, 169].

З огляду на актуальність проблематики зростає увага до неї з боку вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, питання правової охорони торговельних марок порушувалося в роботах Т. Демченко, В. Дробязко, С. Зотіна, І. Василенко, О. Кашинцевої, Г. Андрощука, О. Підпригори.

Правова охорона торговельної марки захищає виробника від введення в оману споживача, забезпечує добросовісну конкуренцію, надає можливість використовувати репутацію та престиж, не допускаючи ситуації, коли споживач користується продукцією тих, хто створив торговельну марку, а не тих, хто не має до неї ніякого відношення.

Охорона товарних знаків здійснюється більш, ніж у 160 країнах світу. Захист прав на, так звані, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг має певні особливості і здійснюється на підставі Закону України «Про охорону знаків для товарів і послуг» від 15.12.1993 р., Закону «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16.06.1999 р. та Закону «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності в частині виконання вимог, пов'язаних з вступом України до СОТ» від 10.04.2008 р.

В Україні сьогодні існує достатньо дієвий механізм захисту права інтелектуальної власності на торговельну марку. Проте кількість звернень власників марок за захистом свого права є достатньо

високою, а тому існує нагальна потреба внесення певних уточнень до цивільного законодавства щодо правової охорони прав на торговельну марку.

Перш за все, звернімо увагу на момент набуття майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку. Відповідно до ст.5 Закону України «Про охорону знаків для товарів і послуг» право власності засвідчується свідоцтвом [3]. Ця ж норма міститься і в ЦК України. Здавалося б все зрозуміло. Але ст.496 ЦК України містить норму щодо строків чинності майнових прав, де зазначається: майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законом. І тут виникає колізія: чому строк чинності починає перебіг саме таким чином. Як особа може набувати майнові права на торговельну марку, яка ще не зареєстрована. Тобто, фактично заявник, не маючи свідоцтва на право інтелектуальної власності вже має майнові права щодо неї. Вважаємо, законодавець повинен усунути цю колізію, визначивши датою набуття майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку, дату наступну за датою отримання свідоцтва/державної реєстрації.

Досить часто буває так, що добросовісний виробник продукції випускає її під певною торговельною маркою, на яку з певних причин не зареєстровано право інтелектуальної власності. Коли продукція стає достатньо відома для споживачів, можуть з'явитися особи, які реєструють відповідну торговельну марку і таким чином легально, але недобросовісно набувають всі права на неї, що звісно є одним із проявів недобросовісної конкуренції. Для запобігання подібної ситуації, треба внести відповідну норму, яка б захищала добросовісного практично незаконного власника торговельної марки від явного акту недобросовісної конкуренції, виклавши її наступним чином: «Реєстрація знака для товарів і послуг може бути визнана недійсною у разі, якщо дії, пов'язані з реєстрацією, визнані актом недобросовісної конкуренції».

Отже, торговельна марка складає частину успішної репутації бренду. Її важливість обумовлюється тим, що за допомогою торговельної марки товари/послуги, які пропонують підприємства індивідуалізуються та відрізняються один від одного. Споживачі можуть легко впізнати улюблені товари чи послуги завдяки вже відомій торговельній марці.

Сучасна нормативно-правова база, що регулює захист права на торговельну марку в Україні відповідає основам міжнародних стандартів. Проте відносини, які виникають з приводу охорони прав на знаки для товарів та послуг знаходяться в постійному розвитку. Зважаючи на це, законодавство повинно постійно вдосконалюватися, заповнюючи ті прогалини, які в ньому існують. У зв'язку з цим пропонуємо внести певні зміни у законодавство, зокрема, до ст.496 ЦК України, виклавши її у наступній редакції: «Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати державної реєстрації права на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законом». Також слід доповнити текст Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» щодо визнання реєстрації знака недійсною, якщо дії, пов'язані з реєстрацією, визнані актом недобросовісної конкуренції.

Література

1. Цивільний кодекс України: чинне зак-во із змінами та допов. на 04 вересня 2014 року: (відпов. офіц. текстові). – К.: Алерта, 2014. – 320 с.
2. Бошицький Ю.Л. Поняття, значення торговельної марки та права на неї в контексті розбудови національної ринкової економіки / Ю.Л. Бошицький // Проблеми права інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 169-176.
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Колізійні питання громадянства в Міжнародному приватному праві

*Кметь К.В., студентка
Науковий керівник:
Бичківський О.О., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Передумовами виникнення колізійної норми є посилення процесів міграції населення за кордон, розширення господарських зв'язків між державами тощо. Змістом колізійної норми є відсилання до компетентного законодавства, визначення умов та меж його застосування до певних правовідносин. Іноді до змісту колізійної норми включається й вимога належного застосування іноземного закону.

Відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право» який зазначає, що колізійна норма – це норма, що визначає право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом [1].

Вивченню колізійних норм присвячена досить значна кількість наукових досліджень вітчизняних науковців, зокрема В.В. Балдинюка, Б.М. Криволапова, С. Клауверта, К.О. Коляра, В.І. Кисіля, І.Я. Кисельова, З. Кучери, Х. Коха, Л. Лене, М. Лаббе, І. Лусуарна, У. Магнуса, Г.К. Матвеева, Н.І. Маришевої, О.І. Мінакова, О.О. Мережка, Д.К. Мосс, О.І. Муранова, Т.Н. Нешатаєвої, В.П. Пастухова, В. Пулета, О.Н. Садікова, Л.О. Сироватської, Б.С. Стичинського, М.С. Строговича, Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк, Г.Ю. Федосєєвої, С.Б. Чеховича та ін.

Розділ 2 ЗУ «Про міжнародне приватне право» закріплює норми щодо правового статусу фізичних та юридичних осіб. Що стосовно колізійних питань громадянства в Міжнародному приватному праві, то у низці нормативно-правових актів поняття громадянство визначено як правовий зв'язок між особою і державою. Кожна держава самостійно визначає належність особи до свого громадянства. У деяких випадках фізична особа може мати подвійне (множинне) громадянство, що означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав, або ж не мати громадянства жодної держави, – і тоді мова йде про особу без громадянства (апатрида).

Згідно з ЗУ «Про громадянство» у статті 1 зазначається, що громадянство України – це правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Стаття 2 даного закону закріплює такі керівні принципи законодавства України про громадянство, а саме: єдиного громадянства, запобігання виникненню випадків безгромадянства, неможливості позбавлення громадянина України громадянства України, визнання права громадянина України на зміну громадянства, рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України, збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України [2].

Одним із визначальних принципів законодавства України про громадянство є принцип єдиного громадянства. Громадянин України, що набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, у правових відносинах з Україною визнається лише громадянином України; якщо ж іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він також визнається лише громадянином України. Закон України “Про громадянство України” містить винятки, що допускають виникнення подвійного громадянства, до яких, зокрема, віднесено випадки коли: а) діти при народженні одночасно з громадянством України набувають також громадянство іншої держави; б) діти, які є громадянами України і усиновлені іноземцем, набувають громадянство усиновителя; в) громадянин України автоматично набув громадянство іншої держави внаслідок одруження з іноземцем; г) згідно із законодавством іншої держави її громадянство надано громадянину України автоматично без його добровільного волевиявлення і він не отримав добровільно документ, що підтверджує наявність у нього громадянства іншої держави [3].

Громадянство на міжнародному рівні регулюється такими нормативно-правовими актами: Конвенція, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство 1930 р. (Україна не бере участі), Конвенції про громадянство одруженої жінки 1957 р., Про скорочення безгромадянства 1961 р. (Україна не бере участі); Про скорочення випадків багатогромадянства та про військову повинність у випадках багатогромадянства 1963 р. (та протоколи до неї 1977 р. і 1993 р.), Щодо спрощеного порядку набуття громадянства громадянами держав-учасниць СНД 1996

р., Європейська конвенція про громадянство 1997 р. (укладена у м. Страсбург, діє щодо держав-членів Ради Європи) та двосторонні міжнародні договори за участю України про усунення випадків подвійного громадянства (наприклад, Договір між Україною та Республікою Узбекистан про запобігання виникненню випадків подвійного громадянства 1996 р., Договір між Україною та Грузією про запобігання виникненню випадків подвійного громадянства та усунення вже існуючого подвійного громадянства 1997 р.), та ін. [4].

Відповідно до положень названих вище міжнародних нормативно-правових актів з питань громадянства, Закону України “Про громадянство України” кожна держава в односторонньому порядку визначає своїх громадян.

О.Р. Кибенко, зазначає різноманітні колізійні питання (громадянство дітей, громадянство осіб при зміні їх сімейного статусу, встановлення над ними опіки та піклування тощо) вирішуються національними законами, як правило, на користь власного громадянина. Внаслідок такого підходу у фізичних осіб часто виникає подвійне громадянство, що складає основну колізійну проблему у міжнародному приватному праві. Отже, подвійність громадянства виникає внаслідок колізій законодавства різних країн щодо набуття і втрати громадянства, міграційних процесів, реєстрації шлюбів з іноземцями тощо. Однак, як вже зазначалося, Україна не є учасницею Конвенції, що регулює деякі питання, пов’язані з колізією законів про громадянство від 12.04.1930 р., а, отже, її норми не мають чинності на території України.

Підводячи підсумки, слід зробити висновок, що проблема колізійних питань громадянства в міжнародному праві є дуже актуальною і передбачає подальше вивчення і підлягає подальшому розвитку.

Література

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Про громадянство: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
3. Міжнародне приватне право: навчальний посібник / за заг. ред. В.М. Гайворонського, професора В.П. Жушмана. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 237 с.
4. Міжнародне приватне право. навч. посіб. / за ред. С.Г. Кузьменка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 316 с.

Прогалини сімейного законодавства щодо реєстрації шлюбу між громадянами України та іноземцями на території України: загальна характеристика

Кузьміна А.О., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Укладання шлюбу, це те, з чого починається сім’я, саме тому, питання щодо укладання шлюбу завжди буде на одному з перших місць у юридичній практиці.

Ще давньогрецький мислитель Платон зазначав, що у добре влаштованій державі першими законами повинні бути ті, які регулюють шлюб.

В Конституції України зазначається, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов’язки у шлюбі та сім’ї.

Статтею 21 Сімейного кодексу України передбачено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства. Державна реєстрація шлюбу засвідчується свідоцтвом про шлюб, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України.

Форма та порядок укладання шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначається правом України та правилами державної реєстрації актів цивільного стану.

Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі. Вони мають право на повторний шлюб лише після припинення попереднього шлюбу. Саме тому, якщо однією зі сторін, які бажають укласти шлюб, є громадянин іншої держави, законодавство якої допускає перебувати одразу

у двох шлюбах, і особа вже має шлюб та бажає укласти ще один, то на території України така особа не зможе укласти новий шлюб, не припинивши попередній.

Нормативне регулювання процедури подачі заяви на реєстрацію шлюбу та порядок реєстрації визначені Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», Сімейним кодексом України та Правилами реєстрації актів цивільного стану в Україні.

Законодавством передбачено, що жінка та чоловік, які бажають зареєструвати шлюб, подають особисто письмову заяву за встановленою формою до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану на їх вибір. Особи, які раніше перебували в шлюбі, можуть зареєструвати повторний шлюб тільки при пред'явленні документів, що підтверджують припинення попереднього шлюбу.

Для іноземців та осіб без громадянства таким документом може бути рішення суду про розірвання шлюбу, якщо законодавством іноземної держави воно є остаточним, свідоцтво про розірвання шлюбу або свідоцтво про смерть другого з подружжя чи інші документи про підтвердження припинення попереднього шлюбу, які передбачені законодавством іноземної держави, видані компетентним органом та відповідним чином легалізовані.

При поданні заяви про реєстрацію шлюбу жінка та чоловік пред'являють на посвідчення своєї особи паспорт або паспортний документ.

Іноземці та особи без громадянства для реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити національний паспорт або паспортний документ з відміткою про реєстрацію уповноваженого органу щодо законності їх перебування в Україні, якщо інше не передбачене чинним законодавством України.

При реєстрації шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану України, якщо в паспортах або паспортних документах іноземців та осіб без громадянства відсутні відомості про сімейний стан їх власників, то вони повинні одночасно подати документ про те, що не перебувають у шлюбі, виданий компетентним органом країни свого громадянства або країни постійного проживання, та легалізований належним чином. Зазначені документи можуть бути також видані або легалізовані консульською установою або дипломатичним представництвом цієї країни в Україні та надалі легалізовані Міністерством закордонних справ України.

Проте у березні 2015 року Міністерством юстиції було внесено поправку про те, що пред'являти вище зазначену довідку вже не потрібно. Відділ ДРАЦС при реєстрації шлюбу не робить ніяких запитів та перевірок на предмет перебування у шлюбі іноземних громадян та осіб без громадянства. Це спрощення дає можливість несовісним іноземцям та особам без громадянства вступати у шлюб не припинивши попередній.

Якщо в паспортах або паспортних документах є відмітка про припинення шлюбу вищезазначених осіб, документ про те, що особа не перебуває в шлюбі, повинен бути пред'явлений за період після розірвання шлюбу.

До документів іноземців, осіб без громадянства, які є підставою для реєстрації шлюбу, складених іноземною мовою, обов'язково додається переклад тексту на українську мову, достовірність якого засвідчується дипломатичним представництвом або консульською установою України за кордоном, посольством (консульством) держави, громадянином якої є іноземець (країни постійного проживання особи без громадянства), Міністерством закордонних справ, іншим відповідним органом цієї держави або нотаріусом..

Державна реєстрація шлюбу через представника не допускається. Присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою.

З 2013 року не робиться відмітка про державну реєстрацію шлюбу в паспортах або паспортних документах іноземних осіб, які зареєстрували шлюб, із зазначенням прізвища, імені, по батькові і року народження другого з подружжя та місця і дати такої реєстрації. Таким чином, при поверненні іноземця на батьківщину, це дає йому можливість приховати факт укладання шлюбу на території України.

При реєстрації шлюбу наречені мають право обрати прізвище одного з них, як спільне прізвище подружжя або надалі іменуватися дошлюбними прізвищами. Наречена, наречений мають право приєднати до свого прізвища прізвище нареченого, нареченої.

Як висновок, хочу зазначити, що зазначені поправки, які були внесені до правил державної реєстрації актів цивільного стану спрощують реєстрацію шлюбу іноземців, притому дають їм змогу приховати укладання шлюбу та одночасно перебувати в двох шлюбах на територіях різних держав. Тому вважаю, що попереднє законодавство було більш досконале у цьому питанні.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254>

2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
4. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ України від 13.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>

Лісабонський договір як основне первинне джерело право Європейського Союзу

Печерикіна А.О., студентка

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

За більш ніж півстоліття свого існування Європейський союз (далі – ЄС) перетворився на найбільший міжнародний економічний і політичний центр. Нині до його складу входять 28 європейських держав. На черзі прийом ще ряду країн, що отримали статус держав – кандидатів на вступ. Населення ЄС досягло півмільярда осіб. Його територія складає 4241500 кв. км. Цілком природно, що програма реформ, що підлягають здійсненню в майбутні роки всередині ЄС, має велими серйозні міжнародні наслідки.

Після збільшення країн-членів ЄС з 15 до 25 в 2004 році, Союз ставав все менш керованим, недостатньо демократичним, транспарентним, здатним гнучко реагувати на сучасні проблеми. Від того потреба в Конституції зростає в рази. Як наслідок, 29 жовтня 2004 року у Римі лідерами країн Євросоюзу була підписана загальна Конституція.

На референдумі 29 травня 2005 у Франції проти ратифікації Конституції ЄС проголосували 54,9% французів. Через два дні, 1 червня, своє «ні» сказала Голландія: 61,7% при дуже високій для країни явці – 63% [1].

Зрештою було вирішено вилучити з тексту Конституції ЄС ті положення, які будь-кого не влаштовують, позбутися «конституційного» пафосу, щоб не дратувати прихильників національного суверенітету, і представити новий документ як щось технічне, не варте широкої суспільної дискусії. По суті, Лісабонський договір є приємником Конституції.

Питання, пов'язані з первинними джерелами права ЄС в цілому, їх структурою і змістом, а також проблемами реформування, вже давно стали об'єктом наукових досліджень. Можна виділити таких науковців як: І.А. Грицяк, А.І. Дмитрієв, І.І. Лукашук, Л.Д. Тимченко, М. Костроміна, В.І. Муравйов, М.М. Микієвич, Л.А. Луць, М.Л. Ентін, В. Посольський тощо.

Лісабонський договір або Договір про реформування ЄС (офіційна назва – Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського Співтовариства) – новий основоположний договір ЄС, покликаний замінити собою Конституційний договір, що не вступив у силу, і внести зміни в попередні установчі договори для реформування інституційної структури, системи прийняття рішень і засад функціонування ЄС [2].

13 грудня 2007 в Лісабоні (Португалія) глави держав і урядів ЄС підписали Лісабонський договір, в результаті чого були внесені зміни до Договору про заснування Європейського Союзу та Європейського Співтовариства.

Восени 2009 року країни-члени Європейського Союзу завершили тривалий і досить складний процес ратифікації Лісабонського договору.

Основною метою Лісабонського договору є продовження розпочатого в рамках Амстердамського договору та Договору Ніцци підвищення узгодженості та ефективності діяльності та демократизації ЄС. Новий договір визначає ряд елементів, які в порівнянні з попередніми базовими договорами ЄС поліпшують діяльність ЄС. Лісабонський договір покращує роботу інституцій ЄС та процес прийняття рішень з метою її більш ефективного функціонування після вступу нових країн-членів в 2004 і 2007 роках. Лісабонський договір також удосконалює сфери політики ЄС, таким чином, сприяючи довгостроковому розвитку, конкурентоспроможності ЄС та зміцненню його ролі на світовій арені [4].

Консолідована версія установчих договорів у редакції Лісабонського договору – це Договір про Європейський Союз і Договір про функціонування Європейського Союзу, доповнені 37

протоколами, двома додатками і 65 деклараціями, які супроводжували ухвалення Лісабонського договору [3].

Важливими позитивними змінами в результаті Лісабонського договору стали:

1) передбачає більш значну роль національних парламентів – перший раз в історії ЄС національні парламенти країн-членів безпосередньо залучені до процесу прийняття рішень ЄС вже на початковому етапі процесу прийняття рішень. Національні парламенти, в тому числі Сейм, можуть контролювати, чи є робота ЄС якомога ефективніше і ближче до громадян, а також чи є рівень ЄС відповідним для досягнення поставлених цілей з конкретного питання або ж конкретне рішення має прийматися на національному та місцевому рівні. Лісабонський договір надає двом третинам національних парламентів право в разі необхідності відхилити розроблене Європейською Комісією законодавчу пропозицію.

2) передбачає більш значну роль думки населення – перший раз в історії ЄС передбачено безпосередню участь громадян у процесі прийняття рішень ЄС. Створена в рамках Лісабонського договору громадянська ініціатива дозволить 1 мільйону громадян ЄС (з майже 500 мільйонів громадян ЄС), які будуть представляти значну частину країн-членів ЄС, вимагати у Єврокомісії розробки нових пропозицій в будь-якому питанні, що відноситься до компетенції ЄС.

3) передбачає більш значну роль Європейського Парламенту – Європейський Парламент, безпосередньо обирається громадянами Європи, отримає нові повноваження.

4) передбачає більш ефективне прийняття рішень – Рада ЄС може більш широко використовувати процедуру голосування кваліфікованою більшістю, використовуючи дану процедуру більш ніж в 40 нових сферах, що підвищує ефективність їх роботи. Якщо в процесі прийняття рішень використовується принцип одноголосності (консенсус), хід роботи стає повільніше у зв'язку з тим, що будь-яка держава ЄС зможе зупинити прийняття рішення.

5) удосконалює інституційну систему ЄС – на 2,5 року обирається постійний голова Єворади, який забезпечує більш тривалий цикл політичного курсу. З метою більш ефективної роботи Європейської Комісії з 2014 року скорочено кількість членів Єврокомісії і введена система рівної ротації.

6) дає юридичну силу Хартії основних прав – Лісабонський договір передбачає більш значні гарантії для дотримання цивільного права, однак це не означає розширення повноважень ЄС.

7) передбачає єдиний голос ЄС у світі і солідарність між які входять у ЄС державами – Вищий представник ЄС у сфері зовнішньої політики і політики безпеки, який одночасно виконує також обов'язки заступника голови Європейської Комісії, працює над питанням більшого впливу, узгодженості та бачення ЄС у зовнішній політиці Євросоюзу. Також договір передбачає, що ЄС і входять в союз держави, діють разом і солідарні в разі нападу терористів на яку-небудь входить в союз країну, природних катастроф або катастроф, викликаних діяльністю людини.

8) у перший раз формулює можливість країнам-членам вийти з ЄС [5].

Отже, Лісабонський договір – це результат збалансованої інституційної рівноваги між міжурядовими та наднаціональними чинниками, великими й малими державами-членами, який об'єктивно надає змогу розширеному ЄС діяти ефективніше й узгоджено в межах здійснення спільних політик і на міжнародній арені. Лісабонський договір створює умови для подальшої інтеграції Євросоюзу, спрощує механізми ухвалення рішення усередині ЄС, вперше в історії спільноти створює повноцінну єдину європейську дипломатичну службу, розширює повноваження Європарламенту.

Література

1. Кашкин С. Конституция для Европы: принципиально новый этап развития конституционализма / С. Кашкин // Журнал Вестник Европы. – 2006. – № 12. – С. 23.
2. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – “пацієнт швидше живий, ніж мертвий” / Н. Бобицький // Зовнішні справи. – 2008. – № 8. – С. 24-28.
3. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1 (11). – С. 73-77.
4. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: навч. посіб. / В. Кернз; пер. з англ. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 381 с.
5. Право Европейского Союза: учебник для вузов / под ред. Кашкина С.Ю. – М.: Юрист, 2004. – 925 с.

Річ Посполита – своєрідна форма Польської держави

Шеховцова Т.О., студентка

Науковий керівник:

Бостан Л.М., к.і.н., доцент

Запорізький національний університет

Пошук оптимальної форми держави для України, яка обрала європейський шлях розвитку, актуалізувало проблему підвищення наукового інтересу до державотворчих процесів в країнах, які є близькими в історичному, географічному вимірах для неї і які вже набули певного досвіду на цьому шляху. Однією з таких країн є Польща – близький сусід, досвід якого може бути врахований в державотворчих процесах сучасної України.

Зважаючи на вищезазначене, метою дослідження визначено виявлення особливостей державотворчого процесу Польської держави у XVI – XVIII ст.ст., в результаті якого світові була явлена принципово нова форма держави – т.зв. шляхетська республіка.

Різні аспекти формування державності в Польщі в зазначений період знайшли відображення в дослідженнях Ю. Бардаха, Б. Леснодорського, М. Пиотрчака, Б.Н. Флорі, Б.Й. Тищика. Зазначені дослідники загалом звертали увагу на історичні та політичні аспекти формування польської державності. Проте аналіз досвіду, явленого Річчю Посполитою, не буде повним без дослідження соціальних факторів, зокрема, значення шляхти у становленні своєрідної форми держави Польщі та її занепаді у подальшому.

Терміном «шляхта» у Польщі позначали дворянство, яке брало свій початок від служивого рицарства. Основною відмінністю цієї верстви населення від вищої касты – магнатів, було те, що останні були спадковими землевласниками, нащадками племінної знаті, в той час як шляхтич отримував землю та привілеї за військову службу, не будучи дворянином за народженням. Щоправда, Статути Казимира Великого санкціонували підтвердження шляхетства не володінням землею на лицарському праві, а походженням від шляхетських предків [1, 459].

Шляхта усіма способами намагалась розширити та зміцнити участь в управлінні державою за рахунок, в першу чергу, магнатів, а потім – короля. За допомогу останнім шляхта здобувала привілеї. Шляхетські привілеї поділялись на генеральні – тобто, ті, що поширювались на всю шляхту, та провінційні (земські), що стосувались шляхти окремої провінції. Перший загальнодержавний привілей для шляхти був виданий 1355 р. [2, 459].

У 1374 р. королем Людовиком Анжуйським був виданий Кошицький привілей, поклавший початок формуванню нового дворянського стану, який включав би в себе й крупних феодалів, й дрібних лицарів. У 1454 р. були підписані Нешавські привілеї, окремі для різних провінцій та земель, які суттєво обмежили владу короля на користь шляхти.

Період від середини до кінця XVI ст. можна вважати часом найбільших успіхів шляхетської демократії. Так, Радомська конституція («Конституція nihil novi») 1505 р. остаточно визначила структуру та повноваження Сейму як представницького органу держави. Завершилось створення у структурі вального сейму окремої палати делегатів сеймиків – посольської ізби.

Але кульмінацією боротьби шляхти стають «Генріхові артикули» 1573 р. Саме цей документ проголосив Річ Посполиту дворянською республікою [2, 160]. За ними шляхетство отримало право приймати участь у виборах короля, влада якого була обмеженою. Цими ж артикулами було встановлено право рокошу (повстання) шляхтичів проти короля, а також право «liberum veto», яким шляхта дуже пишалась, вважаючи його «золотою шляхетською вольністю». Проте, як-то кажуть, будь-яке правило, навіть найліпше, може стати отрутою. Не в останню чергу завдяки цьому праву вето у політичному житті Польщі настала криза, яка призвела до її занепаду.

Таким чином, можемо стверджувати, що шляхетська Річ Посполита (республіка) являла собою своєрідний різновид станово-представницької монархії, з тією різницею, що народом в Польщі вважалась тільки шляхта [3].

Епоха шляхетської Речі Посполитої умовно поділяється на два етапи: 1) власне шляхетської демократії (XVI – поч. XVII ст.); 2) магнатської олігархії (сер. XVII – 1763 р.) [1, 472].

Період шляхетської демократії характеризується наростанням політичної активності шляхти, зокрема середньої. Шляхта прагнула зміцнити власні позиції у політичній та економічній сферах. Водночас відбувалось усунення з політичної арени міщан та покріпачення селянства [4].

Не дивлячись на те, що шляхта вступала в гострі конфлікти з магнатами, це були конфлікти в межах однієї верстви, що згодом дало змогу магнатам відновити тимчасово втрачені позиції.

Важливим фактором, посприявшим цьому, була польсько-литовська унія, в результаті якої польське магнатство отримало впливового союзника – литовських та білоруських магнатів.

Кінець періоду шляхетської демократії відносять до 1606-1607 рр., коли відбувся останній рокош шляхти (рокош Зебжидовського). З цього часу утвердилась перевага магнатів в державно-політичному житті країни. На цьому етапі існування традиційного шляхетського ладу Речі Посполитої було лише ілюзією, створеною магнатами для забезпечення свого панування. Насправді ж, цей лад, побудований на вседозволеності, зумовив початок політичної кризи в державі, що поступово поглиблювалась і, врешті-решт, призвела до втрати державності.

Отже, реформи XVI ст. зумовили зростання політичної ролі шляхти та сприяли встановленню режиму «шляхетської демократії». Однак, надалі в політичному житті країни все більше наростала анархія, яка зумовила економічний занепад, що призвело до поділів Речі Посполитої.

Своєрідність форми тодішньої польської державності полягала в тому, що станова монархія еволюціонувала у шляхетську республіку з монархом на чолі. В державному устрої Речі Посполитої втілювалися протилежні, здавалося б, непокєднувані принципи, які, тим не менш, демонстрували свою надійність протягом тривалого часу. Сучасній суверенній українській державі та іншим державам, які знаходяться на шляху формування своєї державності, досвід Речі Посполитої буде цікавий саме цим поєднанням непокєднуваного, що дає змогу говорити про принципову нову форму держави, яка бере від монархії та республіки найкращі риси.

Проте варто пам'ятати також про те, що ідеального державного устрою не існує, і досвід Речі Посполитої є найкращим тому підтвердженням. Надалі концентрація влади в руках виключно шляхти та магнатів породила вседозволеність та свавілля, які стали причиною загибелі держави. Це є основною мораллю досвіду Речі Посполитої, який може бути слухним для України, інших світових держав: жодні, навіть найдемократичніші та найпрогресивніші інститути не в змозі забезпечити життєздатність держави, якщо у ній процвітають вседозволеність та свавілля.

Література

1. Тищик Б.Й. Історія держави та права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): навч. посібн. / Б.Й. Тищик, В.С. Кульчицький, А.В. Кольбенко, В.О. Семків, Л.Т. Присташ; за ред. проф. Б.Й. Тищика. – Львів: Світ, 2006. – 696 с.
2. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підручник: у 2-х т. / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін.; за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.
3. Вайшвила А. Литовский Статут: между прогрессом и регрессом [Электронный ресурс] / А. Вайшвила. // Электронная библиотека БГУ. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/29526>
4. Лизогуб В.А. Формування станових прав шляхти на українських землях у XVI-XVIII ст. [Електронний ресурс] / В.А. Лизогуб // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 268-272. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10lvauzc.pdf>

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Кримінально-правове значення поняття «наказу» та «розпорядження»

Бутчана В.В., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л.Л., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В теорії кримінального права досить широко обговорюється питання щодо кримінальної відповідальності особи, яка заподіяла шкоду об'єктам кримінально-правової охорони з огляду на виконання обов'язкового для неї акту управління – наказу або розпорядження.

Владні відносини наявні у всіх сферах соціального життя. В таких випадках особи, які реалізують своє право на певні дії та рішення, і особи, які безпосередньо виконують їх, посідають різні управлінські рівні. Між ними панує відношення «влади і підпорядкування», основою яких є відповідні акти управління [1, 66; 2, 109].

Передусім, на наш погляд, важливо акцентувати увагу на проблемі термінів, які використовує законодавець в ст.41 КК України на позначення відповідних актів управління. Таких термінів використовується два – „наказ” або „розпорядження”. Між ними поставлено розділовий сполучник „або”, що створює враження про нетотожність понять, які ними позначаються. Проте в самій ст.41 КК України законодавець не вказує на їхні розмежувальні ознаки.

У науковій літературі з приводу зазначеного питання існує багато різних поглядів. Наприклад, А.А. Тер-Акопов вважає, що наказ і розпорядження, хоч і подібні, проте не тотожні поняття. Різницю між ними він вбачає у тому, що наказ є завжди персоніфікованим актом, а розпорядження – це вимога загального характеру, яка не персоніфікована конкретним виконавцем [3, 189]. Розмежовує ці поняття і С.І. Дячук, який вважає, що ці види управлінських актів хоч і мають спільні ознаки, але не тотожні. На його думку, під наказом потрібно розуміти одноособову владну вимогу розпорядчого або нормативно-правового характеру особи, якій надано владні повноваження у сфері управління, про вчинення або невчинення певних дій іншою особою чи визначеним колом осіб, на яких покладено обов'язок виконувати такі вимоги. Розпорядження він пропонує розглядати, як владну вимогу розпорядчого характеру органу управління, а так само особи, якій надано владні повноваження у сфері управління, про вчинення або невчинення певних дій іншою особою чи визначеним колом осіб, на яких покладено обов'язок виконувати такі вимоги [4, 21].

В юридичних словниках прослідковується однастайність в трактуванні зазначених управлінських рішень. Зокрема, під «наказом» пропонується розуміти письмовий акт або усне розпорядження керівника (начальника) підлеглим, що є для них законом. «Розпорядженням» в контексті кримінально-правової позиції пояснюється, в свою чергу, як акт органу влади або управління, виданий в межах його компетенції і який має обов'язкову юридичну силу осіб, яким воно (розпорядження) адресовано.

І.Г. Соломоненко та Ю. Старостіна висловлюють позицію, згідно з якою використання у кримінальному кодексі одночасно двох термінів „наказ” і „розпорядження” створює ситуацію неповної ясності щодо розуміння понять, що позначені цими термінами. На їхню думку, суть акту волевиявлення начальника ніяк не зміниться від того, як саме його назвати – «указ», «циркуляр», «припис» чи якимось інакше [5, 10, 11; 6, 507-508].

Слід зазначити, що у різних галузях права трапляються різні назви актів управління. Крім того, треба звернути увагу, що в окремих випадках компетентні особи не обмежені у виданні відповідних актів і з іншими назвами, якщо формалізована назва певної вимоги не визначена самим законодавцем. Звичайно, що при цьому кожний такий акт, який законодавець позначає відповідним терміном, має свою специфіку, проте, незважаючи на усі відмінності, між ними є одна істотна ознака, яка їх всіх об'єднує. Такою істотною ознакою є те, що всі ці акти незалежно від їхньої назви, підстав видання та інших притаманних лише їм специфічних ознак, є вимогою, яка підлягає обов'язковому виконанню для тих суб'єктів, до яких вона адресована [7, 57; 8, 501-502; 3, 189; 2, 109].

У контексті кримінально-правового значення понять «наказу» та «розпорядження» нам видається зайвим одночасне використання цих двох термінів. Адже, незважаючи на всі

розмежувальні ознаки, у них є спільна та істотна для вирішення даної кримінально-правової проблеми ознака – їхня обов'язковість для адресатів.

У кримінальному кодексі доцільно використовувати термін, який би позначав родові поняття, що охоплює найрізноманітніші види обов'язкових для виконання вимог незалежно від їхньої назви, суб'єктів, адресатів та підстав видання. Тут можна погодитися з тими вченими, які вважають, що історично усталеним, зрозумілим та найменш претензійним є термін „наказ”, який можна використовувати на позначення вказаного родового поняття [9, 5; 7, 10-11; 5, 508].

Зважаючи на вищезазначене, можна погодитися з В.І. Михайловим, на думку якого цим загальним (родовим) поняттям позначається і певний вид владного відношення, що ґрунтується на законі чи підзаконних нормативно-правових актах і за своїм змістом полягає у пред'явленні особою, наділеною владою, певної вимоги підлеглому, яку той зобов'язаний виконати [1, 66].

На наш погляд, у контексті досліджуваної проблеми запропонований підхід щодо використання одного родового поняття, яке б об'єднувало всі можливі форми таких вимог, є цілком виправданим. Адже у цьому випадку має значення не назва відповідного акту, не підстави його видання, а обов'язковість його виконання для особи, до якої він адресований.

Література

1. Михайлов В.І. Нормативное регулирование исполнения приказа и некоторые вопросы уголовного права / В.І. Михайлов // Государство и право. – 1996. – № 12. – С. 66-76.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка]. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.
3. Тер-Акопов А.А. Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве / А.А. Тер-Акопов. – М. : ЮРКНИГА, 2003. – 480 с.
4. Дячук С.І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві (основні поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства) / С.І. Дячук. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.
5. Энциклопедия уголовного права: в 7 т. – Т. 7: Обстоятельства, исключающие преступность деяния. / изд. проф. Н.П. Малинина. – СПб.: СПб ГКА, 2007. – 720 с.
6. Старостина Ю. Обязательность приказа как обстоятельство, исключающее преступность деяния / Ю. Старостина // Законность. – 2000. – № 4. – С. 10-12.
7. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния / Ю.В. Баулин. – Х.: Основа, 1991. – 360 с.
8. Курс уголовного права: в 5 т. Общая часть. – Т.1: Учение о преступлении: [учеб. для вузов] / под ред. д-ра юрид. наук, проф. Н.Ф. Кузнецовой и канд. юрид. наук, доц. И.М. Тяжковой. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. – 624 с.
9. Андрушко П.П. Юридическая природа и значение исполнения приказа и выполнения профессиональных функций в советском уголовном праве: автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» / П.П. Андрушко – К., 1987. – 24 с.

Шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України

Гоздек О.О., студентка

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Проведений останнім часом рейтинговий аналіз засвідчив про підвищення інтересу як з боку пересічних громадян, так і політиків, науковців, фахівців різних категорій до проблем національної безпеки в умовах сучасного розвитку України. Враховуючи ситуацію, що склалася в Криму та інших регіонах України, у зв'язку з поширенням фактів посягання на територіальну цілісність та недоторканість України, проблема забезпечення кримінально-правової відповідальності за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, залишається на сьогоднішній день найбільш актуальною.

Питання щодо злочинів проти основ національної безпеки України розглядалися у роботах таких українських вчених як В.Ф. Антипенко, О.Ф. Бантишев, В.О. Глушков, В.П. Смельянов,

В.А. Ліпкан, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, А.В. Савченко, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, О.В. Шамара та ін.

Наукова новизна даної роботи полягає в проведенні аналізу змін, які відбулися в Розділі І Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1] та запропонуванні шляхів вдосконалення кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за порушення основ національної безпеки.

У даний час кримінальне законодавство України є надзвичайно нестійким: зміни до Кримінального кодексу вносяться по декілька разів на рік – за період із січня 2014 по квітень 2015 року їх було вже 28. Так КК України був доповнений новими статтями, а саме: статтею 110-2, яка передбачає відповідальність за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України [2] та статтею 114-1, встановивши відповідальність за перешкоджання в особливий період законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до закону України [3]. Але переважна більшість змін стосується посилення кримінально-правових санкцій (зокрема, у статті окрім основного покарання у вигляді позбавлення волі додається конфіскація) [4], а не процесу переосмислення інститутів кримінального права у зв'язку із новим баченням суспільних цінностей, прагненням України до євроінтеграції, необхідністю подолання прогалин у праві. Це ще раз доводить неспроможність чинного законодавства забезпечити додержання та реалізацію загальних принципів, що складають основи кримінального права і потребу в його вдосконаленні.

Принципу суспільної небезпечності не відповідає передбачене в ст.110 КК України однакової відповідальності за вчинення різних за своєю суттю та суспільною небезпечністю діянь: умисних дій, з метою порушення територіальної цілісності України, та публічних закликів чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій. Водночас, у зарубіжних кодексах, які містять норму про відповідальність за публічні заклики до вчинення антиконституційних дій, ця норма, як правило, передбачається в окремій статті [5, 186].

З метою усунення вказаних недоліків доцільно зі статей 109 і 110 КК виключити ознаки публічних закликів або розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій і встановити за це відповідальність в окремій новій статті 110-3 КК України.

Принципу безпрогальності не відповідає таке положення, що в Розділі І Особливої частини КК передбачено відповідальність за публічні заклики лише до тих дій, ознаки яких мають місце у статтях 109 і 110 КК, а за публічні заклики до вчинення інших дій проти основ національної безпеки України відповідальності не встановлено [5, 187]. Доцільно у запропонованій статті 110-3 КК встановити відповідальність за публічні заклики, а також за розповсюдження матеріалів з такими закликами до вчинення будь яких злочинів, що передбачені в Розділі І Особливої частини КК.

Принципу повноти складу не відповідає така обставина, що в статтях 109 і 110 КК йдеться про публічні заклики чи розповсюдження матеріалів з такими закликами, тоді як в статтях 258-2 і 295 КК мають місце також ознаки виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами, якими слід доповнити запропоновану ст.110-3 КК.

У статтях 109 і 110 КК, а також у запропонованій ст.110-3 КК повинні бути однакові уніфіковані кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, при цьому така кваліфікуюча ознака, як повторність вчинення злочину повинна встановлювати відповідальність за повторність не тотожних, а однорідних злочинів, у зв'язку з чим необхідно доповнити ст.109 КК відповідною приміткою, в якій буде міститися положення про те, що повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів передбачених статтями Розділу І Особливої частини КК України [5, 186].

На підставі викладеного вважається за необхідне здійснити в чинному Кримінальному кодексі України такі зміни і доповнення:

1) з частини 2 статті 109 КК слова «публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій» – виключити;

2) з частини 1 статті 110 КК слова «а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій» – виключити;

3) доповнити ст.109 КК відповідною приміткою: У статтях 109, 110 та 110-3 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів передбачених цими статтями, а також статтями 111-114-1 цього Кодексу.

4) доповнити Кодекс статтею 110-3 такого змісту: «Стаття 110-3. Публічні заклики до вчинення злочину проти основ національної безпеки України

1. Публічні заклики до вчинення злочину проти основ національної безпеки України, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів із такими закликами, – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або з використанням засобів масової інформації, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, які вчинені організованою групою або призвели до загибелі людей чи інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років».

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму: Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 32. — Ст. 1125.
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України: Закон України від 08.04.2014 р. № 1183-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 867.
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 07.10.2014 р. № 1689-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2046.
5. Мошняга Л.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти конституційних основ національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Мошняга Любов Володимирівна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – 226 с.

Особливості кримінальної відповідальності за ст.328 Кримінального кодексу України

Гриценко К.В., студентка

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність даної теми обумовлена тим, що державна таємниця є досить важливим поняттям як для внутрішньої, так і для зовнішньої політики держави. За відсутності відповідальності за розголошення державної таємниці, може бути порушена цілісність держави, а також це може негативно вплинути на її обороноздатність. Дедалі більшого значення набувають питання, пов'язані із визначенням та охороною державної таємниці, а також правовим інститутом таємниці в цілому, у тому числі з позиції кримінального права.

Проблеми кримінальної відповідальності за розголошення державної таємниці були досліджені такими науковцями як: В.К. Грищука, О.О. Дудорова, Г.В. Новицького, М.А. Погорєцького, В.В. Сташиса, В.Я. Тація та ін.

Перш ніж перейти до юридичної характеристики ст.328 Кримінального кодексу України (далі – КК України) необхідно зазначити дефініцію поняття «державна таємниця» [1]. Відповідно до ст.1 Закону України «Про державну таємницю» державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [2].

Таким чином, у наведеному вище визначенні державної таємниці можна виокремити наступні ознаки:

1. Обмеженість доступу до державної таємниці як виду таємної інформації, тобто відомості, що становлять таку таємницю, підлягають засекречуванню (обмеженню їх поширення і доступу до їх матеріальних носіїв).

2. Значущість, важливість такого роду відомостей у певний проміжок часу для інтересів держави, тобто в разі розголошення державної таємниці національній безпеці України може бути завдана суттєва шкода (матеріальний критерій).

3. Чітке визначення сфер, у яких може існувати державна таємниця, а саме: оборона, економіка, наука і техніка, зовнішні відносини, державна безпека й охорона правопорядку.

4. Передбаченість відомостей, що становлять державну таємницю, Законом, тобто встановлення таких відомостей у спеціальному правовому акті – Зводі, на підставі та в межах якого створюються розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю (формальний критерій) [3].

5. Охорона такої секретної інформації державою, тобто встановлення на підставі чинного законодавства єдиного порядку забезпечення охорони зазначеної інформації державно-правовими засобами [4, 23].

Отже, головною ознакою даного складу злочину є інформація, що становить державну таємницю. Якщо розголошена інформація не відповідає будь-якій з цих ознак, особа не підлягає кримінальній відповідальності за ст.328 КК України.

Висновок щодо того, чи є розголошена конкретна інформація державною таємницею, надає, згідно із законодавством, державний експерт з питань таємниць. Він також визначає ступінь секретності такої інформації і формулює висновок щодо шкоди національній безпеці України в разі її розголошення [2].

Основним безпосереднім об'єктом даного злочину виступає режим державної таємниці, тобто встановлений згідно з вимогами відповідних актів законодавства єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці, що забезпечує безпеку держави; а додатковим факультативним об'єктом – життя, здоров'я, свобода особи тощо [5, 723].

З об'єктивної сторони складу розголошення державної таємниці вирішальне значення має перш за все поняття «розголошення». Кримінальне законодавство України не визначає цього поняття й способів вчинення даного злочину. Як зазначає Дадерко Л.Ф., під розголошенням державної таємниці слід розглядати таке діяння (дію або бездіяльність) особи, внаслідок якого секретна інформація, що була їй довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, була сприйнята хоча б однією сторонньою особою [6, 84].

Розголошення шляхом активних дій – це будь-яка форма передачі відомостей, які становлять державну таємницю, сторонній особі, що дозволило їй сприйняти такі відомості. Так, розголошення державної таємниці може відбуватися в усній формі (у відкритому публічному виступі – лекції, доповіді; під час розмови чи суперечки в громадському транспорті, на вулиці, в іншому місці в присутності сторонніх осіб тощо), у писемній формі (при листуванні; у відкритих публікаціях тощо), у формі наочної демонстрації чи умисної передачі стороннім особам для передруку, ознайомлення або іншого використання матеріальних носіїв секретної інформації: предметів, об'єктів, документів чи матеріалів, відомості про які становлять державну таємницю.

Розголошення шляхом злочинної бездіяльності – це невжиття належних заходів щодо збереження секретної інформації, у результаті чого стороння особа сприйняла таку інформацію.

Отже, розголошення державної таємниці передбачає обов'язкову наявність у процесі діяння другої сторони – сторонньої особи, яка сприймає зазначені відомості. Однак у тексті ст.328 КК України поняття «стороння особа» відсутнє [1]. Розголошення державної таємниці, передбачене ч.1 ст.328 КК України, слід вважати закінченим з моменту, коли відомості, що становлять державну таємницю, були сприйняті сторонньою особою в обсязі, який свідчить про перехід даної інформації у власність такої особи.

Слід зазначити, що кримінальній відповідальності за розголошення державної таємниці за безпосередньою вказівкою закону підлягають такі особи, яким конкретна секретна інформація була довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Інакше кажучи, йдеться про спеціального суб'єкта злочину. Отже, кримінальній відповідальності за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, підлягає фізична осудна особа, яка досягла на момент скоєння злочину 16-річного віку і має або мала допуск до державної таємниці, а так само взяла на себе письмове зобов'язання щодо збереження (не розголошення) секретної інформації, довіреної чи такої, що стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Розглядаючи питання щодо наявності вини в діях підозрюваного, важливо встановити, чи усвідомлював він, що розголошені ним відомості становлять державну таємницю. Якщо не знав про це і не повинен був за родом службової діяльності знати, то він і не несе відповідальності за це діяння.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що великого значення для кваліфікації розголошення державної таємниці залишається ретельне встановлення та вивчення кожної обставини

чи ознаки даного злочину. Адже будь-яка з них може істотно вплинути на правильне рішення щодо наявності у діянні особи того чи іншого складу злочину.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Звід відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Служби безпеки України № 440 від 12.08.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Шамсутдінов О. Відповідальність за розголошення державної таємниці за новим кримінальним законодавством України / О. Шамсутдінов // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – 2001. – № 2. – С. 22-26.
5. Усов Д.С. До проблеми об'єкта розголошення державної таємниці (ст.328 КК України) / Д.С. Усов // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – № 660. – С. 720-723.
6. Дадерко Л.Ф. Кримінальна відповідальність за розголошення державної таємниці / Л.Ф. Дадерко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – №6-2. – Том 2. – С. 82-85.

Захист інформаційної безпеки як функція держави

Денисенко Ю.Р., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сабадаш В.П., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Відповідно до ч.1 ст.17 Конституції України «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Така пряма вказівка якнайкраще вказує на величезне значення яке надається питанням інформаційної безпеки вітчизняним законодавцем.

Але захистом інформаційної безпеки обов'язки держави у сфері інформації не обмежуються. Слід згадати норми ч.4 ст.32 Конституції щодо судового захисту інформаційних прав громадян, ч.3 ст.34 Конституції в частині, що визначає компетенцію держави на законодавче обмеження інформаційних прав людини в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам; для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя тощо.

Крім того, слід мати на увазі норми ч.2 ст.3 Конституції, якими встановлюється, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Існує навіть таке поняття як «інформаційний суверенітет держави», під яким розуміється «здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави» (ст.1 Закону України «Про національну програму інформатизації» [2].

Важливою особливістю виконання державою своєї інформаційної функції є специфіка її об'єкту – інформаційних та комунікаційних процесів, зокрема їх відкритість та здатність до всепроникнення; і одночасно важливою характеристикою є згадана нами конкуренція між правами держави щодо регулювання інформаційних процесів та правами і свободами людини. Таким чином, ми повинні відзначити, що регулювання інформаційних процесів з боку держави обмежується, передусім, відповідними гарантіями інформаційних прав особи, які і визначають компетенцію держави в інформаційній сфері.

Аналізуючи основні міжнародно-правові акти з прав людини та відповідні норми Конституції України ми можемо окреслити конкретні випадки, в яких допускається державне втручання в інформаційну сферу (при чому лише правовими, а не адміністративними заходами) та встановлення відповідних нормативно-правових обмежень.

Означені випадки і складають компетенцію держави в інформаційній сфері. Ця компетенція держави визначена цілим рядом міжнародних та національних правових актів і складається з трьох основних компонентів:

- регулювання інформаційних відносин з метою забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку, підтримання законності;
- регулювання інформаційних відносин з метою забезпечення прав і свобод громадян, здоров'я та моральності;
- регулювання інформаційних відносин в сфері комерційної інформації, з метою захисту національного інформаційного ринку та економіки в цілому.

Необхідно також зазначити, що визначити чітке співвідношення між національною безпекою, інформаційною діяльністю держави та інформаційною безпекою неможливо, оскільки це співвідношення постійно змінюється в залежності від впливу цілого ряду об'єктивних та суб'єктивних факторів. Так, інформаційну безпеку можна розглядати як частину національної, але за певних умов цей напрямок може набувати надзвичайної важливості і акумулювати в собі істотні владні ресурси, що і знайшло відображення в згаданій конституційній нормі. Так, наприклад, під час виборчих кампаній по виборах Президента або народних депутатів інформаційне протистояння досягає свого максимального значення, а результати цього протистояння, впливаючи на волевиявлення виборців, мають визначальне значення для подальшої долі всієї держави та суспільства.

То що ж являє собою така категорія як інформаційна безпека? Аналізуючи це питання відразу необхідно зазначити, що більшість визначень інформаційної безпеки, які існують в українській юридичній науці і практиці, базуються на тезі, що інформаційна безпека є складовою національної безпеки. По суті такий підхід цілком логічний. Але подібні трактування не є достатньо точними, оскільки побудовані вони на визначенні національної безпеки, запропонованому в Законі України „Про основи національної безпеки України” [3], яке є надто розмитим та неконкретним і дозволяє включати в національну безпеку будь-яку сферу діяльності.

Правовий аналіз питань інформаційної безпеки пов'язаний зі значними труднощами, в першу чергу, через надмірну політизованість цієї категорії.

Адже конкретний зміст, наповнення категорії інформаційної безпеки, як зазначається в ч.3 ст.5 Закону України „Про основи національної безпеки”, „обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам”. Таким чином зміст інформаційної безпеки залежить від політичної позиції тих сил, що знаходяться при владі в тій чи іншій державі, від змісту теоретичних концепцій, якими вони керуються тощо. Більше того, неоднозначне розуміння змісту інформаційної безпеки часто існує навіть в національному законодавстві однієї держави.

Так у вищезгаданому Законі всі види безпеки, в тому числі і інформаційна, пов'язуються зі станом захищеності життєво важливих інтересів її об'єктів, при чому об'єктами називаються:

- людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;
- суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;
- держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.

Іншою особливістю слід вважати перелік суб'єктно-об'єктного складу інформаційної безпеки, із якого виключено суспільство в цілому, і який складають „громадяни, організації та держава”. З одного боку є істотним недоліком не розглядати громадянське суспільство, яке є найважливішим елементом правової держави, в якості об'єкту безпеки. З іншого, це можна тлумачити як натяк на те, що фактор правосуб'єктності – здатність фізичних, юридичних осіб та держави мати права і нести обов'язки, є підставою їх участі у правовідносинах в сфері інформаційної безпеки.

“Інформаційна та мережева безпека означає захист особистої інформації про відправників і одержувачів, захист інформації від несанкціонованих змін, захист від несанкціонованого доступу до інформації і створення надійного джерела постачання обладнання, послуг та інформації.

Інформаційна безпека також охоплює захист інформації, що стосується військового потенціалу і інших аспектів національної безпеки. Недостатній захист життєво важливих інформаційних ресурсів і інформаційних і телекомунікаційних систем може створити загрозу для міжнародної безпеки” [4, 4].

Така позиція з приводу інформаційної безпеки відзначається, насамперед, раціоналізмом, адже предметом безпеки називається не аморфна категорія у вигляді “національних інтересів” або “інформаційної сфери”, а конкретні поняття різних видів інформації. Крім того простежується досить

чітке розмежування особливостей інформаційної безпеки людини і суспільства (особиста інформація, інформаційне забезпечення життя суспільства) та інформаційної безпеки держави (інформаційне забезпечення національної безпеки).

Необхідно зазначити, що те єдине безпосереднє визначення інформаційної безпеки, що існує в українському законодавстві, є набагато ближчим саме до прагматичного трактування Європейського Союзу.

Також передбачено, що результатом виконання Програми буде комплект нормативних документів з усіх аспектів використання засобів обчислювальної техніки для оброблення та зберігання інформації обмеженого доступу; комплекс державних стандартів із документування, супроводження, використання, сертифікаційних випробувань програмних засобів захисту інформації; банк засобів діагностики, локалізації і профілактики вірусів, нові технології захисту інформації з використанням спектральних методів, високонадійні криптографічні методи захисту інформації тощо.

Як ми бачимо, в даному випадку йдеться про відповідну інформаційну інфраструктуру та інформаційні ресурси, що покликані створювати безпечні та сприятливі умови життєдіяльності окремих осіб, всього суспільства та держави в цілому [5, 195].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що інформаційна безпека – це стан захищеності встановлених законодавством норм та параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктів цих процесів та відносин.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Про національну програму інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/національну програму інформатизації>
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 05 жовтня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2020-14>
4. Чеботарева А.А. Научные подходы к определению понятия "информационная безопасность" / А.А. Чеботарева // Информационное право. – М.: Юрист, 2011. – № 1 (24). – С. 3-5.
5. Кормич Б.А. Поняття національної безпеки та проблеми її нормативно-правового регулювання / Б.А. Кормич // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – Одеса: Юридична література, 2002. – Т. 1. – С. 190-199.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у кримінальному провадженні

Дяченко Ю.С., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Пошук нових шляхів оптимального врегулювання «кримінального конфлікту» – є одним із найважливіших завдань державної політики України у сфері протидії злочинності. У зв'язку з цим у Кримінальному процесуальному кодексі України введено новий інститут, який спрямований на розширення процесуально-правових прав сторін у кримінальному процесі – провадження на підставі угод. Одним із складових елементів даного інституту є угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Впровадження у національне законодавство такого суттєво нового елемента, як угода про визнання винуватості, на сьогодні, потребує більш повного дослідження, а також необхідності виявлення та подальшого усунення прогалин у законодавчому регулюванні.

Дослідженню змісту та основних положень угод про визнання винуватості присвятили свої праці такі науковці, як: М.О. Карпенко, Т.В. Корчева, Д.М. Лобань, Р.В. Новак, Є.В. Повзик, М.В. Сіроткіна, Д.В. Філін, С.О. Юлдашева та інші. Проте, незважаючи на позитивну динаміку затвердження вироків на підставі угод в Україні та на ґрунтовні дослідження, дане питання недостатньо розроблене у науковій літературі.

Варто зазначити, що інститут угод у кримінальних провадженнях успішно застосовується в країнах англо-американської системи права. Такий інститут розвинений у кримінальних процесах

Великобританії, Канади, США, де 70–90% усіх кримінальних проваджень вирішуються через укладання угоди про визнання винуватості між сторонами обвинувачення та захисту. Для системи загального права більш важливим є врегулювання суспільних відносин та їх відновлення в первісному стані, тобто виявлення правопорушника та його покарання, ніж принциповість встановлення істини у справі. Кардинально інша ситуація у країнах з континентальною системою права, до якої належить і Україна: порядок укладення угод про визнання винуватості чітко визначений та конкретизований, а умови, за яких досягаються домовленості з підозрюваним і обвинуваченим, залежать від обставин кримінального провадження, наприклад, від виду вчиненого злочину [1, 113].

Угода про визнання винуватості – це добровільне волевиявлення підозрюваного або обвинуваченого та прокурора про співпрацю у викритті кримінального правопорушення, викладене у формі письмового документа, що містить відомості про обставини кримінального правопорушення, ступінь сприяння підозрюваного чи обвинуваченого органам досудового розслідування, характер і тяжкість підозри чи обвинувачення та умови узгодженої відповідальності підозрюваного або обвинуваченого тощо. Угода має на меті, з одного боку, пом'якшення покарання обвинуваченого, а з другого – зменшення навантаження на систему здійснення правосуддя у кримінальних справах, процесуальне спрощення розгляду справи Кримінальний процесуальний кодекс України [2, 327-328].

Розглядаючи доцільність запровадження інституту укладення угод у кримінальному провадженні, слід виділити його основні принципові переваги.

Так, вчені-процесуалісти визначають, що перевагами застосування інституту угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості є те, що: підозрюваний або обвинувачений отримує зменшене покарання чи звільнення від його відбування або уникнення невизначеності під час призначення судом покарання, можливість застосування альтернативного покарання тощо; для органів досудового розслідування – звільнення від тривалого і не завжди результативного розслідування; для суду – звільнення від дослідження всіх доказів у кримінальному провадженні [3, 310].

Як бачимо, інститут угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості стимулює осіб, котрі вчинили кримінальні правопорушення, йти на співпрацю з органами правосуддя.

Відповідно до ч.4 ст.469 КПК України угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам [4]. Таку угоду не може бути укладено у провадженні, в якому бере участь потерпілий, тобто щодо злочинів чи кримінальних проступків, внаслідок вчинення яких було завдано шкоди правам та інтересам окремих громадян та/або інтересам юридичних осіб, а також у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів незалежно від кола суб'єктів, яким завдано шкоди внаслідок вчинення таких злочинів [5].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у Листі від 15.11.2012 р. № 223-1679/0/4-12 наголошує, що відповідно до ст.472 КПК України сторони угоди зобов'язані, крім іншого, узгоджувати міру покарання та звільнення від його відбування з випробуванням (якщо домовленості щодо такого звільнення мали місце та сторони дійшли згоди). Домовленості сторін угоди при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність [5].

Законодавець встановив, що угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого, а також визначив термін ініціювання угоди про визнання винуватості від моменту повідомлення особі про підозру, але не пізніше виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку (ч.2,5 ст.469 КПК України) [4]. При цьому КПК України не передбачено конкретного порядку дій що стосуються ініціювання укладення угод, не визначено тривалість переговорів про можливість досягнення домовленостей та строку, який необхідний для підозрюваного чи прокурора під час прийняття рішення про укладення угоди тощо.

Так, відповідно, до п.16 Рекомендації № R(99)19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про медіацію у кримінальних справах від 15 вересня 1999 р. закріплено, що рішення про проведення у кримінальній справі медіації повинно визначати розумний строк, про межі якого компетентні органи кримінальної юстиції повинні бути повідомлені [6].

Отже, не повне та недосконале законодавче закріплення процесуальних моментів укладення угоди про визнання невинуватості суперечить міжнародним стандартам. А тому, враховуючи міжнародну практику, Глава 35 КПК України потребує відповідних змін та доповнень стосовно

відповідної деталізації конкретного порядку ініціювання укладення угоди про винуватість; встановлення граничного терміну тривалості переговорів та закріплення певного строку для прийняття рішення про укладання такої угоди.

Отже, підводячи підсумок, слід зазначити, що інститут угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості є нововведенням національного кримінального процесу. Практика укладання угод про визнання винуватості свідчить про вагомі зміни у процесуальному статусі підозрюваного (обвинуваченого), оскільки останній вправі втрутитися у процес встановлення винуватості та призначення покарання. Це призводить до того, що кримінальне провадження стає знаряддям вирішення соціальних проблем; слугує встановленню справедливості та перевихованню і ресоціалізації правопорушника. Проте водночас КПК України містить прогалини у регулювання даного інституту, тому доцільно внести відповідні зміни до КПК України та упорядкувати його відповідно до міжнародного законодавства.

Література

1. Соловей Г.В. Угоди про визнання вини у новому Кримінальному процесуальному кодексі України / Г.В. Соловей, В.І. Теремецький // Юридична наука. – 2012. – № 7. – С. 111-115.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право. – 2012. – Т. 2. – 664 с.
3. Корчева Т.В. Актуальні питання застосування угод у судовому провадженні за Кримінальним процесуальним кодексом України / Т.В. Корчева // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 309-312.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.
5. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>
6. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15 вересня 1999 р. № R(99)19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828

Особливості призначення і порядок проведення судової експертизи

Кметь К.В., студентка

Науковий керівник:

Сабадаш В.П., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Спеціальні пізнання завжди використовувалися в розслідуванні для встановлення істини у кримінальних провадженнях. В умовах зростання злочинності роль спеціальних пізнань у розкритті злочинів все більше зростає. Багато аспектів процесу збирання, дослідження і використання інформації з метою встановлення істини у кримінальних провадженнях можуть бути вирішені тільки на основі використання новітніх досягнень *НАУКИ* і техніки. Важливе місце займає не тільки проведення судової експертизи, а й тактичні основи і правове регулювання її проведення. Серед питань надійного наукового забезпечення правосуддя в Україні важливе місце посідає удосконалення організаційно-правових основ регулювання судово-експертної діяльності.

Організаційно-правовим основам судово-експертної діяльності в Україні присвячена досить значна кількість наукових досліджень вітчизняних науковців, зокрема Л.М. Головченко, В.Г. Гончаренка, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченка, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, Е.Б. Сімакової-Сфремян, С.І. Тихенка, В.Ю. Шепітька, М.Г. Щербаковського та ін.

У теорії кримінального процесу та криміналістики судова експертиза визначається як дослідження, що провадиться згідно з кримінально-процесуальним законом особою, яка володіє спеціальними знаннями у науці, техніці, ремеслі з метою встановлення обставин (фактичних даних), що мають значення для справи.

Варто враховувати, що за п.14 ч.1 ст.92 Конституції України визначення засад судової експертизи має здійснюватися виключно законами України [1].

Також положення щодо проведення судової експертизи встановлено Кримінальним процесуальним кодексом України.

Закон України «Про судову експертизу» визначає поняття судової експертизи як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду [2].

Під час експертизи істотні для провадження факти можуть встановлюватися при відсутності слідчого або суду. Ця особливість дозволяє пояснити, чому законодавець встановив систему додаткових процесуальних гарантій, дотримання яких покликано сприяти достовірному, повному й об'єктивному встановленню фактів експертом та всебічній перевірці його висновків слідчим і судом [3].

Експертизи слід призначати тільки у тих випадках, коли без відповіді експерта на деякі питання неможливо встановити істину у провадженні. Недопустимо призначати експертизу для вирішення питань, що потребують таких спеціальних знань, які не виходять за межі професійної підготовки слідчого, прокурора або судді, тобто на вирішення експерта не можна ставити питання правового характеру.

Як вже зазначалося, кримінальний процесуальний закон встановлює єдиний процесуальний порядок призначення експертизи, криміналістика визначає деякі тактичні правила її призначення. Судова експертиза має бути старанно підготовлена. Процес підготовки експертизи містить основні елементи:

- 1) збирання необхідних матеріалів;
- 2) вибір моменту призначення експертизи;
- 3) визначення предмета судової експертизи;
- 4) формулювання питань експерту;
- 5) вибір експертної установи або експерта.

Збирання необхідних матеріалів є насамперед досліджувані об'єкти (речові докази, жива особа, труп або його частини та ін.), відносно яких слідчий (суд) повинен з'ясувати питання, що цікавлять. Досліджувані об'єкти збираються у ході проведення слідчих (судових) дій (оглядів, обшуків, виїмок та ін.) з дотриманням встановлених законом правил їх збирання. Експерту в деяких випадках необхідно надавати так звані зразки порівняльного матеріалу. Під зразками для експертного дослідження слід розуміти матеріальні об'єкти, що надаються експерту для порівняння з об'єктами, які ідентифікуються або діагностуються. Це можуть бути зразки почерку, відбитки пальців рук, зліпки зубів, взуття, проби крові, слини, зразки шрифту друкарської машинки, які використовуються в процесі проведення експертиз як порівняльні матеріали при дослідженні рукописів, предметів з відбитками рук, ніг, зубів, паперів та інших об'єктів, які надаються експерту для дослідження.

Аналіз слідчої практики свідчить, що при призначенні судової експертизи на практиці у більшості випадків порушуються вимоги як кримінально-процесуального закону, так і рекомендації криміналістики. По суті, визначенням завдань експертизи, вибором моменту її призначення та експертної установи вичерпується те, що досить умовно можна назвати тактикою призначення експертиз. Сам же процес експертного дослідження жодного тактичного начала не містить – це технологія експертної діяльності. Проте автори практично всіх підручників криміналістики пишуть про тактику призначення і проведення експертиз, тоді як у літературі з питань судової експертизи використовується термін «експертна технологія», яким і позначають процес експертного дослідження [4].

В свою чергу, існують ще й практичні проблеми організації судово-експертної діяльності, які вимагають свого вирішення шляхом виявлення та усунення різноманітних суперечностей, неузгодженості, пробілів як в організації діяльності експертних установ, так і в управлінні ними [5, 6].

У ст.7 Закону визначено, що судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. При цьому законодавець визначив, що виконання окремих видів судових експертиз може бути легітимним лише державними спеціалізованими установами. Зокрема, право здійснення судово-експертної діяльності, пов'язаної з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз, надане виключно державним спеціалізованим установам ч.3 ст.7 Закону. Наприклад, у Законі України «Про підприємництво» (ч.2 ст.4) [6] і «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» там зазначається, що діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, може здійснюватися тільки державними підприємствами та організаціями [7]. В свою чергу, Законом України «Про судову експертизу» у ч.4 ст.7 законодавець зазначає про можливість залучення до проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, крім судових експертів також інших фахівців з відповідних галузей знань.

Отже, виходячи із зазначеного, ми бачимо, що судова експертиза може здійснюватись як державними спеціалізованими установами, так і приватними, що може сприяти виникненню ряду негативних наслідків пов'язаних з відсутністю контролю за добром таких осіб та якістю їх роботи.

Важливо зазначити, що організаційно-правові питання організації підпорядкованості судово-експертних установ залишаються предметом досить тривалої дискусії і результати цих обговорень знаходять відображення в нормативних актах, спрямованих на подальше провадження судово-правової реформи. У праці О.А. Кравченко зазначено, що «Абзацом 8 п.2 розділом IV Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Президентом України у 2006 р., визначено, що судові експертизи в кримінальних провадженнях не повинні проводити експертні служби, які перебувають у структурі органів досудового слідства. Ця концепція реалізована у ст.69 ч.2 Кримінального процесуального кодексу України, в якій зазначається, що не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого. Проте, стаття 7 Закону передбачає проведення судових експертиз працівниками «силових» служб, ставлячи під сумнів незалежність та об'єктивність такої експертизи» [8]. Не можу не погодитись з Кравченко, виходить, що держава та суспільство мають визнати, що забезпечення незалежності, об'єктивності та повноти судово-експертного дослідження можливе лише за умови виконання експертизи судовими експертами установи, яка не пов'язана організаційно з досудовим розслідуванням.

Узагальнюючи зазначене, слід зробити висновок, що правове регулювання проведення судової експертизи та тактичні основи її проведення підлягають реформуванню та удосконаленню, щоб в подальшому було чітко зазначені тактичні основи її проведення з погляду криміналістики та процедура проведення даної діяльності і хто має право на її проведення.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
3. Белкін Р.С. Курс Криміналістики / Р.С. Белкін. – М.: Закон і право, 1995-1996. – 215 с.
4. Гора І.В. Криміналістика: навч. посіб. / І.В. Гора, В.А. Колесник. – К.: Алерта, 2005. – Ч. 1: Криміналістична техніка. – 2005. – 320 с.
5. Новиков С.Н. Организационно-правовые основы экспертно-криминалистической деятельности в органах внутренних дел: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / С.Н. Новиков. – Рязань, 2005. – 229 с.
6. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 р. № 698-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
7. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
8. Кравченко О.А. Правові та організаційні проблеми регулювання судово-експертної діяльності [Електронний ресурс] / О.А. Кравченко. – Режим доступу: virtuni.education.zp.ua/

Компетенція адвоката як складова її професійної діяльності

Кріпак К.Р., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства адвокатура займає одне з провідних місць у державі, адже на адвокатуру особливо покладається забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах.

Відповідно до ст.20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» одним з повноважень адвоката є надання правової допомоги та захист інтересів фізичних, юридичних осіб, тощо. Згідно з Конституцією України, кожен має право на правову допомогу і кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1, 24]. На жаль, сьогодні наша держава переживає свої найскрутніші часи та наше суспільство має невеликий рівень матеріального достатку, що позбавляє деякі верстви населення можливості оплатити послуги адвоката – професійного юриста. Тому велике значення

держава повинна приділяти саме надання безоплатної правової допомоги малозабезпеченим верствам населення.

У відповідності до ст.2 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є два види правової допомоги, а саме – первинна, яка полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, тощо [3, 7]; і вторинна правова допомога, яка полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [3, 13].

Якщо ми хочемо зробити нашу державу краще та допомогти людям, то вважаємо, що кожен професійний адвокат повинен відводити хоча б невелику кількість свого часу на надання безоплатної консультації людям, які не можуть собі дозволити оплатити правову допомогу. Адже саме така діяльність адвокатів притаманна практично всім демократичним державам

Важливе значення в адвокатській діяльності є професійний фах адвоката, до якого звернулася за правовою допомогою особа, яка зазнала порушення своїх прав та обов'язків. Тобто мова йде про компетентність адвоката.

Дослідженню сутності поняття компетентності присвячено праці таких вчених, як В.І. Байденко, А.К. Маркова, О.А. Грішнова, тощо. Слід зазначити, що першим поняття «компетентність» увів в обіг Арістотель [4, 15]. Сьогодні це поняття є характерним для багатьох сфер життєдіяльності суспільства, в тому числі охоплює діяльність адвоката, і визначити його можна наступним чином. Компетентність – це сукупність знань, вмінь, навичок, досвіду, необхідних для ефективного здійснення особою її повноважень [5, 121].

Виділяється декілька елементів компетентності, а саме: 1) галузеві знання; 2) практичні навички; 3) етичні та моральні цінності; 4) емоційно-вольова складова [5, 122].

Ми переконанні, що наявність перелічених елементів повинно бути характерно для кожного адвоката, тобто він повинен набувати нових знань зі своєї професії для того, щоб більш якісно надавати правову допомогу тим особам, які цього потребують та професійно захищати інтереси клієнта при порушенні його законних прав та свобод.

Аналізуючи вище викладене, ми можемо зробити висновок, що адвокатура відіграє дуже важливу роль у механізмі держави. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги та повинен формувати практичні навички у професії, оновлювати галузеві знання та мати придатність до адвокатської професії.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя // Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы: материалы семинара. – М.: Центр исследования проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
5. Єна І.В. Компетенція і компетентність прокурора і співвідношення понять / І.В. Єна // Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки: матеріали круглого столу (м. Запоріжжя) 20 листопада 2013 р. – Запоріжжя: КПУ, 2013. – 213 с.

Роль адвокатської етики у формуванні моральних основ діяльності адвоката

Михайліченко В.О., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У сучасному суспільстві все більшої актуальності набувають питання забезпечення правового статусу окремих категорій громадян, їх об'єднань або соціальних груп. Одним із засобів вирішення цієї проблеми, який можна назвати універсальним, є інститут адвокатури, що виступає як надійна

правова гарантія здійснення захисту прав людини і надання їй правової допомоги. При здійсненні своєї професійної діяльності юристи, у тому числі адвокати, мають справу в першу чергу з правовими нормами, саме їх вони досліджують і застосовують при вирішенні того чи іншого питання. Однак, найчастіше тільки правових норм буває недостатньо, і виникає необхідність пошуку інших соціальних норм, перш за все норм моралі, нерідко специфічних, народжених в особливій системі відносин. Цим обґрунтовується поява таких наукових напрямів, як судова та адвокатська етика.

Тема моральності в роботі адвоката висвітлювалася багатьма видатними діячами цієї професії, такими як: А.Ф. Коні, Е.В. Васьковський, В.М. Домбровський, нашими сучасниками: А.Д. Бойковою, В.І. Сергєєвим, М.Ю. Барщевським, С.Л. Арія та іншими. Але як багато про цю проблему не говорили, вона залишається актуальною і сьогодні. Причиною цього є моральна і етична неповноцінність всього суспільства та деяких представників адвокатури зокрема.

Відомий адвокат С.Л. Арія зазначає, що моральні заповіді були необхідні не тільки народам, а й професійним цехам, в тому числі і адвокатурі [1, 78]. Моральні оцінки для адвокатури більш важливі, ніж для багатьох державних інститутів, зважаючи на специфіку правового і соціального статусу адвокатури, адже єдиною опорою її авторитету є суспільна довіра. Але добитися цієї довіри можна тільки моральною бездоганністю слова і справи. Так само довіру треба вміти не тільки заслужити, а й виправдати шляхом чесного виконання професійного обов'язку. Саме адвокати сприяють формуванню у громадян особливої соціальної потреби звиряти свої дії з існуючими законами, формують повагу до закону, піднімаючи тим самим престиж адвокатури в цілому. Престиж професії визначається не внутрішньою самооцінкою, а, навпаки, оцінкою оточуючих. Тому, дбаючи про повагу до цієї професії, до осіб, які претендують на присвоєння статусу адвоката, кваліфікаційна комісія повинна пред'являти не тільки високі вимоги до професійних знань, а й враховувати етичні, моральні якості кандидата. Адже адвокат, як член незалежної організації повинен всіляко зміцнювати честь і гідність адвокатського корпусу, дотримуватися правил адвокатської етики не тільки при виконанні своїх обов'язків, а й у побуті, в суспільному житті, усвідомлювати свої правові й моральні обов'язки щодо конкретного клієнта і суспільства в цілому.

В практиці зустрічається багато випадків, коли моральні принципи адвокатів йдуть на другий план, поступаючись місцем вигоді і власними інтересами. У країні неодноразово були випадки розголошення адвокатами конфіденційної інформації, непрофесійного виконання своїх обов'язків, зловживань і навіть шантажу адвокатськими запитами, проте реальну відповідальність ніхто не ніс [2, 31].

Треба розуміти, що для виникнення етичних проблем в адвокатському співтоваристві є свої досить об'єктивні причини. Це різноманіття і складність відносин, в які вступає адвокат при виконанні своїх обов'язків. Відносини ці не завжди піддаються правовому контролю, нерідко їх єдиним регулятором виявляються норми моральності. Ось тут і виникають найсерйозніші проблеми з прийняттям правильного рішення, як бути, як вийти з ситуації, відстоявши права і законні інтереси свого довірителя і при цьому зберегти свою репутацію? Адвокат, перебуваючи в самому центрі боротьби права з "неправом", дозволеного з недозволеним, морального з аморальним, приймає в цій боротьбі активну участь. І кожен хвилину він, ризикуючи опинитися союзником беззаконня, пособником аморальності, повинен бути більш уважний, чесний і вельми коректний у своїх діях і промовах. Адже в більшості випадків клієнта не цікавить справа з моральної точки зору і які кошти потрібно вжити, щоб досягти бажаного результату. У таких ситуаціях необхідно пам'ятати, що закон і моральність у професії адвоката вище волі довірителя, а моральними рисами адвоката повинні бути об'єктивність, глибока повага до закону та інтересам правосуддя.

Дуже часто ми маємо справу з абсолютно нормальним прагненням будь-якого професіонала, чия діяльність заснована на його індивідуальному праці, виділитися, стати більш помітним, зробити собі кар'єру. В даному випадку відбувається заміна головного мотиву діяльності – захисту клієнта всіма зазначеними в законі засобами та способами – на інші мотиви – особисте самоствердження, користь, бажання уникнути невдачі всяку ціну. Але єдина кар'єра, доступна адвокату, це завоювання доброго імені та репутації, а засоби і способи повинні бути не тільки законними, але морально і етично допустимими. Деякі адвокати залишаються прихильними головному мотиву своєї діяльності, але надходять всупереч нормам моральності і адвокатської етики. У них відбувається внутрішньо особистісний конфлікт: з одного боку, бажання залишитися в рамках етичної поведінки, зберегти своє чесне ім'я, а з іншого – виграти процес, використовуючи навіть сумнівні засоби і способи. В даному випадку у захисника з'являються психологічні способи захисту, які значно знижують дискомфорт, викликаний внутрішньо-особистісним конфліктом: спроба переконати себе в тому, що нічого страшного не відбувається і в наступному справі він так чинити не буде (варіант заспокоїливого самообману); прагнення приписати подібна поведінка іншим адвокатам ("всі так чинять"); намагається

переключитися на інший об'єкт, не думати про свою професійно-збиткову поведінку. Все це говорить про те, що захисник повинен бути морально і психологічно стійким до всіх негативних аспектів адвокатської діяльності інакше це призведе до професійної деформації [3, 67].

Єдиним дієвим способом покарання адвоката є призупинення дії свідоцтва на право займатися адвокатською діяльністю або позбавлення права займатися цією діяльністю. Постає питання, чи достатньо ефективна ця санкція? Недобросовісного адвоката не залякати позбавленням свідоцтва – він продовжить працювати представником, наприклад у цивільних або адміністративних провадженнях, і не втратить професію [4, 107].

Підводячи підсумки, вважаємо за необхідне зазначити, що моральні установки покликані відображати певну частину духовних цінностей людини: ними керуються не з боязні наслідків, а тому, що вчинити інакше не дозволяє совість. Адвокатська етика має своєю метою допомогти виховувати і системно осмислити моральні принципи, що існують у суспільстві, та сформувати у суспільстві позитивну оцінку інституту адвокатури.

Література

1. Арія С.Л. Про моральні принципи адвокатської діяльності / С.Л. Арія // Адвокат. – М.: Російська юстиція, 2002. – № 4. – С. 78.
2. Сергеев В.І. Адвокатська етика – основа основ адвокатської професії / В.І. Сергеев, В.А. Коробейник // Адвокатська практика. – 2002. – № 4. – С. 31-39.
3. Барщевский М.Ю. Адвокатська етика / М.Ю. Барщевский. – М.: Видавничий дом «Федоров», 1999. – 288 с.
4. Ватман Д.П. Адвокатська етика. – М.: Юрид. літ., 1977. – 232 с.
5. Соловійов В.С. Право и моральність / В.С. Соловійов. – Мінськ: Видавництво АСТ:Харвест, 2001. – 192 с.

Аналіз закону України «Про прокуратуру» в новій редакції

Соловей А.О., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Прийняття нового закону України «Про прокуратуру» став в деякому розумінні реформуванням всієї прокурорської системи. Безперечно не всі новели, які мають місце в новому законодавстві задовольняють як науковців так і практиків, хоча необхідні зміни не були внесені в Конституцію України. В порівнянні з колишнім законом, внеслися зміни, щодо повноважень наданих прокурору, структурного складу, надання прокурорам нових гарантій незалежності та інше.

Починаючи з перших статей стає помітна правильна структуризація закону України «Про прокуратуру» 14.10.2014 року, в першій статті визначається поняття прокуратури, друга стаття окреслює функції, далі засади, законодавство та інше. Минулий закон спочатку зазначає про прокурорський нагляд за додержанням законів, що є неправильним з точки зору побудови законодавства. Відсутнє визначення, законодавець обмежується ст.56 Роз'яснення поняття "прокурор" [3].

Згідно зі ст.10, регіональні прокуратури в новому законі, в якому визначається, що у системі прокуратури України діють регіональні прокуратури, до яких належать прокуратури областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя. Регіональну прокуратуру очолює керівник регіональної прокуратури – прокурор області, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя, який має першого заступника та чотирьох заступників [2]. У світлі наявних подій є безперечно позитивним, що взяли до уваги прокуратури областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя, виокремлення окремої статті, показує особливе значення прокуратури саме в цих регіонах.

Щодо функціонального блоку треба відзначити ліквідацію з під відома прокуратури загального нагляду. Що дозволяло прокурорам втручатися в діяльність підприємств, установ та організацій, а також діяльності державних органів. Цей пункт розвивав корупційну сферу, це було дуже негативним явищем, зважаючи на те, що держава проводить активну антикорупційну політику. Тому, повноваження прокуратури більш зосередились в підтримці обвинувачення в кримінальних справах та наглядом за законністю в діяльності органів слідства та за діяльністю при виконанні покарань згідно із судовими вироками.

Далі, необхідно зазначити про структуру прокуратури України, старий закон не містив конкретизацію стосовно штату прокурорів, пропонувалось встановити коефіцієнт залежно від

кількості населення на території, підвідомчої певному органу прокуратури, та реалізація була не вдала. У новому законі відмічаються спроби зменшити штат прокуратури. Яскравим прикладом є наявність у Генерального прокурора 4-х заступників за новим законодавством, раніше їх було вдвічі більше. А також зменшення кількості регіональних прокурорів. Це позитивно відобразиться на бюджеті України, але при цьому залишається питання, чи зможуть при меншому складі виконуватись покладені обов'язки, які раніше були розраховані на більшу кількість осіб.

Важливим є створення гарантій незалежності прокурора, ст.16 Гарантії незалежності прокурора.

Незалежність прокурора забезпечується:

1) особливим порядком його призначення на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

2) порядком здійснення повноважень, визначеним процесуальним та іншими законами;

3) заборобою незаконного впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора;

4) установленим законом порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури;

5) належним матеріальним, соціальним та пенсійним забезпеченням прокурора;

6) функціонуванням органів прокурорського самоврядування;

7) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту [2].

Та основною новацією є запровадження двох незалежних від керівництва прокуратури органів прокурорського самоврядування та наділення їх значними повноваженнями. Маються на увазі Рада прокурорів та Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів. Це є основною новацією закону. Новостворені органи не декоративні, а мають цілком реальні та вагомі інструменти впливу. Так, Рада прокурорів вносить рекомендації про призначення та звільнення прокурорів з адміністративних посад, захищає прокурорів від незаконного впливу, у тому числі з боку керівного складу. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, у свою чергу – проводить добір кандидатів на посаду прокурора; бере участь у переведенні прокурорів з одного органу прокуратури до іншого; розглядає скарги/заяви про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснює дисциплінарне провадження. Причому законом передбачено мінімізацію впливу на діяльність цих органів із боку керівного складу прокуратури.

Обидва органи обираються шляхом таємного голосування Всеукраїнською конференцією працівників прокуратури, де представники Генеральної прокуратури становлять абсолютну меншість [4].

Отже, новий закон України «Про прокуратуру» прийнятий 14.10.2014 р., є кардинальним кроком на шляху до зміни України у майбутнє. Наразі органи прокуратури, на жаль мають усі недоліки, що притаманні значній частині правоохоронним органам в Україні: непрозорість, неефективність, корупція, надмірні управлінські повноваження керівників, активна участь у політично заангажованих процесах, відсутність достатнього професійного рівня, закрита процедура вибору та призначення прокурорів на адміністративні посади.

Незважаючи на численні протести стосовно ліквідації загального нагляду, структурні зміни, які вже відбулись, повинні наблизити діяльність прокуратури до суспільних очікувань.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30. – Ст. 141.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII – ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
3. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. № 1789-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>

Криміналістичні аспекти залучення понятих до проведення слідчих (розшукових) дій

Степашко А.А., студент

Науковий керівник:

Сабадаш В.П., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Згідно з п.25 ч.1 ст.3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), понятий є учасником кримінального провадження. Участь понятих у слідчих (розшукових) та інших

процесуальних діях регулюється ч.7 ст.223 КПК. Слідчий, прокурор зобов'язані запросити не менше ніж дві незацікавлені особи (поняті) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи [1].

Однак, у випадку застосування особою, яка проводить слідчу (розшукову) дію, безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, понятих можна не запрошувати. Виняток становлять обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи, які здійснюються з обов'язковою участю не менше ніж двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне [2].

Поняті не повинні бути ні процесуально, ні психологічно зацікавленими в результаті справи (незацікавленість у справі – основна і практично єдина процесуальна вимога до понятих (ч.7 ст.223 КПК України). Це дає змогу понятим об'єктивно оцінити і засвідчити повноту, ретельність, послідовність дій слідчого, відображення ходу та результатів усієї слідчої дії у відповідному протоколі, про що згодом, у необхідних випадках, можуть дати свідчення [3].

З метою своєчасності проведення слідчих (розшукових) дій та уникнень порушень процесуального законодавства, слідчому необхідно використовувати у своїй роботі тактико-криміналістичні прийоми в процесі роботи з понятими.

Так, Ю. Чорноус, опираючись на проведені дослідження, висловлює думку про те, що існує проблема, пов'язана із залученням та функціями понятих під час провадження слідчих (розшукових) дій. Залучення слідчим понятих повинно вирішуватися на його розсуд, виходячи із обставин кримінальної справи (про це зазначило 84,7% опитаних слідчих та 88,5% викладачів). У випадках, коли провадження слідчих дій пов'язане з обмеженням конституційних прав та свобод громадян (недоторканість особистого життя, житла тощо), залучення понятих є доцільним в якості додаткового засобу забезпечення законності провадження слідчих дій, у тому числі захисту слідчого від необґрунтованих звинувачень [4].

Кримінальним процесуальним кодексом України заборонено залучати родичів підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого. Однак, КПК не містить роз'яснення терміна «родичі». У п.1 ч.1 ст.3 КПК дається визначення лише терміна «близькі родичі». Таким чином, слідчий має встановити коло таких осіб (перевіривши документи, що посвідчують особу тощо) з метою недопущення присвоєння їм процесуального статусу понятих.

Незважаючи на це, відсутність регламентації в КПК України обов'язку та права слідчого перевіряти документи, що засвідчують особу понятого, дає можливість спотворення особистих даних з боку понятих і, як наслідок, порушення норм КПК. Адже переконавшись у тому, що фальсифікації не було допущено, практично неможливо. Відсутність законодавчої регламентації поведінки понятого під час проведення певної слідчої дії теж залишає багато невирішених питань. Крім того, практика показує, що дуже важко підібрати понятих у нічний час, а також для участі у складних або тривалих за часом слідчих діях. При проведенні ж слідчих дій в екстремальних ситуаціях, в умовах, небезпечних для життя і здоров'я людей залучення громадян до участі як понятих є щонайменше негуманним.

Окрім цього, як слушно зазначає Є. Губіна, у разі залучення понятих, слідчий має пам'ятати та завжди враховувати положення ч.7 ст.223 КПК, в якій не закріплений обов'язок запрошеної слідчим особи взяти участь як понятого в проведенні слідчої (розшукової) дії. Через це на практиці мають місце випадки, коли особи відмовляються бути понятими. Ніякої відповідальності за таку відмову не передбачається. Ця проблема існувала і під час дії КПК 1960 р. [2].

На думку А. Волобуєва, слідчий повинен не тільки надавати понятим можливість, але й спонукати до цілеспрямованого спостереження за всіма діями слідчого при огляді, бути присутнім при виявленні всіх слідів і речових доказів і роботі слідчого з їх фіксації та вилучення. Буде доцільним залучити понятих до участі у виконанні окремих дій, так би мовити, технічного характеру (вимірювання, складання начерків схем (планів) тощо) [5]. Однак, на думку автора, залучення понятих до участі у виконанні окремих дій є недопустимим, тому що головна їхня функція – засвідчувати дії уповноважених осіб (які проводять слідчу дію).

Гарбариніна Є. звертає увагу на існування певного психологічного бар'єру у проведенні ексгумації трупа виникає внаслідок того, що на її учасників нерідко впливає обстановка місця, де проводиться ця слідча дія – кладовище. Крім того, учасники дії вимушені стикатися з трупами, кров'ю, брудом, з різними негативними явищами. Це також емоційно і психологічно впливає на непідготовлених понятих, які не здатні кваліфіковано оцінити законність, доцільність та ефективність дій слідчого, в яких зазвичай вони зовсім некомпетентні і фактично стають статистами, людьми «для

підпису», який вони, як правило, ставлять без вагань і сумнівів [6]. Виходячи з цього, слідчий має враховувати емоційну стійкість залучених ним понять.

Отже, можна зробити висновок, що слідчий повною мірою персонально відповідає за свої дії. Існують також відомчий контроль і процесуальний нагляд за досудовим розслідуванням кримінальних справ. Тому інститут понять не завжди відповідає своєму призначенню з урахуванням труднощів, що виникають на практиці.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 03.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 13. – Ст. 88.
2. Губіна Є.Н. Проблемні питання інституту понять у кримінальному провадженні / Є.Н. Губіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 5. – Т. 3. – С. 114-118.
3. Поняття, завдання, види та принципи (загальні тактичні положення) огляду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1213060951584/pravo/taktika_oglyadu_osviduvannya.
4. Черноус Ю. М. Следчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ю.М. Черноус // Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – С. 86-95
5. Волобуєв А.Ф. Криміналістика [Електронний ресурс]. / А.Ф. Волобуєв – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/62296-1-ponyattya-zavdannya-vidi-ta-printsipi-zagaln-taktichn-polojennya-oglyadu.html>
6. Гарбариніна Є. Місце ексгумації трупа в системі слідчих дій. Інститут понять при огляді трупа, пов'язаного з ексгумацією / Є. Гарбариніна // Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України: збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції; Національна академія прокуратури України. – К.: Алерта, 2013. – С. 95-102.

Добровільна відмова від вчинення злочину

Шелепа А.С., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

З метою посилення превентивної дії кримінального закону, надання особам, які почали злочинну діяльність, останньої можливості уникнути кримінальної відповідальності та покарання Кримінальний Кодекс України (далі – КК) закріплює в своїх нормах інститут добровільної відмови від вчинення злочину. Сучасний стан злочинності свідчить про її неухильне зростання, а також удосконалення форм і методів злочинної діяльності, що зумовлює особливу необхідність не тільки протидії їй, а й запобігання [1].

У боротьбі з навмисними злочинами законодавець використовує не тільки примусові заходи, а й норми, покликані стимулювати позитивну соціальну активність особи. До таких мір можна віднести норми, що регулюють інститут добровільної відмови від вчинення злочину, які можна розглядати як один із засобів запобігання злочинності. Особливого значення положення закону про добровільну відмову від злочину набувають під час запобігання груповим злочинам [2].

Проблему добровільної відмови співучасників від вчинення злочину досліджували такі автори, як: М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, А.П. Козлов, Н.В. Маслак, В.О. Навроцький, А.В. Шевчук.

Значною мірою проблема добровільної відмови зумовлюється законодавчими формулюваннями положень про добровільну відмову при незакінченому злочині. Адже, з одного боку, вказується, що добровільна відмова можлива на стадії готування до злочину чи замаху на злочин, що дає підстави стверджувати, що діяння особи до добровільної відмови є незакінченим злочином, що впливає з назви ст.17 КК України «Добровільна відмова при незакінченому злочині». Крім того, в ч.2 ст.17 КК України йдеться про те, що особа, яка добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину. Відтак законодавець визнає, що в діяннях особи до добровільної відмови може бути склад іншого злочину. З огляду на це, В.О. Навроцький вважає, що добровільна відмова є самостійною підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності [3, 187].

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк вважають, що при добровільній відмові особа не підлягає кримінальній відповідальності [4, 64]. Остання позиція певною мірою знаходить своє відображення у ч.1 ст.31 КК, де передбачено, що у разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 КК України. Ю.В. Баулін зазначає, що поняття «особа не підлягає кримінальній відповідальності» охоплює, щонайменше, дві категорії осіб: 1) осіб, які взагалі не вчиняли злочину, наприклад, внаслідок неосудності; 2) осіб, які вчинили злочин, однак підлягають безумовному звільненню від кримінальної відповідальності (наприклад, при закінченні строку давності) [5, 89].

Погоджуємося з думкою В.О. Навроцького, який вважає, що добровільна відмова погашає всі кримінально-правові наслідки раніше вчиненого незавершеного посягання, зокрема, воно не може бути враховане як елемент множинності злочинів тощо [3, 220].

Виокремлюючи закінчений та незакінчений замах на злочин, законодавець не вирішує питання про те, чи має значення такий поділ для добровільної відмови. В теорії кримінального права ця проблема висвітлюється вченими по-різному. Н.М. Скорилкин вважає, що добровільна відмова неможлива на стадії закінченого замаху, оскільки особа в такому випадку вже вчинила всі заплановані нею діяння, і відмовитися від них неможливо [6, 4].

На думку А.В. Шевчука, добровільна відмова може виникати і на стадії незакінченого, і на стадії закінченого замаху, адже добровільна відмова – це відмова не від вчинення суспільно небезпечного посягання, а від злочину в цілому, який у матеріальних складах включає і наслідки, відвернути які можливо і після вчинення суспільно небезпечного діяння [7, 126].

Обов'язковими ознаками добровільної відмови є: 1) добровільність; 2) усвідомлення можливості доведення злочину до кінця; 3) остаточність.

Добровільною буде відмова у тому випадку, коли особа розуміє, що до свого затримання в змозі вчинити злочин, хоча і не уникне відповідальності. Якщо ж злочин не доведено до кінця з причин, які не залежали від волі особи (вилучення приготовленої для злочину зброї, неможливість відкрити сейф), немає підстав говорити про добровільну відмову, і має наставати відповідальність за готування до злочину чи замах на нього [8, 146].

Так, наприклад, у п.14 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30.05.2008 р. №5 вказано, що судам слід розмежовувати готування до зґвалтування чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом або замах на ці злочини від добровільної відмови від доведення їх до кінця, що, відповідно до ст.17 КК України, виключає відповідальність за готування до цих злочинів або замах на них. Для визнання відмови від доведення цих злочинів до кінця добровільною слід виходити з того, що особа, маючи реальну можливість довести їх до кінця, відмовилась від цього і з власної волі припинила злочинні дії. У таких випадках особа підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинені нею дії містять склад іншого злочину. Водночас суди повинні мати на увазі, що не можна визнавати добровільною відмову від зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, що викликана неможливістю подальшого продовження злочинних дій з причин, незалежних від волі винної особи (наприклад, коли цьому перешкодили інші особи, або винна особа не змогла подолати опору потерпілої особи, закінчити злочин з фізіологічних причин тощо) [9].

Усвідомлення можливості доведення злочину до кінця означає, що особа розуміє відсутність непереборних перешкод на шляху до досягнення злочинної мети, і все ж таки відмовляється від подальшого вчинення злочину [10, 63].

Мотиви відмови можуть бути дуже різними: це і «прозріння» щодо негідності злочинного прояву або жалість до потерпілого, це й страх за свою долю, небажання нести відповідальність [10, 145].

Інститут добровільної відмови стосується тільки умисних злочинів, бо необережні злочини не мають стадій попередньої злочинної діяльності.

У ст.17 КК України йдеться тільки про добровільну відмову виконавця злочину, питання добровільної відмови інших співучасників вирішує ст.31 КК України.

При добровільній відмові співучасників злочин не повинен бути доведеним до кінця при усвідомленні винним фактичної можливості завершення злочину. Однак при співучасті діє не одна, а декілька осіб, при цьому їхні дії опосередковані усвідомленим ставленням виконавця злочину до спільного злочинного результату. Вчинення злочину в співучасті передбачає, що він вчинюється спільними зусиллями всіх співучасників, а наслідок, що досягається, є єдиним, неподільним для всіх учасників. Притягнення до кримінальної відповідальності учасника спільного злочину може

відбуватися лише на тій підставі, що його дії (бездіяльність) були необхідними для спричинення єдиного злочинного результату, становили певний внесок у його досягнення [11, 231].

Добровільна відмова співучасників має свою специфіку, що визначається особливостями інституту співучасті. Під добровільною відмовою від злочину співучасників варто розуміти своєчасне вилучення співучасником власного внеску в спільну злочинну діяльність. Подібне вилучення повинно відбутися внаслідок прийнятого особою добровільного й остаточного рішення про відмову від участі в спільному злочині [2].

Організатор, підбурювач і пособник звільняються від кримінальної відповідальності у зв'язку з наявністю в їх діях добровільної відмови лише тоді, коли вони своїми діями, як правило – активними, запобігають вчиненню злочину виконавцем, або своєчасно повідомили відповідні органи державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Якщо ж співучасник намагався запобігти доведенню до кінця злочину, але це йому не вдалося, то такі дії необхідно оцінювати як обставину, що пом'якшує відповідальність при призначенні судом покарання [11, 74].

Отже, добровільна відмова від вчинення злочину за своєю правовою природою є обставиною, що звільняє особу від кримінальної відповідальності за готування до злочину або замах. Це можна пояснити тим, що держава в такий спосіб заохочує особу, яка припинила вчинення злочину за власним бажанням і при цьому відвернула шкоду, завдану суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом. Звільнення від відповідальності співучасників у зв'язку з добровільною відмовою можливе лише у разі вилучення не тільки власного внеску, а й запобіганню іншими співучасниками доведення злочинної діяльності до кінця.

Література

1. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина [Електронний ресурс] / П.Л. Фріс. – Режим доступу: <http://www.vuzlib.su/beta3/html/1/19908/19959/>
2. Абакумова Ю.В. До питання добровільної відмови співучасників від вчинення злочину [Електронний ресурс] / Ю.В. Абакумова. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/11238/%C0>.
3. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник / В. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 4-е вид. – К., 2007. – 1184 с.
5. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю.В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
6. Скорилкин Н.М. Добровольный отказ от преступления и его место в системе обстоятельств, освобождающих от уголовной ответственности: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Н. Скорилкин. – М., 1998. – 18 с.
7. Шевчук А.В. Стадії вчинення злочину: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / А. Шевчук; Київський національний університет імені Тараса Шевченка – К., 2002. – 20 с.
8. Александров Ю.В. Кримінальне право України: заг. частина: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю.В. Александров, В.А. Клименко. – К.: МАУП, 2004. – 328 с.
9. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08>.
10. Шульга А.М. Кримінальне право України: основні питання та відповіді / А.М. Шульга, В.І. Павликівський, Ю.А. Вапсва. – Х.: Берека-Нова, 2008. – 304 с.
11. Єфремов С.О. Причинний зв'язок як об'єктивна ознака співучасті у злочині / С.О. Єфремов // Альманах кримінального права: зб. статей / відп. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. – К.: Правова єдність, 2009. – Вип. 1. – С. 224-248.

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи реалізації (з урахуванням зарубіжного досвіду)

Панкратова К.О., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізького національного університету

У системі заходів щодо поліпшення соціальної захищеності громадян важливе місце посідає забезпечення їм можливості одержати необхідну, своєчасну та якісну медичну допомогу.

Світовий досвід показує, що напрямки вирішення проблеми забезпечення існування дієвої системи охорони здоров'я можуть бути різними, що підтверджується різноманітністю систем охорони здоров'я, які відрізняються, зокрема структурою джерел фінансування охорони здоров'я і організацією надання медичних послуг.

Сучасний стан системи охорони здоров'я в Україні не дозволяє повною мірою забезпечити право громадян на медичну допомогу на рівні передбаченому міжнародними стандартами та законодавством України. Потребує змін існуюча система фінансування закладів охорони здоров'я – перехід на принципи фінансування вартості конкретної медичної послуги наданої конкретному громадянину [1, 40-41].

Медичне страхування ознаменоване цілою низкою досліджень та публікацій. А саме, це праці таких фахівців, як М. Клімов, Н. Андрієшина, Е. Писанець, Є. Поліщук, М. Мних, В. Рудня та інших вчених, якими розглянуто необхідність та особливості медичного страхування в Україні, а також проблеми та можливі шляхи їх вирішення.

Медичне страхування – це форма особового страхування, що гарантує громадянам отримання медичної допомоги при настанні страхової події за рахунок нагромаджених страхових фондів [2, 357]. З соціально-економічної точки зору медичне страхування є однією з найважливіших складових національних систем охорони здоров'я. Медичне страхування як форма соціального захисту у сфері охорони здоров'я представляє собою гарантії забезпечення медичною допомогою за будь яких обставин, у тому числі у зв'язку із хворобою та нещасним випадком. До теперішнього часу визначаються три основні види фінансування охорони здоров'я: державне обов'язкове та добровільне медичне страхування та змішана форма.

Фінансування охорони здоров'я здійснюють зазвичай у змішаній формі. В різних країнах світу залежно від того, яка форма фінансування є домінуючою, систему охорони здоров'я називають державною (Англія, Ірландія, Італія, Шотландія), обов'язкового медичного страхування (Австрія, Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Японія) та змішаною (страхово-бюджетною) (США), де близько 90% населення країни користуються послугами приватних страхових компаній.

Україна, здійснюючи ринкові трансформації в цій галузі, прагне сформувати змішану бюджетно-страхову систему фінансування охорони здоров'я. Не маючи власного досвіду змішаного фінансування охорони здоров'я, Україна переймає цей досвід у інших країн світу [3, 72-73].

Однією з перших країн, де було запроваджено медичне страхування, вважають Німеччину (1881 р.).

Німецькій моделі системи медичного страхування властиві такі риси:

- децентралізація, зміст якої полягає в тому, що в країні існує понад 1000 страхових кас: професійні, територіальні та ерзац-каси;
- обов'язковий характер медичного страхування;
- головне завдання уряду – створення умов для медичної допомоги та контроль за їх виконанням;
- розподіл відповідальності між урядом і страховими касами щодо реалізації активної політики обмеження зростання цін на медичні послуги.

Британська модель характеризується такими особливостями:

- високий рівень централізації. Обов'язковим медичним страхуванням охоплено 1/3 населення країни;
- превалювання бюджетної системи фінансування. Менше 10% бюджету системи охорони здоров'я формується за рахунок роботодавців і понад 90% – за рахунок податкових надходжень до бюджету;

- обов'язкове страхування здоров'я всіх працюючих. Дружини, що не працюють, можуть скористатися добровільними програмами медичного страхування;
- сплата пацієнтами 10% вартості лікування;
- охоплення приватним страхуванням тих категорій осіб, які не підлягають обов'язковому страхуванню, та поширення приватного добровільного страхування на ті послуги, які не забезпечуються Національною службою охорони здоров'я [2, 362-363].

Американська модель медичного страхування характеризується такими ознаками:

- ❖ акумуляцією коштів у централізованому страховому фонді;
- ❖ розподілом коштів централізованого фонду на основі законодавчо встановленої форми розрахунків. Цією системою охоплюється понад 20% населення;
- ❖ добровільним груповим страхуванням за місцем роботи охоплюється близько 60% населення;
- ❖ добровільним страхуванням не за місцем роботи охоплюється близько 2% населення, а 15% населення не мають доступу до медичного страхування.

Риси національної системи медичного страхування Канади такі:

- обов'язковість медичного страхування;
- понад 90% всіх затрат на стаціонарне та амбулаторне лікування покривається із суспільних фондів. За рахунок прогресивного оподаткування покривається 25% всіх затрат на охорону здоров'я;
- добровільним страхуванням охоплені тільки ті медичні послуги, які не покриваються національною системою страхування [2, 364-365].

На даний момент для публічного обговорення на офіційному сайті Міністерства охорони здоров'я України пропонується проект Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування». Запропонований законопроект відповідно до Конституції України та Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України «Про страхування» визначає принципи, правові, організаційні та фінансові засади і механізми функціонування загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування громадян в Україні.

Загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування, відповідно до положень ст.2 Законопроекту, є складовою частиною системи загальнообов'язкового державного соціального страхування і формою соціального забезпечення населення у сфері охорони здоров'я. Метою загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання безоплатної медичної допомоги на засадах соціальної рівності і доступності незалежно від віку, статі, стану здоров'я за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування в обсягах, визначених у програмах загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування та відповідно до стандартів надання медичної допомоги [4].

Із запровадженням медичного страхування в нашій країні пов'язано надто багато сподівань, тому проект цього закону викликає багато суперечок серед фахівців та медичної громадськості.

Принциповою особливістю обов'язкового медичного соціального страхування є узгодження обсягів державних гарантій щодо надання медичної допомоги з фінансовими ресурсами системи. На сьогодні в державі існує декілька підходів щодо запровадження системи обов'язкового медичного страхування:

- з можливим залученням страхових компаній;
- шляхом об'єднання соціального медичного страхування та загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- запровадження медичного страхування як окремого виду соціального страхування з відповідною системою управління на тристоронній основі сторонами соціального партнерства [3, 74-75].

Таким чином, сучасний розвиток системи охорони здоров'я в Україні відбувається в умовах внутрішніх протиріч соціально-економічного розвитку держави. Галузь потерпає від непослідовної соціально-економічної політики, нерівних умов для ведення медичної практики різними суб'єктами господарювання та несприятливого інвестиційного клімату в галузі охорони здоров'я.

На сьогодні дуже важливо, щоб Україна при запровадженні загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування перейняла позитивний світовий досвід та врахувала ті помилки, через які пройшли інші країни. Розроблені закони в галузі медичного страхування мають бути ретельно перевірені вітчизняними та зарубіжними спеціалістами, які мають певний досвід в практичному медичному страхуванні.

Література

1. Мних М.В. Медичне страхування та необхідність його запровадження в Україні / М.В. Мних // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 40-45.

2. Базилевич В.Д. Страхування: підручник / В.Д. Базилевич. – К.: Знання-Прес, 2009. – 1019 с.
3. Яковлева Т. Соціально-правові передумови запровадження обов'язкового медичного страхування / Т. Яковлева // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 11. – С. 71-76.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування: Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/portal/Pro_20081223_0.html.

Особливості праці жінок за трудовим законодавством України

Саловарова Т.С., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Праця жінок та її охорона є одним з найважливіших інститутів трудового права. Статтею 24 Конституції України закріплено те, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороди до неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановлення пенсійних пільг; створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною та моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1]. Однак, враховуючи фізіологічні особливості жіночого організму, за трудовим законодавством жінкам надаються певні пільги, обмеження у виконанні складної роботи, навіть і переваги.

Дана тема досліджувалась такими вченими, як: Бойко А.І., Селезньовою Ю.А., Прокопенком В.І., Жидецьким В.Ц., Джигиреєм В.С., Мельниковим О.В., Євтушенком А. та ін.

Відповідно до ст.10 ЗУ «Про охорону праці» забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт, пов'язаних з санітарним та побутовим обслуговуванням), а також залучення жінок до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [2].

Граничні норми підймання і переміщення важких речей жінками затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 10 грудня 1993 р. № 241. Гранично допустима вага вантажу, що може підійматися при чергуванні з іншою роботою, при цьому підкреслено – до двох разів на годину, – становить 10 кг. Гранично допустима вага вантажу при підйманні і переміщенні постійно протягом робочої зміни не повинна перевищувати 7 кг. Сумарна вага вантажу, який переміщується постійно протягом робочої зміни, не повинна перевищувати з робочої поверхні – 350 кг, з підлоги – 175 кг. Рівнем робочої поверхні вважається робочий рівень конвеєра, стола, верстата тощо [3].

Застосування обмежень у праці жінок полягає у тому, що залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей народного господарства, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід, не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років. Жінки, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей – інвалідів, не можуть залучатись до надурочних робіт або направлятись у відрядження без їх згоди.

Тим не менше в Україні практика застосування праці жінок у нічний час досить широка. В основному вони працюють у три – , чотиризмінному режимі на виробництві з безперервними технологічними процесами, а також у галузях, пов'язаних з обслуговуванням населення: транспортні перевезення вантажів і пасажирів, медичне обслуговування, забезпечення населення продуктами споживання тощо.

У промисловості України серед робітників, що постійно зайняті в три – , чотиризмінному режимі, жінки до недавнього часу складали 31,5% (у промисловості країн Європейського Союзу 15%). Найбільша кількість жінок, які працюють у нічний час, зайнята у вугільній промисловості, на

підприємствах чорної металургії, харчової, хімічної промисловості, у машинобудуванні. На транспорті в нічних змінах в основному працюють жінки, переважно на залізничному транспорті.

Таким чином, можна сказати, що в Україні немає категоричної заборони використання праці жінок у нічний час [6].

Стосовно вагітних жінок у трудовому законодавстві передбачені відповідні норми.

Відповідно до ст.178 КЗпП вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування або вони переводяться на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою.

У зв'язку з вагітністю і пологами жінкам надаються соціальні відпустки, їх тривалість становить 70 календарних днів до родів і 56 – після родів(у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів – 70 календарних днів після пологів, починаючи з дня пологів).

Тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами обчислюється сумарно і становить 126 календарних днів (140 календарних днів – у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів). Вона надається жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів.

За бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги відповідно до законодавства [4].

Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, при наявності медичного висновку – до шести років, одиноких матерів при наявності дитини віком до чотирнадцяти років або дитини-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається. Виняток становлять лише випадки повної ліквідації підприємства. Але і в цьому разі звільнення допускається з обов'язковим працевлаштуванням [5].

Отже, на підставі вищенаведеного можна зробити висновок про те, що жінки повинні залучатись до виконання роботи не з важкими умовами праці, їм повинні надаватись пільги та переваги, умови праці повинні бути відповідними, адже на жінок покладаються важливі функції – материнства та виховання дітей.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
3. Про затвердження Граничних норм підіймання і переміщення важких речей жінками МОЗ України: Наказ від 10 грудня 1993 року № 241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0194-93>
4. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
5. Прокопенко В.І. Трудове право України: підручник / В.І. Прокопенко. – Х.: Фірма «Консум», 2002. – 480 с.
6. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / упор. О.М. Руднева, О.Р. Дашковська; наук. ред. А.П. Гетьман. – Х.: Право, 2000. – 196 с.

Поняття пенсій та їх класифікація

Староконь В.Ю., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізького національного університету

Пенсійне забезпечення громадян – це одне з ключових завдань в соціальній політиці сучасної держави. З того, як воно організовано, і можна судити про рівень демократії, гуманізму, соціальної справедливості, соціально-економічного і політичного розвитку тієї чи іншої держави.

Дана тема є досить актуальною в теперішній час, тому метою цього дослідження є виокремлення основних проблем у пенсійному забезпеченні та формування передумов для покращення пенсійної системи України.

В юридичній науці основи права соціального забезпечення були розроблені завдяки працям таких науковців як В.С. Андреев, Є.І. Астрахан, В.А. Ачаркан, О.Д. Зайкін, М.І. Захаров, Р.І. Іванова,

Я.М. Фогель та інших. Серед дослідників питань соціального забезпечення в Україні слід виділити таких науковців як Н.Б. Бологіна, В.Я. Буряк, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, І.С. Ярошенко та ін.

Щодо визначення поняття пенсії погляди науковців були досить близькими, однак часто вони розходились в деталях, зокрема, у визначенні правової природи та деяких ознак пенсій.

Так, Є.І. Астрахан визначив пенсії з соціального страхування як періодичні виплати, що проводяться за рахунок коштів соціального страхування з метою матеріального забезпечення працівника чи члена його сім'ї у зв'язку з остаточним чи тривалим вибуттям його з числа повноцінних працівників [1]. В.М. Толкунова розглянула пенсії як матеріальне забезпечення громадян за старістю, по інвалідності й у випадку втрати годувальника, а також за вислугу років у вигляді систематичних грошових виплат [2]. Р.І. Іванова запропонувала розглядати пенсію як щомісячну грошову соціально-аліментарну виплату, що призначається особам пенсійного віку, інвалідам, особам, що мають вислугу років чи особливі заслуги перед державою, особам що втратили годувальника, у зв'язку з минулою суспільно-корисною діяльністю, у розмірі, як правило, відповідно до праці, і такою, що є основним джерелом засобів до існування для непрацюючих пенсіонерів [3].

Згідно з ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія – це щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого цим Законом пенсійного віку чи визнання її інвалідом, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом [4].

Чинне законодавство до пенсій відносить наступні:

- 1) за віком;
- 2) по інвалідності;
- 3) в разі втрати годувальника;
- 4) за вислугу років.

Для них характерні такі риси:

- пенсія – це платіж, що провадиться державою у грошовому вираженні;
- вказані платежі здійснюються регулярно, тобто періодично у встановлені законом строки.

Чинне законодавство передбачає щомісячну виплату пенсій;

– кошти на виплату пенсій виділяються із спеціально створених для цього джерел (страхових фондів, державного бюджету);

– розмір щомісячної пенсії залежить від трудового стажу, заробітку, умов праці. При проведенні пенсійної реформи розмір пенсії залежатиме від тривалості страхового стажу і величини заробітку, з якого сплачуються внески;

– пенсія призначається лише тоді, коли настає передбачений законом страховий випадок (досягнення певного віку, інвалідність, смерть годувальника);

– участь громадян у створенні страхових фондів, з яких виплачується пенсія;

– коло осіб, які мають право на пенсію, точно окреслене в законі і розширеному тлумаченню не підлягає. До нього належать непрацездатні громадяни, а також іноземці та особи без громадянства, котрі на законних підставах проживають на території України. Умови, за яких виникає суб'єктивне право на відповідний від обов'язкової суспільно корисної діяльності шляхом надання матеріального забезпечення, яке може замінити основні джерела засобів до існування;

– порядок призначення та виплати пенсій регламентується нормативними актами найвищої юридичної сили – законом.

Як підсумок можна виділити наступні висновки:

1) під пенсійним забезпеченням слід розуміти вид соціального забезпечення населення, який пов'язаний з виплатою щомісячних грошових виплат – пенсій непрацездатним громадянам в зв'язку з настанням певних найбільш несприятливих соціальних обставин – старості, інвалідності, втрати годувальника та інших, передбачених чинним законодавством обставин;

2) змістом пенсійного забезпечення є надання непрацездатним громадянам грошових виплат – пенсій;

3) під пенсійним страхуванням слід розуміти систему матеріального забезпечення непрацездатних громадян пенсіями, допомогами, іншими видами забезпечення та обслуговування в разі настання страхових випадків, передбачених законодавством (старість, інвалідність, втрата годувальника та ін.), за рахунок страхових внесків до пенсійних та соціальних фондів.

Література

1. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / І.М. Сирота. – Х.: «Одіссей», 2001. – 384 с.
2. Сташків Б.І. Теорія прав соціального забезпечення: навч. посіб / Б.І. Сташків. – К.: Знання, 2005. – 405 с.
3. Синчук С.М. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. / С.М. Синчук. – К.: Знання, 2006. – 318 с.

4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>

Державна соціальна допомога як організаційно-правова форма соціального забезпечення

Фтоян В.Г., студент

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізького національного університету

Стаття 46 Конституції України визначає право особи на соціальний захист за рахунок бюджетних коштів. Цей вид соціального забезпечення отримав назву «державна соціальна допомога». Державна соціальна допомога як форма соціального захисту становить систему державної підтримки населення, що надається за рахунок державного бюджету у певних, визначених законами, випадках. Підставою для її надання є складні життєві обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно. До таких належать інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю або станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, малозабезпеченість тощо [1].

Суб'єктами соціальної допомоги слід визнавати тільки нужденних громадян та членів їх сім'ї, а підставою для надання – стан нужденності (бідності), тобто такий рівень доходу, який не досягає прожиткового мінімуму, визначеного законом. Право на соціальну допомогу не повинне обумовлюватися трудовою діяльністю або сплатою страхових внесків. Тому фінансування можливе тільки за рахунок бюджетів різних рівнів. Грошові виплати можуть встановлюватися як в твердих розмірах, так і в розмірах, які доповнюють доходи до прожиткового рівня, а послуги надаються безоплатно або з частковим відшкодуванням їх вартості.

Тобто суб'єктивне право на державну соціальну допомогу виникає в разі настання соціальної незабезпеченості осіб, які не підлягають державному соціальному страхуванню або мають дохід, нижчий за прожитковий мінімум, встановлений державою.

Державна соціальна допомога надається за рахунок коштів Державного бюджету особам, які не застраховані у системі загальнообов'язкового соціального страхування [3].

Існують 3 групи державної підтримки соціального забезпечення:

Перша група – це допомоги, які виплачуються замість втраченого з поважної причини заробітку. Такі допомоги надаються протягом нетривалого часу в розмірі, який близький до середньомісячного заробітку або співвіднесений із розміром прожиткового мінімуму. Характер призначення допомог цього виду виключає можливість їх отримання одночасно із заробітною платою, хоча і допускає виплату одночасно з пенсією. До цієї групи належать допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами і по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Друга група – це допомоги, які надаються як додаткова допомога до заробітку або до допомог першого виду. Ці допомоги вже не є заміною основного джерела засобів для існування, а покривають додаткові витрати. Залежно від того чи йдеться про покриття разових додаткових витрат, чи систематичних, встановлюються щомісячні та одноразові допомоги. До таких допомог належать: допомога при народженні дитини, допомога малозабезпеченим сім'ям.

Третя група – це допомоги, які надаються тим, у кого відсутні або можуть бути відсутні зарплата, пенсія та інші доходи. Прикладом такої допомоги є допомога інвалідам з дитинства [2].

Державна соціальна допомога за законодавством України надається у грошовій та натуральній формах, а також у формі соціального обслуговування і призначена як для всього населення України загалом, так і для окремих категорій: малозабезпечених сімей, сімей з дітьми, інвалідів, дітей-інвалідів, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів тощо. Загальний характер має Закон України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" від 01.04.2015 р. в якому визначено поняття щодо допомоги малозабезпеченим сім'ям - щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Грошова державна соціальна допомога для окремих категорій громадян здійснюється на основі таких законів: «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 р., «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 р. та інших нормативно-правових актів. Натуральна державна соціальна допомога здійснюється значним числом нормативно-правових актів. Як на мене це призводить до дублювання й складності у правозастосуванні.

За Бюджетним кодексом з Державного бюджету України здійснюються такі видатки на "соціальний захист і соціальне забезпечення":

а) державні спеціальні пенсійні програми (пенсії військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу строкової служби та членам їх сімей, пенсії військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, пенсії, призначені за іншими пенсійними програмами);

б) державні програми соціальної допомоги (грошову допомогу біженцям; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи із соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду України соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України; щорічна разова грошова допомога ветеранам Великої Вітчизняної війни;

в) державну підтримку громадських організацій інвалідів і ветеранів, які мають статус всеукраїнських;

г) державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державну підтримку молодіжних громадських організацій на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;

д) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян" [5].

Соціальна допомога в Україні надається за такими принципами: адресності; доступності; добровільності; гуманності; пріоритетності в наданні такої допомоги неповнолітнім, сім'ям з дітьми, непрацездатним громадянам; надання соціальної допомоги на основі встановлених соціальних стандартів у розмірах та на рівні, що відповідає потребам особи й обумовлюється економічними можливостями держави; цільового використання коштів, призначених для надання соціальної допомоги; безповоротності соціальної допомоги [4].

Аналіз діяльності держави з надання адресної соціальної допомоги дає підстави стверджувати про проблемність такого виду допомоги. Розмір державної соціальної допомоги має складати різницю між сумою величини прожиткового мінімуму і загальним доходом членів малозабезпеченої сім'ї. Тобто сукупний дохід має дорівнювати прожитковому мінімуму. Але через недофінансування державних програм соціального захисту малозабезпечених верств населення різниця, яка б доводила до прожиткового мінімуму, не виплачується. Розмір виплат фіксується законодавчо і складає незначну суму. Заявочний принцип соціальної допомоги скоріше виключає, ніж включає тих, хто потребує допомоги, оскільки населення непоінформоване про можливість отримання допомоги.

Проаналізувавши дані положення слід зробити висновок, що державну соціальну допомогу слід визначити як форму організації здійснення права на соціальний захист бідних громадян без урахування трудової діяльності та сплати страхових внесків. Отже, якщо б в Україні було б прийнято єдиний законодавчий акт який би закріплював усю систему державної соціальної допомоги і існувало б саме комплексне системне врегулювання цих відносин людям було б легше знаходити потрібні їм види соціальної допомоги та звичайно ж не було б сенсу прийняття окремих законів щодо окремих видів соціальної допомоги.

В нашій країні повинні прийматися такі законодавчі акти, які б були спрямовані на підвищення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, збільшення видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення, так як Конституція України передбачає, що пенсії, інші види соціальних виплат і допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>
2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять / Н. Болотіна // Право України. – 2000. – № 4. – С. 38.
3. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
4. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>
5. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

*Наукове видання
(українською мовою)*

**„ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВА
В УКРАЇНІ ОЧИМА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ”**

Збірник тез доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
м. Запоріжжя, 24 квітня 2015 р.

Відповідальний за випуск: Коломоєць Т.О.
Відповідальний редактор: Віхляєв М.Ю.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп’ютерна верстка: Шиванова М.Г.